Vasile C. Ioniță

Aripi frânte

2004

VASILE C. IONIŢĂ

A r i p i   f r â n t e

VASILE C. IONIȚĂ

Aripi frânte

2004

Soţiei mele,

la împlinirea a 50 de ani de
când ne-am legat destinele.

ARGUMENT

Celor care îmi cunosc preocupările, sau vor afla despre ele din lista lucrărilor publicate, pe care am găsit de cuviinţă s-o aduc la cunoştinţa eventualilor interesaţi să răsfoiască această carte (v. pag. 354), poate chiar şi să o citească, ea li se va părea o ciudăţenie, vor lua-o drept un „capriciu” în plus, pe lângă *Capricii,* apărută în anul 1999.

Din capul locului, declar: nu pretind că ar avea măcar o modestă valoare literară, dacă iau ca unităţi de măsură criteriile ce i se cer unei opere literare în proză. Este adevărat că nu-i lipseşte o acţiune complexă, dată fiind acumularea de fapte, dar acestea sunt lipsite de unitate, precum şi de suflu literar.

Încercând s-o clasific eu însumi, înainte de a face-o alţii, precizez că tot ce am relatat nu sunt nicidecât plăsmuiri, ci relatări fruste ale unor fapte absolut reale, încât ea aparţine memorialisticii.

Oricine se poate întreba cu îndreptăţire în ce constă semnificaţia întâmplărilor derulate, cronologic, de-a lungul a circa două decenii şi ce importanţă pot avea întâmplările unui copil şi ale unui adolescent care a trecut prin amândouă perioade de viaţă fără să le fi trăit într-un climat favorabil dezvoltării ulterioare. Nu! Nu este un paradox afirmaţia de mai înainte şi de acest fapt se vor convinge doar cei care vor citi cartea. Le-am trăit. Dar cum?

O întâmplare, măruntă în aparenţă, m-a decis ca, atunci când se va ivi prilejul, să-i răspund acelui tânăr care m-a năucit cu o constatare pe care o făcea nu oricând, ci într-o vreme cu totul potrivnică.

Am s-o povestesc aici, căci ea s-a petrecut târziu, în anii negri ai deceniului optzeci. Eu şi regretatul profesor Octavian Răuţ am fost chemaţi la Securitate şi ni s-a propus ca, în fiecare duminică, câte două ore, rânduindu-ne, când eu, când el, să pregătim pe cei aproximativ 30 de tineri care trebuiau să dea un examen de admitere pentru a deveni viitori lucrători ai M.A.I.; urma ca eu să le predau noţiuni de gramatică şi să fac o scurtă trecere prin literatura română, Octavian Răuţ să facă acelaşi lucru prin istoria ţării. Motivaţia alegerii mele ca preparator al acestor tineri şi urmarea amar-anecdotică am povestit-o în „*Capricii...*”, aşa că nu le mai reiau. Ceea ce m-a pus pe gânduri a fost un mic incident. Trei sau patru din aceşti tineri m-au însoţit, într-o zi, după terminarea celor două ore, până aproape de casă, nu departe de localul numit atunci, neoficial, „Popicărie”, ţintă spre care se îndreptau însoţitorii mei. Vorbeau despre lipsuri mărunte din acele vremi, dar eu mă abţineam să iau parte la discuţia lor. Chiar mă şi gândeam să nu fie o diversiune, căci mă fripsesem cu ciorba... Când deodată, unul dintre ei şi-a îndreptat privirea spre mine şi mi-a spus răspicat:

– Dumneavoastră sunteţi de vină!

– Nu înţeleg! Adică de ce sunt eu de vină?

– Nu dumneavoastră personal, ci generaţia dumneavoastră.

Ce-i puteam răspunde? Am avut destul tact şi prudenţă şi aparent l-am aprobat:

– Da. Ai dreptate. Nu am ştiut să vă creştem, să vă educăm pe cei de vârsta dumitale, dar şi pe alţii de dinaintea tinerilor de azi.

Şi s-ar putea ca nici noi să nu fi ştiut ce şi cum să învăţăm.

Discuţia a rămas în coadă de peşte. Dar m-am gândit nu o dată, după acest incident, la vina celor de vârsta mea: eram trecut de 50 de ani atunci. O parte din răspunsul care s-ar fi cuvenit dat se găseşte în rândurile acestei cărţi.

Am convingerea că, după ce viaţa noastră a suferit o dramatică ruptură în acel sfârşit de decembrie al anului 1989, mulţi dintre cei care alcătuim acum categoria vârstnicilor, care am contribuit într-un fel, cu voie sau fără de voie, la „făurirea omului nou” cu care se împăuna ideologia comunistă, indiferent că am fost împuterniciţi cu funcţii de răspundere sau nu, fără să dramatizez, ne simţim vinovaţi de „marile victorii” pe care le aplaudam, de dureroasele deformări pe care le-au suferit generaţiile de tineri pe care i-am crescut ca părinţi, educatori, în general îndrumători, în virtutea vârstei noastre.

Dat fiind faptul că în paginile cărţii de faţă veţi găsi un personaj victimă într-un fel, el este însă – recunosc – un exponent al celor ce s-au lăsat purtaţi cu uşurinţă de valurile care ne-ar fi dus într-un iluzoriu „viitor luminos”. Cele câte i s-au întâmplat unui copil şi tânăr în acei ani nu-l disculpă, dar nici nu ar trebui ca tinerii de azi să-l culpabilizeze. Seninătatea cu care îşi recunoaşte momentele de rătăcire nu trebuie considerată ca un act de inconştienţă, dar nici de ipocrită penitenţă.

Nu toate câte s-au întâmplat se datorează vicisitudinilor acelor vremi. Multe aparţin celor care apar în aceste rânduri: sunt acte de voinţă proprii; nu toate erorile au cauze obiective. Vinovaţii se găsesc în propriile lor fiinţe. Şi când spun *vinovaţi*, mă gândesc la suferinţele lor proprii, dar şi la cele care le-au cauzat altora.

Sunt convins că faptele, întâmplările mai importante, sau mai puţin importante, încăpute, ca plămadă, pe mâna unui om dăruit cu harul de a le relata, înveşmântate în haine potrivite, nu neapărat înzorzonate, ar fi alcătuit o veritabilă carte care să nu se sfiiască a se aşeza alături de atâtea altele.

Aşa însă, următoarele rânduri nu reprezintă decât o părticică din biografia unui om ca mulţi alţii care a dat, de-a lungul anilor, cine ştie câte autobiografii, mai cu seamă că a avut

parte şi de o viaţă care nu a curs pe o singură albie. Cu voia sau fără voia lui, a autorului, albia aceasta a cunoscut diferite meandre, a luat-o uneori într-o parte, alteori în alta. Uneori a străbătut obstacolele care i s-au pus în cale, alteori s-a împotmolit şi le-a ocolit.

* * *

Aş vrea să mai împărtăşesc cititorilor încă una din intenţiile care m-au călăuzit, când am dat curs acestui demers. De o bună bucată de vreme îi ascult pe cei care îşi destăinuie gândurile, necazurile, îşi deapănă amintirile în emisiunea Postului *Radio Reşiţa* numită „Tinerii de vârsta a treia". Îmi place eufemismul, căci şi eu aparţin acestei vârste. Am încercat, împreună cu redactorul Matei Mircioane, să trezim amintirile confraţilor mei întru vârstă în legătură cu oamenii de acum 50-60 de ani, cu locurile de pe actuala vatră a localităţilor în care trăiesc, căci – să recunoaştem – ele s-au schimbat: uneori în bine, alteori în rău. Am constatat cu oarecare amărăciune – dar nu trebuie să generalizaţi impresia mea – că fie idealizăm vremurile de odinioară, fie le vedem numai în culori sumbre. Dar ceea ce este mai alarmant este că, într-un fel de lehamite care ne-a cuprins, „am uitat – pur şi simplu". Sau, poate, nu ne place să ne amintim.

Chiar dacă fiecare septuagenar (ca să mă refer doar la cei cărora le aparţin) a avut „romanul" vieţii sale, există în paginile acestei cărţi, pe lângă particularitatea faptelor, unele elemente comune tuturor. De aceea, dincolo de caracterul sentimental al acestor amintiri, prilejuite de un moment important în viaţa unui om, închin această carte şi congenerilor mei, celor „tineri de vârsta a treia", cum ne complacem să ni se spună, asigurându-i de sincera şi totala mea simpatie.

Aşadar, aveţi în faţă un fragment din autobiografia unui om care se află la scăpătatul soarelui.

Câlnic, 1 octombrie 2004

I

Un sat numit Poiana

Satul în care am văzut lumina zilei se chema pe vremea copilăriei mele şi se numeşte, oficial, şi acum: *Poiana Răftivanului* şi aparţine comunei Dolhasca. Cea de-a doua parte a denumirii era o enigmă pentru mine şi pentru mulţi alţii. Bănuiam că acest *Răftivanu* va fi fost stăpânul satului sau cel care l-a înfiinţat. Poate cei bătrâni să fi ştiut cine a fost Răftivanu, numai că eu am plecat la nici nouă ani şi m-am înstrăinat, iar în satul naşterii mele am revenit rar şi, pe măsură ce am îmbătrânit, tot mai rar. Iată, acum când scriu aceste rânduri, îmi dau seama că au trecut treisprezece ani de când n-am mai fost în *Poiana*; aşa îi zice lumea acum şi nu ştiu câţi îşi mai aduc aminte de numele cel vechi, menţionat doar în acte administrative.

Poiana Răftivanului s-a înjghebat târziu, pe la începutul secolului al XIX-lea şi, doar după ce am descifrat tainele toponimiei şi când am refăcut imaginea satului de baştină din frânturi de amintiri, am realizat cum s-a înfiinţat, de ce a apărut atât de târziu şi de ce a fost numit aşa. Presupun doar, căci nu am putinţa şi nici nu am de gând să stabilesc adevăruri istorice, să cercetez documente, aşa că tot ce voi reconstitui se va întemeia pe amintiri şi intuiţie. Multe dintre aceste aduceri aminte sunt, inerent, înceţoşate de trecerea anilor, multe sunt, de asemenea, deformate, dar nu în miezul lor esenţial, ci în părţi pe care le-aş socoti neînsemnate.

Fără îndoială, acel *Răftivanu* a fost stăpânul pământurilor care se întindeau în dreapta Siretului; lunca acestuia şi terenurile aflate la poalele pădurii. Locul unde se găseşte acum satul Poiana era o pădure care se lega de cea a Dolheştilor, existentă încă, cu cea dinspre Dolhasca, care se numea pe când eram copil *Pădurea Boierească*, precum şi cu pădurea dinspre Corni, căreia noi îi ziceam *Pădurea lui Borhan*. Dar chiar în vatra satului, o bucată de teren a rămas neatinsă din cauza locurilor râpoase, despărţind satul în două, pădurice pe care poienarii o numesc *Huci*. Unui nemoldovean cuvântul i se pare, probabil, ciudat, dar el este larg răspândit în Moldova şi înseamnă „pădurice; crâng”. E un cuvânt de origine ruteană, cu acelaşi sens. Multe amintiri se leagă de acest Huci, măcar că, aşa cum spuneam, am plecat devreme din sat, dar de câte ori am revenit sau de câte ori m-am întors cu gândul la satul natal, Huciul nu a lipsit din amintirile mele.

Răftivanu este, de asemenea, un cuvânt specific Moldovei şi desemnează un soi de rang boieresc (*răhtivanie*), *răhtivan* fiind un slujbaş însărcinat cu ţinerea rafturilor cailor domneşti, adică a harnaşamentelor de lux. Originea lui turcească, provenienţa sa directă din turcă mi se pare oarecum îndoielnică, de aceea o socotesc, mai degrabă, turanică veche. De altfel şi turcii au luat cuvântul de la persani. Aşadar, înclin să cred că acel boier Răftivanu, având el nevoie de braţe de muncă pentru a-şi lucra pământurile de pe lunca Siretului, a adus de pe unde o fi adus nişte bieţi oameni nevoiaşi, lipsiţi de pământ şi le-a dat voie să defrişeze din pădurea care îi aparţinea, să-şi ridice case, în felul acesta găsindu-le şi lor un rost, în acelaşi timp „cuceritorii pădurii” beneficiind şi de câte o bucată de loc în jurul casei.

Deci satul meu are una dintre cele mai banale denumiri de aşezări omeneşti. Cine are curiozitatea să cerceteze nomenclatorul localităţilor româneşti, va descoperi că în teritoriul

României actuale există peste 200 de localităţi care au la bază numele de *poiană*.

Satul arhaic românesc s-a constituit într-o poiană naturală sau creată artificial. Din casă ieşeai direct în poiană. Nu întâmplător există un verb *a (se) poiena* adică „a-şi face nevoile (afară din casă)". Apoi să nu uităm ce însemna în limba strămoşilor noştri, cei de la Râm, *casa*… Pe de altă parte, n-am fost niciodată convins că originea cuvântului *sat* se regăseşte în latinescul *fossatum* „şanţ" până să însemne „aşezare rurală", *sat* avea înţelesul de „câmp, ogor". Am descoperit în lumea baltică o mulţime de argumente care întăresc această ipoteză. Ulterior, am văzut că şi Al. Cioranesco este de părere că „termenul pur militar […] s-ar fi păstrat cu greu într-o regiune caracterizată prin absenţa totală a fortificaţiilor medievale". De aceea, nu pot încheia această digresiune fără a atrage atenţia că îndemnul lui Hasdeu de-a studia elementele lingvistice preromane, raportându-ne nu numai la albaneză, ci şi la limbile baltice, nu prea a fost luat în seamă de lingvistica românească.

Nu doar satul românesc e legat de necesităţile impuse de îndeletnicirile agro-pastorale, fenomenul fiind propriu – aş îndrăzni să zic – celor mai multe aşezări umane, în general, chiar dacă acestea au ajuns în zilele noastre oraşe cu milioane de locuitori. Oraşul cu una dintre cele mai faimoase universităţi ale Angliei se numeşte *Oxford*, care nu înseamnă altceva decât „Vadul Boilor". Un vad oarecare, locul ca atare, dar mai ales apa, i-au hotărât pe oameni să se aşeze şi să-şi ridice adăposturi pe la începutul mileniului al II-lea, iar, cu timpul, „Vadul Boilor" a devenit ceea ce este în prezent. Un alt exemplu e cel al oraşului *Bosfor*, care nu înseamnă altceva decât „Vadul Vacii". Exemple de acest fel sunt cu miile în lumea întreagă dar nu voi mai adăuga decât unul aflat tot în Apus. Oraşul bavarez *Augsburg* datează din Evul

Mediu. Cu ochii minţii am refăcut imaginea străveche a oraşului atunci când m-am aflat în cartierul *Fugerei*, cu străduţe înguste denumite „Uliţa Boilor", „Uliţa Caprelor" etc. şi mi-am imaginat cum veneau de la păşunile din jur animalele „vechiului oraş" căci acest Fugerei este nucleul iniţial în jurul căruia s-a dezvoltat Augsburgul de astăzi.

Dar m-am îndepărtat de *Poiana* mea care nu avut şansa să se dezvolte la dimensiunile unei localităţi universitare. Când mi-am părăsit satul, acesta avea o vechime de aproximativ o sută cincizeci de ani, dar – ca să vă daţi seama de cât „s-a dezvoltat" în acest secol şi jumătate – vă voi spune doar cum era şcoala în care am învăţat trei ani. O casă cu două încăperi, cu tindă la mijloc, lipsită chiar şi de prispă, *pardosită* cu lut, acoperită cu snopi de paie de secară. Tinda despărţea cele două „săli de clasă".

Peste ani, revenind în satul meu, când eram om în toată firea, am încercat să-mi imaginez cum a fost „cucerită" pădurea şi cum s-a extins satul. Nu cutez să spun că s-a dezvoltat, deşi recunosc că o oarecare prefacere calitativă a cunoscut, fără îndoială, în acest secol şi jumătate.

Oamenii au asaltat pădurea dinspre şoseaua care leagă Dolhasca cu Litenii şi, de aici, prin Iţcani şi Burdujeni, intră în vechea cetate de scaun a Moldovei, Suceava. Oamenii şi-au făcut loc prin pădure, apoi şi-au ridicat adăposturi pe o parte şi pe alta, fiecare după puteri şi după cum le-a fost norocul. Urcând în sus spre deal, au găsit o vâlcea care se furişa spre stânga şi au început să taie pădurea şi într-acolo. Nu au mers mult, căci s-au împotmolit sau nu le va fi dat voie boierul să se întindă prea mult. Pe uliţa aceasta, căci vâlceaua a devenit uliţă, aproape de capătul ei se găsea casa moşului meu, a bunicului dinspre mamă.

Cei care nu s-au abătut spre stânga au mers mai departe şi au descâlcit hăţişurile păduroase spre coasta dealului dincolo de care se aflau Dolheştii Mari, Dolheştii Mici şi Preuteştii. Dar şi aici s-au oprit pentru că povârnişul era prea aspru. Din locul de unde au încercat coasta dealului drumul era domol, adică viitorul drum, cotind spre dreapta, au mers tot aşa până au găsit un loc cu posibilităţi de extindere iarăşi spre stânga, lăsând partea din dreapta în plata Domnului, căci era mâncată de apele ploilor. Şi aşa a rămas Huciul neatins de secure. Nu mult după acest loc, drumul deschis prin pădure s-a oprit la marginea unui sat existent deja: Corni. De aici încolo satul Poiana nu a avut unde să se mai întindă şi a rămas aşa vecin cu vechiul Corni de care şi azi îl desparte o ulicioară scurtă cu ieşire în izlaz. Că satul Corni era mai vechi se vedea şi se vede şi azi, după bunăstarea oamenilor, după aspectul caselor. Oricum, Poiana, Corni şi satul dintre Corni şi Liteni, *Rotunda*, exprimau o unică realitate: procesul de extindere a spaţiului locuit în detrimentul pădurilor, transformate în sate şi izlazuri. *Rotunda* nu înseamnă altceva decât, cu alt cuvânt, metaforic, „Poiana", căci *a rotunji* cu varianta *a rătunde* înseamnă, printre altele, şi „a tăia, a reteza (pădurea)". M-am străduit cândva să demonstrez acest lucru, chiar dacă nu am fost destul de convingător, dar eu nu mi-am pierdut sentimentul că am dreptate.

Casele erau sărăcăcioase. În tot satul nu existau – cred – mai mult de zece acoperite cu altceva decât cu paie. Ţin minte că cea a bunicului dinspre tata avea acoperiş de tablă, apoi mai erau câteva drăniţuite. Gardurile se făceau din nuiele împletite sau din *harţapele*, adică „leţuri". Despre aceste *harţapele* (nu mi-l amintesc decât la plural) voi mai spune, mai ales că din dicţionare nu am aflat nimic, că acest cuvânt mi-a fost de folos să demonstrez un termen latin, despre care se credea că există

numai în latinitatea apuseană. Dar amân relatarea acestei aventuri lingvistice…

Din neamul Lupului

Între casa bunicului, cea cu acoperiş de tablă, şi casa noastră era o flagrantă discrepanţă. N-am s-o descriu pe a lui, pe a lui Tata Bătrân, cum îi ziceam bunicului, ci pe a noastră, pe care mi-o amintesc de parcă ieri am părăsit-o. În ea am trăit până la nouă ani, în ea mi s-au născut fraţii… Ştiu şi cum a fost ridicată (nu zic clădită, căci cuvântul nu s-ar potrivi), ştiu din cele ce mi le-a povestit tatăl meu.

Dar mai bine să amân acest lucru, pomenind câte ceva despre neamul nostru, al celor cu numele de familie pe care-l port. Toate casele acestora erau grupate la un loc în capătul dinspre Corni, una dintre ele încălecând chiar uliţa despărţitoare, cu un corp de casă aparţinător de Poiana, iar cu celălalt de Corni. Pe a noastră o las mai la urmă, căci era şi cea mai recentă dintre ele, dar şi cea mai săracă. Mai răsărită printre altele era casa lui Tata Bătrân, după al cărui nume de botez am fost botezat şi eu. Tot înstărită era şi cea aflată vizavi, aceasta fiind de fapt cea mai veche, căci de aici, din casa străbunului Nicolae, rotar vestit, şi a bunicii tatălui meu, Mărioara, au plecat bunicul şi încă doi fraţi de-ai lui. Bănuiesc că aceştia au avut şi surori, dar nu mi le amintesc, mai ales că, dacă vor fi fost, s-au înstrăinat probabil prin căsătorie.

Faptul că neamul nostru se găsea în celălalt capăt al satului, admiţând că ocuparea pădurii a început dinspre Dolhasca, presupune că cei numiţi *Ioniţă* nu aparţin primilor veniţi. Şi totuşi… De ce străbunul Nicolae era poreclit *al Lupului*, iar neamul Lupului era socotit, prin tradiţie, cea mai veche dintre familii? Tradiţia mi s-a confirmat târziu după ce a apărut un

dicţionar toponimic masiv al tuturor localităţilor din Moldova, în care am găsit că familia Lupu era socotită familie întemeietoare a Poienii. Pe de altă parte, Tata Bătrân era unul din gospodarii de prestigiu ai satului, reprezentant al „liberalilor”. Poate de aceea, după îndelungă chibzuinţă, în anul 1990 m-am înscris şi eu la liberali. Dar, după extravaganţele şi năstruşnicele isprăvi ale lui Radu Câmpeanu, la nici trei luni după ce m-am înscris, am predat carnetul şi mi-am văzut de treburile mele.

Vecinii de peste drum purtau numele de familie Gavrilaş. Cel mai bătrân dintre ei, pe care mi-l amintesc eu, era Moş Ion a Spânului. Mi se părea o glumă porecla lui, căci era singurul din sat care purta barbă şi încă una respectabilă. Fata lui cea mai mică ne va creşte pe noi cei patru orfani după moartea fulgerătoare a Mamei, ea devenindu-ne mamă. Şi ne-a fost mamă bună. Când şi-a unit soarta cu a Tatei avea 21 de ani, iar el 32.

Bunicul cel cu casa mare, Tata Bătrân, a căzut prizonier în timpul primei mari bătălii, era tânăr însurat, şi lăsase acasă prunc de câţiva ani, pe Costică, tată-meu. Sofica, soaţa sa, l-a aşteptat cât l-a aşteptat, apoi când şi-a dat seama că au venit pe la casele lor toţi cei care scăpaseră, iar Vasile al ei nu dădea nici un semn de viaţă, a înţeles că locul nu-i mai era aici. Nu primise nici o înştiinţare că ar fi căzut, dar îl credea în cel mai bun caz prizonier. Ori nu a mai putut sta în casa socrilor, ori şi-a găsit pe cineva, destul că după patru ani de aşteptare a plecat la Iaşi cu unul care avea prăvălie, şi-a lăsat pruncul în seama socrilor, la străbunicul Nicolae şi la străbunica Mărioara şi cu ce avea pe ea s-a dus la oraş.

Nu mult după aceasta a venit şi prizonierul acasă. S-a frământat cât s-a frământat Bunicul, a vrut să ia drumul Iaşului şi s-o aducă acasă, dar a auzit din unii, din alţii care lucrau pe la calea ferată că Sofica şi-a găsit un bărbat ca lumea cu bunăstare

şi că nu are rost să încerce s-o readucă în văgăuna de unde plecase.

A mai stat o vreme şi, după ce a primit o scrisoare de la Sofica însoţită de un act din care reieşea că fuseseră despărţiţi legal în faţa legii, Tata Bătrân a înţeles că asta i-a fost soarta şi că trebuie să-şi caute pereche. Şi a găsit pe una din Corni, pe care părinţii lui şi străbunicii mei nu o prea voiau. Ar fi vrut pe una mai înstărită, dar cine să vină după un vădan (pentru că aşa îl socotea lumea, măcar că fosta-i nevastă nu murise), vădan şi pe deasupra cu un copil rămas în îngrijirea lui. În îngrijirea lui era un fel de-a zice căci cel mic era crescut de bunici, iar aceştia erau mulţumiţi de el pentru că se dovedea băiat cuminte, ba chiar interesat de rotăria lui bunicu-său.

Fostul prizonier avea casa lui, în care a adus-o pe Mariţa din neamul lui Carja, familie cu neamuri multe, cam scăpătate şi cu reputaţie cam îndoielnică. „Neam de fârnâiţi" – zicea bătrânul Nicolae. Că erau fârnâiţi nu era cel mai mare păcat al lor, dar bătrânului nu-i plăcea că vorbeau pe nas, fonfăit, erau mucioşi şi cam lungi de mână.

Prizonierul şi fârnâita s-au pus pe făcut copii şi au tot făcut până ce eu, copilul lui Costache (căci după ce s-a însurat şi şi-a făcut armata, lumea nu i-a mai zis Tatei Costică), deci eu, aveam *moşi*, în înţelesul de „unchi", de o seamă cu mine, ba chiar unul dintre ei, ultimul, Gheorghe, era mai mic decât mine cu doi ani.

O vreme, tatăl meu a stat cu fraţii lui, fraţi dinspre tată, dar şi la bătrânul rotar, la care trebuia doar să treacă drumul. Cât a fost copil de şcoală, nu a putut face decât patru clase la şcoala din Corni. Mai mult a păzit oile unuia mai înstărit. Cu maştiha nu se înţelegea deloc. Îi punea ouă în trăistuţa de şcoală şi apoi îl „prindea" cu ele şi ţipa în gura mare că le-a furat să le dea ovreiului, celui cu dugheana în Corni, pe bomboane. Îi strângea

degetele în uşă ca să recunoască furtişagul sau cine ştie ce altă vină închipuită. Găsea scăpare la bunici şi adesea şedea la ei.

Bătrânul Nicolae s-a stins din viaţă timpuriu, dar străbunica Mărioara i-a supravieţuit mulţi ani, chiar şi după ce tată-meu s-a însurat şi a avut copii. Această străbunică pe care am urât-o nu mi-a lăsat amintiri plăcute.

Casa în care m-am născut

Tata s-a însurat înainte de armată. Mai bine zis a fost dat ginere la Corni într-o familie înstărită, dar însurătoarea a avut loc, foarte probabil, împotriva voinţei lui. Bănuiesc că această nevastă cu care a fost însurat, era şloampătă, lălâie, dar s-ar putea să greşesc. În mod sigur socrii şi neamurile acestora nu-l scotea pe tată-meu din sărăntoc, măcar că era harnic, ba lucra chiar şi la calea ferată. Au făcut un copil pe care l-au botezat cu numele lui. Acest Costică e deci fratele meu şi trăieşte, poate, şi astăzi.

În acest punct, lucrurile se încurcă şi nu găsesc o explicaţie de ce între mine şi el e doar un an diferenţă de vârstă, iar eu am o altă mamă. Ştiu că tată-meu nu a putut răbda multa vreme batjocura celor din neamul lui Pelin (aşa îi chema pe socrii lui), şi cu preţul unei viţele vândute în târgul Fălticenilor şi-a plătit cheltuielile de divorţ. Din toată această afacere a lui atât ştiu, o întâmplare pe care o povestea adesea socotind-o dramatică, dar mie mi se părea banală ca multe altele. Poate şi pentru că o auzisem de multe ori, povestită de tată-meu unora şi altora.

Părea îngrijorat că despărţirea lui de Ileana lui Pelin se tot amâna. În drum spre judecătoria de plasă i-au ieşit în cale trei ţigănci şi i-au băgat cu anasâna ghiocul sub nas, îmbiindu-l să-i ghicească. S-a lăsat înduplecat, a pus paraua în despicătura ghiocului, dar le-a cerut celor trei să-i spună mai întâi cum îl

cheamă. Cea mai bătrână dintre ele, care ţinea ghiocul legat de brâu a încercat: „Ba te cheamă Dumitru, ba Vasile…”, numai pe numele lui adevărat nu-i zicea. Tată-meu s-a înfuriat, a smuls ghiocul de la cingătoarea ţigăncii, l-a trântit în mijlocul drumului, ghiocul s-a făcut cioburi, iar tată-meu şi-a luat bănuţul care credea el că e al lui şi a plecat. S-a pornit zarva, au sărit ţiganii dintre sălcii, unde îşi aveau adăpostite căruţele cu coviltir. Norocul lui a fost că incidentul s-a petrecut aproape de marginea Dolhascăi şi, hăituit de laia ţigănească, a ajuns în curtea unui gospodar care l-a adăpostit până s-au potolit ţiganii.

Cred că, pe când tată-meu umbla pe la tribunale şi judecătorii să divorţeze, eu eram pe cale să mă nasc, căci Tata, plecat de la socri, s-a încurcat cu altcineva, care avea deja un copil, o fată „din flori” însă. Imediat după ce divorţul s-a încheiat, cei doi părinţi ai mei s-au mutat pentru o vreme în casa străbunicilor. Apoi aceştia le-au dat un petic de pământ, i-au ajutat cum i-o fi ajutat, cei doi au cărat nuiele în spate din zăvoiul Siretului, şi au făcut rost de lemn de casă şi ce a mai trebuit, aşa că, în curândă vreme, aveau casa lor. Am mai amintit despre ea: două cămăruţe lipite pe jos cu lut amestecat cu pleavă şi balegă, o prispă, o tindă îngustă între cele două cămăruţe. Casa era acoperită cu stuf şi paie de secară făcute snopi. În spate, o şandrama, un fel de şopru cu acoperiş înclinat. Înăuntru, în camera dinspre drum, un cuptor – plită şi o vatră a cuptorului pe care se dormea. O laviţă din scânduri sau lemne cioplite aşezate pe patru pari, acoperită cu lăicere, un blidar şi o masă cu trei picioare, rotundă. Pe pereţii dinspre drum, prinse în cuie câteva scoarţe din lână, două rame rudimentare cu nişte poze puse grămadă. Mi le amintesc căci nu erau multe. Tata călare pe un cal falnic, fotografie făcută pe vremea când era militar la Regimentul 4 Obuzieri din Cernăuţi. Calul nu era al lui, ci al ofiţerului care i-l dăduse în

îngrijire. O alta, el şi mama, undeva la un târg, la Paşcani sau Fălticeni, aşezaţi de o parte şi de alta a unui fel de trepied cu o oală cu flori, o fotografie măruntă a bunicului pe când era ostaş şi două fotografii cu un bărbat falnic, ale Moşului meu dinspre mamă, Moş Petrea care a făcut parte din Garda Regală.

Nu pot reface etapele, care s-au succedat repede: divorţul de Ileana lui Pelin, căsătoria cu mama şi venirea mea pe lume. Mă tem, deşi mi-ar părea bine să nu fi fost aşa, dar căsătoria tatei cu mama s-a făcut din „cauza" mea. Mama mai avea o fată, cum am spus, făcută de „fata mare" – cum se zicea la noi. Întâmplări de acest fel fiind multe în sat şi socotite deloc scandaloase, ba chiar păreau obişnuite. Aceasta fată a mamei pe care am socotit-o soră bună şi al cărei tată se numea Dumitru lui Ţugui, a venit în casa noastră, îndată ce aceasta a fost ridicată. Ziceam că eu „am hotărât" unirea celor două sărăcii, pentru că tată-meu nu-şi mai putea permite încă un copil „fără tată" prin sat. Şi mai cred, aproape sunt sigur, că neamurile mamei l-au forţat s-o ia pe mama. Aceasta avea doi sau trei fraţi cu care nu se putea glumi. Numai aşa îmi explic aversiunea tatălui meu faţă de mine. N-am fost dorit, căci, după credinţa lui, eu i-am pecetluit destinul. Sărăcia celor doi era lucie. Amândoi căpătaseră cinci oi, o viţică şi câteva găini. De la străbunicul meu, nu de la bunic, au primit locul de casă şi un petic de grădină în coasta casei, nu mai mare de două prăjini. Ograda din faţa casei număra vreo zece paşi din prispă până în gardul vecinului, şi alţi cincisprezece paşi de la drum şi până la gardul despărţitor dintre ogradă şi grădină. În grădină se găsea un păr înalt, bătrân, de la deal, unde se afla fântâna. Spre vecinul cu un nume ciudat, *Harpan*, care nu făcea parte din neamul nostru, la fel de sărac, dacă nu cumva şi mai sărac decât noi, tata sădise patru meri dintre care unul

avea două feluri de mere. Aşa îl altoise el şi era tare mândru de isprava lui.

În colţul casei, lângă şandrama, sta veşnic legat un câine jigărit, care nu ştiu cu ce trăia. La un loc cu noi s-a pripăşit străbuna Mărioara, care nu se înţelegea cu nici unul din copii, nici cu cel fost prizonier, nici cu Petrea, mort tânăr, nici cu Moş Costache, naşul meu, aşa că s-a aciuat la nepot, căci doar ea îl crescuse şi la ea găsea refugiu când mama cea vitregă îi strângea degetele în uşă să mărturisească ce nu făcuse.

Primele amintiri

Amintirile mele despre această bătrână înăcrită sunt pline de umbre. În primul rând ţinea să aibă „găinuţele" ei, aşa le dezmierda, care ouau în cuibare separate. Ţinea ouăle într-o papornită în „casa cea mare" în camera unde nu şedea nimeni, căci toţi dormeam grămadă în camera dinspre drum. Două oi, cu care venise, i le-a dăruit Tatei, dar găinile, vreo şase, şi câinele erau averea ei. Nu înţelegeam de ce nu se putea lipsi de aceasta javră. M-a muşcat odată destul de tare de încheietura mâinii. Semnul muşcăturii îl port şi acum. Mai fusesem pus în pericol de un alt câine pe care nu mi-l aduc aminte, dar despre această întâmplare, deşi ştiam din povestite despre ea, îmi voi aminti foarte târziu când eram om în toată firea. Mi s-a spus că eram încă la sânul mamei, care fusese muşcată de un câine al vecinului, dovedit a fi turbat din care cauză oamenii l-au omorât cu furcile. Mama, cu mine în braţe, a trebuit să ia drumul Iaşului pentru că numai acolo era o clinică, unde se putea face un vaccin antirabic. Aşadar, aveam câteva luni când am „vizitat" Iaşul…

Foarte târziu, pe la vreo patruzeci de ani, am citit în revista „Flacăra" o evocare a faimosului jurnalist Brunea-Fox. I se reproducea şi un reportaj din ziarul „Adevărul" de pe atunci.

Ziarist cu orientări de stânga, cu predilecţie pentru lumea sordidă a mahalalelor, a mediilor muncitoreşti şi a satului, descria fauna unui compartiment din trenul de Paşcani-Iaşi, într-un articol intitulat „Trenul fantomă”. Citindu-l, am rămas perplex. Printre altele, pomenea despre o femeie înfofolită în veşminte sărace, cu un copil în braţe, care mergea la Iaşi să-şi facă injecţie pentru că fusese muşcată de un câine turbat. Autorul insista mai mult asupra reacţiei celor din vagon care, după ce au auzit de ce merge biata femeie la Iaşi, s-au ferit de ea de parcă ar fi fost ciumată, unii mutându-se chiar în alt vagon. Am rămas stupefiat, cum zic. Am întrebat pe tată-meu cum s-a întâmplat să meargă mama şi cu mine la Iaşi când cu câinele turbat şi toate se potriveau. Aşa că pot spune că prima dată când a scris un ziar despre mine (şi încă cine a fost cel care a scris?!) s-a întâmplat pe când aveam 8-9 luni. Nu era doar o părere, căci „Flacăra” reproducea frontispiciul ziarului din care se vedea data. Convingerea mi s-a întărit încă o dată când am citit articolele lui Brunea-Fox strânse în volum şi tipărite mai aproape de zilele noastre.

De la ce vârstă îmi aduc aminte unele lucruri? Când s-a născut fratele meu, Nicolae, în primele zile ale lui august 1934, eu aveam doi ani şi jumătate. Îmi amintesc lumea adunată în ograda casei noastre, mai mult femei, dar ceea ce mi-a rămas întipărit în minte este că am văzut-o prin fereastra larg deschisă a camerei pe Mama Zoiţa întinsă pe jos, pe nişte lăicere, cu o sticlă la gură, din care bea ceva, băutură tare, probabil, ca să prindă putere. Eu am fost convins că fratele meu a venit pe lume pentru că mama suflase într-o sticlă. Probabil că am povestit năstruşnicia asta celor din jur, iar aceştia m-au mai întrebat şi altă dată: „Cum l-a făcut, mă, mă-ta pe frate-tău?”, şi eu voi fi răspuns că suflând în sticlă. Poate aşa s-a păstrat amintirea, pentru că a fost repetată, povestind-o spre hazul celor ce mă întrebau.

Aveam patru ani şi jumătate când s-a născut Mariţa. Îmi amintesc bine pentru că Mama, cuprinsă de chinurile facerii, a trebuit să fie adusă cu căruţa de la câmp acasă. Am mai avut doi fraţi, născuţi după această soră, unul Iliuţă şi altul Gheorghiţă, care au murit amândoi înainte de a împlini anul. Poate cel de-al doilea (Gheorghiţă?) să fi avut un an trecut. Moartea lor nu m-a impresionat şi nici măcar frânturi de amintire de la înmormântarea lor nu mi-au rămas în minte.

Tată-meu a construit pentru vacă, viţea şi cele cinci-şase oi un grajd impunător. Nu exagerez când zic impunător căci era mai înalt decât casa în care locuiam claie peste grămadă şi nu era făcut din nuiele şi lipit cu pământ, ci din cărămidă.

Cum să uit cele două vaci pe care le-am avut până la plecarea noastră din sat? Târziu, când am citit ce spunea G. Călinescu despre ţăranul moldovean, n-am fost şocat deloc. Moartea unui copil din cei mulţi pe care-i avea o familie nu era socotită o nenorocire mai mare decât moartea unei vaci. Dacă murea un prunc, mai rămâneau atâţia încă, dar dacă se prăpădea o vacă, era pusă în pericol viaţa copiilor. Poienarii mei, cel puţin pe vremea când eram copil, ţineau la vite ca la ochii din cap. Era de neconceput să nu râneşti grajdul, să nu cureţi balega de pe şolduri chiar cu unghiile, căci ţeseala era o cioarsă. Când am văzut în Banat vacile năclăite de bălegar uscat nu am putut înţelege această nepăsare. Dar noi aveam o văcuţă, cum îşi dezmierda fiecare vita, bănăţenii aveau cinci, ba unii şi mai multe.

De cele două vaci de care am pomenit îmi aduc aminte mai bine decât de vecini, de copiii de o vârstă cu mine, de neamuri. Şi iată de ce.

Una din ele nu putea fi păscută de noi, copiii, decât priponită pe o toloacă, un fel de tăpşan comun şi ţinută în pripon până rădea iarba din rădăcină, apoi mutată. Avea sârmă ghimpată în

jurul coarnelor şi funie solidă. Priponul, ţăruşul era bine bătut în pământ cu un mai de lemn. De fapt, aveam două pripoane. Când vedeam că nu mai are ce paşte cât îi permitea funia să se învârtă, băteam celălalt pripon în locul unde voiam s-o mutăm, pândeam ca să nu bage de seamă şi mutam repede funia în celălalt ţăruş. Altfel, dacă ne-ar fi surprins cu funia în mână, cu toată sârma ghimpată din jurul coarnelor, puterile noastre firave n-ar fi putut-o ţine în loc şi s-ar fi oprit în primul trifoi sau porumb întâlnit în cale. Chinuită mereu de foamea neostoită, nu mânca, ci făcea prăpăd. Numai că pânda era reciprocă. Când băteam ţăruşul în care urma să fie mutată, ciulea urechile şi aştepta să fie scoasă din priponul vechi. Îi vedeam privirea furişă şi, după ce am păţit-o o dată sau de două ori, scăpând-o într-un trifoi, ne-am învăţat minte şi noi. Nu o mutam imediat după ce băteam ţăruşul nou, perturbându-i astfel reflexul condiţionat. Când profesorul de ştiinţe naturale ne-a vorbit de becurile şi clopoţeii lui Pavlov, m-am sculat şi i-am spus că eu descoperisem reflexul condiţionat independent de savantul sovietic. I-am precizat şi despre ce este vorba, dar profesorul nu a înţeles mare lucru. Era crescut la oraş şi nici nu ştia ce este un pripon. Numai seriozitatea cu care explicam şi cea a colegilor care mă ascultau l-au oprit să nu mă dea afară din clasă, socotind că am spus nişte măgării şi că în capul meu se învârt nişte lucruri care nu prea sunt în ordine.

Cealaltă vacă fusese cumpărată de tată-meu de la un dolheştean. Şi dacă mai ţin minte că-l chema Harhat pe cel care-i vânduse vaca tatei este din cauza acestei vite ciudate.

Nu avea viţel, dar era cu lapte. Viţelul nu-l vânduse Harhat. Deşi era bine hrănită şi nu mult după fătare, abia dădea o ulcică, două de lapte şi asta numai când şi când. Pentru noi era o ciudăţenie. Bătrâna era convinsă că cineva, o babă din sat, îi luase mana. Un singur lucru rămânea nelămurit: de ce uneori

avea lapte, iar alteori nu, sau avea prea puţin? Mama i-a spus tatei să aibă grijă să nu fie vreun şarpe care o suge. Exista şi această credinţă că unii şerpi sug laptele vacilor. Misterul s-a destrămat repede. În una din zile, tată-meu a surprins-o sugându-se. Îşi încorda gâtul şi îşi desfăcea picioarele până apuca ţâţa şi îşi sugea laptele.

Tata a dus vaca înapoi şi a lăsat-o în ograda celui care îi ascunsese năravul. Cu chiu, cu vai şi-a căpătat banii daţi pe vacă, dar nărăvaşa nu a ajuns la abator, cum îl sfătuiau unii pe stăpân. Era ţinută cu capul strâns legat la iesle, iar când ieşea la păscut umbla cu o funie legată de picioarele din faţă, nedându-i astfel posibilitatea să-şi caute ugerul.

Păscutul unei vaci constituia o problemă dificilă. Izlazul era boieresc şi mulţi oameni îl ocoleau. Fiecare avea vreo bucăţică de loc sau existau câteva tăpşane folosite în comun, la care se adăugau marginile şoselei care lega Paşcaniul de Suceava şi care erau ale tuturor. În afară de aceasta, fiecare aducea buruieni, frunze de sfeclă rămase de la prăşitul de pe moşia boierului, tot ce se putea rumega.

Pe o lungime de doi kilometri şi ceva se întindea zona de cale ferată a cantonierului Antoneag, venit aici din Roşcani, de pe Prut. Acesta era invidiat pentru zona cosită şi râvnită de mulţi săteni din Poiana care nu aveau cu ce să-şi hrănească vitele iarna, decât cu strujeni de porumb. De aceea tatăl meu lucra la calea ferată ca muncitor de „întreţinere de cale" – cum se spunea – şi visa un prilej ca printr-o dispensie de studii să fie primit şi el la o şcoală de cantonieri. Lucru care s-a şi întâmplat, iar această întâmplare, fericită pentru el, ne-a schimbat şi noua viaţa, cu preţul de a ne părăsi satul, lucru pe care nu l-am regretat niciodată.

Toamna, odată cu strângerea sfeclei de zahăr, căci toată lunca Siretului aflată în stăpânirea boierului Stelea se semăna cu

sfeclă, boierul având contract cu o fabrică de zahăr, sătenii aveau voie să dea drumul vacilor să pască, să mănânce frunzele şi resturile rămase. Atunci, tot satul, dar nu numai poienarii, ci şi cornenii ne strângeam pe luncă, vitele păşteau în voie, iar noi căutam sfecle rămase de la săpat, făceam focul şi le coceam în jăratic şi le mâncam. Nu mă întrebaţi cât de bune erau… Tot ce am mâncat în copilărie a fost bun.

„Fuga-i ruşinoasă…"

În mijlocul luncii, se afla un fel de stână, un adăpost pentru ciobani, o strungă şi cam atât. Nu ştiu când se făcuse şi de ce. Nouă ne prindea bine pentru că se porniseră ploile mărunte şi reci de toamnă. Aveam nişte saci rupturoşi din care ne făcuserăm glugi, dar tot mai bine era sub acoperişul acelei stâne. Am aprins un foc cât să putem coace sfeclele, dar eu l-am vrut mai mare, am cărat nişte rogoz de pe afară, ceva mai uscat, şi l-am aruncat pe foc. Fumul ne-a alungat pe toţi, dar după ce rogozul s-a mai uscat s-a încins pălălaia, a urcat până la partea de sus şi în câteva clipe stâna s-a mistuit toată. Ne-am strâns cu repeziciune vacile şi am fugit în zăvoiul Siretului.

Arendaşul a văzut de la conac flăcările, a încălecat pe o iapă de care nouă ni se părea că nu se desprinde niciodată, căci numai călare îl vedeam, şi ne-a ajuns din urmă spre norocul nostru, căci de frică voiam să trecem Siretul dincolo la tudoreni. Nici vitele n-au vrut să se arunce în apele învolburate ale Siretului. Am fost prinşi, duşi la locul faptei şi puşi să cărăm apă din nişte bălţi cu pălăriile sau căciulile ca să stingem lemnele care mai fumegau. Lucru inutil, căci nu se mai putea salva nimic. Arendaşul ne-a dus vitele la curte (aşa ziceam conacului), a făcut o listă cu noi şi ne-a trimis acasă. A doua zi trebuia să vină părinţii noştri după ele. Acasă, am spus Tiţei, sora cea mai mare, unde este

vaca şi am plecat. De frica bătăii, fugeam pentru a doua oară.

Prima dată, am fugit pentru că într-o zi de duminică m-am băgat în fântâna adâncă, fântână făcută în deal, să scotocesc în cuiburile vrăbiilor. Mă sprijineam cu picioarele în pietrele zidit urii, cu pălăria în dinţi; cu o mână mă ţineam de pietre, cu cealaltă cotrobăiam după cuiburi. Când am ieşit din fântână cu câteva ouă în pălărie, a deschis portiţa ogrăzii tată-meu care venea de la biserică şi m-a văzut. Avea pusă în gard o nuia groasă de corn, împletită printre pari, să se îndrepte, ca să facă din ea o cârjă. A tras-o şi a reuşit să mă atingă de două ori, iar eu am luat-o la fugă spre deal, în direcţia pădurii. M-ar fi prins, dar nu a fugit după mine de ruşinea oamenilor care treceau pe drum. M-am oprit pe creasta dealului, am mai mers o bună bucată de vreme şi am ajuns la liziera care despărţea pădurea boierului nostru de pădurea Dolheştilor. Cunoşteam bine locurile, căci, umblând după vreascuri şi după bureţi, ajunsesem până aici.

Vreascurile le făceam grămezi, le legam cu un capăt de funie şi le cetluiam, adică strângeam sfoara cu un băţ ca să nu se răsfire crengile; le puneam cu partea de jos în spate şi pe cea de sus o lăsam să se târâie pe pământ.

Cunoşteam toţi bureţii buni, îi deosebeam de cei „şerpeşti", adică otrăvitori. Hulubiţele, nicoreţii albăstrui, gălbiorii buni de tocană cu usturoi, pitărcile, hribii cei buni şi cei ţigăneşti. Şi aceştia din urmă erau buni de mâncat, dar mai totdeauna erau plini de viermi. Un soi de ciupercă maronie lăsa un fel de lapte când o rupeai în două. Acesteia îi spuneam *roşcov* şi o mâncam crudă. Era să uit iuţarii pe care, după ce le rupeam cozile îi puneam pe plită, îi săram şi, cu tot gustul lor amărui îi mâncam cu plăcere. Hribii aveau altă destinaţie. Se curăţau, se puneau la uscat, mai ales picioarele cărnoase, înşiraţi pe sfoară şi erau buni în postul

Crăciunului, ba uneori ţineau şi până în Postul Mare, fierţi în borş la un loc cu crupele.

După ce am spus Tiţei unde este vaca am luat-o spre pădure, cum spuneam. Ştiam că dincolo de lizieră se găseau nişte bordeie pădurăreşti părăsite. Am găsit unul chiar când umbrele nopţii cădeau peste copaci. M-am strecurat într-un bordei, dar m-a cuprins deodată o frică cumplită, am ieşit şi am luat-o înapoi spre sat. M-am oprit din fugă sub părul cel mare de sub fântână. În casă nici vorbă să intru, căci, măcar că lampa era stinsă, ştiam că Tata se întorsese de la calea ferată şi aflase despre ispravă. M-am furişat tiptil şi am reuşit să stăpânesc lătratul câinelui. A mârâit, dar m-a recunoscut şi a tăcut, iar eu m-am putut strecura în grajd. M-am culcat în ieslea vacii. Aşa că noaptea aceea eu am dormit în grajd, iar vaca la curtea boierească. Nu cred că Tata bănuia că mă aflu la câţiva paşi şi, cum dimineaţa a plecat la ora şase, ca să ajungă la lucru să-şi ceară învoire ca să meargă la curte, nu s-a mai gândit la mine. După ce s-a făcut ziuă, iar am luat drumul pădurii. Nu-mi amintesc să fi fost bătut atunci, ştiu doar că m-am întors acasă rupt de foame. În anul următor eu şi Tiţa am smuls două prăjini de in, gloabă pentru paguba făcută. Inul nu se tăia cu secera, ci se smulgea şi se ducea snopi pentru a fi muiat la nu ştiu care fabrică prelucrătoare de in, cu care boierul avea înţelegere. Am smuls la in până ni s-au însângerat mâinile…

Jocurile copilăriei

În afară de păscutul luncii, păşunam cu vitele porumbiştile, după ce glugile de porumb pitic, *cicantin* cum i se zicea, cu boabe mărunte şi cărămizii, erau cărate în ogrăzile oamenilor şi erau aranjate în şiruri. Abia târziu, toamna, când nu mai era nimic de lucru la câmp, se făceau clăci de desfăcutul păpuşoiului.

Miriştile şi porumbiştile erau curăţate de vitele înfometate. Se mai găseau vrejuri de dovleac, chiar bostani mici piperniciţi, pe care noi îi strângeam şi ne făceam jucării din ei. Din haldani, cânepa de toamnă care se semăna prin porumb, din beţe şi strujeni făceam colibi, adicătele case, iar lângă acestea altele mai mici, grajduri pentru vite. Bostăneii târzii, lunguieţi erau împodobiţi cu coarne din beţişoare, cu picioare, li se puneau şi cozi din crenguţe sau paie, ba chiar şi cele patru ţâţe ale ugerului. Lângă vaci se făceau şi viţei. Alţi dovleci cruzi se tăiau în partea de sus şi, după ce-i scobeam, scoţându-le sămânţa crudă, neîmplinită, întocmeam din aceştia vase de pus murături.

Fetiţele îşi făceau păpuşi din ciocălăi de porumb îmbrăcaţi în cârpe; li se puneau şi chici lungi din mătase de porumb, iar noi băieţii le confecţionam leagăne din bostăneii care ne mai rămâneau, de fapt un fel de albii, covăţele, căci acestea erau leagănele obişnuite ale copiilor.

Ciudat este că, deşi jocurile şi jucăriile de acum sunt atât de variate, atât de sofisticate, unul dintre ele stăruie în jocurile copiilor: să-ţi faci casă. Văd copiii vecinilor mei că-şi întocmesc din cutii de carton, din crengi, din folii de plastic tot felul de adăposturi, în care se bagă cu jucăriile, îşi împart între ei atribuţiile unei gospodării.

Ne făceam mingi din părul vacilor. Luam păr de pe şolduri, îl cocoloşeam, umezindu-l mereu, adăugam apoi alte fire şi iar le frământam în palme, încercând mereu să-i dăm o formă rotundă şi, cu mare migală, reuşeam să facem o minge cam cât una de tenis, uneori şi mai mare. Era bună de jucat oină sau s-o arunci în sus şi s-o prinzi *cuc*.

Ţurca, un beţişor ascuţit la ambele capete, cioplit cu patru sau şase feţe pe care se crestau semne valorice, asemănătoare cu cele de pe răbojuri, era un joc apreciat. Faptul că beţişorul

cădea cu o faţă sau alta în sus ţinea de noroc, dar bătaia lui cu ajutorul unui băţ sau lopăţele, plasarea cât mai aproape de o groapă mică în pământ depindea de îndemânarea fiecăruia. Ceva asemănător cu golful.

Jocurile copiilor reflectă o oarecare stare de lucruri care îşi pune pecetea pe existenţa oamenilor într-o anumită perioadă, amprenta evenimentelor predominante. În timpul războiului, desenam tancuri, tunuri, trenuri cu soldaţi, ceea ce vedeam trecând pe calea ferată, avioane pe care, de asemenea, le vedeam că se ridică de pe aerodromul de peste Siret, de la Tudora, plecând spre răsărit şi revenind după ce îşi făceau misiunea.

Mai fiecare copil avea un briceag din cele ieftine, cumpărate de pe la iarmaroace, cu plăsele în forma de peşte. Cu ele ne făceam fluiere din crengi de salcie, puşcoace din soc cu dopuri de câlţi: unul era pus la gura ţevii, după ce scoteam miezul lemnului de soc, celalalt era împins cu ajutorul unui beţigaş cioplit uniform care se chema *huludeţ*; aerul comprimat, aflat între cele două dopuri îl proiecta pe cel din faţă ca pe un veritabil proiectil.

Nu aveam cunoştinţă de necesitatea invocată de nemţii lui Hitler, a „spaţiului vital", dar ştiam că nemţii au intrat în Cehoslovacia, au ocupat Polonia, că au invadat Franţa şi că au pornit cu război împotriva Rusiei. Deci cel care era mai tare lua ţara celuilalt mai slab, întocmai cum ne jucam noi *în ţări*. Nu am găsit cuvântul care desemna jocul consemnat în dicţionare, aşa cum îl jucam noi, şi cum l-am descris într-o carte despre „metaforele graiurilor". Pe pământ, pe un loc neted neacoperit de iarba, trasam un dreptunghi cât puteam de mare pe care-l împărţeam în două pe lăţimea acestuia. Făceam astfel ca fiecare să aibă o parte, o *ţară* egală cu a celuilalt. Fiecare şedea în *ţara* lui, arunca briceagul cu vârful în cea a adversarului, a inamicului, cum s-ar zice. Tăişul, când cel care arunca era îndemânatic, se

înfigea în pământ, iar stăpânul lui tăia o linie pe direcţia ascuţişului şi îşi alegea partea cea mai mare, anexând-o la partea lui după ce ştergea urma lăsată de lama briceagului. Venea rândul celuilalt care proceda la fel. Lucrurile se repetau până când la un moment dat unul dintre combatanţi nu mai putea sta nici măcar într-un picior în „ţărişoara" care-i mai rămăsese şi se dădea bătut. Jocul de-a lărgirea „spaţiului vital" era la modă…

„Telefonul" Zanfirei

Câte case şi câte suflete să fi avut Poiana mea? Adunate toate câte se înşirau de la şosea, la care se adăugau câteva şi de-a lungul şoselei vizavi de cantonul lui Antoneag, printre care şi cea a lui Moş Ion, unul din fraţii mamei, apoi cele de pe vâlcelele amintite şi încă vreo 5-10 aşezate de-o parte şi de alta a drumeagului dinspre Huci, toate luate la un loc nu cred că depăşeau 80 de adăposturi. În general aceste case, mai modeste sau mai arătoase, erau pline de copii, în afara câtorva locuite de bătrâni fără urmaşi. Poienarii nu cunoşteau obiceiul de-a locui în aceeaşi casă două generaţii. Poate în câteva situaţii când din puzderia de copii rămânea unul în casa bătrânească, de regulă cel mai mic, ceilalţi primind câte un loc de casă pe care îşi înjghebau gospodăria lor. Dacă aveau noroc, dacă erau harnici, şi-o refăceau cu timpul, dacă nu, rămânea în stadiul ei iniţial. Cam cum erau aceste case am arătat atunci când am spus cum îşi făcuse Tata casa. Sporul de populaţie bătea pasul pe loc, căci durata de viaţă era mică, chiar dacă natalitatea era mare.

Hrana acestor oameni săraci era modestă, dar empiric şi instinctiv mâncau „raţional", ca să zic aşa. Borşul, urzicile, loboda, ştevia, apoi mâncarea de frupt, când nu era post, laptele, ouăle, câte erau, căci era greu să creşti mai mult de-o vacă şi de câteva orătănii când nu aveai pământ să semeni porumb. Toate acestea

nu erau lipsite de calităţi nutritive. Nu-mi amintesc decât de un singur poienar cu burtă dar care bănuiesc că suferea de o boală, ceilalţi era uscăţivi, aparent slabi, dar vânjoşi. Nu erau viciaţi de alcoolism, căci nu-şi permiteau să bea decât când mergeau la iarmaroc, la târg sau duminica la crâşmă, uneori şi-n cursul săptămânii, când cei care lucrau la calea ferată îşi luau banii. Beau secărică, monopol, se îmbătau repede, iar încăierările erau ceva obişnuit. Pe cât de riguroşi în ţinerea posturilor, pe atât de violenţi se dovedeau când izbucneau conflicte. Nu cred că poienarii ţineau posturile din religiozitate, ci din sărăcie. Bănăţenii (şi mă refer mereu la ei pentru că aici am trăit şi am îmbătrânit) ştiau doar de Postul Crăciunului şi de Postul Mare, dar nu am auzit să ţină postul Sântă Măriei sau cel al Sâmpetrului, decât doar prin faptul că, la înmormântări, pomana era de post.

Poienarii ţineau cele patru posturi cu mare stricteţe: nu numai carnea era oprită, ci şi laptele, şi ouăle. Pe perioada postului mai ales cel al Crăciunului şi al Paştelui, se strângeau ouăle, se făcea lapte covăsit, brânză iute de putină. În post, mâncam *lapte de bou* şi turte cu *juflă*. Trebuie să mă explic… Sămânţa de cânepă se zdrobea în piue, se fierbea şi zeama albă care rezulta era *laptele de bou*, iar resturile, o pastă alb cenuşie se numea *juflă*. În alte părţi i se zicea *julfă*. Pentru a nu greşi, am să citez dicţionarul, dar nu înainte de a va spune că turtele unse cu juflă nu erau o mâncare pe care s-o laşi deoparte.

Jufla este „mâncarea de post făcută din sămânţă de cânepă”. „În Moldova – zice dicţionarul – sămânţa de cânepă se pisează în piuă până se face turtă; se încălzeşte puţin la foc într-o strachină mare, se pune în ea puţină apa fierbinte şi se mestecă” ş.a.m.d. „Reţeta” de preparare a juflei diferă de la o zonă la alta, în esenţă însă este consumul seminţei de cânepă sub cele două forme amintite: *laptele de bou* şi *jufla* cu care se ungeau turtele.

În zilele de post se mai făceau *chiroşte* (pronunţarea dialectală a lui *piroşcă*), un fel de colţunaşi, numai că erau mai mari, cât palma chiar. În post se umpleau cu *povidlă* (magiun sau *pegmez*, cum zic bănăţenii). Făina din care se făceau chiroştele era mai albă sau mai neagră, după cum era gospodăria de înstărită. La unele case erau făcute mai mult din tărâţe, cu puţină făină, doar ca să se închege aluatul. Mi-a rămas în minte „telefonul din chiroşte al Zanfirei". Zanfira avea două sau trei fete cam trecute şi nemăritate. La ea se făceau deseori clăci de tors *bucii* (câlţii) sau cânepa pentru *prostiri* (cearşafuri). Clăcile nu puteau fi lipsite de feciori, de flăcăi şi nici de glume de tot felul. Tot nişte glume erau socotite şi tăvăleala serioasă dintre fete şi flăcăi, care avea loc prin glugile de strujeni sau prin paie. Într-o dimineaţă, toţi care treceau pe lângă casa Zanfirei se opreau şi se minunau că Zanfira îşi pusese telefon. Chiroştile pe care le dăduse biata femeie în străchini seara, în timpul clăcii, nu le plăcuseră. Le-au înşirat pe fire groase din câlţii torşi şi le-au agăţat de colţul casei şi de cei trei pruni pe care îi avea sărmana femeie.

Oamenii trăiau într-o promiscuitate pe care, dacă aş descrie-o în toată nuditatea ei, ar părea că sunt fantezii. De aceea m-am ferit să povestesc oricui asemenea lucruri, temându-mă să nu fiu etichetat de mitoman.

Imaginaţi-vă o încăpere populată în timpul nopţii de opt şi chiar zece suflete, impropriu-zis cameră sau, dacă admit că era aşa ceva, trebuie să precizez că nu avea mai mult de trei-patru metri pe fiecare latură, cu lăviţi improvizate, fără saltele, cu läicere puse direct pe scânduri, cu câteva boarfe aruncate pe cuptor în care se grămădeau câte trei copii, cu ferestre minuscule, cu uşi care dădeau în tindă, unde era la fel de frig ca afară, cu o privată improvizată din haldani, lujeri de cânepă de toamnă, şi o groapă, la care ne duceam iarna, pe zăpadă, desculţi. Când troienele se

ridicau până la streaşină, trebuia să aşteptăm să se taie pârtie până la poartă, până la poiată şi la privată.

Încălţămintea de iarnă era opinca din piele de porc. Porcii se jupuiau şi parcă văd şi acum cu câtă migală se desprindea fiecare centimetru de slănină ca să nu se pişte pielea, căci se compromitea materia primă pentru opinci. Se întindeau, se afumau, apoi erau croite, îngurzite, făcute cu gurgui şi cu partea dinspre călcâi mai înaltă, cu nojiţe tot din fâşii de piele de porc. Obielele aveau o mare importanţă atât în privinţa materialului din care erau făcute, dar şi din felul cum ştiai să le înfăşori pe picior. Măiestria înfăşuratului obielei mi-a fost de mare folos la armată, căci pe mine nu m-a bătut niciodată cizma, nu am avut de lucru cu obielele care să se folomocească şi să-mi facă rană.

Tată-meu nu irosea nici un petic de piele de porc. Mie mi-a făcut una din opinci din două bucăţi, prinse la mijloc cu un şnur din piele. Părul era ras cu un vârf de coasă, cu o custură, numai că ale mele nu prea erau rase şi mai mult decât atât mi le-a făcut în aşa fel ca să fie cu părul înainte, să nu mă pot da pe gheaţă, dar am fost destul de stăruitor şi am înfrânt rezistenţa părului în răspăr şi le-am făcut să lunece.

O cloşcă urgisită şi un ovrei şiret

Trebuie să spun câte ceva despre bătrâna oploşită la noi, adică bunica tatei, cea cu găinuţele separate şi cu câinele de care nu se putea despărţi. Vedeam că-şi hrănea găinile preferenţial, că toată ziua le căuta de ou scociorându-le în fund, că strângea ouăle în papornița de sub patul din *casa cea mare*, ca pe nişte obiecte preţioase. Nu ştiu ce făcea cu ele... Ştiu doar că într-o dimineaţă a început să se vaiete şi să se răţoiască la tată-meu că eu i-am furat din ouă.

– Costache, zghihuitul tău, mi-a furat ouăle şi le-a dus la Avrun. De unde are el creioane colorate? Nu aveam decât un creion colorat şi unul chimic. Cel colorat mi-l dăduse băiatul lui Turculeţ, învăţătorul.

– De unde ştii, Mamă Bătrână, că le-a luat el?

– Iaca, dacă vrei să te fac de râs, îl întreb pe Avrun.

Tata nu a mai aşteptat o asemenea confruntare, mi-a pus mâna în gâtiţă, cum zicea el, m-a suduit de „duşii mă-ti", sudalmă grea, mai grea decât cea cu „canfora şi milostenia cui v-o izdănit". Când a văzut că mi se bulbucă ochii, m-a aruncat de-un perete şi a încheiat răfuiala pentru că se grăbea:

– Las' că-ţi scot eu ouăle pe ochi. Aflu eu dacă ai fost la Avrun.

Două zile după aceea s-a certat cumplit cu bătrâna şi a ameninţat-o c-o ia pe sus şi-o duce cu găinuţe şi cu câine cu tot la Moş Costache, unul din fiii ei, cel ce îmi era naş. Se convinsese că nu mă dusesem la Avrun. Dar bătrâna ţinea una şi bună că-i lipsesc opt ouă. Nu cred că greşea, căci le număra toată ziua. Nu bănuia pe nimeni decât pe mine, deşi tot aşa de bine ouăle puteau fi duse la dugheana lui Avrun de Tiţa sau de mama, căci ovreiul îşi vindea marfa, undelemnul, sarea, chibriturile şi altele pe ouă, pe câte o găină. O găină era „moneda de schimb" pentru marfa serioasă. Cine avea nevoie de un metru de stambă pentru o polcă sau de *cit*, un fel de material ordinar din bumbac, lua o găină la subsuoară, se ducea la Avrun, cu care începea tocmeala.

– Da' bine, bre fimeie, aiasta-i găină? Dac-o mai ţineai o zi nu ţi-o mai mânca nici cânii. O pipăia, se văita, dădea din cap a milă şi pentru găină şi pentru biata femeie care ceruse stamba sau citul. Stăpâna găinii şedea mută, nu-l contrazicea şi aştepta. Îi ştia năravul. Avrun chema pe una din fetele lui, îi dădea găina s-o arunce printre celelalte „mortăciuni" şi îi tăia femeii,

bombănind, tot căinând găina, stamba cerută. I-o punea în braţe şi nu uita să-i spună:

– S-o rupi sănătoasă!

A dat Dumnezeu şi s-au lămurit lucrurile şi cu ouăle babei. Potaia ei de câine mai rupea din când în când curmeiul cu care era legat, intra în casa cea mare care stătea cu uşa deschisa vara, lua ouăle unul câte unul, nu le înghiţea pe loc, le ducea afară şi acolo le hăpăia. De la papornița babei de sub pat şi până în pragul casei dâra de albuş l-a dat de gol. Tiţa i-a arătat babei, i-a spus Tatei seara, dar baba tăcea mâlc.

I-am plătit într-un fel năpasta aruncată asupra mea cu ouăle. Într-o zi m-a trimis la pârâu cu o găină care îi căzuse cloşca, mi-a spus s-o ud şi s-o bat cu urzici pe burtă, leac sigur ca să-i treacă de clocit. I-am adus găina cu capul bălăbănind în toate părţile şi i-am întins-o asigurând-o:

– Ia-o, Mamă Bătrână! Asta nu mai cloceşte cât îi hău şi pârâu. O înecasem.

Moş Petrea

Bătăile izbucneau în Poiana din te miri ce. Mereu se găseau motive de încăierare. Taberele adverse erau bine constituite şi oricând pe picior de război. Una dintre acestea era cea alcătuită din familiile care purtau numele de Ioniţă, iar tabăra adversă era cea a Ţuguienilor. Jocul (hora) satului se ţinea în curtea largă a lui Ghiţă Avârvării, neam din care provenea şi Mama, acesta fiindu-i numele de fată. În privinţa ştiinţei de carte aceştia erau vădit superiori celor din neamul Ioniţă. Din partea bărbătească nu mi-i mai aduc aminte decât pe doi din unchii mei, pe Moş Ion şi Moş Petrea. Aşa le ziceam şi când erau oameni tineri, *moş* fiind echivalent cu *unchi*. Primul era de-o vârstă cu tată-meu

căci amândoi făcuseră armata în aceeaşi vreme sau, mi se pare, că în acelaşi regiment de obuzieri din Cernăuţi.

Celălalt, asupra căruia mă îndeamnă inima să mă opresc mai mult, ar fi trăit şi acum, dacă nu murea din cauza unei pneumonii netratate. Era viguros şi chipeş, dovadă că fusese recrutat pentru garda regală. Şi era, în acelaşi timp, un om citit, nu cred însă că şi înţelept pe măsura minţii cu care îl înzestrase Dumnezeu. E destul să iau ca dovadă pentru această afirmaţie căsătoria lui, care l-a marginalizat şi l-a coborât în ochii oamenilor din sat. Era însă blând şi privea viaţa cu resemnare. În casa părinţilor lui şi deci a bunicilor mei dinspre mama, am dormit adesea fără să-mi aduc aminte din ce motive. Cred că îmi plăcea la ei şi eram lăsat să rămân uneori peste noapte, măcar că locuinţa lor se găsea tocmai în celălalt capăt de sat, pe vâlceaua care se ramifica în stânga drumului principal. La el am văzut câteva rafturi cu cărţi şi el m-a pus să citesc când nu aveam mai mult de cinci ani. Am desluşit slovele la această vârstă, iar tată-meu era contrariat că îi citeam cărţile de şcoală ale surorii mele mai mari. Aceasta nici nu prea era lăsată să meargă la şcoală, decât doar din când în când. Trebuia să-i crească pe cei mici şi în afară de asta mai erau şi alte lucruri de făcut.

Când am trecut şi eu de cincizeci de ani, cei din sat îmi spuneau că semăn în multe privinţe cu Moş Petrea. M-am cercetat şi mi-am dat seama că aveau dreptate. Semănam, dar numai într-o anumită latură a lucrurilor. Şaptezeci de ani m-au prins şi pe mine ca şi pe el cu părul aproape neatins de firele albe. În schimb, nu pot fi de acord că semăn şi la făptură. El era domol şi privirea îi era blândă, iar firea aşezată şi cântărită. Vorbea cu voce stinsă ca după o suferinţă permanentă. În schimb eu eram tumultuos, repezit, imprevizibil în reacţii, brutal chiar în anumite împrejurări, în aparenţă fără milă, îndrăzneţ, iar actele

mele de îndrăzneală frizau uneori nesăbuinţa şi obrăznicia. Dacă e vorba să fiu clasificat şi aşezat undeva, pot fi socotit un timid… Vorbesc la trecut, deşi am rămas acelaşi, dar trebuie să recunosc că anii m-au mai schimbat întrucâtva.

Ziceam că am fost un timid. Nu cred că mai sunt. Am fost şi tot m-am gândit de ce. Motivele sunt multe. În primul rând aparţin unui temperament hipotonic. Paradoxal, cu toate actele mele berbeceşti, nechibzuite, am plutit într-o continuă nesiguranţă şi neîncredere în mine. Anumite complexe de inferioritate m-au ros multă vreme, mai ales că acestea mi-au fost întreţinute chiar de cei apropiaţi mie, în primul rând de tată-meu, care mă socotea şi trata ca pe un nepriceput, nu în legătură cu ştiinţa de carte, ci cu treburile mărunte ale gospodăriei. Am depăşit starea de timiditate târziu, după ce m-am afirmat într-un alt fel, după ce mi-am dobândit un ascendent faţă de cei din jurul meu, o oarecare autoritate.

Semăn, nu mai zic că am semănat, căci semăn acum, la o vârstă înaintată, în multe privinţe, cu tatăl meu. N-aş putea spune că semăn cu mama care m-a născut, căci abia mi-o aduc aminte, dar cu Moş Petrea, fratele ei, am semănat. Iar folosesc trecutul, dar de data aceasta pentru că cel căruia îi semănam a trecut în lumea umbrelor.

Pe lângă bănuiala mea că unirea prin căsătorie a mamei şi a tatei a fost un accident, în care, vrând-nevrând, a fost amestecată şi venirea mea nedorită pe lume, se adaugă câteva amintiri vagi, crude, din care deduc că părinţii mei nu se înţelegeau, deşi nu de puţine ori l-am auzit pe Tata lăudându-se cum a făcut el casa cu Mama, cum au cărat ei cu spatele nuiele, lemn; cum s-au chinuit să încropească – pot spune – o gospodărie, căci aveam vacă, cum am mai amintit, cinci-şapte oi, tăiam la Crăciun porc. Şi toate acestea erau dovezi solide ca să se creadă că nu

ne găseam printre ultimii din sat. Să mai adaug că Tata lucra la calea ferată, aşa că banul era ban şi din el ne putea cumpăra din când în când câte un surtuc sau câte o pereche de pantaloni.

Una din scenele care m-au urmărit şi mi-e vie încă e aceea a mamei cu toporul ridicat deasupra capului ameninţându-l pe tată-meu care râdea cu un râs forţat. Aud aievea şi vorbele: „Îţi crăp capul, bre! M-auzi?” De ce o fi ajuns la disperare? Ce făcuse? Era, fără îndoială, vinovat, căci altfel s-ar fi apărat sau, poate, chiar ar fi reacţionat.

Părintele Marian, Iorgu Turculeţ şi alţii

Nu ştiu din ce cauză, dar când am avut şase ani şi jumătate am fost dat la şcoală, însă nu la cea din Poiana, unde învăţător era Iorgu Turculeţ, ajutat de nevastă-sa şi de sora acesteia. Cele două nu cred să fi avut pregătire pentru dăscălie. Oricum, în clasa întâi m-am dus la Corni, unde era şcoală mare cu multe săli de cursuri şi unde director şi învăţător principal era părintele Marian, preot pentru amândouă sate: o duminică făcea slujba la Corni, iar cealaltă la Poiana. Şi era, cum zic, şi dascăl de şcoală.

Cu preotul Marian am învăţat numai prima clasă şi am fost coleg cu frate-meu Costică, cel rezultat din prima căsătorie a tatei.

Părintele era dascăl prin vocaţie: ştia să ne înveţe carte; om aspru se impunea cu respect. Întrebuinţa nuiaua, însă nu pentru dat la palme, căci o folosea în alt fel. Te punea cu capul între genunchi, de fapt cu capul în sutana preoţească, căci nu umbla niciodată în afara casei în haine „civile”, îţi întindea pantalonii pe fund şi te croia cu atâtea nuiele câte ţi se cuveneau, pe măsura isprăvii făcute. Am stat şi eu de câteva ori cu nasul în sutana lui şi simt şi acum acel ciudat amestec mirositor de tutun şi tămâie. Odată mi-a întins pantalonii pe fund pentru o mişelie pe care nu

vreau să o povestesc acum. Relatez altă ispravă, mai nevinovată. După ce am lăsat tăbliţa şi condeiul şi am trecut la scrisul în caiete, cu cerneală, am adăugat liniilor aplecate spre dreapta câte un punct între ele, părându-mi-se prea anoste. M-a întrebat cu blândeţe, căci nu ridica niciodată vocea:

– Ţi-am spus eu, puişor, să faci şi puncte? Nu ţi-am spus, aşa-i? Vino la mine să te târnosesc. Şi m-a târnosit, încât de abia mai puteam sta pe fund.

Chiar dacă eram necopţi şi neîndemânateci, a reuşit să ne înveţe să încrustăm în lemn de tei sau plop tot felul de înflorituri, ba chiar să modelăm un fel de păsărele care, aşezate pe o pârghie, beau apă pe rând dintr-un căuc.

În prima zi de şcoală nu m-a dus nimeni. Am mers singur, cu alţi copii din vecini, căci eram – cum am mai spus – la câţiva paşi de marginea Corniului.

Aici, la şcoala din Corni, am văzut pentru prima oară un „spectacol" cinematografic. O caravană, venită de nu ştiu unde, a proiectat pe un cearşaf câteva secvenţe de film mut, cu mişcări repezi, o înşiruire de gaguri. Satul nu aveau curent electric, aşa că tot timpul cât a durat acest nemaivăzut spectacol, doi flăcăi din sat au învârtit, aflaţi de o parte şi de alta a unui generator, o manivelă ca să asigure constant curentul electric. Ce am văzut era un fel de *Vasilache şi Mărioara*, pe care îi mai văzusem la bâlci, numai că aici se fugăreau, se împiedecau sau se încăierau.

Tabla înmulţirii, proba de foc a oricărui şcolar care se pretindea că ştie carte, o ştiam din clasa întâi cu puţine poticneli. Dacă venea cineva străin în casă, vreun neam îndepărtat şi cu vizite rare, un copil şcolar era chemat şi prezentat direct: „Ia spune înmulţirea cu 8" sau „Cât fac 9 ori 7?" ş.a.m.d.

Primele buchii am învăţat să le desluşesc de la Moş Petrea. Înainte de a fi citit ceva de care să îmi amintesc, ştiu că mă

chinuia un cuvânt pe care îl citeam în fiecare seară înainte de a aţipi. Nu că voiam cu tot dinadinsul să-l citesc, dar ochii mei, înainte de a se închide, zăboveau pe calendarul din perete. Literele nu prea semănau cu cele din cărţile surorii mele, dar îmi amintesc că scria astfel: „Anul mântuirii 1938”. Astfel sunt sigur că la şase ani citeam. Din cărţile de şcoală, prima povestioară pe care am citit-o a fost tot din cartea de citire a Tiţei. Era cea cu lupul care se interesează de mânzul iepei întrebând-o pe aceasta cu cât îl vinde. Iapa îi spune că are preţul scris pe copită, lupul se apropie să-l citească iar imaginea finală parcă o văd şi acum: lupul e aruncat cât colo de copita iepei.

După ce am terminat prima clasă, tată-meu nu m-a mai dat la şcoală din Corni nu ştiu din ce pricină, dar bănuiesc raţiunea acestei hotărâri, dacă putea fi numită raţiune. La Poiana nu se făcea şcoală. Nici condiţii nu erau (am arătat cum era şcoala), nici Turculeţ nu era făcut pentru şcoală. Puteai lipsi fără grijă, ba eram trimis cu fii-său Gigel, să-i paştem cele două vaci pe marginea şoselei. Bătea copiii fără milă. Nu uit bătaia aplicată unuia, Mitruţă al lui Tiuleu, după poreclă, cu acelaşi nume de familie ca al nostru, căci ne era neam mai îndepărtat, dar familia lor aparţinea aceluiaşi clan şi se găsea în aceeaşi grupare de case. L-a bătut pentru că furase o gumă sau un creion. L-a călcat în picioare cu sălbăticie într-un acces de furie greu de înţeles. În asemenea ocazii zicea cu năduf: „Mai bine mă făcea mama un mânz şi mă mânca un lup!”.

Iorgu Turculeţ era din Dolhasca, avea trei copii: pe Gigel, cel de-o seamă cu mine, Lenuţa şi Mitică. După ce au început mobilizările, Turculeţ a fost concentrat şi în locul lui a venit cineva mai tânăr. Nu cred să fi avut familie. Umbla îmbrăcat cu un fel de veston, încins cu centură cu diagonală, purta cizme şi avea un nume ciudat: Vasile Cămăruţă. De deasupra mesei-catedră ne

privea dintr-un portret chipul unui bărbat cu ochi frumoşi, dar cu priviri tăioase şi fascinante. El, ne-a explicat noul învăţător, era „martirul neamului”, Corneliu Zelea Codreanu, care fusese ucis mişeleşte. Nu ne învăţa altceva nimic decât cântece legionare. Unele mai băţoase, altele un fel de lălăit jalnic, cum era cel care deplângea moartea Căpitanului. Altul se întitula „Ştefan Vodă al Moldovei”. Unul dintre ele era pentru mine o enigmă. Nu ştiu dacă aşa sunau de-adevăratelea versurile, dar eu şi azi cred că aşa cântam: „Moartea, numai moartea legionarăm” (!). Într-o bună zi au dispărut şi Cămăruţă, şi portretul misteriosului „martir al neamului”. Am rămas pe mâna doamnei, soţia lui Iorgu Turculeţ, şi a Mariţei, soră-sa, fată bătrână cu nişte obraji bucălaţi şi mâncaţi de acnee trecută. Ce am învăţat în cei aproape trei ani cât am fost elev la aceasta şcoală nu ştiu. Nu-mi amintesc nimic în afară de faptul că ni se dădeau acasă să citim nişte cărţulii, subţiri, şi am citit din ele lucruri despre alte lumi. Una m-a minunat peste măsură, când am aflat că în Olanda fiecare gospodar cu vaci de lapte ducea bidoanele la o răscruce de drum şi le lăsa acolo, de unde le strângea un colector, reprezentantul vreunei fabrici de prelucrare.

Mi-a plăcut, de asemenea, o carte scrisă de un român, Simion Mehedinţi, apoi o alta despre un popor parcă de pe altă lume, despre japonezi, dar cel mai mult m-au minunat două astfel de broşuri despre Germania. Îmi plăcea să citesc. Mai luam şi de la Moş Petrea almanahuri. În unul din ele l-am văzut pe Petrache Lupu de la Maglavit şi am citit despre întâlnirile sale cu Dumnezeu. M-aş fi întins cu cititul şi seara, dar nu se putea. Lampa se stingea sau se făcea mică, să nu consumăm gaz (petrol lampant). Citeam însă în zilele de iarnă şi, mai cu seamă, când mergeam cu mieii la păscut.

Fascinaţia cuvintelor

Mieii îi păşteam în marginea Huciului. Nu aveam mulţi, cred că vreo cinci, pe care îi amestecam cu ai altor copii; găseam vreme să ne şi jucăm. Mijlocul toloacei pe care păşteam mieii era traversat de cărarea care venea de la Curtea boierească şi se îndrepta spre Corni. Adesea pe aici treceau duducele de la Curte. Acolo la Corni aveau rude sau cunoştinţe. Când le vedeam apărând, ne trăgeam în pădure, nu le stăteam în cale. Ne mulţumeam să le cercetăm de departe. Erau două fetişcane, mai mari decât noi, dar nu cu mult. Le însoţea o a treia mult mai vârstnică, cam în jurul a 30 de ani. Cele mici purtau rochiţe cu volănaşe, pălării prinse sub bărbie cu şnur, aveau părul lung şi ni se păreau venite de pe altă lume.

Odată le-am văzut când eram pe liziera pădurii, spre Dolheşti. Atunci mă găseam cu Tiţa şi umblam după bureţi. Am fost foarte aproape de ele, le-am dat bună ziua şi am rămas miraţi că vorbeau o limbă necunoscută nouă.

În satul nostru nu exista nici un străin în afară de Avrun care era evreu, dar noi nu l-am auzit niciodată vorbind decât româneşte, cu accentul şi inflexiunile evreieşti ştiute, cu vorbe lungite, tărăgănate. N-aveam ţigani şi, în general, satele moldoveneşti din zonă nu admiteau în interiorul comunităţilor familii de ţigani. Aveau satul lor, peste Siret, între zăvoaie, la Buda, nu departe de Dolhasca. Erau meşteri în prelucratul lemnului. Făceau furci şi fuse de tors, linguri, covăţele pe care le vindeau la târguri.

Hotărât lucru, mai existau şi alte limbi, oamenii se puteau înţelege şi altfel decât româneşte. Sora mea mi-a spus de parcă ar fi ştiut asta demult şi era sigură, că duducile vorbeau „boiereşte". Ele s-au dus în treaba lor, cu nişte coşuleţe să culeagă fragi, noi am căutat mai departe bureţi şi ne-am „jucat" de-a vorbitul boiereşte, stâlcindu-ne limbile în fel şi chip.

Cuvintele au exercitat asupra mea o miraculoasă atracţie. Aveau sonorităţi care mă încântau, mi se părea că între cuvânt şi obiect sau idee e o legătură atât de strânsă pe care nimeni n-ar putea-o rupe.

Mi s-au fixat în memorie, cu rădăcini atât de adânci înfipte, încât apăreau când nici nu mă aşteptam la suprafaţă. Îi scriam într-o scrisoare profesorului Ion Popescu-Sireteanu că *amelduiam* nu ştiu ce (referitor la încercările mele lingvistice, probabil, sau când îi povesteam că *amelduiam* în copilărie „patine" din bucăţi de fier legate de opinci; în orice caz foloseam cuvântul). El m-a întrebat ce înseamnă asta: *amelduiesc*? De unde am luat cuvântul? Mie mi se părea ceva firesc. L-am căutat în dicţionare şi nu l-am găsit. La fel s-a întâmplat şi cu alte cuvinte. Tată-meu, pe care îl întrebam adesea ce înseamnă cutare sau cutare cuvânt moldovenesc se mira că-l mai ţin minte.

Mama a venit odată tulburată şi a povestit cum a decurs ancheta în cazul unui omor, ca urmare a unor încăierări. A fost de faţă când oamenii legii întrebau pe unii şi pe alţii ce-au văzut, ce ştiu. Unul dintre anchetatori folosea, adresându-se celorlalţi din suita lor, cuvântul *probabil*. Mama l-a preluat şi, povestind în dreapta şi în stânga, îl folosea. Nu-i înţelegeam sensul, dar tot povestind şi revenind asupra acestui cuvânt „străin" care îi plăcuse mamei sau care o şocase, i-am prins înţelesul.

Apoi m-am izbit de mulţimea de vorbe neştiute în sat la noi pe care le foloseau băsărăbenii de la Călăraşi-Târg. Aici am auzit pentru întâia oară pe *taman* „întocmai, exact", care nu era chiar un cuvânt specific Basarabiei, dar la noi în Poiana nu se folosea. În afară de acesta, am făcut cunoştinţă cu rusismele de care graiul celor din zona Chişinăului era îmbâcsit: *mostovoaie* „şosea; drum pietruit", *bolniţă* „spital", *spravcă* „adeverinţa" şi multe

altele, cu care m-am obişnuit şi le foloseam de parcă le ştiam de când lumea.

Fără să ştiu că vreodată mă voi lăsa captivat de studiul numelor de locuri, hoinărind pe atâtea meleaguri străine, mă întrebam de ce îi spune într-un anumit fel unui deal, unei văi sau vreunui loc oarecare. Dacă întrebam pe cineva mă privea mirat şi-mi răspundea simplu: „Pentru că aşa se cheamă; aşa-i zic oamenii”; oamenii nu-şi pun asemenea întrebări. Vorbesc de oamenii simpli de la ţară. Pentru ei denumirile de locuri sau de persoane, denumirile proprii în general, sunt legate de ceea ce denumesc. Rareori se miră când au prilejul să constate că ceea ce în satul lor se numeşte cu un cuvânt, firesc pentru ei, în altă parte alt cuvânt li se pare firesc oamenilor de pe acele locuri. Până la cel de-al doilea mare război, în general, oamenii nu se depărtau prea mult de locurile lor de baştină, după război însă, moldovenii, oltenii au descoperit Banatul, Ardealul. Dar şi cei din Banat au descoperit alte ţinuturi, căci armata care dura trei ani se făcea de regulă cât mai departe de ţinuturile natale. Regimentul unde am slujit eu, cel de artilerie antiaeriană de la Reşiţa, nu avea printre soldaţi nici un bănăţean: toţi erau din Moldova, Dobrogea, Oltenia… Bănăţenii se trezeau în Bacău, Iaşi, Constanţa, într-o amestecătură de limbi, dar se obişnuiau repede.

Reperele toponimice ale hotarului erau puţine şi acest lucru se datora, cred, şi din cauza faptului că proprietăţile oamenilor, ale poienarilor se găseau îngrămădite între şosea şi coama dealului după care se ascunde satul. Din trenul care mergea sau venea pe linia Paşcani-Suceava sau din şoseaua care însoţea calea ferată, mergând paralel cu ea, satul nici nu se bănuia, căci se găsea dincolo de coama dealului. Singurele clădiri care se vedeau era biserica şi conacul boieresc şi două-trei case pe culme. De pe linia culmii şi până în şosea se aflau pământurile sătenilor,

nişte fâşii lungi şi înguste care porneau din deal şi până în vale.

Târziu am înţeles sintagma „o funie de pământ”. *Funie* nu e – cred – o unitate de măsură, ci e o metaforă, căci pământurile se împărţeau între copii, îngustându-se mereu până ajungeau nişte ogoare subţiri pe care un plug trecea de patru ori în deal şi de patru ori în vale şi aratul era gata. Pământul cel mult, Lunca, era una şi bună, avea un singur nume: *Lunca Boierească* sau *Lunca Siretului*. Pământul nostru cel mai bun se găsea pe locurile numite *La Leră*. În capătul acestora, un alt lot se chema *Hatii*. Despre *Huci* am mai amintit. În afară de *Pădurea Boierească* şi *Pădurea Dolheştilor*, se mai găsea una, în hotarul Cornilor însă, *Pădurea lui Borhan*.

Moldoveni şi… moldoveni

Trebuie să recunosc un lucru. Ieşirea poienarilor mei, ca să mă refer numai la ei, din cercul strâmt al satului, contactul cu alte meleaguri, i-au stârnit într-un fel, i-au stimulat. Nu efectul vreunei bunăstări, ce-ar fi căzut pe capul lor peste noapte, ci pentru că au văzut la alţii şi au înţeles că se poate trăi mai bine. În anii optzeci am fost de câteva ori în Poiana şi am descoperit cu uimire şi cu bucurie că şi-au înălţat şi lărgit odăile, că au descoperit mobila, recameurile, paturile cu saltele şi cearşafuri, sobele de teracotă, duşumeaua pardosită cu scânduri şi altele. Această schimbare e consecinţa experienţei celor care au călătorit pe meleaguri îndepărtate.

Au descoperit şi graiurile oarecum diferite ale altora, deşi diferenţele nu-i împiedicau să se înţeleagă. Erau ironizaţi că zic *chicior*, *chiele*, *chiatră* etc. şi încercau „să-şi muşte limba” înainte de a mai palataliza. Întâmplarea următoare este absolut autentică. I-am spus-o şi regretatului Alexandru Graur, venind vorba, în discuţiile noastre, de fenomenul lingvistic al

hipercorectitudinii. Eu i-am povestit că un văr de-al meu, văzând că sunt luaţi peste picior pentru că palatalizează cu *ki*, se fereau, aşa că, întorcându-se acasă de prin peregrinările lor după un sac – doi de grâu sau porumb, unul dintre ei l-a întrebat pe văru-meu ce i-a luat neveste-sii. Acesta a spus sigur pe sine: „I-am cumpărat o pereche de piloţi". Descoperise şi chiloţii, dar şi abaterea de la vorbirea literară, însă, ferindu-se să spună *chiloţi*, sărea peste cal.

Împroprietărirea de după război nu i-a bucurat cine ştie ce pe cei din Poiana, căci s-au pricopsit cu pământ, dar fără mijloace de a-l lucra. Ca să nu mai spun că a dat peste ei năpasta cotelor. Nu aveau sentimentul proprietăţii, căci atâta amar de ani trăiseră de pe urma muncii la boier, de la care primeau cât voia să le dea stăpânul pământurilor. În general nu boierul era cel care îi exploata, ci arendaşii, vechilii… Nu spun o noutate şi nici nu repet cele descrise de Cezar Petrescu în al său *1907* sau Liviu Rebreanu în *Răscoala*. Asta era situaţia.

Colectivizarea nu a produs în Moldova, sau cel puţin în zona satului meu, drame. Ce-au dat ţăranii la colectivă? Pământul? Cu acesta abia se obişnuiseră. Nici pe cel cât îl aveau pe vremea boierului nu prea puteau să-l lucreze. Mai ales după nenorocirea ce a urmat războiului, cu seceta prelungită. Dar şi din pricina războiului, căci linia frontului a trecut şi s-a păstrat destulă vreme chiar în zona Paşcaniului. Le-a fost greu la început, dar s-au adaptat repede. De pe moşia boierului nu prea puteau fura şi nici nu aveau ce. Ce să fi furat, sfeclă sau in, sau cânepă? Acum însă colectiva semăna porumb, grâu, legume, planta livezi.

Nu mai insist asupra acestui fapt, dar o întâmplare – dacă pot să-i spun aşa – o relatez, căci este grăitoare. Sunt convins că naşul meu era un om credincios, cu frică de Dumnezeu. Nu pentru că şedea prosternat în faţa altarului, cu fruntea la pământ sau

pentru că făcea cruci largi şi dese, nici pentru că era cantor. Cred că respecta cu sfinţenie poruncile. O spun, fără să fiu convins, căci…

Pe la sfârşitul anilor ‘80 mă găseam la el, într-o scurtă vizită, făcută mai ales din motive impuse de nevoi: veneam de la Poiana încărcat cu fasole, cu nuci şi altele. Aflându-mă la el – cum zic – văd un coşar plin cu porumb. L-am întrebat de unde îl are. De la colectivă? Înţelesesem că aceasta nu le dăduse drepturile cuvenite. L-a cumpărat? Şi am aflat de unde avea coşarul plin. Evident, de la colectivă. Zilnic, în buzunare, în sân, în poală, niciodată cu traista sau cu sacul, Doamne fereşte, ci numai cu sânul, buzunarul şi poala s-a umplut coşarul. S-a jurat că nu a furat cu sacul. Felul cum îşi umpluse coşarul nu era furt. Şi apoi ce luai de la colectivă nu se chema hoţie. Mi-am amintit atunci de un alt caz (auzit, citit?): cum, după ce şi-a dat vaca la colectivă, un gospodar renumit pentru grija pe care o avea faţă de vite a fost numit grăjdar. Cât i-a trăit vaca (şi-a murit de bătrână), acesteia i-a dat ce era mai bun şi în porţie mărită.

M-am îndoit de stricteţea cu care naşul meu, cantorul, păzea poruncile sfinte. Am văzut în casa lui câteva cărţi bisericeşti, unele vechi şi m-am gândit că le-a sustras din biserică. Într-un fel nu mă înşelasem, numai că el le adusese acasă fără umbră de remuşcare, socotind că e bine aşa, când a auzit că o comisie a patrimoniului strânge tipăriturile vechi. Această măsură el o asemuise cu un fel de confiscare, cam tot una cu colectivizarea, şi apoi părintele Marian trecuse în lumea celor drepţi. Noul preot era departe de a fi un model care să insufle respect. M-a văzut că cercetez cu prea multă insistenţă un ceaslov pe care nu-l puteam data din cauză că lipsea foaia de titlu şi încă vreo două file. Nu mi-a promis că mi-l dă, dar l-am primit împachetat cu grijă şi trimis printr-un neam care a venit în Banat, la tată-meu.

Până la urmă am identificat tipăritura cu ajutorul cuiva de la Mitropolia Banatului: era un ceaslov de pe la 1800, poate asemănător cu cel după care învăţase slova Ion Creangă şi cu care măcelărea muştele şi bondarii. M-am gândit s-o dau muzeului, dar cel răspunzător cu patrimoniul a spus că e lipsită de valoare din motivele arătate mai sus. Am păstrat-o, căci pe ea sunt însemnări făcute de mâna seminaristului care învăţase după el, a primului meu dascăl: părintele Marian. Mai târziu, am donat ceaslovul Bibliotecii Judeţene „Paul Iorgovici" dimpreună cu alte cărţi.

Vorba lată moldovenească, lungită, alintată, a oamenilor simpli nu mă supăra, dacă aceştia erau ţărani, fără şcoală şi care nu se prea îndepărtaseră de satul lor. În schimb, când îl auzeam pe câte un ţâş-pâş culturnic vorbind voit, străduindu-se, ba chiar şi mai sărind peste cal, pronunţând „ca la noi la Moldova", îmi ieşeam din fire. Felul afectat, artificial de a se manifesta semăna cu produsele populare artizanale din categoria kitsch-ului.

Mulţi moldoveni au fost mânaţi de nevoi şi s-au stabilit pe alte meleaguri în anii războiului şi cei ai foametei care i-a urmat. Aceştia nu s-au mai întors acasă. De cele mai multe ori nici nu mai aveau unde să se întoarcă. Ei constituiau categoria celor care s-au integrat, ba chiar au devenit modele de buni gospodari. Şi cunosc foarte mulţi dintre aceştia. Mă refer, evident, la cei din Banat, pe care i-am întâlnit printre reşiţeni sau printre cei din preajma Reşiţei. Un exemplu în acest sens a fost chiar tatăl meu.

După ce a prins cheag – cum se spune – nu s-a mulţumit cu zona căii ferate, a cumpărat de la Tibiri, un câlnicean, o bucată de pământ numai suraie (o iarbă netrebnică), mărăcini şi arboret degradat, l-a târsit, l-a făcut propriu semănatului. Partea din deal, expusă soare-lui, a plantat-o cu viţă-de-vie. Câlnicenii renunţaseră demult s-o cultive din cauză că fusese nemilos distrusă de mană.

Doar *Tîlva Vinii* (= *Viei*) mai păstrează amintirea acestei plante. Într-un an rodul a fost bogat şi mulţi câlniceni s-au înfruptat cu vinul făcut de tată-meu. S-a întâmplat că la nunta fiului lui Sima Lupiţa, aflat acum în Canada, să se dea la masă şi vin din via lui tată-meu, de unde până atunci, înainte, în timpul ospăţului şi după, se bea numai răchie.

Acele vremuri de cumplită foamete şi-au pus amprenta asupra moldovenilor de-atunci, dar şi a celor de mai târziu, fiind porecliţi *sârmă*. Am descoperit acest lucru într-o zi, şezând pe o terasă cu o bere în faţă. La o masă vecină, doi inşi, relativ tineri, de vreo 40-45 de ani sporovăiau. Unul dintre ei îi replica celuilalt: „Lasă, că tot *sârmă* eşti…" N-am realizat pentru moment explicaţia acestui cuvânt-poreclă. Dar şi după ce mi-am băut berea, cuvântul mă urmărea ca o muscă sâcâitoare, apoi mi-am amintit o secvenţă din vremea foametei. Moldovenii călătoreau în drumul lor spre Eldoradul Banatului, sau întorcându-se acasă pe vagoane, trenul nemaiîncăpându-i. Se întâmpla ca, uneori, cablurile de la semafoarele de tip vechi, care traversau liniile, să-i surprindă pe unii în picioare şi să-i arunce jos. Aşa că moldovenii mei îşi luau măsuri de precauţie. Unul, aflat în faţă, era atent şi când vedea sârmele ucigaşe striga din toţi bojocii: „Sâââârmaaa!!". Ceilalţi se aruncau pe burtă. Aşa se născuse porecla… Ciudăţenia este că are o atât de impresionantă longevitate…

Peste aceştia au venit, mai târziu, trântorii, cei care nu-şi găseau locul în mijlocul comunităţilor lor originare. Au venit în Banat – cum ziceam – ca într-un fel de Eldorado. Au început să prade sălaşele, se încăierau la birturi şi bătăile pe care le iscau sfârşeau uneori tragic. Când eram de serviciu la ziar şi mi se aduceau şpalturile la corectură dădeam peste câte un caz din acestea şi mi se strângea inima, bănuind că cel implicat era moldovean de-al meu. Aşa era… Asemenea lucruri se întâmplau

mai ales în colectivităţile de mineri, la Anina sau aiurea. Am întâlnit mulţi moldoveni slugi la oile şi vitele bănăţenilor, complăcându-se să fie umiliţi de proprietarii vitelor pe care le îngrijeau. Pe unii i-am întrebat de unde sunt, pe cine mai au acolo, în satul părăsit, ce avere aveau şi mă revoltam când îi auzeam spunând cu seninătate că bănăţenii sunt puturoşi, că nu ştiu să lucreze. Erau neadevăruri… Bănăţeanul nu era învăţat cu munca în stilul hei-rup-ului. Oricum, *viniturile*, aşa cum îi numeau bănăţenii pe aceşti veniţi de-aiurea, socoteau că din prea multul bănăţenilor trebuie să-şi ia şi ei partea: meritată uneori, nemeritată de cele mai multe ori. Se complăceau în promiscuitate, parcă voit ca să nu uite cum trăiau acasă; dormeau îmbrăcaţi, nu se spălau cu săptămânile, se ţineau de beţii.

Toate acestea nu m-au împiedicat să-mi declar, când se ivea prilejul, apartenenţa la Moldova mea, chiar mi-o afişam ostentativ uneori, dar m-am legat de pământul Banatului şi l-am răsplătit cum am putut, că m-a primit şi m-a răbdat.

Cu tot ataşamentul meu la pământul Banatului, nu de puţine ori şi chiar până am îmbătrânit, am fost socotit de unii *venitură*. Am adăstat mai pe îndelete asupra acestei situaţii triste, care mă mâhnea, în „*Capricii*…”, în capitolul întitulat „Băştinaşi şi venetici” (p. 93-96). Într-un articol, undeva în „Timpul” explicam că *vinitură* „venetic” este acelaşi lucru ca *viitură*. Or, viiturile aduc nenorociri pentru moment, dar adesea aduc şi mâlurile cele roditoare şi dădeam de exemplu, printre atâtea altele, consecinţele benefice ale aluviunilor Nilului. Hiperbolizam, desigur, dar un sâmbure de adevăr există, s-o recunoaştem…

Nu pot trece peste un aspect care mi-a produs o mare mâhnire. În zadar am încercat să-i determin pe doi confraţi de-ai mei întru filologie să-l cinstim pe Lucian Costin, moldovean din Lisaura Sucevei, la împlinirea unui secol de la naşterea lui (1987),

căci nu s-au lăsat convinşi de însemnătatea contribuţiei pe care o adusese acest venetic în studiul graiurilor bănăţene.

Nu ştiu dacă aţi observat, dar mai e un lucru care te pune pe gânduri. Un moldovean sau un oltean, un regăţean în general, nimerit sub obiectivul unui operator de televiziune şi „intervievat" de vreun reporter, se exprimă monosilabic, în frânturi de mesaje ciuntite, mai mult prin gesturi, uneori teatral, spre deosebire de ardeleni, de bănăţeni, când chiar şi cei mai simpli, vorbesc coerent, îşi exprimă gândurile în întregime, nu mutilează cuvintele. Am observat o diferenţă în aceasta privinţă şi între moldovenii din nord şi cei din mijlocul şi sudul Moldovei. Comparaţi gospodăriile dornenilor cu cele ale vasluienilor. Explicaţia e de natură istorică şi nu insist asupra ei.

Nu am putut, mai ales, să sufăr partea femeiască, moldovencele, deşi această judecată s-a infirmat uneori, spre bucuria mea. Cazurile sunt însă rare. Ţăţismul moldovencelor mi-a repugnat, chiar şi când îşi exprimau necazuri pricinuite de nenorociri dureroase care se abăteau asupra lor. Durerea moldovencelor e ţipată, stridentă, încât uneori pare, poate pe nedrept, nesinceră, teatrală.

Excepţiile nu infirmă judecata generală. Iată, de pildă, cunosc o moldoveancă, femeie în vârstă acum, pe care am găsit-o, pe când eram „şef la cultură", la o şcoală sătească, încolţită de bănăţencele localnice, cu ţâfnă şi dispreţ, atitudini pe care nu le merita. Am intervenit şi am adus-o în Reşiţa… Aici a rezistat unor tentaţii prin care ar fi putut parveni. Ea şi-a făcut studiile, a ajuns să stăpânească domeniul căruia i s-a dedicat. Acum, chiar ieşită la pensie, e cea mai bună dintre colegele din breasla ei, pregăteşte elevi şi-i urmăreşte până se realizează. A crescut doi copii care şi-au făcut un nume. A avut noroc de un soţ bănăţean, „pită de om", cum zic bănăţenii, care şi-a văzut de chiolhanurile

lui şi a lăsat-o pe ea „să cânte”. Dar cum zic, e o excepţie, nu singura, dar nici multe nu sunt de acest fel.

Mă condamn că, de multe ori, i-am judecat pe moldoveni înainte de a-i cunoaşte, am manifestat un fel de aversiune, uitând că sunt şi eu de-al lor sau, mai bine zis, că sunt şi ei de-ai mei. Acelaşi lucru l-am simţit şi eu din partea unor confraţi moldoveni. De-ar fi să dau numai exemplul celui cu care am făcut dialectologia la facultatea de filologie. Nu-şi putea ascunde ostilitatea faţă de mine. Rezultatul a fost neaşteptat pentru mine, dar, probabil, şi pentru el, căci m-a îndârjit. A rămas, măcar că a fost cadru universitar, un neîmplinit, ca să nu zic un ratat, în schimb, eu i-am dovedit ostentativ că nu sunt cel pe care îl socotea el că aş fi fost, adică dornic doar să-mi „înfrumuseţez” cartea de muncă la categoria „studii”. Nu este cazul să înşir ce-am făcut. Desigur foarte puţin, oricum mai puţin decât dacă drumul vieţii mele nu ar fi fost atât de sinuos, dacă nu m-aş fi lăsat purtat de porniri de moment.

Mama ne-a părăsit

M-am îndepărtat de satul meu, Poiana, din anii copilăriei…

Aveau poienarii, câţiva, nişte pământuri peste Siret, unde semănau popuşoi. Într-un început de vară, Mama era la prăşit cu alţii din sat. A venit o ploaie rece, cu piatră, a fugit repede ca să poată trece Siretul înainte de a se umfla apele, a ajuns acasă să ne strângă pe noi de pe drumuri şi să bage la adăpost găinile şi ce mai era. Nu s-a mai uscat, nu s-a mai schimbat, ci şi-a văzut de treburi aşa încintată cum era. S-a îmbolnăvit de piept, a căzut la pat şi iarna a găsit-o zăcând, tuşind de i se rupea băierile inimii, cum zicea o mătuşă de-a mea, soră de-a mamei. Tata chiar atunci se străduia să-şi termine şcoala de cantonieri şi ardea de nerăbdare să-şi ia în primire cantonul pe care pusese ochii după

ce Basarabia fusese eliberată de români. Ştia cum arată, cât de mare e zona aparţinătoare şi gândul îi era numai acolo. E drept, i-a adus mamei de la oraş untură de câine în cutii de lemn, despre care se zicea că vindecă tuberculoza.

Mama zăcea, nu mai mânca, cerea din când în când lucruri care ne puneau pe gânduri şi pe drumuri: curechi murat de la o soră de-a ei, smochine de la dugheană, iar din acestea nu mai găseam, căci începuse războiul şi Avrun nu mai aducea scorţişoară, cuişoare, vanilie şi altele de acest fel.

Se uita cu milă la noi, gândindu-se ce vom face după ce ea nu va mai fi, dar, uneori, o apuca disperarea văzându-ne cum ne zbenguiam fără grijă. Doar Tiţa, nu numai pentru că era mai mare, dacă la doisprezece ani putea fi socotită „mai mare", în sensul maturităţii, se găsea mereu în preajma ei. Dacă îmi aduc aminte bine, am auzit-o odată pe Mama blestemând, amestecându-ne pe toţi, pe noi, pe tată-meu care era mereu pe drumuri şi care cred că se şi gândea cu cine va înlocui-o.

Cu toată luciditatea mea de care nu mă pot plânge că mi-ar fi lipsit, măcar că persiflam pe cei care aduceau cu seriozitate în discuţii chestiuni de acest fel, blestemele Mamei mă obsedau uneori, mai ales că în anii următori s-au întâmplat unele lucruri care ar fi pus pe gânduri pe oricine: sora mea de la mama Aglăiţa, cea vitregă, despre care voi pomeni mai jos, deci primul ei copil, Ileana, a murit tragic lovită de tren, la doar 15 ani; fratele meu, Nicolae, s-a înecat la numai 29 de ani, apoi… Dar să nu anticipez…

Inevitabilul s-a produs. Într-o zi mohorâtă de sfârşit de februarie, Mama a închis ochii. Înmormântarea a fost simplă, sărăcăcioasă, cu sicriul aşezat pe o sanie, căci omătul era încă mare şi drumul lung până la cimitirul de lângă biserică. O plângeau

surorile, Varvara, Aglăiţa, celelalte două Ileana şi Profira muriseră înaintea ei, tot tinere… Mama avea 33 de ani!

Ne-am trezit singuri, Tata încă nu-şi terminase şcoala de cantonieri. Seara şedea cu noi o soră de-a mamei, de obicei Aglăiţa, ne dădea să mâncam ce găsea, făcea lampa mică şi pleca la ea acasă. Lampa, sâmburele de lumină al lămpii, era supravegheat, după câte îmi dădeam seama de peste drum, de la Moş Dumitru Gavrilaş, fratele celei care nu peste multă vreme ne va fi mamă.

Când a murit Mama eu aveam nouă ani, Tiţa doisprezece şi jumătate.

Nouă ne rămăsese în sarcină ca în primele nouă zile de la îngropăciune să mergem cu o ulcică cu jar, cu tămâie şi lumânare şi s-o aprindem în amurg la căpătâiul Mamei. În una din seri, luându-ne cu alte treburi, am uitat şi ne-am adus aminte când era deja întuneric şi vremea vrăjmaşă, ca de început de martie. Nici nu puteam concepe să nu ne ducem la mormânt, aşa că ne-am luat inima în dinţi, le-am spus celorlalţi doi, lui Neculai şi Mariţei, să stea cuminţi, şi am plecat. Între casa noastră şi cimitir se afla Huciul, păduricea despre care am pomenit, şi viroaga întunecoasă care-i împiedicase pe poienari să se extindă de-a lungul anilor. Ar mai fi fost o cale de acces, pe drum, dar acesta era ocolitor, de trei ori mai lung decât cărarea prin huci. Pe drum i-am povestit Ţiţei o istorioară citită în unul din almanahurile lui Moş Petrea. Un flăcău pusese rămăşag cu un altul că, pe o vreme ca şi cea din seara aceea, se va duce în cimitir şi drept dovadă că a fost va înfige în mormântul proaspăt al unui fost prieten de-al lor o trişcă, un fluier. S-a dus… Vântul bătea fluturându-i poalele jerpelite ale unei mantale ostăşeşti. A înfipt trişca şi, când a vrut să plece, a simţit că cineva îl trage de manta, nelăsându-l să plece. A leşinat şi a albit… Aşa l-au găsit a doua zi sătenii, trântit pe mormântul

prietenului. Îşi înfipsese trişca în una din găurile din poala mantalei. I-am spus Tiţei istorioara cu gândul s-o liniştesc, adicătele că astfel de întâmplări au explicaţii logice, banale uneori. Efectul a fost invers, căci mai tare am înspăimântat-o. Dar nu ne-am oprit până la poarta cimitirului, am găsit mormântul, am aprins lumânarea cu mâini tremurânde, am trântit ulcica cu jar şi tămâie pe mormânt şi am luat-o din nou la fugă prin Huci spre casă. Cei doi ne aşteptau liniştiţi, dar ne priveau într-un fel ciudat. Cred că arătam cadaverici şi, fără îndoială, nu le-au scăpat nici tremuratul nostru care s-a potolit cu greu…

Luam câte o cărţulie din cele de la Moş Petrea, mă urcam pe un scăunel până la înălţimea lămpii şi citeam. Dacă făceam lampa mare se vedea, aşa că citeam în picioare, la lumina firavă a lămpii, până târziu când îmi amorţeau picioarele de frig şi de şedere. Din câte am citit îmi aduc aminte de isprăvile lui Păcală, aşa cum le scrisese Petre Dulfu, isprăvi din cauza cărora odată m-au prins zorile dimineţii.

Tata şi-a terminat şcoala lui de cantonieri. Într-o zi, din întâmplare sau voit, s-a nimerit în dreptul şcolii chiar când veneam spre casă. M-a luat pe după umeri, gest neobişnuit, şi m-a întrebat ce aş zice dacă ne-ar aduce-o de mamă pe Ţaţa Aglăiţa, vecina noastră, fata lui Moş Ion a Spânului. O ştiam, mai ales că nu era decât cu 11 ani mai mare decât mine. Uneori, toamna, când păşteam vitele pe lunca boierului era în ceata noastră. Avea darul să născocească pe loc tot felul de poveşti, moştenire de la tată-său. Ea povestea, noi cei mai mici căscam gura, iar vacile îşi vedeau de treaba lor. Odată povestea ceva cu un om bogat care avea un picior de aur şi pe care ai lui l-au îngropat cu picior cu tot. Hoţii au vrut să-i fure piciorul, dar mortul şi-a revenit din letargie, iar gestul de surpriză s-a transmis asupra noastră

aruncându-ne pe doi dintre cei care căscam gura în apa rece a pârâului.

Am găsit-o acasă şi, măcar că eram mic, nu mi-am putut reţine pornirea de râs când am văzut-o sfiită, vădit cam teatral, stând pe laviţă şi torcând dintr-un caier de lână albă. Alb îi era şi sfetărul, flaneaua – cum se zicea la noi – cu nişte încolăcituri măiestrit făcute de-a lungul mânecii. De ce oi fi ţinut minte oare acest detaliu, nesemnificativ în fond?! Îmi mai amintesc şi faptul că tată-meu nu a mai luat în seamă strădania mea de a da luciu opincilor cu părul în răspăr, înainte de a mă lua de după cap ca să-mi spună vestea cu „mama cea nouă", deloc surpriză pentru mine care trăsesem cu urechea la văicărelile surorilor răposatei Mamei Zoiţa.

Poveştile Mamei Aglăiţa, fata lui Ion al Spânului, maistru în snoave de tot felul, dar şi altele auzite pe la clăci, pe unde mai pătrundeam şi noi, cei mici, până eram daţi afară, mi-au fost de folos peste ani la un examen în disciplina folclorului, dat cu Ilie Birău de la Universitatea din Timişoara. Acesta avea obiceiul ca, la cele două întrebări de pe bilet, alcătuit conform programei, să mai adauge câte unul ca să încerce în ce măsură studentul e interesat într-adevăr de folclor. Mie mi-a picat cel de al treilea subiect, formulat cam aşa: „Poveşti mincinoase". În cursul citit, în notiţele împrumutate de pe la alţii, nu întâlnisem o astfel de chestiune. Dar nu m-am lăsat, m-am mai gândit, şi mi-am zis că acestea erau poveştile Aglăiţei şi cele alcătuite, la întrecere, ad-hoc, pe la clăcile Zanfirei. Le-am adăugat câteva trăsături ştiinţifice: fantezia creatorilor, puterea de fabulaţie, scopul moralizator, educativ, în ultimă instanţă, încât Ilie Birău a făcut ochii mari ascultându-mă şi nu a rezistat, întrebându-mă, când mi-a pus nota în index, dacă am citit „cursul domnului Pop". I-am mărturisit că nici nu auzisem de vreun Pop folclorist şi nici

nu aveam cum să ştiu de acesta, căci abia ieşise cu câţiva ani în urmă din închisoare. I-am dezvăluit şi de unde îmi venise ideea unui răspuns de care mă bucur că l-am nimerit bun.

Masa cu trei picioare

S-a ivit şi ziua când a trebuit să ne strângem calabalâcul şi să mergem la cantonul 330. Nu era vorba de o ţintă anume precizată, de o localitate, ci de acest canton cu nume cifric: 330.

Tata a stat pe gânduri dacă să mai pună, în una din cele două căruţe, şi masa cu trei picioare, aşa că a aruncat-o pe furiş, fiindu-i parcă ruşine de gestul cu care de despărţea de masa noastră, în jurul căreia oficiam, mai ales la vremea cinei, un fel de ritual. Patru scăunele se aşezau în jurul ei. În mijlocul mesei trona un fund mare de mămăligă, parcă, dar nu-mi aduc bine aminte, ci mai degrabă mămăliga era turnată direct pe masă. În jurul ei, strachina mare cu brânză iute sau tigaia cu câteva bucăţi de carne friptă, o strachină şi mai mare cu curechi fiert sau mai ştiu eu ce se găsea de mâncare. Lingurile de lemn nu erau destule niciodată, dar nici nu se prea întâmpla să mâncăm deodată toţi, din diferite motive, cel mai însemnat fiind acela că nu încăpeam toţi în jurul mesei. Când Tata se afla printre noi, acesta veghea să nu mâncăm bucătura goală, în sensul să folosim cât mai multă mămăligă, fie întingând-o în tigaia cu untură, fie atingând cu teamă parcă brânza din strachină. De regulă, Mama, Tata sau soru-mea Tiţa şedeau în genunchi din cauza absenţei scaunelor care, chiar dacă ar fi fost, n-ar fi avut loc. Se despărţea astfel de un obiect în jurul căruia am trăit nu satisfacţia meselor, ci grija celor viitoare.

Până seara târziu, când toţi dormeam, Tata croia cu un cot – aşa se numea un liniar lung, cioplit dintr-un lemn de tei – pielicele de miel şi cosea căciuli. Avea şi trei calupuri, aşa le

ziceam unor calapoade de mărimi diferite pe care întindea căciulile înainte de a le trage cusătura definitivă şi, după aceea, pentru a le da o formă cât mai arătoasă, ca să le lărgească, dacă erau prea strâmte pentru căpăţâna celui ce urma s-o poarte. Pe acestea nu le-a aruncat… L-a strigat pe Dumitru şi i le-a dat lui.

– Eu n-am să mai am vreme de căciuli. Am de făcut revizia pe 2 km, zonă mare s-o cosesc, Aglăiţa va păzi bariera de la 330. Vorbea ca pentru el, voind parcă să se convingă de inutilitatea acestor trei calapoade.

Seara, oricât ar fi fost masa de sărăcăcioasă, nu ne apucam de mâncat până nu spunea Mama, Tata sau Tiţa „Tatăl nostru", iar după ce se stingea şi ultima bucătură de prin străchini, mulţumeam lui Dumnezeu cu o rugăciune scurtă şi oarecum curioasă: „Mulţumescu-ţi Ţie, Doamne, pentru pâine şi sare şi pentru darul Sfinţiei Tale". Ceea ce îmi amintesc acum mi se pare foarte interesant şi paradoxal. Cu cât era masa mai săracă, cu atât ni se părea mai importantă această rugăciune. Într-o seară, după ce m-am ghiftuit, m-am ridicat repede şi m-am urcat pe cuptor să-mi găsesc locul cel mai bun, cel dinspre foc, mai cald. N-am apucat să mă culcuşesc, căci m-am şi trezit cu un cot (scândura despre care am pomenit) peste fund. Am sărit ars direct în mijlocul odăii, în faţa icoanelor din colţul dinspre răsărit, căci nu mi-a trebuit mult să înţeleg de ce am fost pălit cu cotul. Nu-mi spusesem rugăciunea de mulţumire şi nici rugăciunea de culcare. Le-am spus pe amândouă, iar tată-meu şi-a văzut de împuns cu acul în căciula aflată în lucru de parcă nu se întâmplase nimic. M-am dus din nou pe cuptor, pipăindu-mi partea din spate care mă ardea. Mai eram bucuros că n-au fost martori la corecţia aplicată, în afară de Tiţa, care trăgea cu ochii din tindă, unde trebăluia ceva.

În ziua când am plecat, dimineaţa m-am mai dus la şcoală,

dar mă găseam într-o stare euforică de parcă pluteam. Mulţi veneau şi mă întrebau unde mă duc, iar eu nu aveam nici un alt răspuns care să-i poată lămuri, decât unul singur: „La cantonul 330”. Zburdam şi alergam după una din fetele cantonierului Antoneag, Iliana, ameninţând-o cu o vorbă pe care o ţin minte, dar nu mi-o pot explica pe deplin: „Loc, descui! Loc, descui!”

Trebuie să fi fost ceva cu substrat erotic. Zic asta, căci de mic am avut unele ieşiri bizare, îndrăzneţe, dominate de erotism, dacă se putea vorbi despre aşa ceva la vârsta de nouă ani. Poate că nu e bine că mă calific aşa. Nu erau porniri erotice propriu-zise, ci un fel de curiozitate pentru sex şi nu pot pricepe de ce. Părţile aşa-zis ascunse ale corpului erau chiar prea mult în văzul nostru, al copiilor. Până târziu, la vârsta adolescenţei băieţii purtau cămeşoaie lungi de fuior, fără izmene; umblau *în durligi*, adică fără altceva pe dedesubtul cămeşei. Dicţionarul explică pe *durligi* echivalent cu „târlici”, „papuci de casă”. Un dicţionar etimologic al „limbii moldoveneşti” dă expresia „cu durligile goale”, ceea ce înseamnă cu membrele inferioare neprotejate de jos şi până sus de vreun veşmânt, izmană, pantalon etc. dar necunoscută, ca etimologie, în afară de faptul că am admite că este o variantă a lui *târlici* (*târligi*), cuvânt turcesc. Un băiat din vecini ştiu că a stârnit hazul tuturor când s-a lăudat la toată lumea, ridicându-şi poalele cămeşii şi arătându-şi izmenele, primele lui izmene pe care le purta la 15-16 ani, subliniind evenimentul cu mândrie „Am şi eu izmene noi”. Partea femeiască, de la fetiţe până la maturitate nu purtau chiloţi sau *bugigăi*, cum li se spune prin Ardeal. Urinau din picioare, fără jenă, desfăcându-şi picioarele şi apoi ştergându-se cu un gest firesc pentru ele, superficial, pe deasupra fustei. Flăcăii mai mari îşi povesteau aventurile amoroase, reale sau inventate, cu detalii, iar noi ascultam cu urechile ciulite, multe lucruri nepricepându-le.

Zic că am manifestat un oarecare interes pentru sexul opus de prea timpuriu şi-mi amintesc chiar două tentative de „viol" – dacă li se poate spune aşa unor încercări de acuplare ratate, care, dealtfel, nici nu se puteau solda cu alte rezultate. Nu ştiu de ce îmi erau trezite aceste simţuri atât de timpuriu. Poate va fi fost asemenea şi la alţii, nu-mi pot da seama. Cert este că pe măsură ce citeam, după ce am citit *Sfârlează cu fofează*, *La Medeleni* şi alte cărţi de acest gen, altfel vedeam pe purtătoarele de fustiţe şi rochiţe, chiar dacă nu le chema Merişor, Olguţa sau Monica. Interesul meu erotic s-a transformat cu totul, atitudinea mea îmbrăcând un romantism exagerat, desuet, cu prelungiri până la vârsta majoratului… Dar e prea devreme să destăinui astfel de ciudăţenii şi consecinţele lor…

Cu această formulă magică, aşa credeam eu, „Loc, descui!" mi-am luat rămas bun de la Iliana lui Antoneag, care nu-mi era indiferentă; colegii m-au condus până aproape de casă, căci a doua zi trebuia să plecăm.

II

Despărţirea de Poiana

Şi am plecat!

Cele două căruţe înhămate cu câte un cal (nu-mi amintesc vreo căruţă cu doi cai în Poiana), încadrat între două hulube, cu cerc deasupra capului, înaintau greoi pe drumul de ieşire la şosea. Dezgheţul care avusese loc cu două zile în urmă muiase glodul drumului, iar noaptea geruind din nou, transformase totul într-o îngrămăditură de bolovani amestecaţi cu sloiuri de gheaţă. Era încă prea de dimineaţă şi razele soarelui nu reuşiseră să moaie bolovanii. Tot ce avusesem în casă încăpuse în aceste două căruţe

mici, cu loitrele proptite în cele patru leuci. Noi păşeam pe marginea şanţului, vaca, viţeaua şi cele şase oi, cu capetele în jos, parcă cercetând starea uliţei şi parcă nevoind să vadă ce lăsau în urmă, păşeau, la câţiva paşi, după cele două căruţe.

Am trecut de Podul cel Mare, am ajuns la Ghiţă Avârvării, cel cu dugheana şi cu arena bătăliilor din timpul duminicilor cu horă, am cotit uşor la stânga şi am lăsat în urmă şcoala care, din drum, abia îşi arăta acoperişul ţuguiat. Apoi am mers tot la vale, trecând pe lângă casa învăţătorului Turculeţ. Mi-am amintit de aparatul lui de radio, care toată vara sta pe fereastra deschisă a „casei celei mari”. Acum era prea frig să se arate. Şi-apoi nici câinele amestecat în drăcia cu vorbitul şi cântatul n-ar fi putut să stea în frig… Hotărât lucru, un cap de câine din ceramică, aşezat deasupra radioului, un bibelou ieftin care va să zică, adus de Mariţa de la vreun iarmaroc, trebuie să fi avut vreun rost în cutia vorbitoare şi cântătoare. Aşa credeam

Am ajuns în *şuşă*, cum pronunţam noi pe şosea, şi am pornit-o în direcţia gării din Dolhasca. Căruţele au tras undeva spre o rampă lăturalnică, iar noi am rămas să căscam gura la un vagon ieşit de pe şine în jurul căruia se certau câţiva ceferişti mai mult aşa în dorul lelei căci tot nu aveau ce face până nu venea o macara de la Paşcani să pună la loc vagonul rebel. Necazul era că împiedica accesul pe două fire de cale ferată. Nici noi nu puteam pătrunde pe macazul care să ne treacă la rampa de încărcare.

Până la urmă s-a rezolvat totul: a venit şi macaraua, am ajuns şi noi la rampă. Ceferiştii din Dolhasca şi câţiva oameni din sat printre care n-am văzut nici unul dintre neamurile Mamei Zoiţa, ci doar din neamul lui Gavrilaş, neamul mamei Aglăiţa, au descărcat căruţele, au făcut din traverse vechi un fel de perete

despărţitor între jumătatea de vagon, unde trebuia să stăm noi şi cealaltă jumătate, a vacii şi viţelei şi a oilor, iar sus, spre acoperişul bombat al vagonului au alcătuit un fel de podeţ micuţ pentru găini ca să nu umble printre picioarele vacii.

„Însurătoarea" tatei la numai câteva săptămâni după ce mama fusese băgată în pământ scandalizase satul, deşi toată lumea ştia că trăia cu Aglăiţa de multă vreme. În zadar încerca el să le explice unora sau altora că ar fi pierdut cantonul 330 dacă nu avea nevastă, „păzitoare de barieră", căci linia Iaşi – Chişinău – Tighina – Odessa era linie strategică, păzită vajnic de patrule, cu revizii minuţioase şi cu pază straşnică a trecerilor de pasaj. Nimeni din neamurile dinspre Mama Zoiţa, care rămânea în cimitirul Huciului, nu-l putea ierta şi din „păgân" nu-l scoteau. Mângâiam cu privirea culmea dealului dinspre Dolheşti, marginea pădurii boierului, cealaltă culme mai mică de unde porneau la vale pământurile de la Leră. Dar satul nu se vedea. Doar turla bisericii se ridica semeaţă, răsărită parcă din pământ.

Nu încercam păreri de rău. Simţeam chiar starea euforică a unei eliberări, dar fire nevăzute mă trăgeau înapoi şi-mi aduceau aminte tot felul de lucruri. Nu în legătură cu vecinii, cu prietenii sau verişorii, nici cu şcoala, cu colegii de acolo. Deodată mi s-a redeşteptat o întâmplare care nu-mi mai trecuse demult prin minte. Mă aflam în cărarea din marginea huciului, cea care trecea prin acesta ca să ajungi la biserică. Era într-o zi de toamnă târzie. Când să fi fost? Cu un an, cu doi înainte? Un arici voia să traverseze cărarea dintr-o parte în cealaltă. Simţind paşii mei că se apropie s-a făcut ghem şi a rămas nemişcat. Intrigat, am încercat să-l desfac cu un băţ. Am găsit alte două beţe mai groase şi am început să le lovesc ritmic unul de altul cântându-i. Nu voia să se desfacă. M-am chinuit şi l-am obligat să-şi arate botul ascuţit

şi ochii ca două mărgeluţe. Din nări îi curgea un firicel de sânge. Îl rănisem cu beţele care le-am tot îndesat ca să-l fac să se întindă. A rămas acolo chinuindu-se să-şi continue drumul spre tufişurile salvatoare, iar eu am plecat cu un simţământ jalnic de dezgust amestecat cu milă. Imaginea acestui arici m-a urmărit multă vreme şi iată că ieşise la suprafaţă abia acum. Ea se lega de un alt act de cruzime, cel cu puii de rândunică doborâţi din cuibul lor, gest din cauza căruia fusesem pus la „stâlpul infamiei" de părintele Marian. De ce eram pornit spre astfel de gesturi de brutalitate? Şi acestea, ca şi pornirile maladiv erotice s-au atenuat cu timpul şi am trecut la extrema cealaltă. Ani de zile am continuat să-i visez pe cei doi căţei lăsaţi „moştenire" odată cu casa, de bătrânii din Jebel care, prin Crucea Roşie, au plecat la fii lor, în Germania, în anul 1960. „Moştenire" în sensul că ne-a repartizat-o nouă sfatul popular. Unul din aceştia, cel castaniu sărea în spatele câte unei raţe de-a vecinei, Doamna Roşu, o ucidea şi o mânca. Am fost nevoit să-i dau pe mâna veterinarului. I-am spus acestuia că voi lipsi toată ziua de acasă, l-am rugat să ia căţeii din şoprul cu paie unde dormeau şi să-i stricninizeze. Seara, târziu, când m-am întors, i-am găsit lungiţi în paie: cel maroniu, mai bine hrănit, mai viguros, era încă viu într-un fel, nu se răcise de tot, celălalt era rece ca gheaţa. I-am dus în pârâul din fundul grădinii şi i-am aruncat acolo.

Cert este că pe măsură ce am înaintat în vârstă am devenit milos faţă de animale, uneori chiar dincolo de limitele normale. Nu le dădeam voie nepoţilor să strivească gângăniile pământului, furnici, cărăbuşi sau bondari. Le-am explicat că nici şerpii nu trebuiau ucişi. Nu făceam caz de echilibrul ecologic, ci mai degrabă nu puteam suporta să curmi viaţa unei vietăţi, fie ea oricât de respingătoare ca aspect. Încercam un sentiment de nedumerire

că nepotul meu nu era impresionat de soarta *Puiului*, pe când eu de câte ori predam povestioara la clasele a cincea, de atâtea ori mă emoţiona. Asistat odată la lecţia în care am predat *Puiul* lui Brătescu-Voineşti, cineva din asistenţă, la discuţii, a remarcat aptitudinile mele actoriceşti, orientându-se după felul în care m-am transpus în drama *Puiului*. În fond, de câte ori le-o citeam copiilor, trăiam finalul cu aceeaşi intensitate emoţională.

Şi iarăşi mă întreb. De ce? Cum se explică faptul că înconjurat de agresivitate, de violenţă, lipsit de minimă afecţiune familială, pornit iniţial spre scene nestăpânite, crude, m-am transformat, având un comportament de o sensibilitate maladivă. Hotărât lucru pentru că am plecat de acolo, pentru că am cunoscut o altă lume, cu alţi oameni, cei reali, dar, mai ales, lumea cărţilor. Asupra înrâuririi slovei scrise asupra mea voi reveni, poate.

Ne-am mişcat din Dolhasca spre seară şi din cauza deraierii, dar şi pentru că nu s-a putut forma un convoi cât de cât la care să fim ataşaţi din nou. Rupţi de oboseala zilei, de emoţiile plecării, am adormit repede legănaţi de vagon spre necunoscutul canton 330.

Dormeam şi nu dormeam. Căzusem într-un fel de stare dintre somn şi trezie. Auzeam una din găini cârâind uşor, prin somn. Mi-am amintit de Mama Bătrână care n-a vrut să meargă cu noi. S-a mutat la unul din fraţii Tatei. Zicea firesc, scuzându-se parcă, voind să ne convingă de dreptatea ei: „Eu nu mai am mult de trăit pi pământul ista… De ce să mă caute moartea pe cine ştie ce coclauri?”. Tata se revolta din cauza vorbei „coclauri” şi încerca s-o convingă ce bine e acolo la Călăraşi-Târg, ce zonă largă are Cantonul 330, ce oameni primitori sunt moldovenii de dincolo. Se lăuda cu cei de la secţia L 6 (aşa se chema secţia CFR transferată după ce liniile fuseseră îngustate ca să corespundă cu cele care mergeau până la Ungheni).

Sofica

Tata era mereu pe jos ori intra în vorbă cu ceferiştii lui, având grijă să le spună că a terminat şcoala de cantonieri şi că are un canton nou. Când trenul se punea în mişcare, se agăţa de bara câte unui vagon şi se băga într-o cabină de frână.

Înainte de a intra în Iaşi, dimineaţa devreme, a adus o sticluţă cu nişte ulei de sământă de bostan şi a deschis uşa vagonului, uitând că somnul ne cuprinsese în aburii lui pe toţi, căci el nu avea odihnă: „Aglăiţă, scoală-i pe Tiţa şi Vasile şi să aleagă fasolea. V-am adus nişte oloi de bostan şi până la amiază să le faci mâncare". Aglăiţa, căreia îi ziceam Ţaţa Aglăiţa, ne-a sculat, iar noi, cu ochii cârpiţi de somn, ne-am pus pe ales fasolea.

Spre prânz, pentru că trenul nu avea de gând să se mişte şi asta din cauza liniei de dincolo care impunea potrivirea osiilor cu ecartamentul şinelor sau cine ştie din ce alte motive, Tata m-a anunţat că trebuie să-mi pregătesc „hăinuţele", „opincuţele" (o mai aveam încă pe cea făcută din două bucăţi cusută la mijloc) că „mergem la Sofica" a zis Tata. „Las că mănânci la ea", m-a liniştit el, văzându-mă sau bănuind că sunt îngrijorat că n-o să iau parte la prânzul cu fasolea cu oloi de bostan.

Am lăsat vagonul desprins de convoi undeva pe o linie moartă, am ieşit în spatele gării, n-am luat în seamă tramvaiul, de fapt n-am avut răgaz să casc gura la el pentru că nu mai văzusem aşa ceva şi am plecat pe jos. Tata mergea cu siguranţa celui care mai călcase străzile şi străduţele Iaşului. După ce am trecut pe lângă Râpa Galbenă, mi-a arătat o casă mai răsărită printre celelalte, cam jerpelite, şi mi-a spus de parcă cei despre care era vorba ar fi fost de faţă sau de parcă cele întâmplate avuseseră loc nu cu mult înainte:

– Aici m-or trimis Bădia Jenică şi Mitruţă a lui Carja să le cumpăr ţigări. Când am intrat… eram oleacă mai mare ca tine,

m-au luat în primire nişte coconiţe parfumate, cu nişte rochii foşnitoare şi au început să mă ninirească…”. Nu căutaţi vorba în dicţionar: asta înseamnă „să mă giugiulească”… Eu le ceream ţigări, ele râdeau, mi-au luat căciula şi m-am trezit în stradă cu capul gol. Cei doi, mai mari decât mine, şedeau ascunşi pe după un zid şi se hlizeau. Jenică s-a dus, a stat ceva mai mult decât m-aşteptam să stea; chiar mă gândeam că s-o fi luat la bătaie cu duduiţele, dar s-a întors râzând cu căciula mea, pe care o ţinea ridicată în sus ca pe steagul unei bătălii:

– Ia-ţi căciula, mă Costică; a trebuit să-i dau mielul la belit ca să-ţi capăt căciula.

„Nu prea am priceput ce-a fost cu căciula, ţigările şi mielul cel belit, dar parcă am înţeles că a fost o şotie de-a lor din care nimeni n-a ieşit păcălit sau păgubaş” – şi-a încheiat Tata povestea.

Ne-am oprit în faţa unei case lungi ca o cazarmă. Cu o tablă aninată de două lănţişoare pe care se băteau doi cocoşi zburliţi. Am citit: „La doi cocoşi”.

– Uite aici stă Sofica cu cârciumarul ei, adică au stat amândoi, căci el a dat în primire şi s-a mutat în grădina Raiului. A fost un om bun, Anton… Tată-meu, deh… De multe ori m-a miluit, mai ales că n-a mai făcut copii cu Sofica. „Eu tot voiam să-l întreb de ce îi zice Sofica lui mamă-sa, bunica mea, măcar că n-o văzusem niciodată, dar tăceam. Prea era în voie bună şi tare mă temeam să nu şi-o strice şi apoi eram paralizat de aceasta iminentă vizită la Bunica mea cea bună, mama Tatei.

Ne-a întâmpinat Doroftei, omul casei, cel care răspundea de gospodărie şi de cârciumă. Ştia că venim, căci Tata trimisese vorbă prin cineva. Ne-a băgat înăuntru. Eu, văzând curăţenia de pe jos, am dat să mă descalţ, dar Doroftei mi-a spus să ridic câte un picior în sus şi m-a şters el cu o cârpă şi cu mătura.

Nu după mult timp a apărut şi ea… Cu coc la spate (asta

am observat întâia oară, obişnuit cu femeile de la noi îmbrobodite de tulpane, barizuri şi basmale), cu o rochie lungă până în pământ încinsă la mijloc cu un cordon…

– Sofico, a zis Tata, aista mi-i moştenitorul. El îi Vasile şi e cel mai mare, căci Tiţa e a lui Ţugui. Nu bună ziua, nu sărut mâna, nimic, doar această prezentare şi completare care m-a făcut să mă încrunt.

– Vai Costică, îi cam prizărit… Dar ştii că-ţi seamănă?! Doamne, cum a luat cătătura ta…

Repede, în numai câteva cuvinte, Sofica i-a spus ceva lui Doroftei. Nouă ne-a ajutat să ne dăm jos vestoanele, ne-a aşezat la o masă mare la care mai încăpeau patru-şase şi îndată masa s-a umplut cu tot felul de bunătăţi.

– I-am spus lui Doroftei să vă ducă ceva de-ale gurii, un picior de porc, nişte fasole şi ce se va mai găsi pe-acolo… Nişte pâine făcută ieri, şi-a adus ea aminte; apoi a căzut pe gânduri… „Cum se împacă cu Aglăiţa? Aşa o cheamă, nu? Eu nu mi-o aduc aminte, doar că neamul lor îs cam scăpătaţi, dar sunt harnici. Moşul cel cu barbă mai trăieşte? Tot aşa-i de povestaş cum îl ştiu eu?

Pe Tata nu-l prea interesa întrebările Soficăi, iar Sofica parcă vorbea cu pereţii:

– Cum îi ziceţi? Să-i ziceţi mamă, că ea o să vă crească, o să vă spele şi o să vă dea de mâncare.

– Da' matale de ce-ţi zice Tata pe nume, Sofica? am îndrăznit eu. Tata s-a uitat la mine de credeai că vrea să-mi dea cu lingura în cap.

– Ei, cu el e altă treabă. Eu l-am lăsat mic şi mi-am luat lumea în cap. De unde să ştiu eu că pe Tata Bătrân al vostru nu l-au ucis nemţii. Bun om e Tata Bătrân Vasile, dar am avut noroc… Şi Anton, Dumnezeu să-l odihnească, a fost om tare de virtute şi

cuminte. Nici războiul nu a apucat să-l mai facă, pe istalalt, căci era mai tânăr ca Tata Bătrân al tău… L-au omorât mişeii ceia din Tătăruşi.

Eu era cât p-aici să spun altă prostie: că a avut noroc şi a scăpat de război, dar mi-am înghiţit vorbele.

Până atunci Tata a tăcut. S-a şters la gură şi punând cuţitul, lingura şi furculiţa încrucişate pe masă, a mulţumit, aşa cum ştiam eu că mulţumeam, când nu uitam, acasă şi a zis:

– Eu, Sofico, dacă mi-a ajuta Dumnezeu, mâine pe la amiază sunt la „330". Ţi-am mai spus, am acolo zona de cale ferată, a mea cât nu are boierul Stelea pământ la un loc; numai că-i întinsă de-o parte şi de alta a căii ferate. Şi-un pământ… Unt, nu altceva…

– Costică, să nu chinui copii. Aşteaptă să-ţi crească, să se mai întremeze… Îs prea cruzi şi nehrăniţi…

– Sofico, iar îmi dai cu lingura şi-mi scoţi ochii cu coada… Eu nu i-am hrănit? Văcuţă cu lapte au? Au. Câte un miel de Paşte au? Au. Popuşoi şi fasole am strâns, să ştii. Şi-am să le mai cumpăr şi ceva hăinuţe…

Eu m-am uitat pe furiş la opincile mele, mai ales la cea înnădită şi-am încercat s-o ascund.

La plecare, Tata mi-a atras atenţia să-i pup mâna Soficăi, să-i mulţumesc pentru masă.

Bucuria că am cunoscut-o pe Bunica Sofica mi-a fost umbrită de o întâmplare neprevăzută. Opinca cea înnădită s-a desprins în două. Şnurul, cureluşa care unea cele două părţi se rosese de umblat şi m-am trezit cu partea din faţă luând-o înaintea mea. Tata mi-a spus să mă descalţ. Apoi, dându-şi seama că era prea frig şi până la gară mai aveam de mers, mi-a legat partea nărăvaşă de picior şi, abia atingând pământul cu piciorul stâng, am ajuns la gară.

Cu Doroftei nu ne-am mai întâlnit. Cât noi am mâncat şi am stat de vorbă, el s-a dus la gară, cu numărul de vagon notat pe hârtie, l-a găsit, a lăsat ce a avut de lăsat şi s-a întors pe alt drum.

O oaie sinucigaşă şi nostalgia Poienii

La Călăraşi-Târg n-am ajuns aşa cum credea Tata, ziua, ci noaptea şi încă târziu, măcar că între Iaşi şi Călăraşi erau câţiva zeci de kilometri.

Abia când se iveau zorile, am înţeles că eram în Călăraşi-Târg. Nu dormeam şi nici Tiţa cred că nu mai dormea. Emoţia era mai puternică decât dulceaţa somnului de dimineaţă. Vagonul a fost desprins din convoi, tras la o rampă. Apoi câţiva oameni l-au descărcat, au pus lucrurile pe platforma unui vagonet şi, cum clădirea picherului Lascu Aurel, un ardelean din Vinţu de Jos, nu era departe, când s-a făcut ziuă de-a binelea eram deja într-o cameră a districtului. Nu mult am făcut cunoştinţă şi cu cei doi copii ai picherului: un băiat şi-o fată. Pe băiat îl chema ca pe tată-său, tot Aurel, şi era mai mare decât mine cu un an, iar pe sora sa, mai mică decât el cu doi ani, Mărioara. Fuseseră aduşi aici mai devreme, căci administraţia căilor ferate române avea nevoie de personal de întreţinere, mişcare, de muncitori pentru CFR.

N-am stat mult, pentru că tot ce căraseră din Poiana la gara Dolhascăi cele două căruţe, a fost încărcat pe două vagonete. Noi, cu vaca, viţeaua şi cele şase oi am luat-o pe lângă linia ferată, iar vagonetele au grăbit ca să se încadreze în timpul cât le fusese dat, căci trenurile erau dese şi spre Odessa şi de la linia frontului spre ţară.

Oaia cea bătrână rămânea mereu în urmă. Se vedea că anii îi slăbiseră picioarele. Era oaia dăruită de Moş Nicolae şi Bunica Mărioara, care n-a vrut să vină cu noi, rămânând în căsuţa

ei, singură, căci s-a răzgândit să se mai ducă la Moş Costache, cum le fuseseră înţelesul. Pe această oaie Tata zicea că o lasă să moară de bătrână şi că o îngroapă cu popă. La început l-am crezut şi nu puteam scăpa de imaginea popei cântând la căpătâiul oii „Primeşte, Doamne, pe roaba ta" şi mai ales mă întrebam cum va zice când va trebui să rostească „Se odihneşte roaba lui Dumnezeu…", căci „Oaia cea bătrână" nu avea nume. N-a fost să fie să moară de moarte bună şi nici îngropată cu popă, căci într-o zi, după ce ne instalaserăm la „330", oile păşteau liniştite iarba primăvăratică, noi şedeam de vorbă în barieră, nu departe de locul unde se găseau oile, iar de după plopii dinspre Călăraşi-Târg s-a ivit acceleratul de Odessa. Oaia cea bătrână s-a desprins din pâlcul celorlalte, a încălecat şina de cale ferată, şi s-a uitat fascinată spre locomotiva care intrase în viteză. Am rămas muţi şi nimeni n-a mai putut interveni. Plugul din faţa locomotivei, cel menit să înlăture orice obstacol şi să dea nămeţii la o parte, a luat-o pe biata oaie şi a aruncat-o lângă noi, la câţiva metri de şine. Când ne-am dus la ea era un sac de oase fără nici o rană, fără nici o tăietură. Din botul pătat se scurgea un firicel de sânge şi doi ochi împăienjeniţi de apele morţii ne priveau trişti parcă cerându-şi iertare pentru gestul ei necugetat. Am îngropat-o în spatele cantonului, sub un gutui…

Tata şi-a impus autoritatea faţă de Mama într-un mod foarte original, dar calculat şi cu efecte binefăcătoare pentru toate părţile: pentru Aglăiţa, pentru noi şi pentru el. La început, pârâtul reciproc era de aşteptat: noi s-o pârâm pe Aglăiţa, ea pe noi, că-i „mâncăm sufletul". Când ne duceam cu jalba, Tata ne bătea pe toţi, la rând şi pe ea, şi pe noi. Când lucrurile se întâmplau invers, rezultatul era acelaşi. Curând, mutual, între noi şi Aglăiţa s-a stabilit o înţelegere: ne-am coalizat împotriva lui.

Dusul la şcoală a fost cu cântec. Nu puteam fi trimişi, eu

şi fratele Niculae, căci pe Tiţa o retrăseseră din şcoală, îmbrăcaţi în hainele ponosite, roase în coate şi în genunchi la şcoală, aşa că Tata a fost de părere că, pentru a face impresie, să ne ducem în hainele de sărbătoare: izmănuţe albe, cămaşă cu floricele pe la poalele, pălăriuţă şi un fel de brâu cam jerpelit, plus opincile, căci la ele nu era alternativă. Ne-au îmbrăcat, deci, în costume populare de sărbătoare, uitând că şcoala se afla într-un orăşel şi nu era Poiana noastră.

Am mers singuri. Ştiam că şcoala nu era departe de gară: o construcţie mare cu etaj, cu o curte în trapez flancată de pavilioanele clădirilor. Apariţia noastră a stârnit rumoare din cauza felului cum eram îmbrăcaţi. Noroc că ne-a observat Mărioara picherului Lascu, ne-a recomandat cui i s-a ivit în cale spunând cine suntem şi că aşa – a zis ea inspirată – se purtau şcolarii la şcoala de unde veneam, cu haine populare de sărbătoare.

Ne-a luat în primire chiar directorul şcolii cu care vorbise picherul, pe mine cu o mână, pe Niculae cu cealaltă şi ne-a urcat la etaj. Pe frate-meu l-a lăsat într-o clasă, le-a explicat că e băiatul noului cantonier de la cantonul 330, iar cu mine a mers mai departe spre altă sală de clasă. Şi pe mine m-a prezentat scurt, a căutat loc cu ochii, dar o fetiţă, aşezată pe rândul dinspre geam, unde afară se zbuciuma o frunză de arţar, mi-a făcut loc alături de ea, cam departe de catedră, dar unde se forma un unghi favorabil privirilor mele spre tablă şi spre învăţător, un om în vârstă.

În recreaţie, l-am căutat prin mulţimea de şcolari împrăştiaţi prin toată curtea pe fratele meu şi abia l-am găsit retras undeva sub un platan care păzea zidul de către nord al curţii cu lacrimile şiroindu-i pe obraz. Nimeni nu-i făcuse nimic, nu-i zisese vreo vorbă de ocară, dar tocmai faptul că nu era luat în seamă îl necăjea. Şi apoi îi venise deodată aşa un fel de disperare din senin, dorul după bojdeuca Poienii şi după şcolarii de acolo care încăpeau

într-o cămăruţă cât jumătate din sala de-aici. L-am liniştit, numai că el ar fi vrut să vină într-o clasă cu mine. I-am explicat că nu se putea: eu eram într-a patra, el abia în clasa întâi. Cei doi ani care ne despărţeau ca vârstă, apoi faptul că eu fusesem dat la şcoală cu un an mai devreme creaseră această diferenţă.

De la locul meu, mă trezeam cu ochii lipiţi de hartă şi încercam să localizez Călăraş-Târgul. După ce l-am identificat, la jumătate distanţă între apa Prutului şi Chişinău, însemnat cu un cerculeţ mai mare şi scris cu litere vizibile, am mers în linie dreaptă spre apus, am trecut Prutul, apoi, în continuare, am urmat linia care mă ducea spre Paşcani. De acolo, puţin spre miază-noapte trebuie să fi fost Dolhasca şi, undeva pe lângă ea, Poiana. Simţeam pentru prima oară, după ce trăisem o bună bucată de vreme o stare euforică, de eliberare, un simţământ nostalgic de înstrăinare.

La prânz am fost luaţi de mână de fraţii Lascu şi duşi la masă la ei. Aşa hotărâseră părinţii lor: ca să ne cunoaştem mai bine. Prietenia cu aceştia – care îşi creaseră o anumită reputaţie şi pentru că veniseră mai devreme în şcoală şi pentru că erau copii picherului, deci nu o persoană oarecare – ne-a uşurat acceptarea în colectiv şi acomodarea noastră.

Un berbec şi nişte peşti

Tata, de câte ori vorbea despre mirificul „Canton 330”, printre alte avantaje ale acestuia spunea că, după ce plouă zdravăn, peştele îţi intră în casă. Numai că nu sare în oală. Era să ne convingem repede că adevărul nu era departe de această incredibilă stare de poveste.

Dinspre Iaşi spre Nistru curgea principalul râu al Basarabiei centrale, Bâcul, aproape paralel cu şoseaua şi calea ferată care lega Unghenii cu Tighina, bineînţeles cu oarecare meandre, deşi terenul era învălurit de câteva dealuri, nu de cine

ştie ce obstacole serioase care să i se opună cursului. Avea lunca largă şi o albie nedefinită. Măcar aşa se înfăţişa în zona Călăraşilor. Când ploua, albia acestuia se întindea pe câte doi-trei kilometri.

Păşteam vacile prin luncă, dar Tata nu prea ne dădea voie, obligându-ne să ne limităm la zona căii ferate, într-adevăr generos de largă pe-o parte şi pe alta. Lunca era mâloasă, bogată în vegetaţie (sălcii pitice, păpuriş, stuf) şi vitele se cufundau în malul aluvionar până în burtă. Aveam de lucru cu ele ca să le spălăm, unde apa era limpede şi unde găseam locuri cu prundiş, căci n-am fi îndrăznit să venim cu ele acasă aşa înnoroite. Tata căpătase (cumpărase?) de la un basarabean din Nişcani, sat aflat la nord de Călăraşi, un berbec afurisit care ne pândea şi când ne ştia că nu-l vedem, că nu-l luăm în seamă, se repezea şi ne arunca pe burtă. Tata se amuza de cutezanţa şi vigoarea berbecului, dar nouă nu ne pica bine astfel de atacuri şi ne feream cu grijă.

Interiorul cantonului avea două camere mari şi înalte, cu o săliţă la mijloc, cu o cămăruţă specială pentru telefonul cât un dulap, cu greutate care trebuia trasă din timp în timp. Acestea au fost amenajate repede cu două paturi de fier, cu două dulapuri cam prăpădite, cu o masă înaltă şi câteva scaune, toate primite de la district şi de la noii tovarăşi întru ale *întreţinerii*, cum se numea branşa cefereului, în care lucra Tata, spre deosebire de *mişcare*, acolo unde lucrau ceferiştii care se îngrijeau de plecările şi sosirile trenurilor (şef de gară, impiegaţi, acari etc.).

Calea ferată, dată fiind importanţa ei ca legătură cu ţara şi cu linia frontului, era intens controlată şi patrulată de militari. Aceştia făceau popasuri la canton, intrau iarna să se încălzească, mai adăstau la poveşti, la câte un pahar de vin, dar cu teamă să nu-i prindă vreun control inopinat sau să treacă vreun tren din care vreun şef să nu-i vadă de o parte şi de alta a liniei.

La canton se întâlneau şi evreii care lucrau la pietruirea şi lărgirea şoselei dintre Ungheni şi Chişinău şi de aici mai departe. Aceştia aveau un regim lejer de muncă. Observam, când păşteam vacile, că se trăgea câte unul în vreo tufă şi stătea cinchit pe vine, chipurile ca să-şi facă necesităţile, şi nu se ridica până nu termina de citit ziarul care, apoi, trecea la altul. Veneau în canton, scoteau de pe sub haine câte o căciulă sau bijuterii şi le târguiau cu Tata. Aveau încredere în el. I le dădea să le găsească muşterii amatori. De la unul dintre aceştia a avut tatăl meu o căciulă de miel astrahan pe care a purtat-o până s-a ros lâna de pe ea.

Prima iarnă, după ce trecuse prima vară petrecută aici, a fost cumplită. Şi la noi, la Poiana, era frig, dar aici era frig de îngheţa oul în găină – cum am auzit pe un soldat spunând. Înăuntru era cald, căci cantonul avea trei sobe de teracotă, iar încălzitul se făcea cu traverse vechi îmbibate cu creozot.

În vara acelui an când ne-am mutat la Cantonul 330 a plouat trei zile la rând fără oprire. Apa Bâcului a crescut, a buit pe sub podeţe, s-a îmbinat cu cea adusă de şuvoaie dinspre Nişcani. Pe gurile de podeţ odată cu apa au intrat peşti. După ce apa s-a mai retras, îi prindeam din iarbă cu mâna sau cu o sârmă oţelită ascuţită la capăt, ca un fel de suliţă. S-au adeverit spusele Tatei: peştele intra în casă, căci şi apele trecuseră în acele zile de pragul cantonului.

Iarna a fost geroasă. Soldaţii intrau în canton să se încălzească. Se dezbrăcau de manta şi nu se dădeau duşi, mai ales că vinul roşu ca sângele nu lipsea din casă. Unii se duceau afară, băgau mâinile în clăile de fân şi prindeau vrăbiile îngheţate, le aduceau în casă şi, după ce le răsuceau gâturile, le aruncau în apa clocotită, apoi într-o cratiţă cu untură şi le lăsau până se rumeneau bine. Le mâncau cu mujdei. Am mâncat şi pot aduce mărturie că erau bune.

Cu toată lărgimea zonei, se mai întâmpla să scăpam oile pe alături, în holdele celor din Nişcani sau din Bucovăţ. Aşa s-a întâmplat într-o zi că un moşnegel cu o bărbuţă de ţap, cu o pufoaică încinsă cu un curmei de funie (era primăvară, început de vară friguroasă), cu pantalonii băgaţi în nişte cizme cu carâmbi de iuft, m-a croit cu două bice, tocmai când tată-meu se întorcea de la revizia înspre cantonul 331. Nu a mai întrebat despre ce era vorba, s-a repezit la moşnegel, i-a înfipt mâinile în gâtiţă şi l-a lămurit scurt:

– Pe copiii mei eu i-am făcut, eu îi bat. Să-mi spui mie ce-au făcut ca să-ţi plătesc paguba şi-i treaba mea ce fac cu ei.

Moşul a suduit ceva de cristelniţă, l-a făcut pe Tata regăţean, ceea ce la ei nu prea suna măgulitor, dar simţind degetele tatei că se strâng în jurul gâtului, s-a smuls din încheietoare şi dus a fost. Nu ştiu ce s-a întâmplat după aceea. Tata s-a făcut prieten la cataramă cu Moşneguţul, căci aşa-i vom spune de-atunci încolo şi noi, copiii, şi ceilalţi, iar în prima iarnă petrecută în Basarabia Moşneguţul l-a cununat civil cu Aglăiţa, căci cununia bisericească o făcuseră.

„Nunta" Tatei

Tata şi-a luat înlocuitor pentru revizia de cale, Aglăiţa înlocuitor, pentru paza de barieră, şi sâmbăta, înainte de ora prânzului, într-o zi cu soare cu dinţi, dar cu troienele până în burţile cailor, Moşneguţul ne-a dus pe toţi peste deal la Nişcani. Am trecut şoseaua la care lucraseră vara evreii, am mai urcat şi din culmea dealului, ne-am slobozit chiar în mijlocul satului în stânga bisericii, unde se afla casa Moşneguţului. Pentru acest personaj pitoresc aş putea inventa un nume, căci nu-mi amintesc cum îl chema, nici ca nume de botez, nici ca nume de familie. Singurul membru din familia lui al cărui nume mi-l aduc aminte era

fiică-sa, Zina, care rămăsese văduvă, bărbatul fiindu-i împuşcat pentru că nu voise să se înroleze în armata roşie. Gospodăria era mare, cu grajduri, cu coşare de porumb. Ne-am scuturat de zăpadă, am lăsat şubele, hainele mai groase în tindă, am primit toţi câte o pereche de târlici împletiţi din lână de capră şi ne-am făcut loc noi copiii, pe cuptor şi pe laviţe. Cheful de sâmbăta nu mi-l mai amintesc, căci de fapt nici nu fusese un chef propriu-zis şi nici n-au participat străini, decât cei ai casei. Dar, duminică, după ce-au venit de la biserică, casa a fost aranjată toată pentru petrecere mare. Uşile dintre camere şedeau deschise. Intra lumea, ieşea; era o forfotă, încât noi, făcându-ne repede prieteni, am plecat cu săniile şi abia târziu, pe întuneric, când cheful era în toi, ne-am luat locurile pe cuptor şi pe unde am putut. Moşneguţul ştia să cânte şi din armonică. Cânta şi juca, când româneşte, când cazaciocul, dar şi jocurile româneşti păreau a fi tot un fel de cazaciocuri. Poate pentru că se acompania singur cu armonica atârnată de umeri.

Nouă ne-au dat pâine caldă din cuptor, cu coaja groasă, pâine acrişoară din făină de secară, nuci şi vin slab. Mâncam şi căscam gura pentru că aşa ceva nu mai văzusem.

Aglăiţa (din seara aceea, la porunca Moşneguţului, era să-i zicem Mamă) era roşie ca sfecla şi de joc, dar şi pentru că-şi pusese mintea cu vinul cel roşu al Moşneguţului.

Mai târziu, în vara următoare, când mergeam să-i ajutăm nănaşului de cununie al Tatei şi al Mamei, am văzut că mâncarea lor din traistă era mereu aceeaşi: pâine de secară, nuci şi ulciorul (balerca) cu vin roşu. Am inclus vinul la mâncare, nezicându-i băutură, căci aliment era…

În toată duminica aceea şi noaptea a nins de parcă se rupsese cerul. Dimineaţa zăpada se ridicase până la ferestre. Şi Moşneguţul avea casă mare, aşa că la altele nu li se mai vedea

decât coamele acoperişurilor. Proaspătul nănaş, văzându-l pe tată-meu îngrijorat, i-a zis scurt.

– Butnarule (încă nu-i spunea fine) – aşa-i zicea, adică după o vorbă de-a lor, cantonierule, ştiu că nu puteţi rămâne peste noapte aici şi ziua următoare, dar eu v-am adus, eu vă scot. A luat o sanie mai largă, cu tălpile mai late şi încă doi cai de la un vecin, i-a urcat pe cei doi miri în sanie şi el a apucat cu nădejde hăţurile şi-au plecat spre canton. I-am urmărit până au trecut în dosul bisericii şi nu i-am mai văzut, căci noi am rămas să stăm la Moşneguţul până s-o face vremea bună.

Petrecerea s-a prelungit îndată ce-au ajuns la canton şi în noaptea următoare, cu oaspeţi de ocazie: patrulele de cale ferată. Treceau automotoarele, aprindeau faza lungă, dădeau semnal, paza era în barieră, cu fanionul înfăşurat pe băţ şi cel care arăta mecanicului că totul era în regulă abia se mai ţinea într-o coadă de lopată. Apoi intra în canton şi cheful îşi vedea de ale lui. Dulapul cel mare dădea semnal: 2 – 2 – 2 sau 3 – 3 – 3, după cum era trenul: venea din direcţia Bucureşti, sau trecea în direcţia Bucureşti. Erau şi altfel de semnale: „vagoane fugite”, „tren netrecut în grafic”, „opriţi trenul” şi multe altele, cuprinse într-o cărţulie pe care paza de barieră trebuia să le ştie.

Premiant repetent

Cu notele de la Poiana, cu ce am mai adunat la Călăraşi-Târg, nici acestea de lepădat, am terminat cu bine şcoala, ba chiar cu oarecare rezultate care l-au făcut pe bătrânul dascăl şi director de şcoală Vârlan să-l oprească pe tată-meu şi să-l atace direct:

– Cantonierule, ce ai de gând să faci cu băietul? La ce şcoală vrei să-l dai?

– Da’ ce, trebuie să-l dau? N-are ce face acasă? Acum am două vaci, treisprezece oi, zona e mare şi n-am de gând să-mi iau lucrători cu ziua.

– Cantonierule, e cam firav şi apoi îi băiet bun. Ştii că i-a ajuns pe mulţi din urmă, chiar şi pe cei buni. Uite, eu am de gând să-l trimit la Normală, la Chişinău, iar pe Veronica la Eparhială. Mai merge unul la liceul militar; al dumitale nu-i bun de militărie şi nici de popă; nu-l ajută urechea…

– Dar ce are urechea? Ce-i trebuie popii să tragă cu urechea? Asta-i treaba babelor…

– N-are, Cantonierule, ureche muzicală şi nu poate ţine slujbe, n-are glas.

Tata a stat descumpănit. El ar fi vrut să mă facă militar. Armata i-a rămas cea mai luminoasă perioadă din tinereţea lui. Era „ţine cal”, umbla des în oraş, la Cernăuţi, când era la „4 Obuzieri”. Avea tot felul de poveşti cu nişte unguroaice, se lăuda că doar cu nu ştiu câţi creiţari îşi umplea burta cu chişcă, măsline şi mai bea şi o sticlă de bere. Se uita la mine şi văzându-mă aşa deşirat, îl apuca ciuda, ba chiar şi un fel de dispreţ. Hotărât lucru, militar, ofiţer sau măcar subofiţer nu mă puteam face. Dar nici popă? Învăţător? Îl avea de model, probabil, pe Turculeţ, care nu prea era un model de învăţător. Apoi circula tot felul de vorbe deochiate despre nevastă-sa şi, implicit, despre el: la un chef, probabil, avusese loc un pariu, „Turculeţ a trebuit s-o pupe în fund pe doamna” – ziceau unii. Mai târziu am aflat că era vorba de ceea ce azi se consideră perversiuni, abateri banale de la legea firii. Cine ştie cât adevăr era în toate aceste poveşti. Destul că aveau trei copii frumoşi, sănătoşi: Gheorghe (toată lumea îl ştia de Gigel) a devenit ofiţer de aviaţie, cel mezin, Mitică, nu ştiu încotro a apucat-o, iar Lenuţa, cu doi ani mai mică decât mine, a fost la un pas de a-mi fi soţie. Şi logodna o făcusem, dar unul din

fraţii Mamei, mamei celei bune, mi-a scris o scrisoare în care mi-a povestit toate grozăviile despre care aveam vagi idei. Se vedea clar că erau exagerate. Destul că am pus capăt legăturilor şi am rămas doar cu logodna şi cu câteva întâlniri idilice, mai mult platonice. Recunosc că, deşi am o familie căreia nu-i pot reproşa nimic serios, nu de puţine ori încerc un fel de nedefinită nostalgie că nu mi-am făcut-o tovarăşă de viaţă pe Lenuţa lui Turculeţ. Am făcut altceva, în schimb. Când legătura s-a rupt de tot, disperat că nu mai pot înnoda ceva, am văzut-o pe tovarăşa de viaţă de acum, cu care curând vom sărbători „nunta de aur": mi se părea că seamănă cu Lenuţa cea pierdută pentru totdeauna. Era doar o părere de-a mea, dar fratele, Niculae care fusese mesager de câteva ori între mine şi Lenuţa din Moldova, m-a întrebat oarecum intrigat:

– Nu ţi se pare că fata de acolo, cea de lângă care râde cu gura până la urechi (eram la o horă, în Câlnic), seamănă cu Lenuţa? Am rămas mut şi ceva parcă s-a rupt în mine. În aceeaşi zi, după masă, am aflat cine e, m-am dus la bunicii şi părinţii ei şi am cerut-o în căsătorie. O chema (şi-o cheamă, evident) tot Lenuţa. După un an ne-am logodit, după altul ne-am căsătorit. De la cealaltă Lenuţă mi-a rămas printre hârtii un ghiocel cusut pe o hârtie, un mărţişor sub care cu o mână tremurândă Lenuţa mea de-atunci mi-a scris „Primul ghiocel, prima….". Să fi fost eu prima ei iubire? Când fac ordine printre hârtii, dau adesea peste plic, îl feresc cu sfială, dar nu îndrăznesc să-l arunc, cum am aruncat atâtea nimicuri strânse de ani de zile.

Discuţia Tatei cu domnul Vârlan a rămas fără nici un rezultat până când într-o zi acesta i-a spus Tatei că oricum nu pot să dau admitere în anul respectiv pentru că nu aveam vârsta regulamentară: minimum 11 ani. Cum eu mă dusesem la şcoală mai devreme, abia anul următor făceam vârsta impusă de

reglementări. Şi Veronica, din nu ştiu ce motive, trebuia să mai stea un an acasă.

– Aşa că, la anul, Cantonierule. Până atunci mai şi creşte.

– Bine, domnule învăţător, la anul… Până atunci, mai moare măgarul, se mai strică samarul… Om vedea.

– Nu aşa, bre omule, îl dai la şcoală la mine în continuare, că altfel uită tot. Dar nu într-a cincea, ci tot într-a patra, pentru că în clasa a patra se face materia care-i trebuie lui. Sau vrei să-i iei meditator, cum şi-a luat Veronica?

– Asta-i bună, s-a crucit Tata. Va să zică premiant, că doar a luat premiul trei, şi repetă clasa ca repetenţii. Ce înseamnă meditator n-a mai întrebat.

Până la urmă lucrurile s-au rezolvat. A rămas să mă duc când pot, să mai lipsesc când are nevoie de mine, dar şi aşa iarna nu prea aveam ce face, însă era musai să repet clasa a patra.

Spre nenorocul meu, în iarna următoare am avut ce face o bună bucata de vreme. Tata s-a îmbolnăvit de „pleurezie tebece”, cum se lăuda el mai târziu, iar cap de familie, la vite, am rămas eu. Râneam grajdul, scoteam vaca şi viţeaua la adăpat, le dădeam de mâncare şi îmi luasem îndatoririle foarte în serios. Suduiam şi eu de „canforă şi milostenie” cum îl auzeam pe Tata, sau cu alte suduieli mai întortocheate, ca „duşii mătii”, ceva despre *prohod*…

Târziu, peste ani, am prezentat, la un simpozion naţional, o comunicare despre termenii licenţioşi cuprinşi în suplimentul atlasului lingvistic. Cu ocazia aceasta, am aflat şi cum înjurau femeile şi m-am cutremurat, dar şi m-am minunat de fantezia românului.

Am mai aflat că Florica de la Buteni, unde ne găseam în vara lui ’44, şi care înjura cumplit, nu era un caz izolat, căci fila de atlas prezenta sintagme injurioase mai cumplite decât cele ale Floricăi.

Pe de altă parte, dintr-un articol al lui Alexandru Graur, am înţeles că multe din înjurăturile „nevinovate”, despre *dumicat*, *crivăţ* etc. sunt un fel de alunecări verbale, ocolind referentul sacru: *Dumnezeu*, *Cristos* ş.a. Despre *duşi*, am înţeles că e rusescul *duşa* „suflet”, sau „Sfântul Duh”, dar ce-o fi fost cu *canfora* nu-mi pot da seama: *candelă*, *catapeteasmă*? Înjurăturile Tatei mai conservau termeni vechi, bisericeşti ca: *milostenie*, *izdănit*, o variantă a lui *a ijderi* „a naşte, a purcede, a se ivi”.

Slugă la stăpân

Eram stăpân dar nu după mult timp a ieşit şi Tata din spital, tămăduit de „pleurezie tebece”. Boala lui, ca de altfel şi a surorii mele, Mariţa, tot de plămâni, ne-a cam îngrijorat, dat fiind faptul că am dormit claie peste grămadă cu, Dumnezeu s-o ierte, Mama Zoiţa, în condiţiile pe care le aveam în Poiana. A trebuit să ne facem control toţi, obligaţi de şcoală şi de autorităţile sanitare.

Cât am fost gospodarul prim al casei, m-am îmbătat criţă, încurcând chipurile lucrurile. Aveam o damigeană cu vin roşu nealcoolizat, tăiat, din care puteam bea noi, copiii. Ori am încurcat damigenele, ori am făcut-o voit. Mai sigur e că am băut pe furiş, pe apucate, lacom şi m-am îmbătat, m-am îmbăţoşat, m-a apucat deodată hărnicia şi am vrut să scot gunoiul din grajd. Alunecuşul, sau foarte probabil echilibrul meu precar m-a făcut să ajung cu gura de marginea roabei şi să-mi scot doi dinţi.

Aşadar, am mai făcut o dată clasa a patra, dar nu ştiu dacă am fost la şcoală de câteva zeci de ori. Şi-a venit şi vara următoare…

Păşteam vacile prin zăvoiul şi lunca nămolită a Bâcului, până le-am pierdut într-un cot ascuns dinspre Tuzara. Le auzeam clopotele de la gât şi ne îndreptam spre ele. Pe măsură ce ne

apropiam de locul bănuit că s-ar afla, o duhoare din ce în ce mai persistentă ne izbea nările şi ne îngreţoşa. Apoi, ne-am trezit în faţa unor scene de coşmar: schelete umane, unele încă nedescărnate, cu flenduri de carne atârnând pe ele, ţeste oribile, corpuri dezmembrate, alături de altele de parcă atunci ar fi murit. Am scos vacile din preajma acestor privelişti macabre. Cineva a fugit la linia ferată, a spus patrulei ce-a văzut şi în câteva ore locul era împrejmuit cu sârmă ghimpată, evrei aduşi de la şosea au reîngropat cadavrele. Prea multe n-am aflat noi atunci despre acest cimitir. La Buzău, la Şcoala Normală, profesorul de istorie Vasile Maciu cel care era să-şi impună unicul manual de istorie, auzind de unde sunt, a spus scurt, dar serios, troznindu-şi gâtul cu mişcări bruşte, în stânga şi dreapta: „Aţi omorât evreii şi-aţi fugit în România". Vorba lui m-a înfricoşat, căci şi aşa umblau comisii de tot felul după băsărăbeni să-i ducă înapoi şi m-ar fi dus şi pe mine fără să mai cerceteze dacă eram băsărăbean cu adevăratelea sau nu, aşa cum s-au întâmplat cu mulţi români din Regat, nimeriţi în Basarabia după ce „am trecut Prutul".

În vara premergătoare plecării mele la Şcoala Normală „Mihai Viteazul" din Chişinău, n-am mai avut grija examenului. La drept vorbind nici nu mă gândeam că voi pleca sigur, căci tată-meu nu mai aducea vorba, iar eu eram ocupat cu averea mărită a noastră, cu păscutul vitelor, ba chiar şi cu mulsul vacii, mai ales că nevoia mă învăţase.

Dar lucrul cel mai neaşteptat care a pus în pericol plecarea la şcoală s-a ivit din altă parte. Într-o dimineaţă, din cauza răcorii provocate de ploaia cu piatră din ajun, am plecat cu surtucul la mine. Pe la orele zece, vremea s-a încălzit, eu am lăsat haina nu ştiu pe ce muşuroi şi abia la vreo trei zile mi-am adus aminte de ea. Nimeni nu l-a adus şi oricine era întrebat de mama Aglăiţa, dădea din umeri. Toţi ştiau, numai Costache nu. Era un bun pretext

să nu mă lase la şcoală. Şi aşa mereu vorbea căinându-se că trebuie să vândă trei oi sau junincul să-mi facă „zestre” (plapumă, cearşaf, perini); apoi urmau taxele, căci până după Crăciun când se dădeau examenele de bursă se plătea taxa integrală, indiferent de starea materială sau de ştiinţa de carte.

În ziua când aflasem că tată-meu ştia de pierderea vestonului, mi-am adus aminte de scăparea mea: fuga. Despre această manie, dacă pot să-i zic aşa, care are şi un nume, dromomanie, care s-a manifestat şi târziu la maturitate poate voi pomeni altădată. Nu era vorba despre vreo dorinţă irezistibilă spre vagabondaj, manifestare psihopatică, urmare a vreunei boli, ci de frică, semnal de alarmă, de frica de bătaie. Dar această tendinţă de a evada manifestată până târziu îşi are germenele aici, în copilărie. Am hotărât să fug… Dar unde? Nu mai erau pădurile mele cele cunoscute, hăţişurile din care nu mă puteau scoate nici cu gonaşi, bordeiele părăsite din Pădurea Dolheştilor. M-am gândit o clipită să iau drumul Nişcanilor, spre casa Moşneguţului, dar acesta m-ar fi adus înapoi fedeleş. În altă parte unde?

Tot auzisem despre Tuzara, comună mare, aflată nu departe spre miazăzi; de acolo erau câţiva oameni care lucrau la echipă. Aş fi putut întreba, dar tatăl meu ar fi auzit că m-am interesat de Tuzara şi mi-ar fi luat urma. Aşa, că am pornit într-o doară, printre vii, care începuseră să se pârguiască, şi pe la ora prânzului am fost în marginea satului. Am întrebat din om în om dacă nu are cineva nevoie de vreun băiat să pască vitele. M-am trezit la poarta cuiva spre care mă îndrumaseră mai mulţi. Un flăcăiandru m-a întrebat ce vreau, m-a trecut dincolo de poartă, semn că era interesat de un păzitor de vite, dar mă privea suspicios şi ştiam de ce: eram mic pentru o treabă aşa de serioasă. A ieşit alt bărbat mai vârstnic, tatăl primului, m-a cercetat, m-a întrebat de unde

sunt. I-am trântit o minciuna neticluită dinainte, soiul acesta de minciuni fiind de regulă cele mai credibile. Mama murise, tata era pe front, ceilalţi doi fraţi (atâta mi-a venit la gură atâta am spus) n-au mai vrut să stea în Bălţi (m-am dus cât mai departe de Călăraşi cu referinţele) şi s-au întors în Roman (iarăşi cât mai departe de Dolhasca), iar eu nu vreau să plec de aici şi aş vrea să mă încerce la orice lucru doresc şi apoi vor hotărî ce vor crede dânşii.

Întâi mi-au dat de mâncare, apoi m-au luat afara să le ajut la tăiat nişte trunchiuri de copac; s-au mirat că ştiu să trag de joagăr, s-au mai mirat că mutam dintr-un loc în altul bucăţile de lemn cam mari pentru mine. Seara i-am uimit că, după ce am mâncat, am spus „Mulţumescu-ţi ţie Doamne pentru pâine şi sare şi darul Sfinţiei Tale"; noaptea nu m-am mişcat din pat, iar dimineaţa eram îmbrăcat când s-a sculat gazda cea bătrână. Nu înţelegeam de ce nu era nici o femeie în casă. După ce am făcut alte treburi mărunte care i-au mulţumit pe cei doi, în cea de-a treia seară mi-au făcut cunoştinţă cu cea care trebuia să pasc vitele: trei vaci, doi juninci împiedicaţi cu funie la picioarele din faţă şi un cal bălţat, la fel împiedicat. Fata, puţin mai mare decât mine, cel puţin ca statură, de ani nefiind sigur că mă întrecea, era ca o păpuşă pe care o văzusem eu odată la un iarmaroc, la Fălticeni: urâţică, cu faţa parcă neterminată, cu nasul cam borcănat. Numai urechile le-avea mici şi sidefii iar ochii negri şi vii. Din cauza acelor ochi, am decis în sinea mea că Saşa era frumoasă şi arătoasă. Pe băiat tot Saşa îl chema, de aceea fetei i se spunea uneori, pentru a înlătura confuziile, Senca. Era fata tânărului şi dacă nu mi s-ar fi spus n-aş fi bănuit o clipă că acesta e tată şi are o fată atât de mare. Mai târziu am aflat că mama fetei, noră în casă, fugise cu ruşii. Aşa ziceau gurile rele ale satului, că a fugit cu un rus, tot de pe la ei, dar care era înrolat în armata

sovieticilor. Nevasta celui bătrân, mama tânărului şi bunica fetei, murise cu doi ani înainte de intrarea ruşilor. Feciorul nu s-a mai însurat, ruşii nu l-au luat în armată, dar se aştepta să-l ia românii. Aşa că erau bucuroşi că dăduseră peste mine, dar şi eu eram bucuros că găsisem aşa oameni de treabă.

La nici zece zile, m-am trezit că mă aştepta în poartă, alături de gazda cea bătrână, tată-meu, vorbind şi râzând de parcă se cunoşteau de când lumea.

Seara am mâncat toţi cinci în jurul mesei, n-am vorbit nimic despre mine sau despre neaşteptata vizită a tatei. Doar înainte de a merge la culcare, gazda cea bătrână m-a mai lăudat încă o dată că-s băiat cuminte şi harnic, că-i pare rău că s-a întâmplat aşa. Ce i-o fi spus Tata, câte din spusele mele s-or fi potrivit cu ale lui, nu ştiu. Am zis că mă duc să-mi fac bocceluţa, ca să fie gata dimineaţă, dar Tata s-a hotărât brusc să plecăm atunci şi că nu mai stăm peste noapte în casa lui Moş Sorbală. Nimeni nu s-a mirat. Singură Senca a spus stins să rămânem până dimineaţa, dar nimeni nu a luat-o în seamă. Şi am plecat de la Moş Sorbală, de parcă toate fuseseră aşa şi nu altfel hotărâte.

Mergeam pe drumul dintre vii şi zarzări, ca şi când am fi trecut pe acolo cu o zi înainte. Mai rămâneam în urmă, dar Tata avea grijă să-i fiu mereu în faţă. Povestea cu glas domol, nu aştepta să-l aprob, să-l întreb sau să-l dezaprob.

– Bine, măi băiete, de ce să-mi faci tu una ca asta? De-aceea v-am crescut, v-am dat mâncare şi v-am îmbrăcat, ca să vă duceţi slugi prin străini? Chestia cu „v-am hrănit şi v-am îmbrăcat" o spunea totdeauna ca un reproş, aducându-ne aminte că toate sunt trecute într-un răboj, al datoriilor.

Apoi a schimbat-o brusc. Mi-a mai spus încă o dată cum a trăit el la mama lui cea vitregă, cum îi strivea degetele cu uşa… Apoi trecea la altele şi râdea uşurel. Mi-a povestit cum păştea el

oile cu fata lui Borhan şi se îmbumbau amândoi într-un cojoc mare unul peste altul, şi-şi dădeau de-a rostogolul din vârful dealului până în vale, cum era să-l omoare ţiganii corturari când cu ghiocul spart…

– Tu nu te-ai dat de-a rostogolul cu nepoata lui Sorbală? Nu-l interesa răspunsul… Ce nume o mai fi şi aista? Sorbală? La noi înseamnă zeamă măcar că-i ea borş, zămuşcă sau sârbuşcă. Da' tu ştii ce-i aceea sârbuşcă? Uite am să-i spun mă-tii să vă facă într-o zi… Da nu merge acum… La primăvară, când avem şi zăr de oaie şi când sunt şi buruieni de toate felurile; şi lobodă, şi ştir, şi urzică şi ştevie…

Eu nu ziceam nimic, gândindu-mă la şcoală; mă dă sau nu mă dă, mă lasă sau nu mă lasă? Ce fac fără surtuc? Parcă ghicindu-mi gândurile, a continuat lăsând sârbuşca în plata Domnului…

– Îmi dă domn picher un veston de la Aurel al lui şi-a zis că-mi mai dă şi-o pereche de pantaloni. Vând giunincul şi-ţi cumpăr zestre, căci aşa trebuie. Du-te la şcoală, dar dacă fugi de-acolo să te caute alţii, eu nu te mai caut.

De departe, dar nu prea, pe deasupra viilor se vedeau luminile rare şi slabe ale Călăraşilor. În dreapta, la doi kilometri era cantonul nostru, „330”. Am luat-o şi noi într-acolo, mai ciugulind câte o zarzără, câte un strugure. Şi am ajuns la al doilea cântat al cocoşilor. Nici nu ştiu cum m-am trezit în pat lângă Niculae şi nici nu mi-am dat seama că am adormit. Dimineaţa eram în picioare şi după ce am mâncat, Mama Aglăiţa ne-a spus să luam vacile, oile şi să plecam pe zonă, înainte de a veni Tata de la revizia de cale.

Noi şedeam pe lângă vite, acestea păşteau liniştite, iar Tata a trecut pe lângă noi păşind ţanţoş din traversă în traversă, aruncându-şi privirile când în stânga, când în dreapta. Mai cerceta

cu ciocanul câte o şină şi-i asculta sunetul, strângea câte un bulon cu cheia legată de brâu cu curea sau făcea câte un semn cu creta când i se părea că ceva nu e în regulă. A trecut pe lângă noi ca pe lângă nişte străini: era în exerciţiul funcţiei? Îşi dădea importanţă cu responsabilitatea care îi apăsa pe umeri? Poate… Pe aici treceau trenurile frontului: se duceau şi veneau. Cândva mai pe la început, nemţii cântau, noi ţineam mâinile ridicate cum văzusem într-o revistă „Signal" şi ei ne aruncau ţigări, ciocolată şi odată chiar un pachet de cărţi de joc nou-nouţe. Un cântec de-al lor l-am învăţat repede şi curând îl lălăiam şi noi ţinând nişte ciomege pe umeri ca pe nişte puşti. Apoi l-am auzit cântat de soldaţii de la patrula liniei, cu vorbe româneşti: „Undeva departe, / Un soldat scria / Vorbe de iubire / Pentru draga sa". Era *Lilly Marlen*. Mai târziu voi afla că fusese cântecul preferat al lui Hitler: melodios, săltăreţ, dar şi duios; exprima bărbăţia, nostalgia şi un amestec de alte sentimente contradictorii. Era un cântec plăcut, iar noi inconştienţii ţineam mâinile în sus în semn de Sig *Heil Hitler*, căutând atenţi cu ochii pe unde picau batoanele de ciocolată, pachetele de ţigări sau alte bunătăţi de care nemţii nu duceau lipsă în prima fază a războiului. De altfel, bubuiturile, exploziile, canonada lor, nu se mai auzeau deloc. Războiul se îndepărtase de noi…

Şi iată că, într-o zi, dinspre canton a venit fugind cu sufletul la gură Mariţa să-mi spună să vin acasă, să mă spăl şi să mă pregătesc pentru că a doua zi, a trimis vorbă domnul Vârlan – spune ea gâfâind – plec la Chişinău, la examen. Şi a pronunţat cu aşa un ton această vorbă neobişnuită şi a mai adăugat şi alta, nemaiuzită, de „admitere" şi ar mai fi spus ea şi altele, dar eu nici n-o auzeam, mimam că ceea ce-mi spunea ea e ceva banal, că ştiam că va fi aşa. Realitatea era că mă cuprinsese deodată o mare şi periculoasă sfârşeală. Priveam pe furiş la ţurloaiele mele

cu glodul uscat până deasupra genunchilor şi mă mai gândeam cu spaimă cum voi scoate eu negreala intrată în tălpile picioarelor, adunată o vară întreagă de pe traversele creozotate. Şi aşa a şi fost. Degeaba îi trăgea Tata cu canfora şi milostenia. Creuzotul se impregnase adânc. Cu picioarele zgâriate, cu părul netuns din iarnă eram gata de plecare. Aveam nişte bocanci cu vreo două numere mai mari, dar frumoşi, căci erau de fapt, aşa zicea Tiţa, „ghete de damă”.

III

Plec la „Mihai Viteazul”

Dimineaţa îl aşteptam pe peronul gării din Călăraşi-Târg pe domnul Vârlan care nu a întârziat şi a apărut cu Veronica Tcaciuc de mână, fata care mergea să dea examen la „şcoala de preotese”. Aşa-i ziceam noi, dar oficial se numea Şcoala Eparhială. Pe Veronica o ştiam. Un singur lucru nu-mi plăcea la ea. Era mai înaltă ca mine cu două-trei degete.

Examenul nu a fost greu. La matematică ne-a dat ceva de genul un teren de o anumită formă se înconjoară cu stâlpi, se trag câteva rânduri de sârmă, apoi se cultivă cu nu ştiu ce şi trebuia să afli numărul stâlpilor, metrii de sârmă folosită, suprafaţa terenului şi, evident, câte chintale de porumb sau cartofi se cultivau, ştiind că pe un hectar se cultivă atâta; şi mai erau date şi alte repere ajutătoare. Ce a fost în scris la limba română nu-mi amintesc şi pace. Parcă ceva cu „Capra lui Moş Savin”.

Examenul oral a fost cel mai neaşteptat pentru toată lumea. Am fost puşi unul lângă altul, în ordine alfabetică, câte nouă… De ce nouă, de ce nu cinci, şase, nu am înţeles. Înaintea mea se găsea un găligan pe care îl chema Ion Mihai şi acest Ion Mihai

avea să joace un rol de seamă în viaţa noastră. Dar să nu anticipez, mărginindu-mă să vă spun că fusese găsit de trupele române undeva în Transnistria. Cei care au dat peste el n-au putut afla decât că-l cheamă Tolea, aşa că până la urmă l-au predat Crucii Roşii, care l-a botezat Ion, după prenumele Mareşalului, şi i-au dat ca nume de familie pe cel al Regelui. Crucea Roşie l-a luat sub oblăduirea ei şi l-a înzestrat cu de toate, ulterior, după ce a fost admis, deşi pregătirea lui era sub orice limită, situaţie care mi-a fost favorabilă mie. Şi iată de ce. Fiind înaintea mea în grupul celor câte nouă, întrebarea orală pusă unuia, dacă nu se răspundea la ea, era trecută următorului. Or, eu eram în postura chiorului aflat în împărăţia orbului. Străluceam prin ştiinţa de carte, dar aşa cum am spus, căci atunci când s-au dat rezultatele finale, zgâindu-mă pe listele afişate nu m-am găsit. Nu m-am găsit, căci spre coada lor nu admiteam că aş fi putut fi. Eram, dar penultimul pe listă, penultimul pentru că celălalt se numea cu o literă de alfabet după litera I. Am intrat, ca să nu mai lungesc vorba, cu ultima notă cu care se putea intra: 6,00.

Bunul domn Vârlan nu m-a certat, n-a comentat nici cu mine, nici cu tată-meu rezultatul jalnic cu care luasem examenul şi i-a tăiat orice eventuală reacţie:

– Costache, pregăteşte-ţi mireasa pentru că peste două săptămâni îţi dai odrasla ginere la „Mihai Viteazul”.

Tata m-a dus peste două săptămâni, m-a lăsat în hărmalaia de copii, a celor mici, a trecut pe la secretariat şi apoi s-a despărţit de mine dându-mi o monedă, valoroasă probabil, de vreme ce cu ea trebuia să-mi cumpăr şi cărţi şi rechizite. Mi-a arătat unde s-o ţin ca să n-o bănuiască nimeni.

Îndată după ce a plecat, m-au găsit nişte elevi din clasa a doua, Pintilie, Safta şi alţi doi ale căror nume le-am uitat. Pe cele două le-am ţinut minte, căci m-au înşelat, vânzându-mi prea

devreme cărţile lor, căci manualele treceau de la o clasa la alta, dar numai după ce profesorii ne recomandau cutare sau cutare autor de manuale: Murărescu la religie, Bădărău la ştiinţele naturale, Mehedinţi la geografie ş.a.m.d. Eu nici nu-mi văzusem toţi profesorii, aşa că după o săptămână, mi-am dat seama că în afară de un manual sau două, celelalte nu erau admise de profesori, încât trebuia să-mi procur altele, dar banii mi-i mâncasem. Când a trecut Tata pe la mine să vadă cum m-am aranjat, a aflat tărăşenia, l-a căutat pe Safta şi fără să-l mai întrebe de pe unde este (ştia de la mine că-i din Fălticeni), i-a pus cărţile în braţe şi i-a spus scurt:

– Dă-i banii înapoi că, de nu, te trimit la Fălticeni cu tren special. Mi i-a dat, iar Tata mi-a şters şi mie două după ceafă cu îndemnul blând ca altădată să casc ochii. Oricum, fălticenenii mi-au fost de ajutor în unele ocazii, dar mi-au atras atenţia să nu le mai spun altfel decât „domn elev Pintilie" sau „domn elev Safta", cum cerea regulamentul şcolii. Aşa le-am spus până m-am despărţit de ei, în primăvara anului următor.

Şcoala era vizavi de un spital de nevăzători. Pe lângă el urca un bulevard în pantă, străjuit de castani, bulevard care se termina chiar în colţul nordic al clădirii, de unde o stradă mai îngustă cobora până în Buicani. Acolo se găseau internatul, dormitoarele noastre. Clasele erau largi, înalte şi bine încălzite, cu lemne. Seara, la orele de meditaţii, fiecare sală era dotată cu un petromax, un fel de lampă cu un ciorap de sită din nu ştiu ce metal în care se pompa petrol, apoi când incandescenţa era optimă, îmbibarea se făcea prin vacuum. Erau elevi responsabili care mergeau seara la încărcat, la alimentat şi aprins, iar în timp ce funcţiona, dacă lumina slăbea, trebuia să-l impulsionezi cu câteva manevre de şpriţuit cu o pompă mică incorporată. Nu vi-l pot descrie cu exactitate şi nici principiul nu vi-l pot reda cu pretenţia

de a vă lamuri pentru că în câte dicţionare m-am uitat, cuvântul nu e menţionat; nici măcar în cele străine. Trebuie să-i fi spus aşa din cauză că funcţiona cu *(petro)l* şi că dădea lumina *(max)imă*. Simplă fantezie etimologică… Un asemenea petromax am avut până în anii ’50 la Cantonul 17, dintre Ezeriş şi Câlnic, unde au venit ai mei după ce s-au refugiat şi unde nu era curent electric, iar eu le făcusem rost celor de acasă de o asemenea „minune”, dar după ce s-a defectat ceva, nimeni n-a mai fost în stare să-l repare.

Nu-mi amintesc decât foarte vag figurile dascălilor de la Chişinău, din prima clasă pe care am făcut-o aici, de altfel şi aceasta scurtă: din 15 septembrie 1943 şi până în 15 martie anul următor când am încheiat cursurile şi ne-am refugiat din faţa ruşilor care se întorceau, reveneau în Basarabia, victorioşi şi „eliberatori”. Cel de botanică, pentru că botanica se făcea într-a întâia, ne reproşa că nu avem ierbar:

– Cum n-ai ierbar? Ia o frunză de arţar (şi arăta arţarul care-şi frământa crengile la una din ferestrele clasei) şi ai ierbar. Arţarul acela îmi amintea de clasa şcolii din Călăraşi şi de fetiţa firavă care îmi făcuse loc lângă ea în prima zi de şcoală, după ce am venit la Cantonul 330.

La desen am descoperit cât de uşor poţi să faci o barcă purtată de valuri, un fel de „barcă fantomă”, fără barcagiu. Ondulam cu albastru faţa apei, apoi conturam o barcă sau un vapor (mai toată lumea prefera vaporul) căci ne dădea prilejul să-i adăugam câteva turele, un catarg, două-trei coşuri din care curgea cât mai mult fum. Istoria mi se părea un tărâm cu totul mirific, dar greu accesibil din cauza denumirilor. Dacă pe cei implicaţi i-ar fi chemat Greuceanu, Prâslea sau Păcală, n-ar fi fost aşa de greu de învăţat, căci istoria antică era o înşiruire de poveşti; Ramses, Empedocle, Nabucodonosor şi alţii ne înnodau

limba. Mă fascina Laocoon cel căzut pradă împreună cu fii săi şerpilor, apoi mă atrăgea şiretenia grecilor, cu care îi păcălise pe troieni. Nu-mi amintesc ce am făcut la limba română şi câtă gramatică am putut face în cele câteva luni. Lipsa unor cunoştinţe minime de geomorfologie ne făcea să luam drept nişte fantezii cunoştinţele de stratificare a planetei, compoziţia fiecărui strat. O noutate pentru noi era franceza. Ne-a trebuit ceva timp până ne-am obişnuit că mai există şi alte limbi (am mai spus că la noi în sat doar duducile de la curte vorbeau „boiereşte", în fapt limba lui Voltaire). Ceea ce ni se părea o nerozie era faptul că trebuia să scrii trei-patru litere şi să le pronunţi cu un singur sunet. Oricât m-aş strădui, mai mult nu-mi aduc aminte. Un nume mi-a rămas viu în amintire, şi anume cel al subdirectorului care ne-a însoţit şi în refugiu, cu un singur picior valid, celalalt o proteză, subdirector care se chema Scutaru.

„Trăiască domn Iaşcenco…"

În schimb îmi aduc aminte de locotenenţii care răspundeau de cele două cursuri de şcoală (inferior până într-a patra, cu un singur şnur subţire la şapcă, şi cel superior); pe primul îl chema Teodorescu, pe celălalt Braga, acesta un personaj – pot spune – funambulesc. Şi se va vedea de ce. Pe căpitan, cel care răspundea de întreaga şcoală, nu mi-l amintesc şi nu ştiu cum îl chema. Dar ce rost aveau aceşti ofiţeri în şcoala noastră?

Viitorii învăţători urmau să aibă grade militare, să fie şi rezervă pentru armata română, mai ales acum când era angajată în marea conflagraţie despre care nu se prea ştia cum se va sfârşi, cu tot entuziasmul de la început. Clasele inferioare purtau un fel de uniforme sărăcăcioase, confecţionate dintr-o pânză incertă ca provenienţă (unii ziceau că ar fi fost celofibră, experimentată pe noi şi exploziv invadând piaţa textilelor după

război): pantalon, pantof de-acasă neapărat negru, vestonul necăptuşit, un fel de bluză care se încheia cu nasturi îmbrăcaţi în pânză din care era făcută şi haina, cingătoare era un cordon tot din pânză şi o beretă din acelaşi material ca şi „costumul". Cei mici nu aveam arme, cei mari erau înzestraţi fiecare cu câte un ZB hârbuit pentru a învăţa mânuirile de armă. Noi făceam instrucţie de front simplă; marş, pas alergător, pas pe loc, întoarceri, alinieri etc., cei mari executau exerciţii cu armele: pe umăr, la picior, pentru onor şi celelalte. Spre primăvară au făcut şi trageri, aruncări cu grenada: ei, domnii elevi din clasele cursului superior, cei care la chipiu sau beretă aveau câte două şnururi galbene.

Măiestria mersului în marş ne-o verificam seara şi dimineaţa, când plecam după orele de meditaţii, la internat în Buicani, sau când reveneam în şcoală, după ce spălatul, exerciţiile de înviorare le făceam în curtea internatului. Deşteptarea era la 5,55. De ce aşa şi nu la 6,00 nu am priceput niciodată. Probabil pentru a te mai scărpina şi întoarce în cele cinci minute de dinaintea lui şase, deşi încercări de acestea cu căscatul şi scărpinatul erau supuse unor corecţii destul de drastice: câte un centiron peste fund, căci domn elev dintr-a opta care răspundea de fiecare clasă (pluton) avea centiron de piele.

Pe al nostru îl chema domn' Iaşcenco şi îi făcusem şi cântec. Astfel de cult al personalităţii – remarc acum – nu era interzis. Nu-mi amintesc să fi cântat cântece, marşuri, în drumul nostru spre Buicani, sau de la Buicani spre şcoală despre Mareşal, ci doar cele cu „Astă-noapte la Prut / Razboiu-a-nceput", unul cu „Vrem Ardealul", apoi marşul şcolii, „Noi suntem Şcoala Normală / Şcoală de apostolari", dar şi un altul, „Trăiască domn Iaşcenco / Şi eu că sunt soldat".

Domn Iaşcenco era băţos şi în sensul figurat al termenului, dar şi lung, ca o prăjină, bubos, bine ferchezuit, lustruit, dar om bun. Ştia să rezolve conflictele inerente, aplana incidente care dacă le-ar fi făcut publice ar fi umbrit prestigiul plutonului, cum erau micile furturi-găinării sau bătăile iscate din cine ştie ce pricină.

Chiar dacă răspundea de cursul nostru inferior, locotenentul Teodorescu nu se prea făcea simţit. Era o figură ştearsă, dezinteresat şi, poate aşa se explică de ce a dispărut din şcoală pe la începutul anului 1944, şi a fost trimis pe front. În schimb, Braga era feroce. Un simplu amănunt cred că explică ce fel de… era să zic om, ce fel de specimen uman era. Mesele erau lungi, cu câte zece elevi de fiecare parte. Mâncarea bună, carne zilnic (şi era vreme de război!), pâine albă… Ce mi-a rămas în amintire e mâncarea de vinete cu carne, de regulă, grasă, de porc. Cum eram mai mic aveam locul spre partea opusă capătului unde se punea castronul cu ciorbă, cel cu murături şi eram defavorizat din cauza lăcomiei unora. Odată am cerut, cu glas ceva mai tare care s-a auzit în tăcerea mormântală, să mi se dea o gogonea. Locotenentul Braga s-a îndreptat spre mine, m-am ridicat în picioare, mi-a prins pieliţa gâtului între degetul cel mare şi arătător, a început să o frece, întâi uşor, apoi tot mai apăsat, în timp ce-şi debita ameninţarea deja cunoscută:

– „Să nu-ţi aud pliscul, că-ţi scot beregata şi ţi-o bag pe gât şi-ţi pun alta de pânză!”. De aceea, pe ascuns, îi ziceam „domn locotenent Beregată”.

Când am văzut de curând citatul dintr-o mârşavă publicaţie, dat de exemplu pentru modul grobian prin care se caracterizează această fiţuică, citat care va fi oripilat-o pe Tatiana Slama-Cazacu, am zâmbit cu îngăduinţă şi mi-a părut rău că nu are posibilitatea să compare „Îţi rup mâna şi-ţi dau cu ea în cap” cu „… îţi bag beregata pe gât şi-ţi pun alta de pânză”. Acest locotenent ne va

însoţi în periplul nostru de la Chişinău la Arad, apoi la Butenii Aradului, şi-apoi prin munţii Zarandului până la Vărădia de Mureş şi, în sfârşit de aici până la Liceul „Matei Basarab", unde ni s-a anunţat oficial că Şcoala Normală „Mihai Viteazul" din Chişinău nu mai există.

Pe de altă parte, ţin minte pereţii tapetaţi ai coridoarelor de la internat cu tot felul de tipuri de tancuri, ruseşti şi germane, „Tiger" şi „T-uri", planşe cu puşti mitralieră demontate, tipuri de măşti de gaz etc. Nu ştiu ce voi fi învăţat în această ciuntită clasă de normalist…

Dormitoarele erau cu paturi suprapuse, regimul cazon. Nu numai că stingerea era strict la ora 21, oră după care nu se mai auzea nici un zgomot şi până la 5,55, dar exerciţiile de înviorare erau respectate oricât de geroase ar fi fost dimineţile. Cuferele fiecăruia erau aliniate pe coridoare, nimeni nu avea voie să umble la ele decât în intervalele de timp permise. Nu trebuia să ne lipsească cutia cu praf de dinţi şi periuţa, bucata de săpun de casă care ne scotea ochii. Înainte de culcare ne mai puteam cumpăra un fel de biscuiţi, struguri şi nişte pogăcele fără gust.

Cine avea bani mai mulţi asupra sa trebuia să-i dea lui domn Iaşcenco unde erau în siguranţă, altfel se putea să-i piardă sau să i se fure. Unuia, mai puţin precaut, i s-a furat o sumă mare de bani pe care urma s-o ducă în ziua primei duminici, zi de învoire, unei mătuşi. Banii îi lăsase tată-său, în drum spre front, după ce fusese câteva zile în permisie. Nu i-a mai dat lui Iaşcenco şi au dispărut. În seara aceea, ne-am culcat după miezul nopţii, dar banii n-au putut fi găsiţi. Abia dimineaţa au ieşit singuri la iveală, când cel care îi furase a scăpat cutia cu praf de dinţi jos şi din praful împrăştiat au ieşit şi banii, făcuţi sul şi îngrămădiţi în cutie. Hoţul a fost eliminat din toate şcolile din ţară. Pedepsele erau aspre. Celor cărora li se pare că exagerez, le amintesc că în

unul din cele trei volume de documente al fostului PCR, apare undeva că, pe toată perioada războiului, în Capitală, a fost prins un singur speculant de făină, un Popescu oarecare, deci un singur caz, iar acesta a fost băgat în lagărul de la Târgu-Jiu. Nu mai pot garanta până în ce punct întâmplarea e reală, dar ea a făcut mare vâlvă şi a înspăimântat pe ceferiştii din Călăraşi-Târg. Un revizor de vagoane a furat două tuburi dintre acelea care fac legătura între vagoane pentru frânare ca să le vândă. Din ele se făceau pingele pentru bocanci. A fost prins şi condamnat la moarte pentru sabotarea maşinii de război. Soldaţii români aveau bocanci cu talpă de lemn, flexibili într-un singur loc, la jumătatea labei piciorului, prinse cu un fel de balamale de curea sau metal. Opinca înlocuia în multe formaţiuni militare bocancul şi, cu tot amuzamentul scenei, întâmplarea descrisă de Eusebiu Camilar în *Negura* trebuie să fi avut la bază un fapt real. Nemţii nu ne mai slăbeau din *Mămăligari* şi *Opincari*. Într-o noapte, un ţigan ostaş al armiei române, a furat cizmele unui subofiţer neamţ, le-a legat cu o aţă, şi le-a pus după gât şi a trecut o apă, destul de mare, poate Nistru, poate Donul, le-a pus într-un par pe celălalt mal, al inamicului, iar dimineaţa neamţul şi le-a văzut printr-o lunetă de cercetare, dar, la îndemnul românilor să se duca să şi le ia, s-a lăsat păgubaş.

De curând s-a stins din viaţă actorul reşiţean Gheorghe Vâlceanu. Despre cum l-am cunoscut şi despre câteva întâmplări comune voi povesti mai târziu. Destul să spun acum că, după mulţi ani, de când ne-am întâlnit la Reşiţa, am aflat că a fost şi el elev la Şcoala Normală „Mihai Viteazul" din Chişinău în acel an, 1943-1944, când eu eram în clasa întâi, iar el în ultima clasă. Am încercat de câteva ori să rememorăm împreună unele amintiri din această scurtă perioadă, dar dramatică prin ceea ce s-a petrecut în martie 1944, dar a evitat.

M-am întâlnit cu Veronica

După nici nouă luni de la începerea cursurilor am primit, nu toţi deodată, învoire în oraş, cu condiţia să fim îmbrăcaţi curat, să ne punem numerele matricole la mâneca stângă şi să ne întoarcem în şcoală la ora înscrisă pe biletul de învoire.

Eu am plecat cu prietenul Costică Vrânceanu, din Chiştelniţa Sorocii, cu tată jandarm la jandarmeria comunei de care aparţinea Chiştelniţa lui. Numele acesta de localitate, ciudat în aparenţă, a fost explicat de Anatol Ilici Eremia de la Chişinău, cel care m-a ajutat să traduc, a tradus el de fapt, rezumatul „Numelor de locuri din Banat", o întâmplare cu peripeţii ciudate despre care am scris în „*Capricii*...". Nu însemna altceva decât „loc mlăştinos". Ciudatul toponim o amuza grozav pe Nuşu, soacra lui Costică, buna şi hâtra Nuşu. Multe seri înaintea examenelor stăteam de vorbă cu ea, cu Costică şi soaţa lui, Muţi. Costică, Dumnezeu să-l odihnească, pentru că a trecut în lumea celor care sunt împăcaţi cu toate, era întrebat din când în când, de parcă Nuşu nu şi-ar mai fi adus aminte:

– Costica (Nuşu era unguroaică, căsătorită cu un bănăţean pur, Bugariu), ia spune tu, eu n-aduc aminte, cum zicea la satul tău, ala unde te-a făcut mama ta.

Iar Costică, niciodată agasat, prefăcându-se şi el că era întrebat prima oară îi răspundea calm:

– Chiştelniţa, Nuşu, Chiştelniţa.

Iar Nuşu râdea, râdea şi repeta încântată şi ea (a câta oară?) de sonorităţile unui astfel de nume. Nu pot reveni la ceea ce ar trebui să narez în continuare, fără să povestesc o altă poantă de-a hâtrei şi blândei Nuşu. Costică era suferind, slab, cancerul începuse să-l roadă, dar făcea adesea aprecieri la adresa vreunei fetişcane de la televizor, iar Nuşu îl întreba:

– Costica, ţi-ar plăcea una ca asta ţie, nu?

– Mi-ar plăcea, Nuşu, mi-ar plăcea, vai cum mi-ar mai plăcea…

– Asta face caca la nas la tine, Costica, punea capăt Nuşu discuţiilor, revoltată în locul lui Muţi, care nu lua în seamă astfel de declaraţii de-ale lui Costică.

Am plecat, deci, cu Costică Vrânceanu, aiurea pe bulevardul cel străjuit de castani, Alexandru cel Bun, devenit ulterior, Lenin, apoi Ştefan cel Mare, dacă nu mă voi fi înşelând. Dintr-o dată, în faţa mea s-au oprit două fetişcane. Costică s-a tras mai la o parte, sesizând rapid că eu eram cel cunoscut. Numai că pentru moment nu le-am recunoscut. Pe una din ele nici nu aveam de unde s-o cunosc. Cealaltă însă nu era alta decât Veronica, Veronica Tcaciuc, fata de la Călăraşi-Târg, eleva de la Eparhială.

După ce i-am făcut cunoştinţă lui Costică şi după ce au mai apărut doi colegi de-ai noştri, oprindu-se şi ei pentru că era rost de cunoştinţe, s-a întâmplat că ceilalţi s-au decis să meargă la cinematograful cel mare de pe bulevard, iar eu să mă duc cu Veronica la *tiotea*, adică mătuşa ei, Tasia, căreia îi povestise despre mine şi care ar fi bucuroasă să mă cunoască.

Am luat tramvaiul, ca să nu pierdem vremea, şi ne-am oprit la mahala, în faţa unei case ca de ţară, cu o grădiniţă în faţă invadată de flori de toamnă, aproape ofilite şi pe care doar zilele însorite prelungite le mai ţinea în viaţă.

Tiotea Tasia era o femeie simplu îmbrăcată, frumoasă şi tânără, cu basma legată după cap, care îi dădea o înfăţişare şi mai tinerească. Ne-a întâmpinat bucuroasă, ne-a poftit pe prispa casei, a aşternut o faţă de masă curată şi ne-a adus dulceaţă de trandafiri şi sirop de casă. Se purta de parcă mă cunoştea de când lumea. Ce i-o fi povestit Veronica despre mine, deşi ne

cunoscusem atât de puţin, nu ştiu. N-am stat mult de teamă să nu întârzii la prima mea învoire. Veronica m-a condus la tramvai, eu m-am urcat, iar ea mi-a făcut cu mâna până ce tramvaiul a dispărut după colţul parcului.

Seara, unii povesteau cu însufleţire întâlnirile, mulţi lăsându-se în voia fanteziei, alţii îşi ascundeau cu greu mâhnirea că nu întâlniseră pe nimeni. Costică nu mi-a povestit nimic, dar îl surprindeam din când în când, lălăind afon un cântecel care începea şi se termina cu „Să-mi dai surâsul, Maria”. În general, prima noastră învoire fusese un eveniment memorabil şi cota noastră de optimism crescuse simţitor.

Până să cadă prima brumă şi chiar după aceea am mers cu schimbul la strânsul legumelor de toamnă de pe terenul şcolii care se afla departe, la ieşirea din oraş, în hotarul Visternicenilor. Alt prilej ca să ni se pară viaţa mai uşoară în „cazarma normală” cu numele celui mai viteaz dintre domnitorii noştri viteji: Mihai Viteazul.

Prima mea ieşire în oraş şi întâlnirea cu Veronica nu au rămas fără anumite urmări. M-am trezit şi eu deodată încercând să încropesc nişte versuri, mai ales după ce am terminat de citit o cărţulie despre viaţa lui Eminescu, scrisă în manieră romanţată, aflând astfel de aici că marele poet şi-a legat scurta viaţă de Veronica Micle. Mi se părea că nu e chiar o coincidenţă absolut întâmplătoare dintre Veronica mea şi Veronica din celălalt veac. Am mâzgălit câteva versuri din care nu-mi mai amintesc azi nimic, decât doar că nu voiam în nici un chip să renunţ la o sintagmă: *zăpezi apocaliptice*. De unde voi fi luat cuvântul acesta nu ştiu, dar zăpezile se abătuseră, e drept, pentru scurtă durată, timpuriu, pe la jumătatea lui octombrie, asupra noastră. Nici nu-şi scuturaseră castanii de tot frunzele, când oraşul s-a acoperit de

mantia unei zăpezi care a dispărut tot aşa de repede precum venise.

Încercam să introduc în acele versuri şi ceva din poienile Huciului de la Poiana, din zăvoaiele Siretului, dar imaginile de acolo, definitiv pierdute pentru mine, nu-mi apăreau deloc poetice: huciul se asocia cu căutatul disperat al vreascurilor şi al bureţilor, Siretul îmi amintea de stâna boierului căruia îi dădusem foc, apoi de o întâmplare deloc poetică, când într-un început de martie am pus rămăşag cu unul din verii mei că mă bag în ghiolul încă nedezgheţat de tot, cu marginile zdrenţuite de gheaţă subţire. Trăiam cu frica să nu ne surprindă Antoneag că lăsăm vitele să pască în zona cefereului. Ce să fi căutat astfel de amintiri în poezia „zăpezilor apocaliptice”?

Oricum, am rămas decis ca la prima ieşire în oraş s-o caut pe Veronica, să-i dau chinuitele mele versuri şi mai ales aveam de gând să-i notez adresa Tiotei Tasia ca să-i scriu.

M-am întors în Poiana ca un învingător

În toamna primului an al descinderii noastre la Cantonul 330, Tata mi-a spus că s-ar putea ca de hramul bisericii din Poiana, adică de Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril, să mergem în Poiana pentru că avea de gând să pună la căpătâiul Mamei Zoiţa o cruce de fier, cum nu mai avea nimeni în cimitirul umil al Poienii. Vorbise cu un meşter din Călăraşi să-i facă o cruce cu capetele în formă de treflă, despre asta dându-mi seama dintr-un desen pe care mi l-a făcut el, cu un băţ, pe nisipul pus la barieră împreună cu câţiva snopi de nuiele şi vreo 5 traverse, toate avându-şi rostul lor în cazul unor evenimente neprevăzute, dintre care cel care mă impresiona mai mult era cel numit „vagoane fugite”.

Pe la sfârşitul verii, am avut ocazia să văd cum stă treaba şi cu aceste vagoane, care în închipuirea mea prindeau viaţă şi

evadau din strânsoarea şinelor luând-o prin lunca Bâcului. Un sunet dat într-un anumit fel la clopotul cantonului a anunţat „vagoane fugite” în direcţia spre Bucureşti, ceea ce însemna că ele urmau să-şi facă apariţia dinspre cantonul cu numărul 331, cantonul unui băsărăbean, Stolerenco. Tata a luat repede câţiva snopi de nuiele şi i-a pus pe şine, apoi după ei a aşezat nişte saboţi şi a aşteptat. Din dreptul celor doi plopi unde şinele căii ferate luau curba spre Bucovăţ s-a ivit un vagon, apoi, după el, când le-am văzut bine, încă trei. Veneau aşa fără să le tragă sau să le împingă vreo locomotivă, cu viteză şi nu prea, căci panta era lină, dar calea ferată era totuşi înclinată, aşa cum indica la începutul pantei un semn de pe o tablă cu un triunghi în jos şi cu două cifre, al căror înţeles l-am aflat cu timpul: una indica pe ce distanţă este linia în pantă, cealaltă mai mică – cu câţi milimetri se înclina şina pe un metru.

Primul vagon s-a izbit de nuiele, le-a rupt, dar s-a văzut bine că viteza s-a mai redus, apoi a dat peste saboţi, roţile nu s-au mai învârtit, iar primul, apoi al doilea sabot, au început să alunece, vagonul încetinindu-şi viteza vizibil. În acest timp, tată-meu a luat-o la fugă pe lângă al doilea vagon cu cabină de frână, s-a aruncat pe scările vagonului, s-a băgat în cabină şi a început să învârtă de manivela care strângea frâna, saboţii vagonului, pe roată. Astfel vagoanele care o luaseră razna, pe cele două şine, nu prin lunca Bâcului, s-au oprit înainte de a ajunge în barieră, unde noi căscam gura. Tata s-a dat jos, a intrat în cabina cu telefon a cantonului, a învârtit de o manivelă, a ridicat receptorul şi a raportat ca la armată:

– Am oprit vagoanele fugite la cantonul 330, kilometrul atâta (nu mi-l mai amintesc) şi s-a prezentat scurt: cantonier Ioniţă Constantin. Am mai ascultat câteva indicaţii şi a venit în barieră ţanţoş, plin de sine. Curând a venit o locomotivă, a luat vagoanele

evadate din convoi din vina unui manevrant şi le-a dus la locul lor, în staţia Bucovăţ.

Tata s-a ţinut de cuvânt şi cu câteva zile înaintea plecării, am început să ne pregătim. Nu mergeam decât noi doi. Îl vedeam pe Neculai mâhnit că nu-l ia şi pe el. Soru-mea cea mică era total nepăsătoare de intenţia noastră, iar Tiţa îşi ascundea bine simţămintele, dar mai sigur era că nu ar fi fost încântată să meargă: neamurile Tatei n-o luau în seamă, o socoteau, aşa cum şi era, bastardă, iar pe neamurile Mamei ştia că nu le-ar fi putut vedea. Un vagonet de lucru a dus crucea la district, Tata i-a făcut forme de mesagerie, iar noi ne-am făcut permisele care ne dădeau drept de călătorie gratuită. Pe mine m-au îmbrăcat într-o cămaşă nouă de cit, cu mânecile cam mari, cu o pereche de pantaloni largi şi scurţi, dar mai important era că aveam acele ghete cu care mă voi duce la normală. Tata era fericit că primise de la district chiar cu câteva zile înainte o şubă nouă. Am umplut o traistă cu tot felul de bunătăţi luate de prin cămara cantonului, aflată vizavi de cabina telefonului, la care s-au mai adăugat altele aduse din târg, de pe la dughenele Călăraşilor, căci târgul nu avea numai o prăvălie ca Poiana şi Corniul, amândouă sate la un loc.

Când ne-am dat jos în Dolhasca, am simţit că mi se strânge inima şi că un nod mi se aşază în gât.

Ajunşi în locul de unde se vedea turla maiestoasă a bisericii, Tata – care până atunci nu zisese nimic, mergând cu capul în pământ, gândindu-se, poate, la ostilitatea cu care îl vor întâmpina unii, mai ales neamurile răposatei Zoiţa, vina lui de neiertat fiind aceea că s-a căsătorit prea devreme după moartea Mamei Zoiţa – mi-a atras atenţia:

– Vezi ce vorbeşti… Să spui că nu vă dau mâncare, că vă bate mă-ta… Că vă mai chelfănesc eu, asta-i altceva. Mama

Aglăiţa nici vorbă să fi ridicat palma asupra vreunuia din cei patru orfani, ba, mai mult, cum am spus, făcusem pactul mutual împotriva lui Costache, pofta ce-a poftit-o – cred – chiar el, asigurându-şi liniştea.

– Mă laşi să mă duc la Moş Petrea? am îndrăznit eu cu glas nesigur. Tata n-a răspuns imediat… A stat puţin pe gânduri şi-a spus scurt:

– Poţi să te duci, dar dacă o avea obraz ar trebui să vină şi el la pomana lui mamă-ta, când o să-i pun crucea cea de fier.

Crucea a fost adusă cu căruţa unuia din fraţii Tatei. Tata nu a vrut s-o lase la cimitir, de unde sigur nu i-ar fi furat-o nimeni. Voia să o aducă într-un anumit fel festiv în chiar ziua hramului. Şi aşa a făcut. A luat o căruţă mai acătării de la alt frate, a îmbrăcat-o cu lăicere noi de la soră-sa Aurica şi de la Catinca lui Moş Mitru, fratele Mamei Aglăiţa.

După slujbă, crucea a fost sfinţită şi înfiptă în locul celei strâmbe din lemn. În jur, celelalte cruci îşi întindeau braţele ruşinate, parcă, iar crucea Mamei se înălţa falnică, ba chiar avea şi o tăbliţă pe care meşterul scrisese aşa cum i-a spus Tata: „Aici hodineşte Zoiţa Ioniţă, n. 1907 – m. 1941. Să-i fie ţărna uşoară”. Aşa scria: ţărna, nu ţărâna. Şi era bine aşa pentru că aşa ziceau oamenii, nu ţărână ca în cărţi. Tata se uita când la cruce, când la feţele unora care şedeau cu capetele plecate, dar îl şi priveau din când în când pe furiş. Eu parcă nici nu existam. Şi aş fi vrut să-mi vadă măcar bocancii, „papucii de damă”, cum zicea Tiţa. Mi-am amintit ceea ce ne spusese Aglăiţa într-o seară, între două „poveşti mincinoase” despre Mama Zoiţa. Tata îi cumpărase la plată (când a luat banii de la cefere) o pereche de jumătăţi, papuci negri, cu cureluşă şi cataramă (aşa apărea şi într-o poză făcută la iarmarocul din Fălticeni, pe care din păcate am pierdut-o; era

pozată dimpreună cu una din surorile ei). A încălţat papucii într-o zi de lucru şi s-a dus la un vecin. A stat ce-a stat, apoi, văzând că n-o întreabă nimic despre jumătăţile cu cureluşă, noi nouţe, a început să le ciocănească uşor, lovindu-şi vârfurile… Tot nimic; vecina invidioasă, poate, se făcea că nu bagă de seamă, până când biata Mama a spus:

– Mi-a cumpărat Costică perechea asta de papuci şi aşa mă strâng…

Aglăiţa ne-a spus întâmplarea, foarte probabil reală, fără răutate, ba parcă i-am văzut o umbră de tristeţe în priviri.

Surorile Mamei Aglăiţa nu au venit la slujba de pomenire, în schimb partea bărbătească, printre care şi cei doi moşi, Ion şi Petrea, precum şi alte neamuri mai îndepărtate din partea femeiască, au venit îmbrobodite cu casânci negre, cu barize, fiecare cu ce-a avut, au bocit-o pe Zoiţa, dar în bocetele lor eram pomeniţi mai mult noi, orfanii. Tata le privea încruntat şi nu sunt sigur că nu i-a scăpat printre dinţi vreo „canforă şi nilostenie". Singurul moment în care bărbaţii au fost în acord cu femeile a fost la închinatul păhărelelor cu un fel de samahoancă adusă de tata din Basarabia, dar cea mai mare căutare a avut-o vinul primit de la Moşneguţul. În câteva clipe n-a mai rămas un strop.

După masă, mai spre seară, am plecat la Moş Petrea. Înainte de a ieşi pe uşă din casa lui Moş Dumitru, unde Tata hotărâse să doarmă, am îndrăznit să-l întreb dacă pot dormi la el. A încuviinţat, dar a voit să spună ceva:

– Vezi să nu…, dar şi-a întrerupt vorba.

La Moş Petrea le-am găsit şi pe cele două surori ale Mamei Zoiţa: Aglăiţa şi Profira. De cum m-au văzut, au început să mă caine, să plângă ştergându-şi ochii cu colţul basmalei. Cu glasul lui domol, Moş Petrea le-a potolit, dar au continuat să mă întrebe.

Nu m-au întrebat dacă e mai bine acolo unde ne duseserăm, dacă oamenii sunt înţelegători, ci dacă Aglăiţa ne dă mâncare, dacă nu ne bate. A fost nevoie să intervină din nou Moş Petrea şi cele două au plecat. Din uşă, Profira m-a mai întrebat:

– Tiţa mai e cu voi? Întrebarea m-a derutat… Cum adică să nu mai fi fost cu noi? Dar cea care întrebase nici nu a mai aşteptat vreun răspuns şi a plecat.

Peste noapte am rămas la Moş Petrea. Am adormit târziu, după primul cântat al cocoşilor. Acest unchi al meu, venit parcă de pe alte meleaguri, m-a povăţuit să învăţ şi s-a bucurat auzind că învăţ bine, deşi eu nu dovedisem, nu avusesem vreme să o dovedesc, dar nu minţeam. Era aprecierea domnului Vârlan. M-a întrebat dacă mai citesc, mi-a mai dat vreo cinci cărţi din cele care le avea pe o policioară. Înainte de a ne fura somnul, m-a sfătuit să ascult de Aglăiţa, să-i zic *mamă*, căci ea ne va fi mamă. S-a minunat când a auzit de Moşneguţul, care după ce i-a pus Tata mâna în gâtiţă, s-au împrietenit şi la iarnă are de gând să-l cunune.

– Costică, tată-tău, a rămas tot aşa cum îl ştiu eu… Nu-i om rău, dar l-a înăsprit viaţa. Acum ar putea să fie mai îngăduitor şi cu voi, şi cu oamenii.

Peste două zile eram din nou în gara Călăraşilor şi încet, încet, am ajuns la cantonul nostru – 330.

Chiar dacă nu mă întâlnisem decât cu câţiva din foştii mei colegi de şcoală sau tovarăşi de joacă şi măcar că nu am avut vreme să le povestesc câte aş fi vrut să le spun, aveam sentimentul că am revenit în Poiana ca un învingător. Simţeam chiar un vag simţământ de superioritate faţă de ei.

IV

Vin ruşii

Când am fost în Poiana la hramul bisericii şi la pomenirea Mamei, punându-i cruce de fier, „cum nu avea nimeni altul din Poiana”, am auzit frânturi de zvonuri despre frontul de răsărit. Veniseră înştiinţări la două familii din Corni şi la una din Poiana că al lui Cucoş, apoi feciorul lui Haldan şi Cârneală din Poiana căzuseră prizonieri sau dispăruseră în timpul luptelor, fiind declaraţi morţi.

Câţiva elevi din Cahul şi Costică, soroceanul, povesteau în mare taină că ruşii nu numai că opun rezistenţă, că „au oprit frontul”, dar încep să înainteze spre apus. Aşa le spuseseră ai lor, veniţi de-acasă. Aceste vorbe au fost întărite în adevărul lor prin faptul că spre sfârşitul trimestrului, înainte să plecăm în vacanţa de Crăciun, materia s-a aglomerat de parcă ceva sau cineva îi mâna din urmă pe profesori.

În zilele vacanţei de Crăciun am auzit tot felul de lucruri spuse pe faţă de ceferiştii care poposeau la canton, de soldaţii care patrulau pe calea ferată.

Unii îl sfătuiau pe Tata să vândă oile, să lase grajdul atât cât îl făcuse şi să cumpere de pe bani lucruri de aur care pot fi cărate, căci, după părerea multora, ruşii nu mai puteau fi opriţi şi, fără îndoială, vor lua din nou Basarabia.

– Ce să fac eu cu aurul? Şi cât aur pot lua pe nişte biete oi, pe vacă şi pe junincă? Se văita că a dat atâţia bani pentru grajdul pe care acum nu i-l cumpără nimeni.

În ajunul ajunului de Crăciun a trecut pe la noi Moşneguţul. I-a spus Tatei şi Mamei, neferindu-se de noi, cei mici, că nu ştie

ce să facă. Dacă lumea va fugi, se va refugia, ar face-o şi el, deşi acolo, la Nişcani, se născuse, acolo îi erau neamurile şi morţii, dar se temea. În puţinul timp cât au stat ruşii reuşise să scape de firma chiaburiei – aşa zicea el: *firma* –, de pârele celor din sat, dar acum, dacă rămâne, ruşii se vor răzbuna, mai ales pe cei care au rămas şi i-au aşteptat pe români. Mai era şi întâmplarea cu ginerele fugit şi împuşcat de ruşi.

Tata nu ştia ce sfat să-i dea pentru că nici el nu ştia încotro s-o apuce. Aflase doar de la secţie că, în momentul când ruşii se vor apropia de ei, cantonierii şi alţi slujbaşi vor pleca acolo unde se va hotărî, adică undeva în interiorul ţării. Tata m-a întrebat şi pe mine:

– Vouă nu v-a spus nimic la şcoală? Nu v-a anunţat nimic?

– Nu ne-au spus nimic. Numai ce vorbesc elevii care ştiu atât cât au aflat de la părinţii lor sau de la unii mai mari.

– Costache, a spus, Moşneguţul, să ai grijă de băiet. Poate că ar fi bine să nu-l mai laşi la şcoală.

– Ce, s-a burzuluit Tata, am aruncat atâţia bani, am cheltuit pentru el şi acum să-l iau de la şcoală? Să stea acolo şi ce-or face alţii, trebuie să facă şi el.

L-am privit pe Tata cum se uita la mine pe sub sprâncene de parcă eu aş fi fost vinovat pentru pericolul care se profila la orizont şi am vrut să-i spun: „Mulţi bani ai mai cheltuit cu mine… Doamne, că mulţi ai mai cheltuit. Numai plapuma cât a costat”. Plapuma… Oghealul unui prunc (aşa-i zicea la noi, oghial), care, dacă o trăgeam până la gât, îmi rămâneau picioarele afară, dacă mi-acopeream ţurloaiele, îmi îngheţa pieptul. Şi în internatul de la Buicani, cu program auster, cazon, dormeam cu fereastra de sus deschisă. Eu aveam patul de deasupra (căci erau paturi suprapuse) şi oricum aş fi dormit, fie cu capul spre fereastră, fie cu picioarele, când viscolea mă trezeam cu zăpada pe mine. N-

am spus nimic despre plapumă, din ceea ce gândeam, dar nici n-am putut să tac:

– Am luat bursă…

– Da, ai luat bursă! Că, vezi Doamne, numai din bursă trăieşti tu acolo. Dar la cei care trudesc acasă te-ai gândit? Te-ai gândit că-şi rup oasele şi pentru tine?

Am ieşit afară şi i-am lăsat să vorbească şi m-am hotărât deodată să plec la şcoală de îndată ce se va termina vacanţa şi, chiar dacă ar vrea Tata să mă ia de la şcoală, să nu plec, să rămân cu cei pe care nu avea cine să-i ia. Erau destui din ăştia, nu numai Ion Mihai…

După vacanţă, am început repede cursurile, nu am mai făcut recapitulări, nu am mai făcut cursuri de apărare contra gazelor toxice şi nici orele acelea de instrucţie de front, noi cei mici, şi trageri cu puşca, cei mari. Chiar din a doua săptămână, profesorii au început să ne dea extemporale, să ne asculte şi să ne pună note, cu mai multă îngăduinţă de cum o făcuseră până atunci.

Mă gândeam la Veronica… În vacanţa de Crăciun, într-o duminică, am vrut s-o caut, când am fost la fraţii Lascu, dar am renunţat. Nu am îndrăznit pentru că nu-i cunoşteam părinţii. Ei, dacă ar fi fost Tiotea Tasia n-aş mai fi stat pe gânduri. Am trimis-o pe Mărioara s-o anunţe şi ne-am întâlnit la balta dinspre Bâc, unde era un fel de patinoar. Mărioara şi Veronica *se cătăiau* – cum zicea Veronica – cu patinele, eu şi Aurel şedeam pe marginea bălţii îngheţate şi ne uitam la cei care se avântau cu patine adevărate sau cu un fel de patine făcute din rame metalice, legate cu aţă.

Veronica m-a întrebat cum o duc la şcoală, ce am mai citit, dar n-am putut rămâne, nici o clipă, numai noi doi. Ne-am

despărţit făcându-ne cu mâna, iar ea mi-a spus, după ce ne-a lăsat în portiţa cantonului unde stătea picherul:

– Ne vedem la Tiotea Tasia.

Mă îmboldea gândul să-i dau versurile cu „zăpezile (ulterior schimbasem cuvântul în *omături*) cele apocaliptice”, dar n-am îndrăznit. Tot citindu-le şi răscitindu-le, modificându-le, mi-am dat seama că sunt ridicole, că şchioapătă şi, contrar felului meu de a fi, de a acţiona berbeceşte, m-am abţinut şi nu i le-am dat.

Nu am căutat-o în duminica aceea când simţisem îndemnul lăuntric s-o văd. Dacă aş fi văzut-o i-aş fi dat, fără îndoială, poezia cu „omăturile apocaliptice”, căci n-aş fi fost în stare să-mi exprim în alt fel ceea ce simţeam.

Apoi, evenimentele s-au precipitat. Am fost adunaţi toţi în curtea şcolii şi am fost anunţaţi că deocamdată s-a hotărât ca elevii să dea teză până cel târziu în 10 martie, iar în săptămâna următoare să li se încheie mediile şi să terminăm, în acest fel, şi anul şcolar. Subdirectorul şcolii ne-a îndemnat să învăţăm, să nu pierdem vremea, să nu credem cumva că vom fi promovaţi cu uşurinţă şi că ar fi păcat să pierdem anul, deşi înţelegea că lucrurile nu se desfăşoară în condiţii normale, dar altă cale de ieşire din această situaţie nu exista. Ordinul ministerului suna clar: trebuie să se încheie situaţia întregului an şcolar până cel târziu în 15 martie.

Mulţi, mai ales băsărăbenii, plecau acasă, fiind luaţi de părinţi, pe bază de declaraţii: li se eliberau actele şi situaţia notelor până la acea dată. Cei mai mulţi însă am rămas şi, după prima săptămână a lunii martie, eram aproape toţi promovaţi.

După ce anul şcolar a fost declarat încheiat, s-a mai făcut o adunare cu cei care mai rămăsesem şi tot subdirectorul ne-a anunţat să luăm legătura cu părinţii care trebuia să hotărască dacă îşi iau copiii de la şcoală sau îi lasă să se refugieze cu şcoala,

cu grupul organizat care va fi însoţit de el, de un pedagog şi de unul din ofiţeri.

Eu ştiam ce aveam de făcut; să rămân cu grupul. Mă miram doar că nu vine nimeni de la noi de-acasă ca să le spun despre hotărârea mea. M-a căutat apoi Tata la poartă. Era nebărbierit şi cu faţa trasă, cu ochii înfundaţi în orbite.

– Mă-ta e în spital la Iaşi cu Ileana… S-a îmbolnăvit şi doctorii n-o lasă acasă… Mi-a spus că nu e bine s-o scot acuma sau dacă o iau trebuie s-o feresc de curent, de răceală. Iar noi trebuie să ne luăm lucruşoarele căci sâmbătă plecăm. Când a spus „lucruşoarele" glasu-i tremura şi ochii i s-au umezit de lacrimi. Toata secţia pleacă la Craiova, a continuat el, iar acolo se va hotărî în ce parte vom fi repartizaţi. În Moldova, la Poiana, nu-i chip să te-apropii, acolo frontul e şi mai aproape decât aici, dar chiar dacă ar fi altfel, acolo nu mă mai întorc. Nu ştiu ce să fac… A tăcut, parcă aştepta un sfat de la mine.

Ce să-i fi spus, ce să-l fi sfătuit? Mă apucase mila pentru prima oară de acest om, care îmi era tată şi care se găsea într-o situaţie din care nu găsea ieşire. Atâta am reuşit să spun, dar nu pe un ton blând şi înţelegător, cum îmi dicta inima, ci rece şi neutru:

– Eu rămân cu şcoala. Mă refugiez cu ceilalţi.

– Măi băiete, bine faci. Ştii, nouă ne dă un bou-vagon la patru familii. Am oprit doar cinci oi şi nu ştiu dacă o să mă înţeleg cu ceilalţi ca să-mi iau şi vaca. Celelalte oi şi juninca le-am vândut.

A băgat mâna în buzunarul de la piept al şubei, a scos câteva monede pe care mi le-a întins. Erau bani mulţi, cum nu prea avusesem eu până atunci. I-am mulţumit şi i-am zis cu glas moale, mai puţin aspru, dar oarecum tot morocănos:

– Mulţumesc. Înţelege şi dumneata că nu ţi-aş fi de mare folos, dacă aş merge cu voi, cu matale.

După ce am întrebat ce fac ceilalţi, i-am spus că trebuie să treacă pe la direcţiunea şcolii şi să dea o declaraţie că mă lasă în grija celor care vor conduce grupul. Tata s-a dus, a venit de la direcţiune cu un bilet de voie pentru mine. Eram învoit trei ore să merg cu Tata până la gară şi să stăm împreună până vine trenul spre Călăraşi.

Înainte de a veni trenul de la Tighina, Tata a spus hotărât:

– Mă duc la Iaşi, o iau pe mă-ta şi pe Ileana şi le aduc acasă. Destul că tu rămâi într-o parte şi noi în alta. Fie ce-o da Dumnezeu. Tu să ai grijă de tine. Eu am să te caut după ce ne vom stabili într-un loc. Nu eşti singur. Subdirectorul mi-a spus că sunteţi vreo optzeci de elevi şi are cine să vă însoţească. Aşteaptă şi el vagoane din zi în zi.

Ne-am despărţit aşa cum ne despărţeam totdeauna: nu ne îmbrăţişam, nu ne manifestam în nici un fel tulburarea. Şi totuşi, i-am sărutat mâna Tatei, iar el mi-a pus mâna pe creştet şi a ţinut-o multă vreme, stând parcă în cumpănă. A venit trenul, Tata s-a urcat în vagonul de coletărie, iar eu nu am mai aşteptat plecarea trenului şi m-am întors la şcoală.

Pregătirile febrile de plecare se făceau la internat. Fiecare voia să-şi ia tot ce se putea lua, dar dispoziţia era clară: fără cufere, ci doar cu boccele făcute din dosuri de perină, legate ca nişte raniţe şi să nu luăm decât ce puteam duce, având grijă că în acele boccele trebuia să încapă şi câte trei pâini şi un pachet de hrană rece.

Ziua plecării nu se ştia: putea fi a doua zi sau peste o săptămână. Ardeam cărţile, caietele, depozitam saltelele şi plapumele într-o magazie, unde le lua în primire un soldat şi un civil. Nimeni nu dădea vreo adeverinţă pentru cele predate. Mai rămăsesem o treime din grupul celor care trebuia să plecăm, cu

lucrurile nepredate, ca să putem dormi pe saltelele puse pe jos, unul lângă altul, învelindu-ne în comun.

După o săptămână de la despărţirea de Tata, într-o dimineaţă am fost anunţaţi că prânzul, ultimul nostru prânz la internatul Şcolii Normale „Mihai Viteazul", îl vom servi la ora unsprezece, iar că la ora trei după masă, cele trei vagoane ale noastre vor fi ataşate unei garnituri, care pleca spre interiorul ţării, fără să se ştie precis unde vom poposi.

În direcţie necunoscută

Cu toate încercările şi rugăminţile conducerii şcolii, ale locotenentului de la cursul superior care urma să ne însoţească, n-am putut obţine decât trei vagoane descoperite, dintre acelea de cărat cărbuni sau sfeclă. Singurii care reuşiseră să obţină vagoane închise fuseseră cei de la Liceul Militar, câteva instituţii cu arhive, spitalul şi refugiaţii care aparţineau căilor ferate.

Ne-am împărţit în cele trei vagoane după voia noastră, deşi la început se încercase un fel de ordine după liste de dinainte întocmite. S-au făcut alte liste, fiecare vagon a fost încredinţat unui responsabil, iar subdirectorul, ofiţerul, pedagogul şi încă două persoane necunoscute nouă, dar care aveau legături cu şcoala sau erau doar cunoscuţi ai subdirectorului şi-au urcat bagajele într-un vagon de clasă, undeva spre coada trenului, dar nu departe de ale noastre. Acolo se găseau şi vagoanele închise ale celor de la liceul militar.

Vremea fusese frumoasă până aproape de plecare. Deşi era rece, era totuşi senin şi nimeni nu se aştepta să plouă. După ce ne-am urcat în vagoane, cu dispoziţie să nu mai coboare nimeni, s-a înnourat brusc, norii s-au învălătucit ameninţători pe deasupra capetelor noastre, a început să burniţeze mărunt, apoi burniţa

s-a prefăcut în fulgi mari şi deşi. Era după-amiaza zilei când împlineam 12 ani: 24 martie 1944.

Trenul s-a pus în mişcare, dar nu a mers mult. A fost din nou tras în gară. Cineva a adus vestea că s-ar putea să nu mai trecem prin Iaşi, ci s-o luăm pe calea ferată dinspre sud, pentru că la Iaşi frontul era prea aproape şi nu se ştia dacă nu vor ajunge ruşii înainte de a trece trenul nostru. S-a revenit totuşi asupra acestei hotărâri şi trenul şi-a reluat drumul spre Ungheni, într-un convoi lung, cu o locomotivă intercalată în garnitură şi cu o alta în spatele viermelui uriaş, alcătuit din vagoane de toate felurile.

În jurul amiezii, trenul a trecut de Bucovăţ, a ajuns în dreptul cantonului 331, acolo unde fusese cantonier un om ciudat, din cauza căruia tatăl meu era să-şi piardă viaţa stupid, cu câteva zile înainte de a trece pe la mine. Tata mi-a povestit că din momentul când mersul războiului din răsărit se schimbase, cantonierul de la 331 devenise arţăgos, ameninţător. Oamenii îl ocoleau, mai ales că nu prea era clar ce voia.

Într-o zi i-a dat Tatei telefon să oprească trenul care venea dinspre Chişinău pentru că observase ceva în neregulă, aşa cum se proceda în astfel de situaţii. Tata a ieşit în faţa trenului, a făcut semnal de oprire cu fanionul şi trenul a oprit cu scrâşnet de roţi înfrânate chiar în faţa cantonului. Santinelele nemţeşti care păzeau vagoanele au sărit jos neliniştite şi un grad superior i-a cerut explicaţii Tatei, care nu numai că nu ştia nemţeşte, dar nici nu ştia exact de ce oprise trenul. Repeta doar că făcuse semnalul de oprire pentru că aşa i se telefonase de la cantonul vecin. Soldaţii, cu armele îndreptate spre dumbrava de stejari a Bâcului aşteptau parcă să se întâmple ceva din moment în moment. Mecanicul se descurca în limba lor şi le-a explicat că locomotiva are o defecţiune. S-a prefăcut că strânge nişte buloane. Cu capul

în jos, ca şi când ar fi bombănit ceva numai pentru el, l-a sfătuit pe Tata să fie mai atent pentru că putea s-o păţească.

Trenul se târa încet de-a lungul Dumbravei. Am revăzut locurile pe unde păscusem oile şi vitele şi cele pe care ne jucasem în clipele de răgaz. Am întors apoi capul spre partea cealaltă şi am mângâiat cu privirea cantonul 330, rămas acum pustiu. În barieră, cu fanionul ridicat în faţă, era acum un ceferist străin. Nu am văzut nici o mişcare. Ferestrele dinspre linie erau barate cu scânduri aşezate în cruce. Deci ai mei plecaseră…

Baci Dumitru şi nea Costel

În gara Călăraşi-Târg trenul a stat aproape o oră şi ni s-a dat voie să coborâm. Continua să ningă cu fulgi mai mici, dar mai deşi, care nu aveau încă putere să se adune, căci se topeau repede.

Mă plimbam de colo, colo zgribulit împreună cu alţii care coborâseră din celelalte vagoane. S-a apropiat de mine un plutonier de jandarmi şi, după ce m-a privit de câteva ori cu o anumită curiozitate, m-a întrebat:

– Măi ţâcă, nu eşti tu băiatul lui Costache de la 330?

– Ba da, eu sunt.

– Şi unde-i tată-tău, unde-s ai tăi?

– Au plecat sâmbătă. Aşa mi-a spus Tata când a fost pe la mine. Eu am rămas să mă refugiez cu şcoala.

– Vai de capul tău, puţă, ai să îngheţi. S-a mai gândit un pic, apoi m-a întrebat din nou:

– Şi cine-i cu voi? Cine răspunde de şcoala asta a voastră? I-am spus cine ne conduce şi am arătat vagonul unde se găseau.

Plutonierul a vrut să ştie cum îl cheamă pe subdirector, pe ofiţer, ce grad are acesta şi, după ce a aflat, s-a îndreptat spre vagonul de clasă, a urcat, a coborât, s-a dus în partea cealaltă şi

s-a întors cu subdirectorul. Discutau ceva. A venit spre mine şi mi-a spus să-mi iau bocceaua şi să mă mut în vagonul lor, vagon închis. Subdirectorul mi-a făcut semn că e de acord şi mi-a atras atenţia să nu plec nicăieri fără ştirea lui şi să ascult de plutonier, iar la Ploieşti să mă întorc la vagonul meu.

Vagonul în care m-am mutat era ocupat doar de plutonier şi încă un jandarm. Într-o parte era încărcat cu saci de arhivă şi efecte militare. În cealaltă jumătate stăteau grămădite nişte saltele, alţi câţiva saci sigilaţi, nişte bidoane şi un rastel cu două puşti.

Plutonierul mi-a arătat unde se mă aşez, adică în partea cu arhiva, sus, deasupra sacilor, într-un loc mai adâncit. Dintr-o traistă ţărănească puteam să-mi iau când voiam cârnaţi şi ouă fierte. Plutonierul m-a mai întrebat:

– Pâine ai?

– Am.

– Nu pleci din vagon fără să-mi spui mie. Îmi zici cum vrei: „domn plutonier Pop”, ori „baci Dumitru”. Dacă nu sunt eu, îi ceri voie lui „domn caporal Rădoi” sau, cum vrei tu să-i zici, „Nea Costel”. Ai înţeles?

– Am înţeles, baci Dumitre, i-am răspuns eu, optând în felul acesta şi pentru formula de adresare.

Înainte de a se pune trenul în mişcare, a mai urcat în vagon o fată bălaie, cu părul strâns la spate într-o panglică lată şi cu o bască pe vârful capului. Mi-am dat seama din cele ce vorbeau că plutonierul o căutase prin celelalte vagoane, i-a prezentat-o lui nea Costel. Am înţeles că era soră la un spital din Chişinău, spital care se evacua cu acelaşi tren. Fata nu părea deloc stingherită şi era clar că se cunoştea cu Baci Dumitru de mai multă vreme.

Trenul s-a urnit din loc târziu, aproape de seară, iar eu mi-am făcut culcuşul împingând cu pumnii în colţurile sacilor. Mi-am pus bocceaua într-o parte, am mai tras un sac potrivin-

du-mi-l ca perină şi am vrut să mă culc. Am văzut traista agăţată de gemuleţul vagonului, în aşa fel ca să nu lase să intre vântul înăuntru. Am stat cu ochii deschişi încă multă vreme până s-a întunecat de tot. Lumina de la felinarul din celălalt capăt al vagonului pătrundea până în ungherul meu. Am băgat mâna în traistă şi am scos o bucată de cârnaţ. Mi s-a părut prea mare. Am rupt-o în două şi jumătate am pus-o la loc în traistă, iar din cealaltă am muşcat lacom, după ce mi-am luat un colţ de pâine din bocceaua mea.

Trenul se oprise din nou şi parcă uitase să mai plece. Nu-mi puteam da seama cât dormisem. Eram treaz, somnul îmi fugise cu desăvârşire, voiam să merg afară, dar nu îndrăzneam să chem pe cineva din cealaltă parte a vagonului, unde toţi trei dormeau liniştiţi. Am auzit într-un târziu tusea uşoară a unuia dintre bărbaţi, dar n-am avut curajul să-l rog să tragă uşa vagonului. Când n-am mai auzit nici un zgomot, m-am tras înapoi spre peretele din spate al vagonului şi mi-am dat drumul printre sacii cu arhivă, apoi am venit la locul meu şi am readormit.

Când m-am trezit dimineaţa, soarele era sus, iar de afară, prin uşa larg deschisă, lumina inunda puternic. Nu mai ningea.

Cu picioarele spânzurate în afară, alături de fată, şedea nea Costel, iar plutonierul mai dormea încă, cu braţele încrucişate peste piept şi cu palmile vârâte sub subsuori.

Mai întâi m-a văzut fata, care mi-a făcut semn să cobor şi să vin lângă ei. Am coborât, mi-am potrivit chipiul, mi-am îmbumbat vestonul şi m-am apropiat, dându-le stânjenit bună dimineaţa.

– Vasilică, a zis nea Costel, eu cred că te-ai pişat pe sacii cu dosare.

M-am roşit până în vârful urechilor şi am tăgăduit abia dând din cap.

– Uite, acum opreşte trenul, şi te dai jos. Găseşti tu o tufă şi-ţi faci datoria toată.

Fata m-a întrebat cum mă cheamă, şi-a spus şi ea numele, Mirela, dar n-a precizat cum să-i zic. Am hotărât singur ca, dacă va trebui să mă adresez, să-i spun domnişoară Mirela, deşi puteam greşi. Oricum, aici nu era cu bărbatu-său, ca să-i zic „doamnă”.

Domnişoara Mirela mi-a întins o punguliţă cu bomboane, iar eu am luat timid o bomboană, dar ea m-a îndemnat să mai iau.

Dinspre fată vântul aducea un miros necunoscut mie, dar care nu-mi displăcea. Aş fi vrut s-o privesc cu mai mare atenţie, dar nu cutezam. S-a trezit şi plutonierul, s-a întins căscând zgomotos, apoi şi-a tras bocancii şi a schiţat alene câteva mişcări de gimnastică, dar a renunţat repede a lehamite.

– Dormit-aţi bine, fraţilor, că eu era să nu mă mai trezesc. Şi m-am visat, Doamne, pe lunca Mihalţului, la semănat de cucuruz. Numai că-i prea devreme de semănat şi cine ştie cine o mai semăna cucuruz în ăst an şi, mai ales, cine l-o culege.

– Domn plutonier, i-a zis nea Costel, fără să-l privească, mă mir c-aţi mai avut vreme să visaţi. În spusele lui era un fel de nemulţumire, de reproş, de pornire spre hâră, numai că nu-l lăsa, probabil, gradul să-şi declare motivul nemulţumirii.

– Măi, Costele, las că la noapte mă duc să inspectez eu trenul şi te las să visezi şi tu, cu via ta de la Ştefăneşti.

Fata s-a uitat cu o umbră de reproş la plutonier şi mi-a întins din nou punga cu bomboane. Puţin mai înainte mă declarase „băiatul ei de suflet”. Mă făceam că nu pricep schimbul de vorbe dintre cei doi, spuse în doi peri.

Iaşul rămăsese în urmă. Cât am stat în staţia Iaşului, nu mi-am putut smulge gândul de la Sofica. Trecerea mea şi a Tatei pe la ea fusese un eveniment pe care nu-l puteam uita. Dar n-am mai auzit nimic despre ea de-atunci, iar acum, când scriu, ea

odihneşte în unul din ţintirimele Iaşului, alături de Anton al ei. Cine ştie ce s-a ales de „La trei cocoşi”…

Trenul cobora pe panta de la Scânteia, apoi s-a oprit în capătul pantei, într-o gară. Garnitura nu era aşa de lungă şi trenul nu mai oprea în toate gările şi nici nu mai stătea uitat pe la semafoare.

Plutonierul mi-a dat voie să merg cu Mirela şi Costel în clădirea unei gări, la capătul căreia, într-o sală mare, se împărţeau refugiaţilor căni de ceai şi felii de pâine unse cu unt, cu o bucăţică de brânză alături. Pe uşa sălii unde se împărţea ceaiul era o cruce roşie mare, iar dedesubt nişte instrucţiuni, scrise de cineva cu un scris mare şi lăbărţat, pe care nu le citea nimeni.

În noaptea următoare, mi-am reluat locul în jumătatea mea de vagon. Aş fi vrut să dorm, dar gândurile nu mă lăsau în pace. Mă întrebam unde se vor fi găsind ai mei, cum o fi reuşit Tata să-şi încarce „lucruşoarele” în vagon la un loc cu celelalte trei familii. O fi luat şi vaca? Ce-o fi făcut cu Ileana? Pe această soră nouă a noastră o socoteam străină de casă. De fapt, nici nu avusesem timp să mă obişnuiesc cu ea. Când am plecat la şcoală, ea avea abia doar câteva luni şi nu ştia decât să dea dezordonat din mânuţele firave, să caşte gura şi să scoată caraghios limba. În vacanţa de Crăciun n-o văzusem decât câteva zile, căci Mama Aglăiţa stătuse vreo două săptămâni la Poiana.

M-am forţat să aduc în faţa mea, prin întunericul des, chipul Veronicăi şi, cu toate sforţările mele, acesta rămânea estompat. Nu eram sigur, dar bănuiam că ea nu s-a evacuat, căci părinţii ei erau băsărăbeni, neamurile celelalte la fel. Rămăsese la Călaraşi sau la Tiotea Tasea? Tot chinuindu-mă să refac chipul Veronicăi, am adormit şi somnul mi-a fost lung şi nu a mai fost nevoie să mă retrag în spatele vagonului. M-am trezit totuşi o dată şi am auzit şoapte în capătul celălalt al vagonului. Era glasul Mirelei, dar nu

înţelegeam ce spunea, însă, după felul cum erau spuse vorbele înfundate, mi-am dat seama că erau reproşuri adresate lui baci Dumitru sau lui nea Costel.

La Buzău, am plecat iarăşi după mila Crucii Roşii şi la întoarcere am văzut o grămăjoară acoperită cu un gaz-plan, în afara liniei întâi, în jurul căreia se strânseseră câţiva curioşi. Mirela m-a chemat după ea şi n-am mai avut vreme să mă uit la grămăjoara aceea, despre care am înţeles că era o femeie surprinsă de un tren şi care fusese sfârtecată de roţile acestuia.

Ne apropiam de Ploieşti şi apropierea aceasta îmi strângea inima, căci trebuia să părăsesc locşorul cald şi să mă despart de Mirela, de baci Dumitru şi de nea Costel. Când am ajuns la Ploieşti, Mirela m-a sărutat pe amândoi obrajii, plutonierul mi-a strâns mâna bărbăteşte şi mi-a spus să-i transmit Bădiei Costache sănătate de la Dumitru Pop. Nea Costel plecase mai devreme şi în grabă cu însărcinări de la plutonier, aşa că de la el nu mi-am luat rămas bun.

Mergem mai departe

Garnitura care ne adusese până la Ploieşti s-a destrămat, s-au format alte garnituri, apoi am plecat cu un tren care a ocolit Bucureştiul, spre Craiova, iar de-acolo se spunea că vom merge la Arad, capătul călătoriei noastre.

Am revenit la vagonul, unde îmi lăsasem colegii. Câţiva, întâlnindu-se cu familiile sau cu rudele apropiate, care putuseră să dovedească gradul de rudenie şi dăduseră declaraţii, au părăsit grupul.

Am trecut şi de Craiova, ne-am întâlnit cu Dunărea la Turnu Severin, apoi am intrat în regiunea muntoasă a Banatului, cu munţi acoperiţi încă de zăpadă până la poale. Casele satelor erau altfel de cum le ştiam pe cele din Moldova şi din Basarabia,

sau cele pe care le văzusem traversând Muntenia şi Oltenia. Aveam impresia că mă aflu în altă ţară. Oamenii aveau altă vorbă, mai potolită, cu alte inflexiuni decât vorbele moldovenilor sau ale muntenilor.

Am mai întârziat cu manevrări de vagoane desprinse din garnitura noastră şi adăugate altele, la Caransebeş, la Lugoj, apoi am oprit în gara unui oraş mare, despre care auzisem: Timişoara. Aici n-am stat prea mult, iar spre Arad s-au îndreptat doar vreo douăzeci-treizeci de vagoane, printre care şi cele trei ale noastre.

Îmi terminasem proviziile, puncte de ajutor ale Crucii Roşii nu mai erau prin gări. Eram murdari, cu hainele mototolite, dar nerăbdători să vedem ce se va întâmpla, după ce vom ajunge la Arad. Unii dintre noi se îmbolnăviseră şi doi fuseseră lăsaţi la un spital din Craiova, daţi în primire de pedagog, care ne-a ajuns din urmă cu un tren personal.

În Arad am oprit nu mult după miezul nopţii. Vagoanele au fost trase pe o linie lăturalnică şi am aşteptat ivirea zorilor. Vremea se încălzise binişor, adia doar un vânt cu miresme de iarbă putredă, de gudron, de gunoaie arse.

Dimineaţa, încolonaţi, cu boccelele în spate sau târându-le după noi, mai uşoare acum, după golirea proviziilor luate la plecare, ne-am îndreptat spre centrul oraşului şi am ajuns la liceul de pe malul Mureşului, unde trebuia să rămânem până cine ştie când. Am fost împărţiţi în două dormitoare, cu paturi de fier înghesuite, cu saltele şi perini desfăţate şi cu câte o pătură. Fiecare şi-a luat pat unde a vrut şi unde a putut, nemaiţinându-se seama de cei mari sau de cei mici. Dealtfel, puţini mai ziceau celor mai mari decât ei „domn elev”. Ne-am lăsat boccelele pe paturile alese. Pedagogul s-a răstit la noi să le punem jos, lângă uşă, să nu ne dezbrăcăm. După ce ne-am luat ceaiul în sala de mese a liceului, ne-am reluat jalnicele bagaje şi am plecat la baia comunală. Aici

ne-au băgat, pe rând, toate hainele de pe noi şi rufele murdare, boccelele golite, într-o etuvă de deparazitare, am fost tunşi până la piele şi am intrat în baie.

Încăperea băii consta dintr-o cameră cu bănci în trepte de sub care veneau vălătuci de aburi calzi, un bazin căptuşit cu faianţă albastră, duşuri. Ni s-au dat bucăţele de săpun şi am intrat mai întâi în încăperea cu aburi deşi, apoi în bazinul cu apă caldă şi limpede, apoi, în cele din urmă, ne-am băgat sub duşuri.

Ne-am reluat boarfele deparazitate şi fiecare a fost liber să se întoarcă la şcoala care ne găzduia, aflată nu departe. Nu aveam voie să părăsim perimetrul acestei părţi de oraş şi ni s-a atras atenţia că nu ne vom rătăci dacă nu ne vom îndepărta de Mureş sau de linia tramvaiului.

Am rămas singur în urma unui grup mai mare pe care nu-l scăpam din ochi de frică să nu mă rătăcesc. Oameni străini treceau pe lângă mine, mergând fiecare la treburile lui. Nu mă priveau, nu mă întrebau nimic, deşi eu credeam că toată lumea aflase de venirea noastră din celălalt capăt al ţării.

Într-o staţie de tramvai, dintr-un grup de oameni, cei mai mulţi copii şi femei, o doamnă cu pălărie cu voaletă şi cu două piei de mâţă atârnate pe după gât (nu eram sigur că erau mâţe sau veveriţe ori alte animale necunoscute mie) m-a chemat făcându-mi semn cu degetul mâinii înmănuşate. M-am apropiat şi doamna mi-a întins o monedă.

– Du-te şi ia-ţi cornuri. Şi mi-a arătat pe partea cealaltă un chioşc scund. Am trecut strada şi am cerut cornuri, întinzând moneda. Fata de la chioşc m-a întrebat câte vreau. Nedumerit pentru moment, am cerut de toţi banii, iar fata mi-a pus pe poliţa chioşcului o grămadă de cornuri tăiate în lung şi unse cu un strat subţire de unt. Abia mi le-am aşezat pe braţe, ca pe o tavă, şi am trecut strada, căutând-o pe doamna cu cele două mâţe. Am vă-

zut-o, m-am îndreptat spre ea şi am întins braţele încărcate, iar ea m-a întrebat mirat:

– De ce ţi-ai cumpărat atâtea? Şi cum ai să le duci?

Abia atunci am înţeles că femeia aceea, în ochii căreia citeam o pornire de râs, dar şi de compătimire, îmi spusese „să-mi iau cornuri" nu să „iau cornuri", aşa cum crezusem eu. Doamna a trecut împreună cu mine strada, a vorbit ceva cu fata, mi-a luat cornurile de pe braţe, lăsându-mi doar patru, apoi mi-a dat restul de la monedă de parcă ar fi fost banii mei.

– Ţine-i să-ţi mai cumperi şi altădată sau să-ţi iei altceva de ei.

Am mulţumit şi abia atunci am priceput că înfăţişarea mea trezise mila doamnei aceleia, sau poate ştia despre noi că venisem atât de departe şi că suntem înfometaţi.

După câteva zile, am primit şi cearşafuri şi feţe de perină, cutii cu praf de dinţi şi săpun. În dormitor au fost aduse nişte dulapuri cu uşile desfăcute, fără încuietori, în care ne-am aranjat, iarăşi după voia noastră şi după cum ne-am înţeles, pe rafturi, puţinele lucruri pe care le aveam.

Elevii liceului terminaseră trimestrul şi aşteptau vacanţa de Paşte, care în anul acela cădea pe la jumătatea lui aprilie. Noi nu aveam voie să ne amestecăm cu elevii băştinaşi, dar restricţia a fost repede încălcată, nu atât de noi, cât mai cu seamă de elevii de drept ai liceului. Aceştia, din curiozitate, ne opreau, ne întrebau cum ne cheamă, în ce clasă suntem şi aflau cu invidie că noi terminaserăm de fapt cursurile şi promovaserăm în clasele următoare.

M-am împrietenit cu un băiat delicat, îmbrăcat îngrijit, care nu rămânea la internatul liceului pentru că era extern. După ce am stat de câteva ori de vorbă, în recreaţie, am aflat unul despre celălalt cine suntem, cum ne cheamă şi ne-am mirat amândoi

pentru că eram născuţi amândoi în acelaşi an, în aceeaşi lună şi chiar în aceeaşi zi. Noul meu prieten şedea extern la una din surorile mamei, care avea casă undeva în Aradul Nou, dar în vacanţă mergea la părinţi, într-un sat de lângă Pâncota. Îl chema Emil, însă acasă şi între prieteni i se spunea Puiu. Tatăl său avea cârciumă, maşină de treierat şi moară în tovărăşie cu alt consătean de-al lor. Puiu mi-a spus toate acestea firesc, fără să se laude. Mai avea o soră mult mai mare decât el, dar îi era soră numai după mamă.

A doua zi elevii trebuia să plece în vacanţă, când Puiu m-a căutat prin curtea şcolii şi, după ce m-a găsit, m-a chemat cu el la poarta şcolii. Acolo am văzut două femei şi am înţeles că una din ele e mama lui Puiu, iar cealaltă sora acesteia. Puiu m-a prezentat simplu:

– El e prietenul meu despre care v-am povestit.

Cea care era mama lui Puiu m-a întrebat, cercetându-mă cu atenţie:

– Puiule, nu vrei să faci vacanţa la noi?

Pentru moment am fost nedumerit, căci Puiu se numea prietenul meu, fiul ei. Apoi am înţeles că eu eram aşa, neutru, „puiule”, nu Puiu. Înainte să adaug ceva, cealaltă femeie a adăugat:

– Am vorbit cu subdirectorul vostru şi a fost de acord să vii cu noi pe timpul vacanţei. Tu vrei?

– Vreau, am spus fără să mai stau mult pe gânduri.

O vacanţă de Paşte

Până la Pâncota am mers cu trenul-tramvai, mama lui Puiu, prietenul meu pe care mi-l făcusem atât de neaşteptat, şi eu. În gară ne aştepta tata lui Emil şi sora acestuia, Marghit, o fată mai mare decât noi cu vreo 4-5 ani, înaltă, slăbuţă, cu doi ochi umbriţi

de sprâncene frumos arcuite. Am fost prezentat celor doi. Baci Milu nu manifesta nici un interes pentru fiinţa mea, de parcă era firesc să vin şi eu în vacanţă de o dată cu fiu-său. Dacă nu aş fi ştiut de la Puiu că e ungur, n-aş fi ghicit deloc. Nu cunoscusem pe nici unul, dar îmi făcusem o imagine anume despre bărbaţii unguri: înalţi, cu privirea încruntată, cu mustăţi mari, lăsate spre colţurile buzelor. Nici vorba nu-l trăda: vorbea cu accent ardelenesc ca Baci Dumitru, jandarmul de la Călăraşi sau ca omul de serviciu de la cantina şcolii care ne găzduia. Doar Marghit mă iscodea cu priviri scurte, dar nu-i puteam citi nici un gând pe faţa cu ovalul frumos rotunjit al obrajilor, lipsită însă de expresivitate.

Am stat două săptămâni, adică tot timpul vacanţei de Paşte, sărbătoare care în acel an cădea în 16 aprilie. De cum am ajuns, am fost pe de-a-ntregul îmbrăcat de la cămaşă până la veston, apoi pantaloni (o pereche lungi, alta scurtă), vestă, un pulovăr, cravată şi pantofi. Toate purtate de Puiu şi care îi rămăseseră mici, măcar că nu era cu mult mai dezvoltat decât mine. De data aceasta starea mea astenică mi-a prins bine. Am primit chiar şi un ceas de buzunar pe care îl scoteam, la început, cam din sfert în sfert de oră, verificând cât e ceasul.

Marghit avea prietenele ei şi nu prea şedea în tovărăşia noastră. Noi, însă, ne-am făcut curând prieteni. Era vorba propriu-zis de prietenii lui Emil, eu fiind acceptat fără reţinere în cercul lor. În afară de noi se mai găsea un singur băiat, ucenic la o şcoală de meserii, tot la Arad, ceilalţi erau copii ai ţăranilor din Nadăş. Casa familiei Birău se afla cam la jumătatea satului. Într-o parte a acesteia se găsea dugheana, iar în curte sub un şopru era adăpostită batoza pe care în zilele cât am stat la ei am studiat-o cu de-amănuntul, mai ales că în Poiana nu am fost lăsat să mă apropii de această ciudată maşinărie care mi se părea un fel de balaur, şi asta de când auzisem că cineva fusese agăţat de

cureaua care lega rotorul motorului cu roata ce punea în mişcare valţurile şi furcile batozei.

Uitam să spun că în casa lor trăia şi mama lui Baci Milu, care nu ştia româneşte. Numai când era ea de faţă ceilalţi se adresau unul altuia ungureşte, în rest se vorbea româneşte. Dar pentru că prezenţa ei era de regulă nelipsită auzeam des vorbindu-se limba maghiară. Ciudat, fie intuiţia, fie altceva – şi când zic asta mă gândesc la simţul meu lingvistic în sens general, neştiinţific – mă ajuta, căci pricepeam (intuiam?) despre ce era vorba de multe ori. Într-o seară Cati Neni, mama lui Baci Milu, a fost întrebată unde e lampa (satul nu avea curent electric), sau, cum am dedus ulterior, era vorba dacă a pus gaz în lampă, iar eu am sărit oferindu-mă s-o aduc din bucătăria de vară, unde ştiam că se află. Tot cam aşa s-a întâmplat şi cu alte mărunte chestiuni gospodăreşti, când eu pricepeam şi mă oferеam să fiu de ajutor, iar cei din casă m-au întrebat odată de unde ştiu, dacă am mai auzit vorbindu-se ungureşte. Nu ştiam cum să le explic, dar adevărul era că trăiam pentru întâia oară într-un mediu lingvistic în care se vorbea limba maghiară. De atunci, sau din alte motive, limba maghiară mi s-a părut o limbă cu o muzicalitate care îmi era plăcută. Am învăţat repede multe dintre vorbele acestui popor şi, ceea ce este mai curios, în anii următori am avut câţiva prieteni de etnie maghiară cu care m-am înţeles foarte bine şi care mi-au lăsat amintiri plăcute. Nu e momentul să vorbesc acum despre Şani Mezei, colegul de la Şcoala de Ofiţeri de Artilerie A.A. de la Oraşul Stalin (Braşov), nici despre camaradul de arme, ofiţer în Regimentul de Artilerie AA din Reşiţa, nici despre Ştefan Szekeli, directorul Tipografiei din Reşiţa, cel care l-a urmat pe bunul Tima Filiomon, după ce acesta a ieşit la pensie… Toate la locul lor, dacă voi ajunge până acolo.

Din şederea mea la Nadăş puţine amintiri mi-au rămas. Îmi amintesc că oamenii vorbeau insistent despre venirea iminentă a ruşilor, deşi armata noastră continua să se bată cu aceştia, alături de aliaţii lor, dar luptele se dădeau în unele locuri chiar pe pământul ţării. Ziarele, câte ajungeau în sat, vorbeau de bombardamentul cumplit care avusese loc în 4 aprilie asupra Bucureştiului, despre atrocităţile ruşilor care îşi răzbunau satele arse şi isprăvile făcute de nemţi şi adesea şi de români.

La Înviere am fost numai eu, Puiu şi mamă-sa care era ortodoxă. Bănuiesc că Baci Emil şi Cati Neni erau catolici. Apoi îmi amintesc un obicei din săptămâna de dinaintea Paştelui sau, poate, de după, cu strigările de peste sat, cu nişte roţi înfăşurate în paie cărora li s-a dat foc şi apoi au fost rostogolite de pe culmea dealului în valea pârâului care curgea dinspre munte şi de o altă întâmplare ciudată în felul ei. Într-o seară târzie, când eram gata să adormim, am fost sculaţi – şi eu, şi Puiu – şi duşi în dugheană, unde era şi birt. Vreo cinci săteni se certau, fiecare susţinând o altă versiune. Fuseseră şi la un învăţător pensionar din sat, dar nu reuşiseră să se lămurească. Erau convinşi că noi, fiind liceeni, şcoliţi la oraş, le vom fi de folos: întrebarea era: cine spusese vorbele faimoase „E pur si muove" şi cineva dintre cei prezenţi ne-a şi tradus-o „Şi totuşi se mişcă". Nu-şi aduceau aminte numele celui care fusese nevoit să-şi renege convingerile pentru a nu fi ars pe rug de Inchiziţie. Nu aveam de unde şti, căci noi făcusem istoria antică, nu ajunseserăm până în vremurile Evului Mediu. Oricum, ne-am simţit ruşinaţi de ignoranţa noastră, mai ales că aceşti oameni simpli îşi puseseră nădejdile în noi. A doua zi am aflat că lucrurile se lămuriseră, căci şi-au adus aminte că în sat se oploşise un ofiţer reformat din cauza invalidităţii şi care îşi lăsase o soră la Arad, lipindu-se de gospodăria unei văduve din

sat, una care rămăsese fără bărbat chiar în primele zile ale războiului.

Cele două săptămâni au trecut repede, aşa că am plecat la Arad. Hainele pe care le purtasem mi-au rămas mie, numai ceasul de buzunar a trebuit să-l las. Baci Milu m-a lămurit că eram prea mic să port ceas de buzunar şi apoi mi l-ar fi furat fără îndoială din primele zile.

Cât eu mi-am petrecut vacanţa de Paşte, la Arad lucrurile se schimbaseră. În rău, bine înţeles…

Din cei care plecaserăm din Chişinău mai rămăseseră vreo 60-70 de elevi. Dormeau într-o aripă a şcolii, mâncau într-o sală neîncăpătoare pentru ca să intre toţi odată. Hainele li se jerpeliseră, bani nu aveau. Mulţi îi pierduseră sau le fuseseră furaţi, aşa cum s-a întâmplat şi cu ai mei, daţi de tată-meu la despărţire. Cei din clasele mari începuseră să-şi facă de cap spre disperarea subdirectorului Scutaru şi a pedagogului, căci Braga era mai mult plecat să se intereseze de ceea ce trebuia să facem mai departe. Venea de fiecare dată fără un rezultat clar. Nimeni nu mai avea grija noastră. Până la urmă a „dezertat" şi pedagogul, nemaiputând face faţă celor mari. Aproape noapte de noapte se dădea alarma, căci avioanele, chiar dacă nu începuseră să bombardeze Aradul, treceau pe deasupra oraşului. Dar, de fiecare dată când se dădea alarma, trebuia să sărim din paturi, să deschidem ferestrele şi să fugim în adăposturile de pe malul Mureşului.

În prima noapte de după vacanţă, am auzit sirenele, a tras cineva pătura de pe mine şi m-a îndemnat s-o iau după ceilalţi. Dar, învăţat cu somnul dulce de la Nadăş, m-am împiedicat de nişte saltele puse lângă uşă, am căzut şi am adormit din nou, ca lovit în moalele capului. Răcoarea nopţii care dăduse năvală în dormitorul cu toate ferestrele deschise, cu uşile vraişte, m-a trezit şi, nu mult după aceea, am auzit şi câteva explozii îndepărtate,

dar destul de puternice. Fuseseră aruncate câteva bombe peste Fabrica Teba şi în triajul gării.

Starea aceasta de lucruri i-a făcut pe cei doi care răspundeau de noi, probabil cu acordul unor foruri mai sus puse, să refugieze grupul la Buteni, o comună mare aflată la peste o sută de km de Arad, la vreo cinci km sud de Sebiş.

Pe la sfârşitul lui mai, m-am despărţit cu lacrimi în ochi de Puiu. Voi avea prilejul să mai stau zece zile la Puiu peste câţiva ani, în ultima mea fugă, spre sfârşitul unei vacanţe de vară. Apoi, peste ani, am întâlnit un soldat din Nadăş, la Capul Midia, în poligonul de trageri, pe care l-am întrebat de familia lui Baci Milu. Îi fuseseră luate dugheana, maşina de treierat, moara. Puiu, după doi ani cât a stat ţintuit în pat, paralizat, s-a stins din viaţă. Mamă-sa şi Marghit plecaseră la soră-sa din Arad. Mi-am strâns lucrurile şi eu ca şi ceilalţi, deşi din boccelele noastre cu care plecaserăm din Chişinău nu mai rămăsese mare lucru şi am plecat spre Pâncota, apoi, după ce am trecut de Ineu, am coborât, mai bine spus vagoanele noastre au fost trase la o parte în gara Sebişului.

Purtam după noi ca pe nişte moaşte, aproape fiecare având în grijă câte un instrument din faimoasa fanfară a Chişinăului, fanfară care luase şi nişte premii mari câtă vreme Şcoala Normală din Chişinău era în Basarabia românilor. Ca să nu mai revin asupra acestei fanfare, voi spune că, la vremea când a trebuit să fugim şi din Buteni, am lăsat-o în grija Primăriei de-acolo, căci n-o mai puteam căra după noi şi prin Munţii Zarandului. Târziu de tot, pe când eram dascăl la Jebel, l-am cunoscut pe învăţătorul Piţu din Pădureni, originar din Buteni, şi care mi-a spus că Buteniul se mândrea cu o fanfară lăsată – zicea el – de un batalion sau regiment care trecuse prin Buteni. S-a mirat când a aflat a cui fusese fanfara şi nu a avut motive să se îndoiască de spusele

mele, căci i-am descris multe dintre instrumente, chiar dacă nu ştiam cum le chema pe fiecare. Această fanfară era compusă din vreo 20 de tobe mici, tobă mare, fligoarne, clarinete, chiar şi un oboi şi o liră.

Câţiva eram toboşari, ceilalţi ştiau să cânte la diverse instrumente…

La Buteni

Sfârşitul de mai, începutul de iunie era călduros; nu plouase de mult şi noi a trebuit să mărşăluim din Sebiş până în Buteni, căci aşa voia locotenentul Braga ca să intrăm, nu ca o ceată de lăieţi, ci ca nişte demni, dar foşti, elevi ai „şcolii de apostolari", viitori ofiţeri ai armatei române. Aşa că nu s-a lăsat până nu ne-a aşezat pe vreo zece toboşari mici cu toba mare la mijloc şi ne-a întrebat ce cântece mai ştim dintre cele pe care le cântam în marşurile noastre de la şcoală până la internatul din Buicani. „As-tă-noapte la Prut…" nu mai era actual, cel cu „Noi suntem şcoala de apostolari…" ar fi fost ridicol, căci ce şcoală mai eram noi, „Trăiască domn Iaşcenco"? Cine ştia, în afară de noi cei din fostul lui pluton, cei trei-cinci câţi mai rămăseserăm, de „domn Iaşcenco"? El nu plecase din Basarabia şi, probabil, se înrolase în grupurile de partizani de prin codrii din jurul Chişinăului, acolo unde, iarăşi probabil, se va fi dus Stolerenco de la „331", care îl pusese pe Tata în mare primejdie…

Praful se ridica în urma noastră, noi băteam tobele în răpăit nervos; ceilalţi de după noi, când ne odihneam din bătutul tobelor, cântau „Vrem Ardealul, vrem Ardealul / Unguri nesătui", fără să intuim primejdia, căci în Buteni, chiar dacă se dăduseră la fund, erau destui unguri, ca să ne ţină minte.

Stabilită de dinainte, cazarea noastră s-a făcut într-o biserică fără cruce, aparţinătoare unui cult interzis de regimul

antonescian (baptişti?). Era destul de încăpătoare ca să ne putem găsi fiecare un loc să dormim. Într-un capăt era un balcon larg, unde, am aflat, cânta corul, când biserica oficia. S-au adus paie în sala mare, au fost despărţite prin scânduri , într-un fel de paturi în care puteau dormi doi-trei elevi.

Au fost angajate două femei şi un tânăr, care să se îngrijească de pregătirea mesei la şcoala din sat. Nu-mi aduc aminte decât de Florica, o fată cam trecută, dar poate judecata noastră a celor mici era deformată, căci nu cred să fi avut mai mult de 20 de ani. Florica aceasta era zdupeşă, cu fustele (câte o fi avut, căci nouă ni se părea înfoiată ca o ceapă) largi şi înflorate.

Mereu îmbujorată, vorbăreaţă şi spurcată la gură. Mă minunam de ce putea debita chiar şi când nu avea motive să fie mânioasă. Mi-am amintit de una din înjurăturile ei târziu când, la simpozionul naţional de dialectologie găzduit de Belinţ, am prezentat o comunicare despre termenii eufemistici din graiurile româneşti cu privire la organele genitale umane, pe baza suplimentului ALR. Cercetându-l, am adăstat şi asupra hărţii care avea ca întrebare: „Cum înjură femeile la D-stră?". Nu vreau să intru în detalii, dar bogăţia şi fantezia femeilor din Ardeal e greu de explicat şi de descris. Mi-am amintit – cum ziceam – de una din „înjurăturile" Floricăi. O redau pentru absurdul, dar şi pentru plasticitatea, acesteia: „F…-te Sîmpetru cu p… lui de sârmă ghimpată". Vă jur că nu e rodul fanteziei mele. Şi pentru că tot am ajuns în acest punct sensibil şi jenant, mai amintesc o scenă care nu mi s-a şters din minte. În clipele noastre de răgaz şi erau destule la început, când mai dispuneam de fonduri de întreţinere, ne amestecam cu copiii Buteniului de vârsta noastră, legam prietenii… Spre sfârşitul verii, începutul toamnei, unul dintre prietenii care mi-i făcusem se urcase într-un nuc din curtea şcolii, alegea nucile care începuseră să-şi desfacă coaja verde, le arunca

jos. Eu le desfăceam din coajă şi, aşa cum ne înţelesesem, puneam în buzunare, rând pe rând, câte una pentru mine, alta pentru cel din nuc. Stabilisem de dinainte că buzunarul cel din dreapta era al meu, cel din stânga al lui. Când s-a dat jos, a constatat că buzunarul meu e ceva mai umflat. Trişasem, evident. Constatarea acestui fapt necinstit a fost subliniat cu următoarele vorbe: „Ni mă cât îi pojnaru tău, fu…-te calu'!" Descopeream astfel ceva ce la noi, nici în Poiana, şi nici în Basarabia, nu se obişnuia.

Vara trecea, mijloacele noastre de subzistenţă se terminau, iar bietul subdirector Scutaru şi locotenentul Braga nu ştiau cum să se mai descurce. Până când s-a găsit soluţia… Dar până atunci, mai adaug o întâmplare nu lipsită de importanţă: ne-am umplut de râie sau de nu ştiu ce fel de boală dermică, o eczemă, din cauză că ne spălam în condiţii neigenice. Fie că foloseam jgheaburile aliniate de-a lungul peretelui bisericii, cu găuri prin care curgeau şuviţe din apa pompată de la subsolul lăcaşului, apă nu prea curată, deşi fusesem asiguraţi că acolo e o fântână subterană, fie că ne spălam la pârâul care trecea vizavi de drum, preferat mai de toţi, fiind mai comod, căci apa de sub biserică trebuia scoasă cu o instalaţie manuală şi nu prea se înghesuia nimeni să pompeze.

Cei atinşi de râie sau eczemă au fost izolaţi în balconul corului de altădată, dar erau trataţi ca nişte ciumaţi, hăituiţi când voiau să se amestece printre noi, ca să nu mai vorbesc că nu erau acceptaţi în sat la joacă.

În câteva săptămâni, situaţia s-a ameliorat, căci de la Sebiş a venit o echipă de dezinfectare, cazurile de râie sau eczemă sau rărit. În schimb nu am putut scăpa de pacostea cea mai cumplită care ne-a mâncat zilele cât am stat la Buteni: au fost puricii care s-au aciuat în paiele pe care dormeam. Le-am scos afară, le-am scuturat, în parte le-am primenit, dar de purici nu am scăpat.

Pielea noastră era ciucure de muşcăturile acestor lighioane. Braga a adus o jumătate de sac de detete, singurul remediu pe vremea aceea pentru insecte parazitare şi parcă invazia s-a mai potolit.

Scăparea noastră de purici, dar mai ales de foamea pe care începusem s-o resimţim, la „cantina" din şcoală, s-a terminat după ce am fost repartizaţi pe la casele oamenilor din Buteni, cu înţelegerea să lucrăm în gospodării şi să ni se dea de mâncare, ba chiar şi să dormim la ei, bineînţeles nu în huzurul paturilor, ci prin şoproane sau în podurile cu fân sau paie ale grajdurilor.

Eu am nimerit la Baci Gheorghe (al cărui nume de familie nu i l-am ştiut nici atunci, dar nici nu mă interesa). Gospodar aşezat, cu avere bunicică: cai, căruţă, casă destul de arătoasă, cu fânar, grajd cu trei-patru vite (nu-mi amintesc să fi avut oi), cu câteva bucăţi de pământ împrăştiate în tot hotarul satului. Despre familia lui, numeroasă oricum, nu-mi amintesc. Vag, îmi aduc aminte că avea o fată măritată cu un tont care nu fusese luat nici la armată, fără nepoţi, cu o nevastă blândă ca o oaie şi bună ca o cloşcă. Şi când zic asta mă gândesc la grija pe care mi-o purta… Poate pentru că nu avea nepoţi, poate pentru că aşa îi era firea.

Repede, foarte repede, Baci Gheorghe mi-a acordat o încredere pe care n-o înţelegeam, dar o înţeleg acum. În ginere nu-şi prea punea nădejdea. Mă scula dimineaţa, după ce mă obliga seara să mă culc devreme, plecam cu el la câmp. Îmi amintesc câteva detalii cu caracter „lingvistic", despre care am scris în ziarul Reşiţei, „Timpul". Le reiau, le redau în aceste amintiri…

Urcam dealul spre o livadă care o avea în culme. Odată mi-a spus să cobor şi să dau drumul la mâţă. M-am uitat în jurul meu nedumerit, căci nu aveam cunoştinţă să fi luat cu noi vreo mâţă de acasă. O asemenea situaţie mi s-ar fi părut normală. Ştiam că dacă vrei să scapi de o mâţă nedorită, din cine ştie ce motive, o iei, o duci cât mai departe de casă, o părăseşti undeva

şi nu-ţi faci păcatul s-o ucizi. Aşa am făcut şi când eram copil în Poiana, când Mama Zoiţa mi-a băgat într-o tăfâlcă veche, un fel de săcotei, un pisoi, şi mi-a spus s-o arunc la Podul cel Mare. Scriu acest reper cu litere mari, căci era un fel de punct referenţial pentru spaţiul Poienei natale. Podul cel Mare, când l-am văzut după ani şi ani, revenind în Poiana, avea, spre surprinderea mea, cam vreo trei metri de la drum la albia pârâiaşului care trecea pe sub el. Am aruncat-o fără nici o remuşcare, ceea ce nu aş face astăzi, dar pisoiul s-a întors acasă după vreo două zile. Mare mi-a fost mirarea, socotind că drumul de întoarcere era o aventură pentru un prăpădit de pisic. Undeva, într-o revistă de tip magazin, am citit că în Anglia, o oarecare şi-a vizitat sora aflată la câteva zeci de mile distanţă şi i-a dus în dar, sau ca să scape de ea, o pisică. După câteva luni, pisica a poposit în curtea de unde fusese expulzată.

Dar m-am îndepărtat de „mâţa" lui Baci Gheorghe… Văzând că mă învârt năuc în jurul căruţei, mi-a explicat despre ce este vorba. De pe la jumătatea cociei se slobozea în jos un lemn, un băţ mai gros care avea la capăt o gheară de metal. O dată ce atingea pământul se înfigea şi nu mai dădea voie căruţei să se ducă înapoi la vale, când urcai în pantă, iar caii se puteau odihni în voie fără să mai ţină forţat cu hamurile greutatea.

Altădată, îi ajutam să încarce fânul, eu dându-i de jos din căpiţe cu furca, el aranjându-l în aşa fel ca încărcătura să fie uniform dispusă pe lungime şi lăţime. La un moment dat, taciturnul Baci Gheorghe îmi zice:

– Măi mereu, mă copile!

M-am ruşinat pentru moment pentru lenea mea şi m-am străduit să-i dau cât pot de repede, mai mereu cum înţelesesem eu. Din nou îl aud:

– Măi mereu, tu pruncule, eşti surd!

M-am forţat cât mă ţineau puterile. Baci Gheorghe a strigat domol, dar hotărât:

– Ho, domoale-te!

Am stat…

– Tu, mă copile, a continuat el cu barba în coada furcii, eşti român, or eşti turc. Tu nu înţelegi? Cocia asta trebă încărcată ca lumea, altminteri nu mai ajung cu ea acasă. Să-mburdă…

Am priceput pe dată că înţelegeam diferit de el. Eu credeam că se grăbeşte şi că şi eu trebuie să fiu mai iute, să-i dau fânul mai mereu, fest – cum ar zice bănăţeanul – pe o vorbă împrumutată de la nemţi. Eu nu ştiam că *mereu* sau *mereuţ*, spus mai dulce, înseamnă „rar", „încetişor"… Şi aşa am mai descoperit o nuanţă deosebitoare. E drept nu atât de gravă ca anglezismele englezilor din Albion cu cele al ale iankeilor, care se încăierau până se luau la bătaie, lăsată cu omor, măcar că vorbeau aceeaşi limbă, dar „zidul Atlanticului" diferenţiase semantic unele cuvinte până a le face de neînţeles. A trebuit să se înfiinţeze o comisie de mediere şi conciliere pentru a curma conflictele.

Baci Gheorghe mă ospăta copios, mai ales seara, deşi dimineaţa nu lipsea clisa, adică slănina, brânza, ouăle fierte, seara mandra cu lapte, asta după ce ni se punea pe masă o tigaie uriaşă cu carne friptă sau cu ouă făcute jumări. Oricum, slănina fragedă, potrivit de afumată şi sărată, nu lipsea din hrana celor din casa lui Baci Gheorghe. Şi bănuiesc că nici din cea a celorlalţi butineni cu stare cât de cât.

Târziu, am citit o anecdotă cam deocheată, la baza căreia nu ştiu cât adevăr se afla, despre ardeleni, mai bine zis despre sociologii improvizaţi ai şcolii lui Dimitrie Gusti. O fetişcană, studentă bănuiesc, a pornit entuziastă să facă o anchetă sociologică în rândul sătenilor dintr-o localitate din Ardeal. L-a găsit pe un ţăran, cam vârstnic, dar aparent bătrân, din cauza feţei arse de

soare şi a asprimii ridurilor. Intempestiv, fătuca anchetatoare, hotărâtă să afle cu ce se hrănea ţăranul, l-a întrebat, când acesta s-a aşezat să-şi bată coasa:

– Bade, ce mănânci dimineaţa când pleci la câmp?

– Apă', domnişorică, nu prea mânc cine ştie ce, că eu mă scol când soarele nici n-o răsărit, dar un dărab de clisă şi unu' de brânză cu pită şi ceapă tot apuc să iau în gură…

– Da' la prânz ce mănânci?

– Că n-oi fi bolund să stau până la prânz. Îmi pune muierea în straiţă pită, brânză, clisă; eu nu uit să-mi pun o glăjucă de vinars. Şi când îi soarele sus şi cămeşa mi-i lipită de spinare, mă trag la umbra nucului ăstuia, mânc pită, brânză, clisă, bat coasa, îi dau cu cutia, cu piatra asta care-o ţân în tioc, şi m-apuc de cosât mai departe.

– Şi asta-i tot ce mânci într-o zî câtâ-i de mare?

– Apăi nu-i chiar aşe… Când îi soarele în cruci, vine muierea sau fata a mare şi mi-aduce de mâncare…

– Ce? a întrebat fata, scopul „anchetei" ei fiind „ce mănâncă ţăranul".

– O oală de păsulă… Da cu clisă, nu aşe goală..

– Tot cu clisă?

– Apă' cum altminterea?

– Şi seara?

– Sara, dragă domnişorică, m-aşteaptă muierea cu cinci-şase ouă sparte în unsoare, cu scrijele de clisă, ş-apă mă pot culca liniştit…

– Iar clisă, s-a crucit fătuca. Dar nu ţi se ridică colesterolul?

Baci cum l-o fi chemând s-a uitat la ea ghiduş, puţin ruşinat, şi i-a răspuns:

– Fata moşului, dacă nu ţ-o fost ruşine să mă-ntrebi, eu ce să fac? Ţi-oi spune: iac-aşe se face, şi cu un gest cu mâna îndoită

de la cot i-a arătat fătucăi cam cât i se ridică lui, după atâta clisă, colesterolul.

La Baci Gheorghe, m-am simţit ca în sânul lui Avram şi el era tare mulţumit de mine. Ba uneori se şi mira:

– Mă copile, da cum poţi tu lucra ca omul mare? Aş fi avut ce să-i răspund, dar alungam asemenea explicaţii. Nu pentru că mi-ar fi stârnit amintiri neplăcute, ci că din ce în ce mai des mă apuca dorul de Neculai, de Mariţa, de Tiţa, de Mama Aglăiţa, ba chiar şi de Costache, tată-meu.

Prin Munţii Zarandului

Mai toţi din cei care mai rămăseserăm, în jur de 50 de elevi, mari şi mici, dormeau pe unde lucrau. Mulţi însă veneau seara la „dormitorul" comun, cel de la biserică. Nu ştiu cum s-a întâmplat, dar într-o seară, de pe la jumătatea lunii august, eram strânşi aproape toţi în acest dormitor. Somnul nu se lipea de noi. Parcă am fi fost înţeleşi, dar fiecare avea ceva de povestit de-acasă, despre ai lui, întâmplări mărunte, amintiri de la şcoala din Chişinău… Hotărât lucru, nu era ceva curat. Până când deodată a intrat cineva val-vârtej în dormitor strigând cât îl ţineau puterile: „Pace! Pace! S-a terminat războiul!" Prea multe n-am putut afla de la el. Învăţătorul din sat trecuse pe la unele case, printre care şi pe la cea unde lucra el, şi anunţase că Regele s-a adresat ţării că am încetat războiul împotriva ruşilor, că am cerut pace şi cam atât.

Entuziasmul nostru s-a potolit dimineaţa, când cu noaptea în cap, subdirectorul, care dormea la şcoala din sat, a venit la noi şi ni l-a stins de tot.

– Nu e nici o pace, să fim bine înţeleşi. Românii au întors armele şi acum luptă alături de ruşi împotriva nemţilor. Am încheiat doar un fel de înţelegere, de armistiţiu. După o scurtă pauză a

adăugat: Să nu plece nimeni, toată lumea să-şi vadă de treabă până vă spunem noi ce avem de făcut. Domnul locotenent Braga a şi plecat să ceară lămuriri.

Una din surprizele acestei „păci” am avut-o cu câteva zile mai târziu. Ion Mihai, care ne-a însoţit pe tot parcursul refugiului, şi-a adus aminte că-l cheamă Anatolie Savciuk, ba chiar şi-a adus aminte că ştie ruseşte. Dacă până atunci scăpa doar câte o vorbă rusească sau ucraineană, noi nu aveam de unde să ştim, acum începuse să ciripească de unul singur.

Odată i-a zis lui Costică Vrânceanu *păţan*, vorbă pe care eu nu am înţeles-o, iar mie *baistruc*, de asemenea obscură, dar amândouă aveau semnificaţii peiorative, evidente. Altădată mi s-a adresat cu *boseac*, cuvânt pe care mi l-a explicat Costică. Asta însemna „golan”, „vagabond”, înrudit cu un alt cuvânt rusesc cu sensul de „desculţ”. Îi dădea mâna să mă treacă în rândul desculţilor, căci pe el îl îmbrăca Crucea Roşie română, pe când eu nici nu mai ştiam ce bani circulă în toamna lui ’44. După începutul lui septembrie, se auzea că ruşii se apropie şi de părţile vestice ale ţării. Un lucru era clar şi chiar fusese declarat oficial de subdirectorul Scutaru. Dacă ruşii ar fi dat peste noi şi ar fi aflat că suntem fugiţi de la Chişinău ne expediau imediat în Basarabia şi de-acolo mai departe, spre Urali. Pe de altă parte, cei câţiva unguri din Buteni şi mai ales alţii de la Sebiş care lucrau la şosea şi-ar fi adus aminte de cântecul nostru revendicativ cu „Vrem Ardealul”. Băiatul morarului, care avea moară pe marginea şoselei care venea de la Sebiş spre Buteni, chiar le-a spus câtorva: „Vreţi mardeală, nu?” şi a continuat: „Parcă aşa cântaţi astă primăvară…”.

Braga plecase deja să se intereseze ce avem de făcut. A venit curând, ne-a adunat la un ceas târziu de seară aproape pe toţi la biserica-dormitor şi ne-a spus în mare taină că peste două-

trei zile vom pleca. Nu ne-a spus precis unde, dar am înţeles că nici un caz spre Sebiş, ci undeva, probabil la Vărădia de Mureş, pentru că de acolo vom primi două vagoane ca să ne ducă la Bucureşti.

Cineva a observat absenţa lui Ion Mihai…. Locotenentul s-a alarmat, dar nu mult după aceea Cociorvă, un vlăjgan dintr-a şaptea, l-a adus legat fedeleş şi i-a explicat locotenentului că l-a auzit că vrea să fugă la Gurahonţ, unde ruşii ajunseseră deja. De frică să nu ne pârască, l-a prins, l-a legat, iar locotenentul n-a dezaprobat deloc gestul lui Cociorvă. Ba a precizat şi i-a numit pe câţiva mai mari să-l aibă în grijă şi să-l păzească. Iar acestui ingrat i-a spus categoric:

– Să nu te aud că spui ceva cuiva; să-ţi ţii pliscul, că-ţi scot beregata şi ţi-o bag pe gât şi-ţi pun alta de pânză, auzi?

Într-adevăr, două zile după aceea, spre seară, când stelele spuzeau cerul senin al începutului de toamnă, ne-am strâns toţi, s-a făcut apelul, am fost daţi câte zece în grija unor elevi mai mari şi în care subdirectorul avea încredere şi am plecat. Locotenentul Braga nu a mers cu noi. S-a dus să aranjeze cu vagoanele care urmau să ne aştepte la Vărădia de Mureş.

Între Buteni şi Chisindia, cineva a găsit o cioată de nuc care sclipea ca o vatră de jar. Nu era altceva decât fosforul pe care îl dezvoltă cioatele putrede ale unor copaci, cu predilecţie cele de nuc. Cineva a avut ideea să desprindă bucăţele de putregai fosforescent şi să-l pună în piept sau în berete. Curând întreaga turmă de fugari era aidoma unui grup de licurici. Scutaru a înjurat cumplit şi a dat ordin să aruncăm putregaiurile. Ni se spusese că vom merge numai noaptea, ziua poposind în localităţile în care vom ajunge.

Prima noapte, cât mai rămăsese până la ziuă, ne-am petrecut-o la şcoala din Chisindia, dormind pe jos, direct pe podele.

Dimineaţa am fost masaţi în două săli de clasă, împărţiţi în două grupe diferenţiate după vârstă: cei de până la clasa a cincea într-o sală, ceilalţi, mai puţini, în altă clasă. Celor mici ne-a explicat subdirectorul care e situaţia ţării în acel moment. Am aflat că Mareşalul fusese arestat, că ruşii intraseră adânc în cuprinsul ţării, că au ajuns deja la Arad. Cineva a adăugat ceea ce ştia de la un unchi care îl găsise şi voise să-l ia cu el, dar el refuzase, că, la Arad, ruşii au dat năvală într-un depozit de vinuri, că au băut şi au căzut morţi ca muştele, căci conţinutul butoaielor fusese otrăvit de nemţi sau de români. Nu ştiu ce le spusese locotenentul celor mari, dar am auzit că patru din ei vor trebui să se prezinte la Comisariatul Militar din Alba Iulia pentru încorporare. Aceştia erau de vârsta armatei şi ajunseseră la această vârstă din diverse motive, probabil toţi din cauza repetenţiilor.

Noaptea următoare, adică seara după căderea întunericului, am plecat spre următoarea localitate, Păiuşani. În noaptea aceea am rămas cu trei mai puţin: cei trei incorporabili. Ion Mihai a încercat din nou să fugă, dar s-a potolit după o chelfăneală bunicică.

Era trecut bine de miezul nopţii când am ajuns în marginea Păiuşaniului. Un sătean sau cineva de la şcoală ne-a abătut chiar în marginea satului spre stânga, într-o livadă cu căpiţe de fân, cu pruni încărcaţi cu fructe de toamnă şi cu o odaie şi o şură, sau o stână. Noaptea, deşi senină, nu ne prea dădea putinţa să observăm prea departe în jurul nostru. Ne-am culcuşit prin căpiţele de fân; cei care n-au mai găsit loc nici aici, nici în şură, s-au culcat sub cerul liber. Dar nu înainte de a ne potoli foamea; aveam câte două pâini date din Buteni şi câte un kilogram de zahăr cubic, ce mai rămăsese din rezervele şcolii. Mâncam prune, după ce le pipăiam pe cele coapte, deşi erau aproape coapte toate, cu zahăr şi pâine. Nu puteam dormi din cauza setei, dar nu ştiam de unde

să luăm apă, mai ales că omul care ne însoţise ne lăsase în plata cerului spuzit de stele.

Dimineaţa ne-au trezit razele soarelui şi am văzut peisajul din jur, care, cu toată lipsa poftei noastre de a mai admira ceea ce era frumos, multora ni s-a părut mirific. În vale, la capătul dealului pe care ne aflam, se afla satul, întins de-a lungul unei ape mici, un pârâu, şi a unui drum care îl însoţea.

S-a hotărât să nu coborâm în vale. Să stăm acolo până seara. Abia pe la ora patru după amiază nişte săteni din sat ne-au adus vreo patru căldări mari cu papricaş, căldări de tuci în care oamenii făceau, de regulă, magiunul de prune. Pâine mai aveam, deşi se întărise ca piatra. La ea am mai adăugat trei mămăligi vârtoase, aduse de jos în două lepedeuri de pânză groasă, de cânepă. Legate cu aţă au mai fost aduse vreo 20 de linguri de lemn pe care le-am folosit pe rând, mâncând direct din cele patru căldări, fără să ne înghesuim, fără ceartă. Situaţia în care ajunseserăm ne unise într-un fel de omenească şi matură înţelegere.

Uitam să spun că la Chisindia, în cursul zilei, ne-am urcat pe vârful cel mai înalt al munţilor scunzi din jur, Drocea, de unde am văzut Buteniul ca în palmă. Am observat chiar şi drumul de la Sebiş la Buteni pe unde intrasem „triumfali" în sfârşitul primăverii acelui an. Nu ne puteam da seama, dar în dreptul morii, cea de pe partea dreaptă a drumului, cum veneai din Sebiş, am văzu norişori de fum de parcă ar fi avut loc trageri cu arme de foc, deşi nu auzeam pocnituri. Doar de câteva ori a străbătut până la noi zgomotul înfundat al unor explozii, probabil.

De la Păiuşani la Baia de Criş nu am mai mers noaptea, căci eram în inima munţilor şi în aceste sate nu erau unguri, iar ruşii erau departe, dincolo de Vărădia şi Săvârşin.

Braga lipsea, ca de obicei, aşa că singurul nostru

supraveghetor era Scutaru şi doi elevi din clasele a opta, care absolviseră, dar preferaseră să urmeze grupul.

Nu mult după ce ne-am instalat la Baia de Criş, la şcoală, a sosit şi Braga, anunţându-ne că nu vom putea obţine curând vagoane care să ne ducă din Vărădia de Mureş la Bucureşti, căci acolo trebuia să ajungem negreşit.

Ajuns în acest punct, trebuie să mă opresc pentru puţină vreme. Cred că amintirile mele nu sunt chiar aşa de fidele. Cercetând o hartă a judeţului Arad, observ că Baia, în care vom sta aproape două săptămâni, e numită pur şi simplu Baia. Nu ştiu de ce mi-a rămas mie în amintire cu numele de Baia de Criş, căci Crişul Alb e departe, în marginea Buteniului. Despre el şi despre Zugăul unde ne bălăceam în zilele toride de vară, înainte de a intra slugă pe la gospodarii din Buteni, voi povesti mai târziu, acele locuri fiind legate de un personaj cu care era să mă întâlnesc după vreo patru ani în beciurile Siguranţei din Buzău, înainte de a fi instituită Securitatea Statului. O Baia de Criş figurează în jud. Hunedoara. Apoi, pe Drocea am urcat nu când eram în Chisindia, ci, foarte probabil, în timpul unui popas între Chisindia şi Păiuşani, căci Drocea e departe de vatra Chisindiei, dar, cu toată distanţa mare de la Drocea la Buteni, priveliştea Butenilor am văzut-o, măcar că era la o distanţă apreciabilă, peste 40 de km; Drocea era însă cota cea mai ridicată a regiunii, peste 800 de metri altitudine.

De la bun început, ajunşi în Baia, am fost repartizaţi pe la case, căci nu mai aveam ce mânca. Oamenii ne-au luat cu încredere, în cea mai mare parte a lor, alţii cu oarecare reţineri. Eu, Costică şi cu un alt coleg (Să fi fost Galatâr, fratele viitorului medic de la Cluj, asistentul doctorului Chiricuţă, cel care a operat-o pe Tiţa de cancer uterin, poate Oancea, viitorul profesor de istorie de la Timişoara? Nu-mi amintesc). Dormeam în fânul din

podul grajdului, ziua plecam cu cineva din gospodărie la strânsul porumbului, a fasolei de prin porumb, a dovlecilor. Am mai păscut chiar şi nişte vite pe Valea Juliţei, pârâul care trecea prin sat. Oricum, aveam de lucru, veneam seara târziu rupţi de oboseală, dar eram răsplătiţi cu mandră şi lapte, cu mâncare bună şi consistentă, în general.

Alături de noi, o babă care locuia singură l-a luat pe Apolinarie Ţurcanu, Polea, cum îi ziceam toţi, care a nimerit după război şi el în Reşiţa, cu tată agent sanitar şi pe care l-am vizitat când l-am descoperit, în casa lor din Dealul Crucii. Era cam slăbuţ cu duhul, expansiv, cu un frate, Tolea (Anatolie), medic veterinar undeva pe Pusta Bănăţeană. El, când l-am reîntâlnit, lucra la uzinele din Reşiţa, ca electrician. Acum când scriu cred că sunt vreo 10-15 ani de când nu mai ştiu nimic de el. Polea nimerise – cum zic – la baba de alături. Aceasta nu avea nimic de lucru decât să le dea mâncare orătăniilor puţine câte le avea şi celor două capre. Polea huzurea, căci baba îl luase mai mult să-i ţină de urât. Îi purtam ciudă, mai ales că se lăuda zilnic cu ce-i făcea baba de mâncare. Atât mi-a aduc aminte că odată ne-a spus că baba i-a făcut o „mămăligă cilibie”, la care noi am adăugat câteva vorbe ruşinoase, cu ceva „… de babă fript”. Nu ne era cunoscut cuvântul. El, băsărăbean fiind, îl ştia de la el din sat. L-am căutat mai târziu în dicţionare şi am aflat că acest cuvânt avea o pletoră semantică foarte bogată. Polea fusese ţinta ironiilor şi la Chişinău, la internat, căci, peltic fiind, zicea că deşteptarea era „la clinci clincizăşclinci”, sau aproximativ aşa.

Braga purta după el, măcar că era mai mult plecat, o curviştină culeasă de prin Chişinău şi care ne-a însoţit până ne-am destrămat la Bucureşti, fiecare ducându-se în patru zări, la patru şcoli normale din ţară. Despre această ciudată însoţitoare a noastră şi ţiitoare a lui Braga, voi aminti mai târziu, când va fi

vorba de anii sfârşitului de deceniu '40, după abdicarea Regelui, căci atunci întâmplarea a făcut s-o reîntâlnesc.

Braga ne-a anunţat decis că peste trei zile vom pleca la Vărădia de Mureş, unde ne vom îmbarca în două vagoane. Pentru că nu putea şti cât va dura drumul până în Capitală, înainte de a pleca iarăşi să mai rezolve ce mai avea de rezolvat, i-a lăsat ca sarcină subdirectorului Scutaru să facă pâine cu o zi înainte, ca fiecare să aibă două pâini la el, să taie imediat doi berbeci cumpăraţi din sat, pe care să-i facă pastramă, să-i usuce în tăvi ca să ţină câteva zile.

Îmi mai amintesc o întâmplare de la Baia. Dormeam în podul grajdului, cum spuneam, când într-o noapte am auzit câinii lătrând, apoi două focuri de armă şi un schelălăit de câine care s-a stins repede şi în ograda gospodarului nostru au apărut doi ruşi. Ştiam că se găsesc la Văradia, că trec coloane pe acolo, dar aceştia s-au abătut în noaptea aceea căutând hazeaice sau cine ştie ce altceva. Îi vedeam pe uşa de la podul grajdului, dar tăceam mâlc. Gazda avea o fetişcană puţin mai mare decât noi. Am văzut-o zbughind-o din odaie şi, dând să iasă pe uşa dinspre grădină, s-a trezit faţă în faţă cu cei doi ruşi. S-a lăsat pe vine tremurând, a început să plângă şi dinspre poalele cu care dormea a pornit un pârâiaş subţire. Ruşii au văzut, au început să râdă ca nişte apucaţi, apoi şi-au spus ce şi-au spus şi au lăsat-o cinchită pe vine, paralizată, acolo în tindă, ei plecând mai departe să caute alta mai puţin slabă de fire.

Peste trei zile eram în gara din Vărădia de Mureş…

Spre Bucureşti

Vagoanele n-au venit aşa cum ne spusese Braga. Ne-am improvizat adăposturi într-un depozit de lemne şi am dormit o noapte tremurând de frig, căci se făcuse răcoare. A doua zi

lucrurile încă nu se lămuriseră. Foamea ne chinuia, căci, chiar dacă pâine mai aveam, pastrama era pe sfârşite. Învârtindu-mă printre linii, am dat peste moldoveni de-ai mei pe care i-am recunoscut după vorbă. Văzându-mă că-i cercetez, cel mai vârstnic dintre ei m-a întrebat:

– De unde eşti, mă băiete?

– Din Dolhasca am spus eu.

– A cui din Dolhasca şi cu cine eşti aici?

I-am explicat că nu-s chiar din Dolhasca, ci dintr-un sat de lângă Dolhasca, care ţinea de ea, acesta a exclamat bătându-se cu pălmile peste şolduri:

– Mă, nu-l cheamă pe tată-tău Costache?

– Ba da…

– A început să râdă şi mi-a spus că el e Harhat şi de la el a cumpărat Tata o vacă cu nărav. Era cel cu vaca buclucaşă, care se sugea. Mi-a dat un coltuc de mălai, o bucată de brânză iute şi o ceapă. Le-am mâncat hulpav. Asta era pe la orele dimineţii.

După masă, văzând că nici vorbă nu era să ne dea cele două vagoane promise şi pentru că Scutaru ne anunţase că şi în noaptea aceea vom dormi printre lemne, tot cu Costică şi cu încă un elev din clasa a cincea, un vlăjgan bălai, basarabean din Cahul, fecior de dascăl, orfan, căci tată-său murise pe front, iar mamă-sa la nici o săptămână după ce a aflat vestea morţii lui, şi de inimă rea, dar şi de o boală care o rodea mai de mult, am plecat pe o vale spre Săvârşin, unde se găsea şi o linie îngustă pe care se aduceau lemnele la Vărădia cu nişte vagonete mici. Am lăsat vagonetele în pace şi ne-am oprit într-un sat. Care să fi fost acesta mi-e greu să spun. La una din case am fost primiţi, căci ceream de mâncare, am mâncat iarăşi mandră (mămăligă) cu lapte şi, văzându-ne rupţi de foame, femeia ne-a mai făcut şi o

tigaie cu ouă. I-am mulţămit cu sărut-mâna de nu ştiu câte ori, am ieşit în uliţă şi am luat-o înapoi pe unde venisem.

Sătui, acum ne ardea de joacă. Am urcat pe o coastă de deal, şi-am dat drumul la lemne pe o ulucă, care luau viteză cu cât înaintau, iar la capătul ulucului zburau ca nişte proiectile până dincolo de calea ferată îngustă. Mai la vale am găsit nişte vagonete, ne-am urcat în unul din ele şi, cu doi pari puşi în faţă în dreptul roţilor, ne-am lăsat să alunecăm în pantă. Vagonetele prindeau viteză, iar noi le struneam cu parii. Asta până când mie mi-a scăpat parul din mână şi, ca şi când acesta era legat de celălalt, al elevului dintr-a cincea, a zburat şi el din mâna frânarului. Vagonetele erau acum slobode, în voia lor, să prindă viteză cât puteau până, evident, n-ar mai fi putut face faţă şi ar fi sărit de pe şine. Am sărit noi înainte să ne arunce vagonetele. Am scăpat numai cu nişte zgârieturi, cu vânătăi şi cu câţiva spini de salcâm intraţi în părţile moi.

În gară, la Vărădia, aceeaşi nesiguranţă. Nu se ştia nimic. Pâ-nă când, deodată, Braga a venit agitat, ne-a spus să ne luăm lucrurile şi să ne grăbim spre celălalt capăt al liniilor, unde vagoanele ne aşteptau. Şi aşa, spre seară, am plecat spre Bucureşti.

Ne-am împotmolit în Ilia şi şedeam ca să se formeze o altă garnitură. Ne-am trezit deodată într-o garnitură militară, cu chesoane, tunuri, ostaşi. Nu mult după aceea, cam pe la ora zece, a sunat alarma în sirena de deasupra gării; convoiul de militari şi noi, între vagoanele lor, ne-am mişcat înapoi, sub o perdea de plopi, la un kilometru în afara gării. Câteva avioane germane au tocat bine gara şi trenurile rămase acolo, printre care am fi fost şi noi dacă norocul nostru nu ne-ar fi aruncat printre militari. Nu am mai putut intra în gară până nu s-a reparat una din linii.

Drumul de la Ilidia, după ce am scăpat de strânsoarea învălmăşelilor de trenuri, a fost fără incidente, mai ales că frontul

era demult împins spre apus. Nici cum am ajuns în curtea Liceului „Matei Basarab” nu-mi aduc aminte.

Nu pot uita însă momentul când actul „oficial” al desfiinţării Şcolii Normale „Mihai Viteazul” din Chişinău a fost consumat în termeni banali, dar nu lipsiţi de emoţie. Subdirectorul Scutaru şi încă doi străini ne-au anunţat că ne lasă timp de gândire până după masă, când ne vom strânge din nou şi fiecare va spune la care şcoală normală din ţară vrea să se ducă: la Caransebeş, Târgu Mureş, Deva sau Buzău.

Doisprezece din cei câţi eram ne-am hotărât să optăm pentru Şcoala Normală „Spiru Haret” din Buzău. Fiecare avea motivul său. Eu am zis că este puţin probabil ca ai mei să se întoarcă de pe unde se vor fi găsit în Moldova, dar dacă? Se vor fi stabilit undeva prin Ardeal sau Banat… Şi atunci? Buzăul se găsea cam la mijlocul acestor probabile zone. Şi la Buzău m-am hotărât să merg împreună cu ceilalţi unsprezece, printre care Costică Vrânceanu, Zamşa Leonid, Hapurne (şi mai nu ştiu cum), un bucovinean, Covrig şi alţii.

Covrig, cu şcoala încheiată, absolvent, de fapt, făcut ad-hoc pedagog, a fost numit şeful grupului de „buzoieni”. Înainte de a pleca am trecut pe la un punct de Cruce Roşie, unde am primit câteva caiete maculator, câte un creion, o gumă, o bucată mare de săpun de rufe şi câte o pereche de pantofi. Am vrut să-i schimb căci erau mult mai mari decât laba piciorului meu, dar n-am găsit alţii mai mici, aşa că i-am luat aşa cum erau. Ni s-a spus să mai aşteptăm câteva ore, căci cineva se dusese să ne aducă şi nişte bani. Am stat, am dormit în curtea acestui sediu aflat undeva pe Călăraşi şi, după masă ni s-a dat câte o sumă de bani, nu mulţi, dar ştiu că ne-am bucurat.

V

„Păduchi aveţi?”

Am ajuns noaptea în gara Buzăului şi am dormit în sala de aşteptare până dimineaţă.

Am întrebat în spatele gării pe un birjar, care aştepta pe cineva să-l ducă în oraş, pe unde putem ajunge la şcoala normală şi, îndrumat de el, am luat-o paralel cu calea ferată până la un loc, am trecut de stadionul cu tribunele în paragină, chiar prin marginea Crângului, dar am greşit neluând-o pe prima stradă din dreapta. Am nimerit însă şi pe cealaltă, făcându-ne oarecum intrarea în internatul şcolii, în şcoală propriu-zis, căci şcoala era la un loc cu internatul, dinspre bulevardul străjuit de castani pe amândouă părţi, care începuseră să-şi lepede frunzele. Cât pe-aci era să intrăm în normala de fete, aflată în stânga. Cea de băieţi era puţin mai în dreapta şi mai departe de bulevard.

Apropiindu-ne de ea ne-am oprit, ezitând, căci dincolo de gardurile de scândură şi sârmă ghimpată am văzut foind soldaţi ruşi. Ne-am oprit şovăielnici, am trimis pe Covrig, şeful nostru, cel cu lista şi cu adresa din partea Liceului „Matei Basarab” şi am aflat că aproape jumătate de şcoală era ocupată de ruşi, unde aceştia îşi făcuseră spital. A trebuit să dăm ocol câteva sute de metri până am nimerit poarta mare, din faţa şcolii, aşa că ne-am făcut intrarea pătrunzând în şcoală chiar prin faţă, prin holul cel mare, flancat de cancelarii, de secretariat şi alte încăperi ale conducerii şcolii. Am fost urcaţi, de un om al şcolii, Baci Gavrilă, la etajul unu, pe pavilionul clădirii cel dinspre Crâng. Ne-a oprit în faţa unui dormitor, ne-a spus să lăsăm lădiţele şi boccelele jos şi să aşteptăm.

Eu nu mai aveam boccea din faţă de perină, ci o lădiţă cubică, cu muchia cam de 40 cm, pe care o găsisem la Văradia. Lădiţa fusese pentru nu ştiu ce fel de muniţii, avea un sistem foarte ciudat, dar sigur, de închidere, puteam să-i pun şi lacăt. Ea mă va însoţi multă vreme, până am pierdut-o şi, într-o vară, după ce i-am găsit pe ai mei, mi-a făcut Tata o valiză din scânduri, dar grea de abia o puteam duce goală.

Am aşteptat. Curând, din capătul coridorului a apărut Baci Gavrilă însoţit de un personaj straniu la prima vedere, mai ales pentru acele vremuri. Înalt, aproape scheletic, îmbrăcat în negru, cu pantofi lustruiţi de parcă Gavrilă îl scosese din vreo sală de bal… Am băgat de seamă acest detaliu poate şi pentru că încălţămintele noastre nu numai că erau sărăcăcioase, unele legate cu sârmă ca să nu li se desprindă tălpile, dar şi aşa de împestriţate încât nu putea să nu ne sară în ochi pantofii lucioşi ai misteriosului personaj. Pantofii primiţi de la Crucea Roşie de pe Calea Călăraşi nu-i încercasem încă.

După ce a păşit în capătul coridorului, şi-a scos pălăria cu boruri tivite, lăsând privirii noastre un cap aproape lipsit de podoaba capilară, deşi trăsăturile feţei aceluia arătau un om tânăr, puţin trecut peste 40 de ani. S-a oprit în faţa noastră, şi-a plimbat privirea de câteva ori peste noi, de la un capăt la altul, cu ochi pătrunzători, în care nu se putea citi blândeţea. A înclinat capul, a dat un „bună ziua" abia auzit şi cam piţigăiat, care ne-a împietrit mai mult. Ne-a mai cercetat o dată scurt şi a întrebat cu privirea pe deasupra capetelor noastre, unele tunse chilug, altele cu pletele până pe umeri:

– Păduchi aveţi?

Întrebarea ne-a lăsat fără grai. Cine era omul acesta care voia să ştie dacă avem sau nu avem păduchi? Bănuia măcar ce s-a întâmplat în cele şase-şapte luni de când plecasem cu ce

apucasem ca să nu ne prindă ruşii? Peste ani şi ani, am citit că un cirac din Şcoala lui Dimitrie Gusti a întrebat pe o bătrână, care moţăia în faţa porţii, dacă avea păduchi. Răspunsul babei l-a stupefiat:

– Dar ce, muică, îs moartă să nu am?

Nu i-a răspuns nimeni, dar nici nu cred că avea nevoie de răspunsul nostru, aşa că nu a mai aşteptat să-i răspundem şi s-a adresat cu glas neutru, nici blând, nici poruncitor, omului care ne întâmpinase:

– Gavrilă, du-te la colonel, spune-i că te-am trimis eu în chestia despre care am vorbit aseară. Spune-i să ne dea… A făcut o pauză, ne-a mai cercetat o dată, ne-a numărat, cred, şi a continuat: să ne dea echipament pentru 12 elevi… perne, cearşafuri, pături… Dacă poate şi binevoieşte, pături să ne dea câte două de fiecare. Nea Gavrilă a plecat, iar personajul cu haine negre şi cu pantofi lucioşi s-a îndreptat spre noi, de data aceasta cu glas ceva mai binevoitor:

– Nu intraţi în dormitor până nu vine Gavrilă. Mata, drăguţă, s-a adresat lui Covrig, şeful nostru, răspunzi de tot. Şi a plecat lăsându-ne descumpăniţi.

De la Covrig, care voia să-i spunem „domnu' pedagog”, am aflat că Gavrilă Ţaga era un ardelean care se refugiase când au intrat ungurii în Sălaj, a făcut frontul, a căzut prizonier la ruşi din chiar primele zile, a făcut ce a făcut şi a venit o dată cu ei, cu cei care îşi aveau spitalul în şcoală. Ruşii l-au dat şcolii şi el intermedia între şcoală şi spital, mai ales că învăţase ruseşte de parcă se născuse în stepa Donului.

Şi iarăşi, la fel de repede, s-a întors Gavrilă, Covrig al nostru şi ceilalţi doi elevi, cu cearşafuri, pături şi nişte perne minuscule. Au plecat din nou şi au revenit cu ce mai rămăsese de adus.

Parcă voind să ne aline chinul oboselii, dar mai ales al foamei, Baci Gavrilă ne-a anunţat că după ce ieşim de la baie ne duce jos să mâncăm şi apoi putem veni să ne facem paturile. Jumătate din noi nu l-am putut auzi şi nici să ne bucurăm, căci adormiserăm.

La spitalul ruşilor, surpriza pentru noi a fost mare. Am stat în aburele gros, care venea în fuioare de pe sub nişte bănci de lemn lungi, mai mult de o oră, uitând de foame. Între timp, toate hainele noastre se coceau într-o etuvă mare cât o batoză. Cei care aveau cămăşile mai jerpelite şi izmenele zdrenţuite au primit izmene şi cămăşi ruseşti. Cei mici se pierdeau în ele. Câţiva mai mari au primit şi nişte rubăşti cam ponosite, dar fără găuri şi descusături.

Nu peste multă vreme era să aflăm şi povestea acelui domn cu haine negre şi pantofi lucioşi, directorul şcolii, şi motivul pentru care ruşii fuseseră atât de binevoitori cu noi.

Un acordeon buclucaş

A doua zi, după ce ne-am instalat în dormitor fiecare cum a vrut, aceiaşi doi elevi, Nea Gavrilă şi Covrig ne-au adus trei cutii de şah, un acordeon şi trei mingi. Odată cu aceasta ni s-a pus în vedere să nu părăsim şcoala, căci, deşi trecuse de jumătatea lui octombrie, cursurile nu vor începe curând. Comandantul ruşilor promisese şcolii că vor elibera peste o săptămână-două şi celălalt pavilion.

Nevasta lui Baci Gavrilă ne pregătea mâncarea, ajutată de cel mai mare dintre noi, Anatolie, Tolea sau Tărîţă, cum îi ziceam toţi. Fiind şi el absolvent, ar fi putut să se ducă undeva la vreun post de învăţător, dar a rămas bucătar încă multă vreme. Mâncarea era ca vai de ea şi puţină. Şcoala nu avea alimente, nici fonduri să-şi procure. Dimineaţa mâncam zi de zi terci de

făină de porumb amestecat cu câteva fire de brânză. Făina de porumb era uneori aprinsă, brânza stricată, dar mâncam tot ce ni se dădea. La prânz, prune uscate cu arpacaş sau cu mei, uneori această mâncare era îmbunătăţită cu bucăţele de slănină. Bună era şi mâncarea de praz dacă i se adăuga iarăşi slănină, dar zilele de răsfăţ erau cele cu iahnie de fasole.

Aşteptam să înceapă cursurile, să vină elevii şcolii, să aducă alimente, aşa cum era obiceiul şcolilor normale, toate cu internate. Dar aşteptam acest moment şi cu o oarecare nelinişte. Cum vom fi primiţi noi, viitorii lor colegi? Colac peste pupăză, pe lângă cei doisprezece, au mai venit încă şase, cam între 16 şi 18 ani, trimişi de Crucea Roşie, băsărăbeni, în afară de unul care era de undeva de pe lângă Tecuci, dar care îşi pierduse părinţii în învălmăşeala războiului, a refugiului.

Grădina şcolii, semănată de elevi, fusese, aproape toată, recoltată de ruşi şi totuşi mai rămăsese o bucată bună cu morcovi, cu ardei graşi întârziaţi, pătlăgele. Ne-am bucurat când Baci Gavrilă ne-a anunţat că trebuie „să facem curăţenie” în ce mai rămăsese, înainte de a face-o ruşii. În trei zile am strâns tot şi ne-am îndopat cu ardei, cu roşii câte am mai găsit coapte, ba şi cu morcovi, pe care nu-i mai spălam, ci-i răzuiam cu un ciob de sticlă.

Într-o după-amiază, Covaşă şi Zaman au fost chemaţi de domnul director şi s-au întors fiecare cu câte o carte pe care trebuiau s-o citească şi după aceea s-o restituie.

Încet, încet am aflat câte ceva despre acest personaj care răspundea acum de noi şi care, cu toată asprimea lui, începuse să ne inspire respect, ba chiar o oarecare simpatie. Cele mai multe le-am aflat de la Tolea, care şi el le aflase de la bucătăreasă. Baci Gavrilă era zgârcit la vorbă, în schimb Ţaţa Nataliţa, moldoveancă din Paşcani, era slobodă la gură, limbută. Uneori o

suspectam de o prea multă imaginaţie înfierbântată, că înflorea lucrurile.

Întâi am aflat că Nea Nicu avea 42 de ani. Nea Nicu îi ziceau elevii şcolii şi, din momentul când am aflat, aşa i-am zis şi noi. Bineînţeles, nu când ne adresam lui, dar aceste ocazii se iveau rar, ci numai când vorbeam despre el.

Acordeonul nu prea ajungea în mâinile oricui. Covaşă ştia să-l folosească şi ne desfăta cu muzică populară, dar şi uşoară, cu tangouri, cu romanţe.

Eram singur în dormitor, am luat Hohnerul şi, după ce l-am proptit cu greu cu curelele pe umeri, prea largi pentru umerii mei firavi, el prea greu, am început să umblu cu degetele pe clape, nu şi pe başi şi de sub degete au ieşit repede câteva acorduri din „Undeva departe, un soldat scria…”. Am încercat altceva, nu voit de dinainte, ci cum se nimerea ca primele acorduri întâmplătoare să aparţină unei melodii şi deodată una s-a lăsat singură cântată, iar eu, entuziasmat, am umflat burduful cât am putut şi-i dădeam înainte. Uşa dormitorului s-a deschis brusc, în uşă, roşu la faţă, Nea Nicu:

– Ce cânţi, drace? Lasă acordeonul jos. L-am aruncat repede pe pat de parcă m-ar fi ars la degete.

Când era în toane bune, oricui îi zicea: „Drăguţă, matale n-ar trebui să faci aia şi aia”, când era indispus sau avea motive de nemulţumire folosea pe „drace”: „Pe unde ai umblat, drace, de nu te-am putut găsi?”

– Ce cânţi? a repetat el. Eu nu ştiam şi dădeam nedumerit din umeri. Unde ai învăţat asta? Câţi ani ai? Şi deodată mi l-am amintit pe Vasile Cămăruţă cu care cântam zilnic cântece legionare. Cântam „Garda, Căpitanul şi Arhanghelul din cer”, cel cu „moartea, numai moartea, legionarăm”, vorbe pe care nu le înţelegeam.

– Ia acordeonul şi hai cu el la cancelarie. S-a şters pe mână după ce a închis uşa. Obiceiul acesta îl observasem demult. Se ferea cu grijă să nu pună mâna pe orice, se ştergea pe mâini. Acum parcă se ştergea şi de „Gardă” şi de „Căpitan”.

Scandalul a izbucnit când au venit ceilalţi şi, mai ales, când s-a aflat că directorul confiscase acordeonul şi de ce-l confiscase, căci nu puteam să ascund motivul.

Misteriosul Nea Nicu

Covrig începuse să aibă o oarecare influenţă pe lângă Nea Nicu şi nu ştiu ce argumente întrebuinţase, dar după trei zile ni l-a dat înapoi, cu interdicţia de a nu-l mai folosi altcineva decât Covaşă şi Zaman, singurii care ştiau să cânte şi care au fost instruiţi să aibă grijă ce cântă.

Covaşă şi Zaman şi-au dus cărţile înapoi şi au venit cu altele, nu prea mulţumiţi, dar bucuroşi că mai fuseseră chemaţi încă doi. Cărţile pe care le dădea Nea Nicu nu trebuiau citite obligatoriu, ci doar dacă voiai şi-ţi plăceau. Dacă ziceai că le-ai citit te întreba câte ceva despre ele, te corecta când făceai vreo confuzie, îţi mai spunea câteva date despre scriitor şi-ţi dădea altele. Nu-ţi fixa termen.

M-a chemat şi pe mine. Scena mi-e vie şi acum. Era un mare eveniment să pătrund în sanctuarul Nea Nicului. Nu m-a dus în biblioteca şcolii, deşi el ţinea cheile, ci la el, acolo unde dormea şi îşi petrecea serile în singurătatea lui.

Zic singurătatea lui, căci de la Ţaţa Nataliţa, prin Tolea, am aflat că Nea Nicu fusese repartizat după terminarea facultăţii la un liceu din Cetatea Albă, în Basarabia. Au primit post şi el şi fata cu care imediat s-a căsătorit. Aceasta, după două luni, a murit de o tuberculoză „galopantă” şi Nea Nicul nostru nu s-a mai recăsătorit. A mai stat cât a stat în Cetatea Albă, dar

nemaiputând suporta să vadă zilnic lucruri, locuri care îi aminteau de fosta lui soaţă, s-a mutat la Buzău. S-a stabilit în şcoală: aici dormea, aici mânca, răspundea şi de biblioteca şcolii, era apreciat de autorităţi. Noaptea controla dormitoarele, îi învelea pe cei care se descopereau, controla dacă plantoanele îşi fac datoria. Aviza învoirile date de pedagogi, cunoştea tot ce se întâmpla în şcoală. Verifica aproape zilnic mâncarea de prânz a şcolii.

Înainte de a fi el director al şcolii fusese un altul cu numele de familie Palade. Târziu de tot am aflat că acesta era tatăl lui George Emil Palade, citolog american de origine română, care a obţinut în 1974 Premiul Nobel.

Unde dormea fusesem chemat şi eu. Un perete era plin de cărţi aranjate în ordine, încât credeai că erau puse pe rafturi doar pentru decor. Un aparat de radio cânta în surdină, pe pereţi erau câteva tablouri (peisaje, natură moartă, mai mult flori) şi tabloul unui bărbat pe care l-am recunoscut imediat: era Napoleon, aşa cum îl văzusem într-un manual, după ce fusese înfrânt de cei doi mareşali… Nu-mi aminteam unde avusese loc bătălia şi nici numele celor doi învingători.

Nea Nicu m-a cercetat din cap până în picioare, oprin-du-se cu ochii mai mult la amărâţii mei de pantofi cu trei numere mai mari, cu ziare în bombeuri, pantofi pe care îi primisem de la Crucea Roşie, înainte de a pleca spre Buzău şi pe care nu mai avusesem timp să-i schimb. Mi-a cercetat şi surtucul ponosit, claia de păr netunsă. Mă simţeam stingherit, dar stinghereala mi s-a spulberat imediat când m-a poftit să stau chiar pe fotoliul din faţa biroului său, în care m-am cufundat cum numai în căpiţele de fân care le făceam cu Tata la Cantonul 330 mă mai scufundasem. Nu-mi puteam lua ochii de la portretul lui Napoleon, dar Nea Nicu nu mi-a mai dat răgaz să cercetez încăperea. Radioul cânta în surdină, sunetele venind de departe şi nu ne

stingherea vorbirea. M-a întrebat de unde sunt, cum îi cheamă pe părinţi, dacă am fraţi, unde se găsesc ei acum. I-am spus tot, nu i-am ascuns nimic… Am văzut o umbră de tristeţe când i-am spus că Mama e moartă, de aceea am ţinut să adaug că aveam altă mamă, Mama Aglăiţa, că „ne creşte şi ne hrăneşte”, formulă de care nu mă puteam desprinde, ea fiind esenţa educaţiei, creşterii din toate punctele de vedere. Singurul lucru pe care l-am ocolit a fost acela al despărţirii de tatăl meu şi cum m-a lăsat singur cu elevii şcolii, iar ei au plecat nu ştiu unde.

Nea Nicu avea pregătită de dinainte cartea care voia să mi-o dea. Nu mi-a înmânat-o până ce nu mi-a spus că scriitorul care o scrisese era născut nu departe de locul meu de naştere, că e un mare prozator român, că a scris romane despre vremea lui Ştefan cel Mare şi alţi domnitori ai Moldovei, dar şi despre oamenii simpli cu care se împrietenea uşor, mergând cu ei la vânătoare, la pescuit. Mă chinuiam să ghicesc cine era acesta, dar nu reuşeam. L-a lăsat pe scriitorul cu romanele istorice şi m-a întrebat dacă mai ştiu ce alţi scriitori erau de prin acele părţi.

– Eminescu, m-am grăbit eu să spun. Nea Nicu a fost de acord, iar eu, încurajat de cunoştinţele mele, l-am adăugat şi pe Ion Creangă.

– Ei, lasă-l pe Ion Creangă. Era prieten cu Eminescu, dar el era din ţinutul Neamţului. Aşa că mi-am dovedit cu acest prilej lipsa de cunoştinţe şi la geografie, căci eu credeam că Humuleştii nu-s departe de Dolhasca, sau poate făcusem vreo confuzie cu Fălticenii, cine ştie.

– Uite aici o carte care o să-ţi placă. Cele ce se întâmplă nu-s chiar de pe la voi, ci mai de la munte, dar o să-ţi placă sigur. Nu m-am putut stăpâni şi, voind să mă reabilitez măcar cu istoria, căci până atunci nu prea făcusem impresie bună, am arătat la portretul din perete şi am zis că ştiu cine e.

– Cine? a întrebat contrariat Nea Nicu.

– Napoleon la Waterloo şi m-a mirat cum de-mi adusesem brusc aminte de numele localităţii care a marcat sfârşitul măreţiei lui Napoleon.

– Drace, a zis Nea Nicu, ce-ţi veni? Dar vedeam că rămăsese şi el puţin pe gânduri. Nu-i nici un Napoleon; departe griva de iepure (iar eu habar nu aveam ce e griva). Sunt eu, când eram oleacă mai tânăr.

Eram de-a dreptul năucit şi simţeam nevoia să plec imediat, orice ar fi crezut despre mine. Cum naiba? Nu numai ciuful de pe frunte, nasul puţin coroiat… Ba nu, al Nea Nicului era mai mare… , gura… E drept că-i lipseau epoleţii şi însemnele imperiale… Cum de nu observasem? Dar aerul acela trist, al învinsului, era al lui Napoleon. Am bâiguit ceva, dar am plecat împăcat că pe faţa Nea Nicului n-am văzut supărare, ci o umbră de tristeţe care îl făcea să semene şi mai mult cu cel din portret. Mi-am dat seama că nu luase remarca mea ca pe o jignire, că ar fi crezut că am făcut-o voit.

Am dat bună seara şi am plecat cu cartea sub braţ. Abia la dormitor am văzut că era „Baltagul” de Mihail Sadoveanu…

Prietenul lui Nea Nicu, rusul

În săptămâna următoare era vorba să înceapă cursurile. Emoţiile mele creşteau şi cred că şi ale altora. În clasa a doua nu eram decât trei: eu, Costică din Chiştelniţa şi Dănilă, tot moldovean şi el, din Moldova nordică. Nici nu ştia bine dacă satul lui va rămâne la ruşi sau va cădea dincoace de graniţă, la români. Covrig dispăruse. Cineva spusese că-şi găsise o văduvă (şi ţara era plină de văduve) din Mizil. Deci renunţase la pretenţia de a fi pedagog. A venit să ne cunoască cu o zi înainte şi pedagogul, un om blând, cu mustaţa stufoasă, domnul Nistor, şi ne-a spus să nu ne aşezăm

în bănci împreună, să lăsăm pe cei care vor veni să hotărască. Până la urmă n-am putut să-i urmăm sfatul. Costică nu a vrut să se despartă de mine, iar Dănilă a fost acceptat cu uşurinţă şi delicateţe de un lungan, Tesloveanu, „râmnicean sărat" – cum îi ziceau colegii – dintr-un sat, Boldu, de lângă Râmnicul Sărat.

S-au obişnuit repede cu ideea că le vom fi colegi. Ne priveau cu o oarecare curiozitate. Nu lipseau nici uitături furişe dispreţuitoare, dar în general am fost repede acceptaţi, căci fiecare, sau aproape fiecare, fusese victimă a războiului: le muriseră taţi, fraţi, sau rude apropiate. În cele mai fericite cazuri se întorseseră vii, dar schilodiţi.

Nici profesorii deocamdată nu aveau de lucru cu noi. Cu timpul lucrurile s-au mai complicat. Nu aveam materiale pentru desen, pentru lucru manual, obiect pe care şcolile normale puneau preţ; nu aveam manuale şi, mai grav chiar, nu aveam nici elementarele caiete maculatoare pe care să luăm notiţe, creioane, ca să nu mai zic de vioară, instrument necesar, căci un viitor învăţător trebuia să stăpânească acest instrument. Dar viori lipseau şi altora nu numai nouă. Problema era rezolvată prin împrumutul, propriu-zis închiriatul, de la elevi din alte clase, dar pentru asta îţi trebuiau bani.

Nu aveam voie să ieşim din internat nici după ce începuseră cursurile, interdicţie formală, căci gardul dinspre Crâng nici nu mai exista, iar Crângul însemna bulevardul, bulevardul despărţindu-ne de normala de fete. Acum ochii lui Nea Nicu nu mai erau aţintiţi doar asupra noastră, aşa că ce făceau băştinaşii făceam şi noi, veneticii.

În sâmbăta de dinaintea începerii cursurilor am ciocănit cu sfială la uşa Nea Nicului. Dinăuntru se auzea obişnuitul radio, cântând în surdină, şi o discuţie. Eram să fug, când uşa s-a deschis şi Nea Nicu m-a întâmpinat vădit iritat:

– Ce e, drăguţă? N-ai şef de grupă să te anunţe?

– Am adus cartea. Şi i-am întins „Baltagul”.

– Să nu-mi spui c-ai citit-o în trei zile… Nu mă poftea înăuntru şi nici cartea nu mi-o lua, deşi eu şedeam cu mâna întinsă. Am observat că pe fotoliul pe care stătusem şi eu cu trei zile în urmă şedea un ofiţer rus care mă privea curios şi intrigat. I-a făcut semn lui Nea Nicu să mă cheme înăuntru. M-a chemat, mi-a arătat un scaun chiar sub geam şi am păşit ca pe ace până acolo.

Nea Nicu i-a explicat în franceză ofiţerului despre ce este vorba, dar eu nu înţelegeam nimic. Rusul a luat cartea… A ridicat puţin din sprâncene când a văzut numele autorului şi i-a cerut lui Nea Nicu să-i traducă, probabil, titlul, şi astfel am înţeles că baltagului i se spune în franceză *hachereau*, dar Nea Nicu a venit cu explicaţii suplimentare. Pe mine mă uitaseră. Şi-a cerut scuze colonelului rus, medic, după cum am observat pe însemnele epoleţilor şi a început să mă întrebe scurt ca la un interogatoriu:

– Ţi-a plăcut?

– Da.

– Care personaj ţi-a plăcut mai mult?

– Vitoria, dar şi Nechifor. Nea Nicu a ridicat din sprâncene. Rusu mă privea cu ochi blajini şi nu dădea semne că l-ar fi deranjat prezenţa mea.

– Uite ce, a spus Nea Nicu, îţi dau numai un volum din trei, dar vii când te chem eu. L-am luat, am mulţumit şi am dat să plec. Trecând pe lângă fotoliul rusului, aproape atingându-i genunchii, acesta mi-a întins mâna şi s-a prezentat: polkovnik Andrei Alexeevici Gromin.

Atât de încurcat am fost că n-am putut zice nimic. Abia un „bună ziua” bâiguit şi i-am lăsat pe cei doi ciudaţi interlocutori.

Mai erau câteva săptămâni şi elevii urma să plece în vacanţa de Crăciun. Abia ne obişnuisem cu şcoala, dar vacanţa trebuia dată. Câţiva refugiaţi din alte clase aranjaseră să plece la prietenii pe care şi-i făcuseră dintre vechii elevi ai şcolii. Costică ştia localitatea unde se stabiliseră ai lui. Tată-său nu mai era în jandarmerie, ci lucra la o primărie din Banat, într-o comună mare, ţinând socotelile acesteia, fiind deci contabil, dar nu se putea duce, căci îl sfătuise în taină tată-său să nu dea în vileag că are familie în ţară. Tot aşa aranjase şi cu surorile lui, Zina şi Lidia. Şi scrisorile veneau pe adresa mea şi erau semnate la expeditor cu numele unui unchi de-al meu. Şi lucrurile aşa au rămas până a terminat Costică şcoala, ca să nu plătească taxă şi să nu aducă alimente. Chiar şi după ce eu i-am găsit pe ai mei, mergea chipurile în vacanţă la mine, or eu mă duceam la noul canton al tatei de lângă Câlnic, mai bine-zis dintre Câlnic şi Ezeriş, iar el la ai lui, stabiliţi întâi în Chizătău, apoi în Ghizela din judeţul Timiş.

În vacanţa de Crăciun mai rămăsesem în şcoală vreo zece elevi. Mâncarea era aceeaşi, doar în cele trei zile de sărbătoare ale Crăciunului şi în ziua de Anul Nou ne-au dat şi friptură, în una din zile. Am făcut rost de toate cele pentru pluguşor, capră şi chiar şi un fel de urs cu ursar şi, cu voia lui Nea Nicu, ne-am dus pe la casele celor de pe strada şcolii şi încă o stradă care cădea paralel pe bulevard, închizând flancul şcolii de fete. Dorul după cei de acasă mă încerca tot mai mult, dar nici un semn din partea lor nu se ivea. Nu-mi puteam închipui că nu-s în stare să mă găsească. S-ar fi putut interesa la minister, unde se ştia de soarta şcolii noastre, de fiecare unde fusese repartizat. Eram convins că se întâmplase ceva cu ei, că putea să-i fi prins vreun bombardament pe drum, că i-au luat ruşii ducându-i înapoi în Basarabia. Orice putea să se fi întâmplat.

M-au găsit!

În anul următor, când războiul nu se terminase încă, dar era departe de hotarele noastre, când Ardealul revenise din nou la trupul ţării, pe la sfârşitul unui februarie friguros, dar sec, fără zăpadă, am fost chemat la Nea Nicu şi după ce m-a dojenit aspru că nu-i adusesem ultimul volum din *La Medeleni*, cartea care mi-o dăduse după *Baltagul*, m-a întrebat dacă mi-a plăcut. Îmi plăcuse de cei trei: Olguţa, de Monica şi Dănuţ dar cartea în întregul ei nu şi i-am spus că nu era ca *Baltagul*. A zâmbit înţelegător. Găsise, probabil, explicaţia, care nu era decât una singură. Acolo, în *La Medeleni*, trăia o altă lume, necunoscută mie. Nu avea cum să-mi placă. A lăsat în pace discuţia despre Medeleni şi m-a întrebat cum îl cheamă pe tată-meu.

– Constantin, am zis eu. Nu era să zic Costică şi nici Costache, aşa zicându-i cunoscuţii. Numai că era o greşeală, un calcul eronat: tata era trecut în buletin Costache. Nea Nicu nu a mai insistat. A luat de pe un raft de bibliotecă un ziar, s-a mai uitat o dată în el şi a hotărât.

– Ai tăi trebuie să fie… Ziarele publicau aşa-zisele „colţuri ale refugiaţilor", iar în unul din ele scria clar: „Cine cunoaşte unde se găseşte fostul elev de la Şcoala Normală din Chişinău, Ioniţă Vasile, să scrie pe adresa Ioniţă Costache, Cantonul CFR nr. 17, Districtul Ezeriş, Secţia L 6 Reşiţa". Nea Nicu a citit rar, fără să-mi urmărească reacţia, dar eu am exclamat.

– Ei sunt. M-au găsit…

– Stai să-ţi scriu adresa pe o hârtie; le scrii unde eşti şi în vacanţa de Paşte te duci şi te întâlneşti cu ei sau poate că vine tată-tău la tine, că-i ceferist şi se descurcă.

– Mă duc la ei…Am mai fost pe linia asta până la Caransebeş. De acolo nu-i departe.

– Drăguţă, stai cuminte şi să nu faci vreo prostie… Tu ştii ce-i acum pe trenuri? Nu am mai zis nimic, dar hotărârea era luată.

Nu era primul act nesăbuit şi nu va fi nici ultimul, dar parcă a pleca din şcoală fără voia lui Nea Nicu, în cursul anului, întrecea o simplă manifestare teribilistă. Singurul căruia i-am spus ce am de gând să fac a fost Costică şi l-am rugat să anunţe cancelaria, cum s-o pricepe el mai bine, când va fi sigur că am trecut măcar de Ploieşti. Nici nu mă gândeam să plec prin altă parte decât pe ruta pe care o parcursesem în drumul de la Chişinău la Arad.

În jurul orei zece, mi-am luat lădiţa cu câteva boarfe în ea, m-am urcat într-un tren în triajul Buzăului, care ştiam că trebuie să plece spre Bucureşti, un tren mixt, căci vagoanele de călători erau amestecate cu vagoane de marfă. N-am reuşit să intru înăuntru şi am rămas pe scări cu doi militari care mă ţineau din spate, numai că-i incomodau lădiţa mea. Tot mutând-o de colo, colo să nu le intre colţurile în coaste, lădiţa a alunecat şi s-a rostogolit undeva între Ploieşti şi Chitila.

– Ducă-se şi cu-a brânzei nouă, a zis unul dintre soldaţi. Dar eu am început să plâng.

– Stai cuminte şi taci din gură. Fă-ţi cruce cu limba că nu te-ai dus tu. Să nu-ţi iei mâinile de pe bară. Mănuşi nu aveam, dar întinsesem de mânicile pulovărului de sub surtuc, care şi aşa erau prea lungi, şi le făcusem mănuşi, altfel îmi rămânea pielea pe bara rece a vagonului.

Trenul s-a oprit în triajul cel mare, soldaţii nu m-au întrebat încotro merg, crezând probabil că am ajuns la destinaţie, iar eu am rămas cu degetul în gură printre linii. Am văzut un foc mare în care ardeau traverse vechi, înconjurat de un grup de ceferişti şi m-am îndreptat spre el. Am dat bună ziua, dar nu m-au prea luat în seamă.

– Dă-te şi tu pe lângă foc, m-a îndemnat unul.

– Nene, am întrebat eu cu glas stins şi temător, nu ştiţi de unde pleacă vreun tren spre Caransebeş, spre Timişoara?

– Dar ce ai tu cu Timişoara, bre? Ştii tu unde-i Timişoara?

Le-am povestit că am mai fost în Timişoara, cine sunt, de ce am plecat şi, probabil, văzându-mi lacrimile abia stăpânite, au rămas pe gânduri.

– Vezi, a zis unul, după podul mare, o garnitură în aburi? Ăla e un accelerat care pleacă după masă spre Timişoara. Mai stai şi te încălzeşte. Apoi te duci şi te strecori într-un vagon de clasa întâi. Bagă-te sub bancheta unuia de pe la mijloc, că de încăput încapi…Bagaje n-ai? Nu le-am spus c-am avut şi a înţeles că n-am. Stai liniştit şi cum ţi-o fi norocul. De prins tot te prinde conductorul, depinde unde au să te prindă şi ce fel de om o fi. Ai înţeles? Am dat din cap că am înţeles, le-am mulţumit şi am şi plecat.

Călător la clasa întâi

Doi ceferişti se învârteau pe lângă tren, mai strângeau ici, colo să nu se scurgă tot aburele, apoi locomotiva cu care făceau proba s-a desprins, ei au închis ventilele de la capete şi, când am prins momentul că nu mă vede nimeni, m-am urcat într-un vagon de clasa întâi, dintre cele cu canapele roşii, am ochit un compartiment pe la mijlocul lui şi am încercat dacă încap sub banchetă. Încăpeam… Am vrut să mai ies, dar mi-a fost frică să nu fiu surprins de vreun ceferist. Aşa că m-am strecurat cât am putut mai înăuntru, însă mă ardea ţeava. Cu timpul aceasta s-a mai răcit. Am simţit o uşoară tamponare şi, nu mult după aceea, ţeava a început să se încălzească din nou, semn că ataşaseră trenul la altă locomotivă. Lumina se împuţina tot mai mult în compartiment, semn că umbrele serii se lăsaseră. Apoi trenul

s-a pus încetişor în mişcare şi, îndată, după stâlpii peronului, mi-am dat seama că garnitura era trasă la locul ei de plecare. M-a zgâlţâit bine când s-a oprit; apoi s-au auzit paşi cu bocănituri grele, compartimentul s-a deschis şi înăuntru au intrat întâi două perechi de bocanci, apoi alte două, încă două şi câteva capete de schi. Nişte saci sau rucsacuri mi-au acoperit vederea şi îndată lucrurile s-au potolit. După glasuri erau nişte tineri, vreo patru-cinci, dintre care două erau sigur fete. Din discuţii am înţeles că merg la schi. Am auzit pe cineva spunând ceva despre un Muntele Mic, care are zăpadă bună de schiat, de o mătuşă din Caransebeş. Altul zicea că a aranjat cu conferenţiarul nu ştiu care să lipsească şi marţi, aşa că, dacă au noroc de zăpadă, puteau schia trei-patru zile.

Eu înţepenisem. Ţeava mă ardea, dinspre uşă venea frigul care îmi înfigea cuţite în coaste. Aş fi vrut să mă întorc pe partea cealaltă, dar nici nu puteam şi, chiar dacă aş fi putut, mi-aş fi trădat prezenţa. Aşa că răbdam. Nu mai spun că mă izbise o foame, mai ales că pe la nasul meu se plimbau miresme de brânză, şuncă. Probabil că studenţii începuseră să mănânce. S-a deschis uşa compartimentului, lumina unui felinar m-a făcut să închid ochii instinctiv, am auzit conductorul cerând biletele, ţăcănitul cleştelui şi tăcerea începea să se aştearnă încet, încet. Am înţeles cu groază că nu voi putea răbda încă mult aşa şi nici nu ştiam cum să mă anunţ. Am scâncit ceva, dar nu m-a auzit nimeni. Am prins cu teamă un bocanc din dreptul nasului meu, dar acesta s-a tras brusc. Am prins de şiret şi-am tras mai cu nădejde. S-a auzit un ţipăt scurt:

– E ceva sub banchetă! S-au aplecat câteva capete, cineva a aprins o lanternă... M-au descoperit, dar chiar atunci conductorul trecea prin faţa uşii. Cineva a sugerat să-l anunţe, altul i-a pus mâna la gură şi apoi au început clarificările. Ei vorbeau

de afară, eu ca dintr-un fund de butoi, şi din cauza locului unde mă aflam, şi pentru că îmi era glasul stins de foame şi sete. Acum ştiau cum mă cheamă şi un glas de fată m-a întrebat:

– Măi Vasilică, ţi-o fi foame?! Răspunsul afirmativ a venit fără ezitări, încât cei de afară au înţeles că situaţia e gravă.

– Stai cuminte acolo, noi îţi facem un sandviş şi după Craiova poţi să ieşi, că nu mai vine conductorul şi dacă vine te ascundem printre noi. Nu mult după asta, o mână a întins un şervet cu două sandvişuri cu şuncă şi brânză. Ţineam şerveţelul pe piept, căci reuşisem să mă întorc pe spate şi înfulecam de zor din cele două sandvişuri.

După Craiova, m-au ajutat să ies din cuşca mea. Pus în picioare, am ameţit şi m-am trezit cu capul în pieptul cuiva. M-au ţinut în picioare apoi m-au aşezat în fotoliul arcuit al compartimentului de clasa întâi.

Nu ştiu cine au fost acei tineri, nici cum îi chema, măcar că le auzeam numele strigate între ei. Bănuiesc că erau copiii, studenţi, ai unor oameni cu stare care aveau rude în Banat şi mergeau să schieze la Muntele Mic, despre care atunci auzeam întâia oară. A mai trecut o dată conductorul, după ce am depăşit Orşova, apoi am ieşit şi eu pe coridor, încet, cu frică, am căutat toaleta de care aveam nevoie, apoi am venit în compartimentul prietenilor mei. Vagonul mirosea a motorină, cu care fuseseră unse podelele, a praf de DTT, dar predominau mirosurile de parfum care unduiau de la fete.

Curbele, tunelurile îmi erau repere cunoscute, căci nici cu un an în urmă mai trecusem pe acolo. Ne-am dat jos toţi la Caransebeş. Un tânăr mi-a spus să stau cu ceilalţi, iar el s-a dus într-un birou şi a venit de acolo direct la mine.

– Te duci mai sus, acolo unde sunt mai multe garnituri cu vagoane de tren de marfă, te rogi de un frânar să te ia în cabină

cu el. Îi spui cine e tată-tău, la ce canton lucrează… la cantonul 17, nu? Şi de-acolo o să te înveţe el. Mi-au strâns mâinile bărbăteşte toţi cinci şi m-au petrecut cu privirea până m-am pierdut printre vagoane.

Am găsit frânarul chiar când îşi urca un braţ de paie în cabina de frână a trenului, dar nu eram sigur că e cel care merge spre Reşiţa. I-am spus cine sunt şi că m-a învăţat cineva din gară să vin la el să mă ajute să ajung la cantonul 17, unde e cantonier tată-meu.

– Eu nu ştiu nici un cantonier la 17. Ştiu doar că au venit nişte băsărăbeni acolo şi că o muiere face pază de barieră. Nu prea era mulţumit că-i căzusem pe cap, căci cabina era strâmtă şi abia încăpea el cu şuba lui groasă şi braţul de paie care îl pusese pe jos să nu-l tragă la picioare. Am aflat că-l cheamă Mutaşcu, că-i frânar şi, pentru că l-am întrebat de ce e nevoie de frânari când trenul are frâne cu aer, mi-a explicat că linia are multe pante, curbe, că sistemul de frânare Westinghaus se poate strica şi că mecanicul şi alţi doi frânari, altădată şi trei dacă e convoiul mai lung, pot frâna şi opri trenul cu frâna de mână. O manivelă care, învârtită repede, strângea saboţii vagonului. Asta o ştiam de la Tata, care oprise „vagoanele fugite”. Nu prea era vorbăreţ. De la Cornuţel trenul a coborât până în Brebu. Vedeam cantoanele, gările, făcute toate din acelaşi fel de piatră, cum nu văzusem pe alte linii. Din Brebu trenul a început să urce şi de la un loc să coboare cu scrâşnet de frâne. Nu a fost nevoie ca frânarul meu să se folosească de frâna de mână.

– Măi copile, a zis frânarul, tu ştii să sari din mersul trenului?

– Cum să sar din mers? Îl văzusem pe tată-meu sărind când trenul mergea încet, dar să sar eu nu mă gândisem.

– Iaca de ce. Dacă te dau jos la Ezeriş, până la cantonul tău ai patru kilometri, dacă mergi la Câlnic ai înapoi şase. La

canton, în dreptul cantonului, panta e mare, trenul urcă greu, merge încet. Uneori, dacă e încărcat tare şi mecanicul nu ştie să-şi ia şvung, se mai şi opreşte. Cu garnitura mea nu-i cazul, că-i goală şi scurtă, dar încet tot o să meargă. Şi-apoi dacă merge prea tare îl gâtui eu cu frâna.

Mi-a explicat cum să fac, să mă dau pe ultima scăriţă a cabinei de frână, să întind piciorul stâng în faţă, să mă las pe spate şi când ating pământul să iau mâna de pe bară şi tot atunci să iau şi piciorul celălalt de pe scară.

– E uşor, m-a asigurat el. Îţi spun eu când să cobori pe scăriţă şi când să-ţi dai drumul.

Acasă

Lucrurile au mers cum cred că nici el nu se aştepta. Am atins pământul, am făcut cinci-şase paşi mari şi m-am oprit în faţa unei femei înfofolite care ţinea fanionul în faţă ca pe o lumânare. Femeia s-a speriat, apoi s-a uitat cu ochii mari la mine, a schimbat fanionul în mâna stângă şi şi-a făcut cruce:

– Vasâle, tu eşti? Doamne, Maica Domnului, de unde vii tu şi cine ţi-o spus ţie unde să ne găseşti. Trenul s-a pierdut în curbă, noi am intrat în canton, iar dinăuntru am auzit glasul lui tată-meu:

– Cine-i, Aglăiţă? Cine a venit? Abia se iveau zorii şi dormeau toţi. Din pat s-a ridicat în coate un bărbat cu barba mare şi deasă… Nu era Tata! Apoi am aflat că doar cu două zile venise şi el de la Oradea, unde fusese detaşat, că barba o are de când l-au prins ruşii şi l-au dus în Transnistria, de unde a venit până la Galbenii din Vrancea, unde l-au prins iar, dar la Iaşi a reuşit să fugă din nou. Ajuns la Ezeriş, n-a stat decât două săptămâni şi l-au trimis la Oradea unde era nevoie de ceferişti. Toată ziua n-a mai făcut nimeni nimic. S-au sculat şi ceilalţi: Tiţa,

Neculai, Mariţa şi sora pe care n-o cunoşteam, căci n-o văzusem niciodată. Se uita la mine cu ochii ei negri şi gângurea, deşi era destul de măricică.

În ziua a doua, Tata m-a tras deoparte, m-a întrebat dacă mai ştiu să trag firizul…

– Că aşa te lăuda omul cela de la Tuzara că tai lemne ca un om mare. Îţi mai aduci aminte? Şi râdea… . Doamne, parcă nu era Tata. Primejdiile prin care trecuse, faptul că eram iar toţi la un loc, toate parcă îl făcuseră mai bun. Apoi a stat un pic pe gânduri şi m-a întrebat înnegurându-se de parcă brusc un nor şi-ar fi aşternut umbra pe faţa lui:

– Te mai întorci la şcoală? Nu a aşteptat răspunsul meu. Mi-a spus că ajunseseră cu bine şi vaca şi juninca şi cele zece oi (mai tăiase din ele), că a primit de la preoteasa Albeanu din Câlnic un pat de fier, că are vecini buni pe la sălaşe, că satul e cam departe, dar trenurile sunt dese; te urci în ele când vrei, te cobori dincolo de capul pantei… L-am întrerupt.

– Cum să nu mă duc?! Am venit să vă văd căci nu v-am văzut de la Crăciunul celălalt. Numai pe mata te-am văzut când m-ai lăsat în şcoală. Când am trecut, ferestrele cantonului erau bătute în scânduri…

Tata s-a schimbat la faţă brusc. Numai barba îi ascundea asprimea feţii. Ochii deveniseră tăioşi, duşmănoşi.

– Mă, dar să vede c-ai făcut şcoală. Ştii să răspunzi… şi-apoi ai ţinere de minte. Las că mai vorbim noi şi a lăsat baltă tăiatul traverselor zicând că trebuie să se ducă la sălaşul cuiva care i-a făgăduit nişte fân. Nu mai avea ce să le dea la vite.

Nu i-am spus că am scăpat lădiţa între Ploieşti şi Bucureşti, căci şi aşa habar nu aveau ei cu ce plecasem din Chişinău şi ce apucase să mai rămână. M-a întrebat dacă am vreun bilet de voie, ceva. Nu i-am ascuns adevărul şi le-am spus că am plecat

fără voia directorului şi că mă tem să mă mai duc înapoi.

– Atunci nu te mai duce, a mai încercat el. De unde să-ţi fac eu iar zestre? Poate că le mai trebuie iar taxă, alimente, vai de capul nostru, că trăim din mila celor de pe la sălaşe şi a câlnicenilor.

A rămas hotărât ca la sfârşitul săptămânii următoare să meargă cu mine la şcoală, dar l-am auzit că vorbea cu Mama Aglăiţa c-o să mă retragă de la şcoală. Nu mă putea lăsa departe de casă. Nu ăsta era însă motivul, ci că vedea iar posibilităţi să-şi întremeze gospodăria şi avea nevoie de cineva care să muncească. Îl mai auzisem eu şi altădată spunând că numai cu cartea mori de foame şi câinii te mănâncă.

Dar toată ziua aduceam vorba de şcoală până am spus faţă de toţi, căci eram la masă:

– Eu plec înapoi la şcoală… Dar parcă nu mă auzise nimeni, dar, în sinea sa, Tata a înţeles că nu va ieşi la capăt cu mine.

Mi-au făcut rost de-o „valiză" de carton, ruptă pe la colţuri, mi-au pus ceva schimburi, un cearşaf şi-o pătură. Am cerut să-mi dea şi nişte ciorapi şi-un ştergar…

Discuţia cu Nea Nicu de la Buzău, după ce acesta a făcut un scandal de nu mai ştiam cum să scap că am plecat fără voie, a avut loc în prezenţa mea, deşi Tata ar fi vrut să discute cu el între patru ochi. La ideea Tatei de a mă retrage, Nea Nicu nu a fost de acord. I-a spus să aştepte până se termină anul şi apoi mă poate transfera mai aproape de casă, la Caransebeş sau la Deva. Tata avea intenţia să mă scape cu totul de povara şcolii. Directorul a priceput, m-a poftit afară şi ce i-o fi spus, ce nu i-o fi spus, destul că, nici după o jumătate de oră, Tata a ieşit cam roşu la faţă, a spus să merg cu el la gară, iar eu eram cu ochii la capul scărilor să fug. A priceput că mă tem să nu mă ia de tot şi a spus cu năduf:

– Ţi-a dat voie domn director să mergi cu mine până la gară. Eu trebuie să mă întorc. Mai vorbim, iar tu rămâi aici. Cum n-ai murit până acum, n-ai să mori nici de amu încolo. Am să iau de la gura celorlalţi ca să-ţi dau ţie să te faci un Turculeţ.

Încet, încet se mai îmbuna. La gară, în restaurantul cel mare, a comandat două ciorbe şi câte un pilaf de mei cu carne de oaie, după ce el înainte a dat pe gât cu ciudă, parcă, o cinzeacă de secărică.

Ne-am despărţit când a venit un tren dinspre Râmnicu Sărat şi de pe scări mi-a mai adus aminte încă o dată să fiu cuminte:

– Ai grijă pe unde calci şi cum calci. Dacă faci vreo poznă, la mine nu mai ai ce căuta.

M-am întors uşurat, dar şi înfrigurat, zgribulit în ţoalele mele subţirele, în surtucul petecit, la şcoală. Costică mi-a spus că până la vacanţă nu am voie să ies în oraş. Pedagogul mă trecuse pe lista celor consemnaţi, iar pe mine această pedeapsă, dreaptă de altfel, nu m-a impresionat deloc.

„Te lasă…, salcie pletoasă”

În clasa a doua profesorii se perindau prin şcoală, se înlocuiau reciproc. Unii veneau, ţineau ore câte o săptămână – două, apoi dispăreau. Nici nu aveam vreme să le aflăm numele. Pe cel de limba română, primul care l-am avut la Buzău, ştiu că-l chema Ştefan Popescu. Îi plăcea să se reazeme de câte o bancă într-un loc din care să-l vadă toată clasa şi să ne recite versuri triste care deveneau şi mai triste din felul în care le recita el, cu voce stinsă, domoală, cu pauze.

„Te lasă, te lasă,
Salcie pletoasă,
Să te-apuc cu mâna,

Să-mpletesc cununa."

……………………

Într-o zi a intrat în clasă mai trist ca niciodată, şi-a luat locul unde se aşeza de obicei şi ne-a recitat „Doina" lui Mihai Eminescu.

„De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-sa
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate."

……………………

N-o mai auzisem până atuncea şi nici n-am mai auzit-o până târziu, când am citit-o cu surprindere într-un volum publicat de Romulus Vulpescu. Iar pe acest Ştefan Popescu nu l-am mai văzut. Săptămâna cealaltă nu a mai venit. Cred că ştia că n-o să mai vină la ore.

Alt profesor, care a avut cam aceeaşi soartă şi de a cărui dispariţie am aflat de la un elev mai mare, care îi era nepot, fusese înlăturat din cauză că era membru al PNŢ. Se numea Docea şi ne-a fost profesor de geografie. Nu ştiu cât de bun profesor era. Noi îl ironizam pentru că tot timpul se plimba printre bănci şi nimeni nu scăpa de „precipitaţiile" lui. Avea dantura deteriorată cumplit, era îmbrăcat ponosit, vorbea mult, nu se prea folosea de hartă, dar tezele erau toate date în aceeaşi manieră. Să faci conturul cutărui continent, ţară; de regulă continentele. Şi azi l-aş putea reda pe cel al Africii, de la Strâmtoarea Gibraltarului, cu cele două golfuri (Sirta Mare, Sirta Mică) etc. De pe urma acestor hărţi m-am ales cu câştiguri. Aveam desprinsă de dinainte de a da teză o filă de caiet dublă, copiată din timp, cu denumirile imprimate doar prin apăsarea creionului şi le dădeam lui Caraman sau altuia care dădea mai multe iaurturi, îmbunătăţindu-mi astfel masa.

Vizavi de noi, în dreptul grădinii şcolii, era un moş care avea vreo zece capre. Făcea iaurt şi-l aducea, pe tăvi suprapuse, pe un cărucior, în ceşti, şi-l vindea cu 15 lei. Nu ştiu ce bani circulau atunci, în care stadiu se găsea cursul leului, dar acest preţ îl ţin minte, că mai făceam şi alte servicii pe un iaurt – două. Dădeam fiţuici sau chiar, profitând de schimbarea deasă a profesorilor, care nu aveau timp să ne cunoască, dădeam teză în locul celui dispus să-şi cheltuiască banii. Eu figuram în condica clasei ca bolnav, la infirmerie, cel în cauză îşi găsea o ascunzătoare pe undeva. Dădeam teza în locul lui. La o săptămână – două anunţam că vreau să dau teză pentru că am fost la infirmerie în ziua tezei şi dădeam. Uneori, cum s-a întâmplat la matematică, în aranjamentul cu Trancu, pentru el am luat şapte, pentru mine abia un cinci. Pentru el, oricum, şaptele a fost salvator.

Vioara şi neuronul

Printre profesorii cei mai pitoreşti pe care i-a avut Şcoala Normală „Spiru Haret" din Buzău, aşa cum s-a numit până la reforma din '48, era profesorul de vioară Alexandrescu. Când propaganda comunistă se înrădăcinase bine ne povestea că a luat parte la un miting la care a vorbit Lenin. Nu povestea acest lucru lăudându-l pe marele bolşevic, părintele revoluţiei sovietice, dar nici vreo ironie nu a scăpat la adresa lui. Povestea pur şi simplu că a fost în mulţimea care îl asculta şi aclama. Din cauza războiului, a rămas surd. Ceea ce era ciudat era că nu te puteai înţelege cu el decât urlând cât te ţineau bojocii, mai ales când făceai promisiuni, numai să nu te lase corigent. Evident se mai şi fabula. Adevărul era că avea un carneţel în care îşi nota promisiunile. Dudu dintr-a opta i-a promis un viţel, iar bunul Alexandrescu l-a notat senin şi cu toată seriozitatea: „Dudu Leonte – un viţel". Începeau tot felul de glume pe care dascălul de violină şi aşa nu

le auzea: „Câte kile să aibă viţelul?”, „Dacă-i viţică, să fie vergină?” ş.a. Zic că era ciudată surzenia lui Alexandrescu pentru că atunci când unul din clasă cânta o notă falsă, în ansamblul întregii clase, după partituri, el striga, de parcă era patrulă la vreun important dispozitiv:

– Stai! Şi se ducea ţintă la cel cu nota falsă care îl deranjase, îl punea să cânte, în timp ce ceilalţi se odihneau uşuraţi. Îl păcăleam sistematic, scoţând la răspuns, printre cei cinci câţi scotea în faţa clasei, pe altcineva în locul meu. Dar cred că se lăsa păcălit. Sunt sigur că ştia cine sunt şi câtă violină ştiu. Deşi am încheiat la sfârşitul şcolii cu note relativ mari, la Ştiinţele naturale aveam şapte, iar la Violină 5,33. Cine ştie în care trimestru va fi greşit de mi-a pus şase. Nu-mi amintesc cărui motiv se datora şasele de la „Constituţia RPR”, aşa cum apare în matricolă.

La Ştiinţele naturii îl aveam pe unul dintre cei mai buni profesori din domeniu, George Mihăilescu. Schema neuronului o am şi acum în faţă, cu dendrite, axon, teaca lui Schwam, căci, cu toată penuria de material didactic, chiar şi elementar, cum ar fi creta colorată, domnul Mihăilescu avea rezerve inepuizabile. Desena minuţios pe tablă celule, oase, muşchi, porţiuni de organe şi îmi plăcea. Şi azi, după atâţia şi atâţia ani, ştiu toate oasele de la calcaneu până la occipital, cu tarsiene şi metatarsiene, cu carpe şi metacarpe, dar nu catadicsea să-mi dea mai mult de şapte. Când şi când scăpa câte un opt, dar şi acela se dezumfla; când nici nu mă aşteptam mă pocnea cu un şase. Credeam că exigenţa lui are un scop ascuns, în sensul să facă din mine un viitor biolog, vreun medic, dar m-am înşelat, pur şi simplu nu mă putea suferi. L-am provocat la întâlnirea de 25 de ani de la absolvire să-mi destăinuiască cauza antipatiei lui, mai ales că-l respectam şi-i respectam obiectul. A bâiguit ceva, dar am aflat din altă parte cauza. Spusesem nişte vorbe urâte, nemeritate, despre doamna

Fernanda, soaţa lui, o femeie admirabilă, despre care Nea Nicu îmi pomenea mereu în lungul nostru şir de scrisori, în cele pe care mi le scria de la Brăila, unde s-a stins din viaţă. O nesocotinţă pe care nu ştiu cine i-a strecurat-o la urechi. Pe această femeie cred că Nea Nicu a iubit-o platonic, ea fiind singura femeie căruia i s-a dăruit cu inima după moartea năprasnică a perechii lui de la Cetatea Albă. Nici nu sunt sigur că am spus vorbele care mi se puneau în cârcă. Nimeni nu cred c-ar fi putut contesta darul şi harul pedagogic al lui George Mihăilescu (mai târziu, după ce am plecat eu din şcoală, a semnat şi manuale), dar chiar atât de crunt să mă oropsească pentru o presupusă măgărie!

Şi pentru că în mărturia foto de la sfârşitul acestei cărţi, în rândul prim se găseşte Gogu Mihăilescu cu Fernanda sa, iar primul din stânga este unul dintre cei mai iubiţi dintre foştii noştri dascăli, mă simt dator să spun câteva vorbe şi despre acesta. Se numea Dumitru Ionescu-Clejani, profesor de desen şi „expert grafolog la tribunal" – cum se prezenta el. Ţinea la formula adăugată, numele localităţii, unde probabil înaintaşii lui vor fi avut vreo moşioară, la Clejani în ţinutul Ilfovului.

Punea pe catedră o vază, un aranjament de figuri geometrice, sau altceva, ne învăţa cum să începem desenul cu un creion întins în mâna dreaptă, stabilind întâi coordonatele principale, pe orizontală şi verticală, apoi celelalte dimensiuni…

Se necăjea că nu avem bloc de desen numărul nu ştiu care, creioane colorate, estompă şi altele.

– De ce nu ai bloc? întreba el cu voce blândă.

– N-am bani, răspundea cel întrebat.

– Să te mănânce puricii? mai întreba bunul dascăl.

– Să mă mănânce… Când am fost întrebat şi eu dacă mă jur pe mâncatul puricilor, am fost tentat să nu accept, cu gândul

la purecii de la Buteni. Dar ar fi fost o prostie… Puteam eu să-i explic povestea cu puricii care ne-au supt o vară?

Atunci, la întâlnirea de 25 de ani de la absolvire, pentru că reprezentantele feminine erau puţine (nu toţi veniseră cu soţiile), am dansat cu Nea Mitică Ionescu-Clejani…

Pe „Petre Bărbulescu”

L-am iubit prea mult pe Nea Nicu chiar din clipa când ne-a întâmpinat cu brutala întrebare „Aveţi păduchi?”. Pentru moment l-am detestat şi m-am revoltat în mine, apoi i-am preţuit francheţea. Păduchii erau o problemă de prim ordin atunci. Au existat câteva momente din relaţiile mele cu Nea Nicu, el în calitate de director de şcoală, eu ca secretar al utemeului, apoi şi un fel de activist uteme extrabugetar al regionalei a zecea Buzău, neavând nici o legătură cu „funcţiile” mele şi cu funcţia sa, dar am continuat să-l preţuiesc şi să-l iubesc până s-a stins din viaţă, nefericit că nu mi-am făcut drum până la Brăila să-l revăd.

Am schimbat cu Nea Nicu în jur de 70 de scrisori pe care ni le-am scris din momentul când i-am aflat adresa din Brăila, unde trăia în singurătate. Până la o vreme cu surorile sale, şi ele fără familie, apoi singur. Ultima scrisoare am primit-o de la nepotul său, Filip Ţane, iar scrisorile le-am predat Bibliotecii Judeţene „Paul Iorgovici” din Reşiţa, împreună cu multe altele primite din diverse părţi şi de la cei pe care mi i-am făcut prieteni în anii următori. Ce mi-a scris Nea Nicu în acele circa 70 de scrisori ar putea constitui „o carte de învăţătură”.

Ierte-mi-se că spun un adevăr jenant, dar, justificat. Atitudinea lui din acele vremuri avea o prea mare doză de prudenţă, îndrăznesc să spun chiar de laşitate. Dar cine are dreptul să judece gesturile şi atitudinile cuiva din anii aceia, când, salvând un elev de la nişte urmări potenţial nefaste, şi-ar fi pus în joc

propria sa poziţie socială? Cui ar fi folosit ca Nea Nicu să zboare din şcoala normală? S-ar mai fi găsit altul ca el? Eu nu cred şi-o spun cu toată convingerea. Şi totuşi…

Era imediat după detronarea Regelui, la începutul lui februarie. Într-o seară, lui Petriceanu, fiu de şef de ocol silvic, îi venise de-acasă, cum se spunea, printre altele, şi o balercuţă de vin introdus în şcoală fără ştirea lui tată-său, dar cu a surorii lui, sau poate – cum ziceau alţii – destinată pentru un profesor. Dar nu a mai ajuns la presupusul dascăl. Dormitoarele erau sus, clasele de cursuri jos. Încă mai făceam rugăciunea de seară, tot mai fără chef, dar se făcea. După aceasta ne urcam la dormitoare. În clasă au rămas câţiva prieteni de-ai lui Costi Petriceanu. Ce-au făcut, ce n-au făcut, destul că a doua zi de dimineaţă Bărbat Stelică a găsit în pupitrul lui portretul Anei Pauker rupt în opt bucăţi. Fusese desprins de la colţul politic, de la gazeta de perete, şi rupt. Nici măcar nu era un portret tipărit, autentic, ci făcut, după unul dintr-o carte, de mâna îndemânatecă a lui Vasile Florea, cel care, după cinci ani de studii (istoria artelor) făcute la Leningrad, a ajuns editor renumit de lucrări cu caracter istoric, de albume. O lucrare monumentală a semnat-o cu alt dăruit, Vasile Drăguţ.

Cancelaria a aflat şi trebuia să afle. Toată ziua a fost zarvă în şcoală, făcându-se tot felul de presupuneri. În seara cu cheful celor care au rămas după stingere, în timpul meditaţiilor eu m-am bătut cu Stelică Bărbat; concluzia naivă a fost că eu am rupt portretul şi l-am pus în pupitrul lui ca să mă răzbun, pentru că, deşi mai mic decât mine ca statură, el mă atinsese mai cu efect. Cineva a făcut această presupunere, presupunerea a ajuns la cancelarie. Seara, la cină, elevul de serviciu m-a anunţat că mă caută cineva la vorbitor. Mi-am lăsat farfuria neterminată şi m-am dus cu fularul înfăşurat în jurul gâtului, curios din cale-afară, dar m-am gândit

că trebuia să fie Tata, în drum spre Moldova, şi trece şi pe la mine, deşi nu prea avea obiceiul şi nici nu prea îşi făcea drum spre Moldova. M-am uitat în colţul numit „vorbitor”, pe sub scări. Era un bărbat înalt, îmbrăcat cu un fel de pufoaică rusească şi-o căciulă cu clape, dar nu m-a luat în seamă şi nici eu pe el. Văzându-mă nedumerit şi că mă uit pe sub scări, unde era o banchetă, s-a îndreptat spre mine şi m-a întrebat cum mă cheamă. Nu i-am răspuns, aşa că s-a prezentat el.

– Sunt agentul Zăbavă de la Siguranţa Statului şi, dacă tu eşti Ioniţă Vasile, mergi cu mine.

– Nu merg până nu-l anunţ pe domn director.

– Nu te mai obosi pentru că el m-a chemat.

Am rămas mut. Aş fi vrut să-i spun că vreau să-mi termin mâncarea, că vreau să-mi mai iau ceva.

Am ieşit pe poarta principală, am luat-o spre bulevard, l-am traversat. Agentul Zăbavă păşea liniştit înaintea mea, eu cu doi paşi după el. Sub paşii lui se auzea scârţâitul zăpezii, sub ai mei un fel de târşit.

– Ştii unde mergem?

– La Siguranţă, pe Petre Bărbulescu.

– Iote bre, ştii şi unde e Siguranţa. E bine.

Ştiam şi strada, şi clădirea şi ce se găsea între pereţii ei, căci pe acolo treceam fugind să prindem filmul la „Matache”, când auzeam cântând o melodie italienească pe care ştiu s-o fredonez şi acum, dar nu-mi amintesc vorbele, decât acel „Tiri-bam-bam, tiri-bam-bam…”. De cum se auzeam „Tiri-bam-bam-ul” şi până începea filmul treceau cam 15 minute.

Instituţia se numea încă Siguranţă, nu-şi schimbase numele.

Am intrat pe o portiţă mică, am urcat câteva scări şi, în primul birou, cineva a ridicat ochii uitându-se mirat când la mine, când la cel pe care îl chema Zăbavă.

– Ia-l că ţi l-am adus.

– Vă bateţi joc de mine? Pentru mucea ăsta am aşteptat?

Nu ştiam ce mi se impută, dar bănuiam că ceva în legătură cu portretul rupt, însă m-am simţit jignit când am auzit că insul mă etichetează de mucos. Mi-am scos şireturile, cureaua, am dat fularul şi ce aveam prin buzunare şi fără multă altă vorbă am coborât jos, la subsol şi am fost băgat într-o cameră fără bec, cu un pat mare acoperit cu ceva alb. Am stat puţin în picioare, apoi m-am trântit pe patul tare fără nici un aşternut. Ce văzusem eu alb era un strat gros de DTT. De pe coridor pătrundea lumina unui bec chior printr-o fereastră lunguiaţă, care era de fapt partea de sus a uşii. Cred că adormisem, când uşa a scârţâit şi am auzit nişte mormăituri. S-a închis la loc şi m-am trezit că cineva, un bărbat zdravăn, mă cercetează.

– Ce-ai făcut, gagiule? Când ai venit?

– Nimic şi dacă nu veneai dumneata adormeam pentru că abia acum am venit şi eu.

– Ei, nimic… Ţi-aduc ei aminte mâine dacă ţi s-o scurtat memoria.

– Da dumneata ce-ai făcut?

Mi-a povestit întâmplarea lui cu lux de amănunte. Avea chef de vorbă şi era băut pentru că din când în când trăsneau dinspre el aburi de rachiu. Se aşezase şi el pe pat, în celalalt capăt, de-a latul, cu picioarele spânzurate şi povestea. Se întâlnise cu un prieten în restaurantul gării, s-au pus pe cinstit. Ăla l-a făcut laş spunându-i că a dezertat de pe front, degerându-şi singur câteva degete, că nu a avut timp să împuşte nici un ciolovec şi din fricos, laş şi căcăcios nu-l mai slăbea. Ca să-i arate că nu-i un fricos, s-a urcat pe scaun şi i-a tras un „Trăiască Regele” de a răsunat restaurantul. Înainte de a termina imnul Regelui abia

plecat l-au şi umflat şi l-au adus pe Petre Bărbulescu, măcar că el stătea în Simileasca.

Apoi noul meu tovarăş de cameră m-a întrebat dacă ştiu cum au cântat nişte ţigani „Trăiască Regele”. Nu ştiam şi i-am spus că nici nu mă prea interesează, trăgând cu ochiul spre coridor, dar de pe coridor nu se auzea nici o mişcare, iar cel cu chef de vorbă vorbea încet şi cu întreruperi

– Hai că-i bună, îţi zic eu. Nişte ţigani de la noi din Simileasca au stors paharele şi ce le-a mai dat cârciumarul de la el şi au hotărât, după ce au plecat clienţii, să cânte „Trăiască Regele” pe băşini şi au descoperit că se poate, căci cântecul e blând şi melodios. I-a prins poliţia, i-a întrebat ce cântă, ei au spus cinstit, iar ăştia au sărit în sus. „De ce nu cântaţi şi voi un cântec de-al nostru, revoluţionar?”. I-au băgat la zdup cu vioară, ţambal şi contrabas cu tot şi le-a spus că într-o oră să înveţe „Internaţionala”. „O ştiţi, nu?” a vrut să se asigure unul. „O ştim, mâncaţi-aş, dar aşa cu pârţâială n-am cântat-o niciodată. „Da’ ce, când era regele în ţară «Trăiască Regele» îl cântaţi cu pârţa-pârţa?”. Mă rog, au venit la ei după o oră şi ăl mai mare a spus scurt: „Nu merge”. „Să meargă” a zis şeful şi iar a plecat. Când a revenit, ei iar că „nu merge” şi le-a dat câte-o porţie zdravănă de fasole, i-a lăsat până spre seară şi-au venit din nou. „Ei, acuma să vă văd”. „Nu merge, domnu şef, nu merge şi-i prăpăd”. „De ce mă?” s-a înfuriat şeful. „Păi vezi matale, e acolo o octavă, aia unde trebuie să zici «Hai la lupta cea mare!» şi când să urcăm, aşa deodată, ne c…m pe noi…”. Ţi-a plăcut? m-a întrebat petrecăreţul.

Când m-am trezit, dimineaţa, nu mai era, iar eu a trebuit să mă scutur o oră de praful alb. Aveam un gol în stomac, cina săracă, aşa cum fusese, a rămas nemâncată. A venit un plutonier, mi-a spus să mă curăţ că mă cheamă sus. Mi-a dat două bucăţele

de peşte prăjit cu două felioare de pâine din pachetul lui, probabil, şi eu le-am înghiţit hulpav.

Sus, întâi m-au întrebat de ce am rupt portretul tovarăşei Ana. Apoi, probabil, necrezând nici ei o asemenea nerozie pe care aş fi făcut-o ca să mă răzbun pe Stelică Bărbat, m-au întrebat cine l-a rupt.

Eram interogat în calitatea mea de secretar uteme, de responsabil de clasă. Am spus că nu ştiu şi „nu ştiu” a rămas până la urmă. A încercat să mă intimideze, lovindu-mă uşor cu o riglă peste degete, dar nu s-au ales cu nimic. Am spălat cu o cârpă şi un teu cele două birouri, iar seara m-au mutat în sala cazanelor care încălzeau clădirea.

Aici am avut o mare surpriză. Pe cei doi inşi care şedeau tăcuţi, fără chef de vorbă sau de a asculta pe cineva nu-i cunoşteam, dar femeia îmi era cunoscută. Părea scrântită. Repeta mereu pe ruseşte, aproximativ, cred: „Craiova, Moskva piatidisiati kilometrî” şi alte vorbe încâlcite. Nu era rău îmbrăcată, nici urâtă, mai ales că era tânără, puţin trecută peste 30 de ani, dar nu cu mult. O privire fugară aruncată asupra mea mi-a întărit convingerea că mă cunoaşte şi ea. Încet, încet mi-am dat seama că „nebuna” era doamna Braga, cea căreia îi ridicam „castele de nisip” între fese la Zugăul Crişului.

Ea şedea trântită cu faţa în jos în nisipul fierbinte, iar noi, câţiva ţângălăi, îi prefiram nisip între fese. Unul a făcut rost de o bucată de hârtie, a prins-o într-o crenguţă şi a pus-o în vârful moviliţei de nisip. Steagul flutura în adierea vântului, iar noi abia ne ţineam râsul.

La Baia, înainte de plecarea spre gara Vărădiei, după ce se tăiaseră berbecii pentru provizii de drum, Scutaru m-a chemat şi mi-a dat un pacheţel făcut din ziare, cu ceva în el. M-a întrebat dacă ştiu la ce casă şedea doamna Braga. Ştiam. M-a trimis

să-i duc pachetul. I l-am dat, ea l-a desfăcut şi văzând cele două perechi de fudulii respectabile ale berbecilor sacrificaţi, mi-a cârpit o palmă şi mi-a spus să-i spun domnului Scutaru să şi le bage „în p… mă-si”. Dar pachetul l-a oprit. Eu m-am întors cu obrazul roşu şi i-am transmis domnului Scutaru mesajul:

– A spus să le băgaţi în p… mamei dumneavoastră.

– Bine, du-te. Las' că ştiu unde o să i le bag.

Toată lumea îi spunea „Călugăriţa”, dar târziu am aflat de ce. Nu era vorba despre vreo faţă monahicească, ci de insecta lungă, lăcusta aceea care îşi devora masculul după împreunare. Cine îi spusese aşa, şi erau mulţi care umblaseră pe la „Călugăriţă”, în absenţa îndelungă a lui Braga, ştia de ce.

Călugăriţa nu numai că şi-a amintit de mine, dar şi-a adus aminte şi de fuduliile trimise de Scutaru, dar nu a râs, ci doar a schiţat un zâmbet, mai mult nostalgic decât de mânie sau dezgust.

În prima clipa după ce mi-am dat seama cine e, am vrut să-i vorbesc, dar mi-am dat seama că făceam o gafă. Femeia îşi ascundea identitatea şi se pare că voia să nu ajungă în Rusia sau în Basarabia, care era tot una, căci vroiau s-o ducă „acasă”.

Şi totuşi, când m-au chemat sus să-mi dea drumul, s-a apropiat de mine şi mi-a şoptit: „Braga, nenorocitul, e acum omul partidului aici în Buzău; vrea să scape de mine”. M-am făcut că nu o înţeleg şi măcar că nici nu am auzit-o. Mi-am adus aminte că Hapurne mi-a spus odată că i s-a părut că la judeţeana de partid de pe bulevard l-ar fi văzut intrând pe Braga. Era îmbrăcat în haine civile, dar nu se putea să-l fi confundat.

Sus, mi-au adus toate mărunţişurile pe care le golisem din buzunare când venisem, m-au întrebat dacă îmi lipseşte ceva, mi-au dat cureaua, fularul şi şireturile şi m-au scos pe uşă afară. Spre şcoală m-am întâlnit cu prietenul meu Costică şi un alt coleg, care îmi aduceau mâncare într-o cană mare metalică şi într-un

pachet din ziar pâine. Am mâncat la internat, dar deodată mi-a rămas ceva tare în dinţi. M-am oprit din mestecat şi am scos din gură un ciot de creion. Colegii îmi puseseră un mijloc de a le comunica ceva, mai ales că îi întorseseră înapoi de la poarta Siguranţei când au vrut cu o zi înainte să-mi aducă de mâncare. Era urmarea lecturilor care începuseră să pătrundă în şcoală despre comsomolişti, despre lupta în ilegalitate.

La sfârşitul şcolii, la Hanul Cooperatorilor din gura Drăgăicii, şase absolvenţi de şcoală normală, în jurul câtorva sticle cu vin, depănau amintirile anilor trecuţi, acuma aflându-se fiecare la capătul unui alt drum. A venit vorba şi despre incidentul cu tabloul rupt al tovarăşei Ana. Furaţi de tăria vinului, chit că era cam acrişor, toţi am spus că ştim cine l-a rupt. Inclusiv eu care habar nu aveam. Am hotărât să scriem pe câte o bucată de hârtie numele celui care rupsese portretul, să împăturim hârtia şi să le punem pe masă. Aşa am făcut. Evident, am scris: „Nu ştiu". Fără să ne vorbim dinainte, tot aşa a scris şi Costică. M-aş fi mirat să scrie vreun nume pentru că dacă l-ar fi ştiut mi-l spunea în cei aproape patru ani care trecuseră de la incident. Surpriză: cele două hârtii cu „Nu ştiu" şi alte patru cu un singur nume: Caraman Constantin. Misterul a fost detaliat de unul care fusese de faţă. Caraman era un înfocat anticomunist, nesăbuit, impulsiv şi, cu vreo doi-trei ani mai mare decât noi din cauza exmatriculărilor şi repetenţiilor, era şi un temut bătăuş. Şi eu fusesem subiect de discuţie în beţia care au făcut-o după ce lumea se retrăsese la dormitoare, în sensul că după ce vor veni americanii voi fi primul belit: deh, eram mai mare peste „comuniştii" din clasă. Întărâtat de unii care insinuau că-i mai mare gura decât el, s-a repezit la portretul Anei, l-a rupt o dată, încă o dată şi încă o dată şi l-a aruncat la întâmplare în pupitrul lui Bărbat Stelică. Asta fusese toată dandanaua. Caraman a fost exmatriculat ulterior pentru

alte lucruri, la Craiova. De altfel, când ne-am întâlnit peste ani, am aflat de la colegi că a murit tragic, înjunghiat, în port la Galaţi.

Nea Nicu nu m-a chemat să stea de vorbă cu mine nici înainte, când plana bănuiala asupra mea ca făptuitor, nici după ce venisem de la Siguranţă. Se mulţumise să scape de caz, chemase organele, încuviinţase ridicarea mea şi atât… M-am gândit mult la acest lucru, dar preţuirea mea faţă de el nu a fost prea mult erodată.

Serghei Peciorin şi Zizi Iancu

Mai spre sfârşitul şcolii, m-au cooptat ca activist extrabugetar al judeţenei uteme Buzău. Eram chemat la şedinţe, trebuia să particip la consiliile profesorale, aveam o periculos de largă libertate pe care n-am folosit-o sau, dacă am folosit-o, am făcut-o în limitele decenţii. Este destul să spun că doar o dată, şi atunci pentru un fleac, am fost prezent la consiliul profesorilor. Mă eschivam. Cancelaria dascălilor mi se părea Olimpul zeilor. La şedinţele de la Judeţeană mă duceam însă.

Le frecventam cu regularitate, dar şi aici exista un motiv cu totul subiectiv. Nu convingerile politice – pe care le aveam, nu neg că le aveam, care vizau mai ales partea teoretică, nu cea pragmatică – mă mânau la şedinţele regionale, ci pentru că acolo o întâlneam pe EA. Era mai mare decât mine cu un an sau poate doi; zic un an pentru că era cu o clasă înaintea mea la şcoala tehnică de fete cu profil economic, care se chema scurt: ŞTAEF. A-ul acela din siglă cred că însemna „administrativă”. Dacă mai trăieşte, Zizi Iancu, cum o chema pe EA, trebuie să fie o băbuţă pensionară, fostă economistă şi care trăieşte în Vălenii de Munte de unde era, sau cine ştie… N-am încercat s-o caut niciodată…

Dealtfel, idila noastră a fost cu totul platonică şi a avut un conţinut demn de remarcat tocmai pentru comportamentul unuia

dintre protagonişti, în speţă al meu, motiv pentru care am însăilat odată o schiţă întitulată „Iubirea unui hăbăuc”. Chiar dacă *hăbăuc* înseamnă „bleg”, „prostănac”, „tontălău”, am acordam termenului şi o conotaţie semantică suplimentară: „aiurit”, „zănatic”.

Totdeauna aveam grijă să mă aşez faţă de ea într-un loc de unde o puteam privi fără să mă observe că o privesc. De aceea profilul feţei i-l pot schiţa şi acum. Nu încerc s-o descriu pentru că nu aş putea. Frumoasă, gingaşă, naturală, cu un zâmbet – dacă nu mi-ar fi teamă de ridicol – aş spune şi acum, după atâţia ani, că era dumnezeiesc. Nu am schimbat cu ea niciodată două-trei cuvinte până în finalul „aventurii”, pentru că cercul ei era cu totul diferit de al meu. Nu eram nici măcar două cercuri tangente, măcar că făceam parte din acelaşi câmp, fiind amândoi *activişti*. Acord sublinierii o importanţă asemănătoare celeia pe care i-o acordam atunci.

I-am aflat adresa. Locuia în gazdă la o rudă, măcar că ŞTAEF-ul avea internat. I-am scris… Câte scrisori să-i fi scris într-un an până am pus capăt acestei ridicole melodrame? O sută? Cred că sunt modest. Mai multe cred. Ce n-aş da să am măcar câteva dintre ele să văd ce puteam scrie în atâtea şi atâtea pagini. Semnam *Peciorin*, pseudonim luat din Lermontov, din romanul „Un erou al timpului nostru”, *Serghei Peciorin*. Nu mă socoteam un romantic-revoluţionar sau un revoluţionar-romantic, căci aş fi putut să-mi iau alt pseudonim din „Tânăra Gardă”, din „Aşa s-a călit oţelul”, din „Născuţi în furtună” şi din oricare altă carte din cele pe care le citeam devorându-le, spălându-mi sufletul, dar şi îndoctrinându-mi-l. Nu! Greşesc. Doctrina o disociam de la bun început, lăsând loc tramei, dramatismului, eroilor. E drept că uram fascismul din toţi rărunchii, căci am văzut „Tânăra gardă” de patru ori. Ştiam jurământul final pe ruseşte, când la şcoală abia reuşisem să îndrugăm câteva cuvinte ruseşti.

Suferеam de fiecare dată alături de Oleg Coşevoi, de Uliana Gromova, de Serghei Tiulenin, de Liubov Şevţova ş.a.

Tot atunci, dar mai devreme, parcă prin 1946, am primit de la Costică o carte, pe care o avea de la sora sa Lidia, intitulată „Nu sunt eroină”, scrisă de nu ştiu ce scriitor francez, unde se povestea că, după ce s-a găsit jurnalul celei căreia i se ridicase un monument de eroină a Rezistenţei franceze, într-un orăşel, s-a aflat adevărul: aceasta, eroina, fusese îndrăgostită de un german ocupant şi se îndrăgostise şi el de ea până când, în împrejurări obscure, a murit… ca eroină a Rezistenţei. Pentru mine şi această falsă eroină, zic falsă dacă e privită din punct de vedere doctrinar, partizan, avea loc, acelaşi loc, în sufletul meu, alături de Maritte, eroina letoniană, pe care o cunoscusem văzând filmul de la cinematograful lui Bonciu. Noi aşa i-am spus principalului cinematograf, celui mai vechi propriu-zis, din Buzău, *Bonciu*, căci era proprietatea lui. Fusese, căci pe urmă a fost naţionalizat.

Despre „iubirea” mea cu Zizi ştiau doar Costică şi Vasile Florea. Am hotărât să sfârşesc într-un fel. I-am scris că în ziua de, la ora cutare, vom fi patru inşi (eu, Florea, Costică şi-l cooptasem şi pe Dobre, mai îndrăzneţ, cu mai multă experienţă) în faţa cinematografului *Moldova*. Urma să ne plimbăm pe bulevardul străjuit de castani. Ah, cântecul „De ce nu vii, când castani-înfloresc / De ce nu vii ca să-ţi spun cât te iubesc”! De câte ori l-am fredonat…Sosise vremea să vină, iar castanii erau dispuşi să ne primească şi enigma să fie dezvăluită. I-am atras atenţia că vom vorbi orice, numai despre „romanul în scrisori” nu. Ea va ghici cine e autorul, dar mai ales va hotărî cu care dintre noi va rămâne să fie condusă din marginea Crângului până în centru, aproape de gazda ei.

Mă temeam că-mi va recunoaşte mutra printre cei care veneau la şedinţe şi instructaje. M-am hotărât să fiu cât mai

indiferent, să-mi stăpânesc vocea, să-mi temperez efuziunile care în scrisori curgeau în avalanşe, să nu vorbesc mult, să fiu cât mai puţin îndrăzneţ (asta îmi era uşor de îndeplinit). Ne aştepta. A fost sigură că suntem noi de cum ne-a văzut apărând din capătul străduţei care ieşea în bulevard.

Încadrată de o parte şi de alta de noi, lângă ea, în stânga Mitică Dobre, în dreapta Vasile Florea, iar eu şi Costică extreme. Discutam banalităţi. Nu observam nici o curiozitate pe faţa ei înainte de a intra sub cupola castanilor, un semn c-ar vrea să-l ghicească pe cel care îi scrisese zeci de scrisori. Cred că m-a dibuit de la bun început. Nu mai lungesc vorba, încheind relatarea jalnicei experienţe. A condus-o până acasă, dar a fost şi pentru el ultima întâlnire, Mitică. Iar eu, din momentul acela, nu i-am mai scris.

Am predat „Scurta lui Ioşca"

Am mai avut prilejul s-o văd încă de multe ori şi chiar să vorbesc cu ea, dacă ceea ce a fost se poate numi vorbit. Ea era absolventă, pe când eu mai aveam un an, dar, ca activist extrabugetar, predam în şcoala noastră ceea ce pe ascuns se zicea „Scurta lui Ioşca", adică „Scurta biografie a lui Iosif Visarionovici Stalin", iar în oraş (şi aici am avut grijă să fiu repartizat acolo unde lucra ea, la centrul de cooperaţie sau cam aşa ceva) „Istoria P.C. al URSS", partea aceea de materialism dialectic şi apoi contribuţiile dascălilor ruşi: Lenin şi Stalin, cu accent deosebit pe aportul marelui Stalin. Toate acestea nu le spun cu mândrie, ci pentru că aceasta era realitatea. Nu zic că nu m-aş fi putut eschiva, dar nu aş fi avut motiv să invoc de ce refuz, căci „origine sănătoasă" aveam, elev bun eram, bun în sensul notelor pe care le obţineam.

Aşadar, eram „lector" acolo unde Zizi era funcţionară în primul ei an. Aveam, prin urmare, prilejul s-o văd de două ori pe lună, să stau în faţa ei o oră şi jumătate – două. Uneori o mai solicitam să răspundă câte unei întrebări. Nici o minimă urmă nu trăda eventualitatea că ar şti cine sunt, că ar bănui că eu sunt autorul fluviului de scrisori pe care i le scrisesem. Era cursantă conştiincioasă, iar eu mă străduiam să fiu lector imparţial… şi cât de cât bine îmbrăcat. Lui bietul Costică îi făcuse tată-său un costum dintr-un cupon din cea mai bună stofă ce se putea găsi atunci. Nu a îndrăznit să-l îmbrace o dată măcar în şcoală, căci s-ar fi iscat bănuiala că părinţii lui sunt în ţară. În bunătatea lui fără margine mă îndemna să-l îmbrac când mă duceam la cursuri. L-am luat de câteva ori, dar nu am abuzat. Mă mai împrumutam cu cravata, cu pantofii, cu câte un pulovăr de la Petriceanu, fiul şefului de ocol silvic, de la Vasile Florea, de la Costică Stamate, aşa că eram mereu destul de bine înţolit.

Într-o zi, am văzut-o pe „frumoasa mea" la braţ, impropriu spus, căci ofiţerii nu aveau voie să meargă la braţ, cu un ofiţer înalt cât bradul din faţa spitalului judeţean, mustăcios şi amândoi păreau că se cunosc de când lumea. M-am mutat cu tot cu „Istoria" în altă parte, căci mă cuprinsese deznădejdea (nu ştiu ce dracu speram) şi un soi de dispreţ pentru purtătoarele de fustă. Mă simţeam trădat, fără nici un motiv. Nu trădat fără motiv, ci impresia mea că fusesem trădat nu avea nici o raţiune…

Cum a scăpat o capră de recensământ

În luna martie 1948, regionala m-a trimis ca şef de grupă pentru recensământul animalelor, primul după război, care pregătea probabil marea campanie de colectivizare, în localitatea Târcov, sat aparţinător comunii Pârscov, din munţii Buzăului. Nu era propriu zis o zonă a munţilor înalţi, dar casele erau răsfirate

ici şi colo pe coastele dealurilor. Eram patru, eu, fraţii Bărbat şi încă un coleg dintr-o altă clasă.

Ni s-au pus în braţe câteva pachete cu formulare lungi, cu tot felul de rubrici. La instructaj nu s-a insistat atât de mult asupra tehnicii recenzării, care, oricum, reieşea din formulare, din rubrici, ci asupra faptului ca să nu ne cazăm la vreun chiabur, la popă sau la alţi duşmani ai poporului, de parcă eticheta aceasta idioată le era pusă în frunte sau pe fundul pantalonilor.

Nu ştiu ce chiaburi puteau fi pe aceste coclauri. Oameni avuţi, într-un fel, puteau exista, cu o stare materială cât de cât mai bună, dar aceştia lucrau la pădure sau la întreprinderi din zonă, la Borca, la sonde sau în altă parte. Ne-am împărţit în grupe de câte doi doar cu dormitul, căci de recenzat făceam operaţiunile toţi patru, pentru că erau gospodării puţine. E drept că erau împrăştiate, trebuia urcat, coborât, ca să nu mai spun că dura mult până explicai omului despre ce este vorba, până lega câinii, până găseam un colţ de masă să ne înşirăm cearşafurile de hârtie. Asta la început, căci s-a transmis din om în om că nu era vorba decât de nişte ţângălăi. Puneau vinul la fiert şi primul lucru pe care îl făceam era acela de a ne da să bem câte o ulcică de vin fiert. Ne-am dat seama că dacă nu aveam grijă şi ne lăsam în voia vinului nu mai terminam recensământul nici până la vacanţa de primăvară, pentru că aşa urma să se numească acum, nu de Paşte. Dar era greu să nu „scapi calul”, aşa că nu ştiu ce am trecut în nenorocitele acelea de rubrici. Ştiu că de câteva ori i-am atras atenţia lui Stelică să nu scrie şase purcei, ci unul sau doi, căci rubrica era cu „şase”, adică, „purcei sub şase luni” şi „purcei peste şase luni”.

Sau întâmpinam cazuri când în afară de răspunsul „n-am” nu primeam altul. La o bătrână cu casa într-o rână, am întrebat-o formal la câteva rubrici. Când a fost vorba de găini, ne-a

răspuns scurt, cu voce ridicată: „Trei sunt ale mele şi patru ale nurori-mii”. Era gata să plecăm, căci capră zicea că nu are. Dar, când să sărim pârleazul la vecini, capra a behăit dintr-un pătul unde o urcase baba, Dumnezeu ştie cum. Stelică, zelos şi cu zelul urcat de vinul fiert, a vrut să-i scrie capra, ceilalţi i-au dat un ghiont şi ne-am făcut că nu auzim salutul de bun rămas al caprei. Era o parodie…

Eu cu Ion Bărbat, Stelică nu a vrut să doarmă cu frate-său, ne-am culcat la învăţător, un om în vârstă care se mai ocupa de şcoală, căci nu erau cadre didactice, ceilalţi doi la popă. În altă parte n-am fi avut unde să ne adăpostim şi să răbdăm o săptămână.

Învăţătorul ne cinstea seara cu slănină, brânză şi ţuică de Târcov care – zicea el – e cea mai bună din Buzăul tot, din judeţ. Nu-l puteam contrazice şi nici refuza.

Avusese un fiu şi i-a murit pe frontul de răsărit chiar în primele confruntări cu ruşii. Nora a plecat la părinţii ei, după ce i-a venit înştiinţarea. Ce să fi făcut?

– Norocul ei că n-a avut copil cu băiatul meu. Nici n-au trăit împreună mai mult de jumătate de an. El trebuia să-i fie urmaş la şcoala din Târcov, căci făcuse şi el şcoala normală din Buzău. Apoi ne-a întrebat ce materii mai învăţăm, cum sunt profesorii: pe unii îi cunoştea, pe alţii nu. Prea multe nu se schimbase din structura formală a învăţământului, căci marea reformă a învăţământului, care va da totul peste cap, avea să aibă loc abia în toamnă. Dar începuserăm să învăţăm şi „lucruri noi” despre geografia URSSS, istoria acesteia; la franceză nu aveam profesor pentru că pe ultimul, „Burghezul” cu îl porecleam noi, îl arestaseră pentru nu se ştie ce vină. Mai făceam încă latină şi altele.

Învăţătorul bea şi el cu noi, dar ne-a atras atenţia să nu ne punem mintea cu ţuica de Târcov, că suntem cruzi, neînvăţaţi şi nici nu trebuie să ne învăţăm. Oricum, el pierduse oarecum măsura pentru că începuse să spună bancuri politice. Ce să fi făcut? Era nepoliticos să-l dăm afară din „camera noastră”. Să-l fi moralizat, ameninţat? Aşa că rânjeam şi noi mânzeşte.

– Mă, zicea el, să nu faceţi cum a făcut o învăţătoare din Nehoiaş. Asta, ca să-i iasă bine lecţia la inspecţie, cu nişte mucioşi de clasa a doua, i-a învăţat dinainte ca, atunci când o pune ea mâna la bărbie, aşa ca din întâmplare, să strige toţi în cor: „Stalin, Stalin, Stalin”. Bun şi înţeles… Cel cu inspecţia i-a întrebat aritmetică atât cât învăţaseră, i-a pus să citească şi le-a mai cerut unora să spună câte o poezie. Careva dintre ei, „Răţuşca cea prăpădită a clasei” a cerut să spună şi el o poezie. Şi l-au lăsat s-o recite. Iar, neghiobul a zis: „Azorică şi Grivei / Cine-i pupă-n c… pe ei?”. Învăţătoarea a dus mâna spre gură după ce a scos un „Aaaa” lung de uimire, iar ceilalţi, amintindu-şi de înţelegere, au strigat conştiincios în cor: „Stalin, Stalin, Stalin”.

Am râs şi noi, ce să fi făcut…

După terminarea recensământului i-am dat pachetul cu formulare lui Bărbat cel mare, lui Ion, şi cu de la mine putere am zis că e cazul să trag o fugă până la Cantonul 17, la Ezeriş. Şi m-am dus, am stat trei zile acasă, am aflat cu durere că Ileana rămăsese surdă şi, evident, nici de vorbit nu putea. Urma s-o dea la Cluj, la o şcoală specială. Înainte de refugiu, medicii îi atrăseseră atenţia Mamei s-o ferească de curent, de răceală, dar cum s-o fi ferit, când într-un vagon s-au refugiat patru familii care umpluseră vagonul cu câteva oi şi, mai ales, cu copii. Şi era şi martie…

La şcoală, cu toată prudenţa şi înţelegerea lui Nea Nicu pentru „înaltele mele îndatoriri politice” a ieşit scandal mare. Eram ameninţat cu exmatricularea.

După ce a ţinut un lung discurs despre îndatoririle elevului, şi mai ales ale unuia căruia i s-au încredinţat sarcini sociale şi politice – a accentuat Nea Nicu –, a conchis că sunt iresponsabil şi că îl desconsider de vreme ce nici măcar în scris nu l-am anunţat că am de gând să-mi prelungesc vacanţa.

– Care vacanţă? am replicat eu obraznic şi intrigat? Ce am făcut noi la Târcov a fost vacanţă? Şi mai lăsaţi-mă în pace…Mie nu-mi cânta mama să mă adoarmă „Oberon” de Wagner sau mai ştiu eu ce alt moft burghez.

Nea Nicu a rămas perplex, pur şi simplu fără glas. A reuşit să mai îngaime:

– Poţi să pleci, eşti liber.

N-am fost dat afară din şcoală, n-am primit nici o pedeapsă, deşi meritam cu vârf şi îndesat, dar am regretat profund ani de zile, şi mult după ce am plecat din şcoală, această măgărie, acest gest de ingratitudine. Ce era cu „Oberon”?

„Oberon” de Wagner

Nea Nicu obişnuia din când în când să ia pe câte un elev cu el la concerte, când se dădeau la sala de spectacole de lângă „Drăgaică”. Primea totdeauna câte o invitaţie de două persoane şi se ducea cu câte un profesor, de regulă cu Gogu Mihăilescu.

Într-o zi, m-a oprit şi mi-a spus blând:

– Drăguţă, să te pregăteşti pentru sâmbătă că mergi cu mine la Ateneu (aşa-i zicea sălii, cred că în glumă) la un concert simfonic. I s-o fi părut, când am fost în camera lui, că trag cu urechea la ce cânta radioul în surdină, deci că aş fi fost interesat de astfel de muzică? Nu ştiu care a fost motivul de m-a ales pe mine.

– N-am cu ce mă îmbrăca, am replicat eu cu un adevăr, dar spus prea fără reţinere, măcar artificială.

– Las că pentru şedinţele tale sau pentru întâlniri cu fete găseşti să te îmbraci. Te-mprumuţi şi tu cum ai mai făcut şi mergem. Domnul Mihăilescu nu poate să meargă pentru că pleacă la părinţii doamnei Fernanda. Şi a plecat, dându-mi de înţeles că nu e cazul să mă mai gândesc, să mă mai târgui.

Stăteam lângă el, în dreapta lui, ascultam muzica. Uneori erau pasagii care îmi plăceau, cum a fost „Lacrimossa" de Mozart, mai ales că în pauza concertului m-a prevenit despre împrejurările în care o scrisese. Din când în când îmi mai şoptea la ureche câte o scurtă precizare.

– Aici vin piticii (era vorba de „Oberon")… Mi-o cânta mama la pian când eram mic…

Această neinspirată mărturisire s-a fixat în memorie şi mă folosisem de ea să-i amintesc că el aparţine altei lumi, o lume condamnată, putredă etc. Oricât ar părea de necrezut, incidentul a avut urmări benefice pentru mine. Am evitat cât am putut să mă mai folosesc de asemenea brutale argumente ideologice, cât am putut n-am mai amestecat unele criterii.

Eram convins şi găseam oricând dovezi că principiile de bază ale materialismului sunt juste. Chiar şi azi, deşi am cunoştinţă că nu Marx a descoperit materialitatea lumii, că nu Engels este părintele dialecticii, al categoriilor dialecticii (necesitate şi întâmplare, cauză şi efect, interdependenţă, general şi particular etc.), le recunosc valabilitatea şi le folosesc uneori spre contrarierea unora care cred că sunt un eretic al vremurilor noastre, când recurg la principiul cognoscibilităţii. Îi şochez pe unii când afirm că limba rusă poate sta cu cinste alături de engleză sau germană în privinţa posibilităţilor ei de exprimare, a bogăţiei. De lucrul acesta m-am convins exersând – fără să cunosc cum rezolvaseră Zaharia Stancu, George Lesnea, Ioanichie Olteanu – traducerea poeziei „Toamna" de Serghei Esenin. M-am chinuit

să traduc fără să „trădez”, să respect ritmul, să redau întregul vers, o splendidă metaforă („Osen’, – rîžaia kobîla – ceşet grivu”), dar nu am fost mulţumit de traducerea mea. Se simt vexaţi când laud literatura rusă, cea de dinaintea salvelor Aurorei, sau vreun film antologic al cinematografiei sovietice, cum ar fi „Gară pentru doi”, „Cer senin”, „Zboară cocorii” sau „Balada soldatului”, care ar merita să fie reluate de canalele noastre de televiziune. Evident, a existat atâta balast, atâta gunoi, în care au fost amestecaţi (dar ce puteau face?) mari actori ca N. Cerkasov, Alexei Batalov, I. Smokutumovski şi atâţia alţii. Reacţia de respingere e firească. E firesc într-un fel să respingi instinctiv o artă impusă, băgată pe gât abuziv. De ce marii pictori ruşi nu mai sunt pomeniţi? Din revista „Ogoniok”, am strâns zeci de pagini de la mijlocul ei şi am făcut o impresionantă colecţie de reproduceri din Repin, Aivazov, cu „marinele” lui. Mai ştie vreun maestru al penelului (mă refer la cei din urbea mea) de un Nikolai Ghe, peisagist, dar şi autor de teme evanghelice? Mă obsedează toamna, ca temă pentru creaţii de tot felul. Am spus odată şoferului să oprească la kilometrul 8, în vârful dealului şi am privit minute în şir, prin parbrizul IMS-ului, parbriz care încadra peisajul dinspre Reşiţa, unde revedeam aidoma „Toamna de aur”, peisajul lui Isaak Levitan. Pădurea noastră de foioase (mesteacăn, tei, stejar, fag, pomi fructiferi pădureţi şi atâtea alte esenţe arborifice) are, la un moment dat al toamnei, premergător brumelor, un colorit, unde galbenul lămâiu se întâlneşte cu roşul arămiu şi între ele se amestecă zeci de nuanţe cromatice.

Am citit „Ogoniok”-ul de când am făcut cunoştinţă cu el şi am început să buchisesc sub îndrumarea lui Alexei Guja şi până la revoluţia noastră din 1989, când au pătruns în chioşcurile de difuzare, fără oprelişti, revistele mari ale Apusului. La sfârşitul anilor optzeci, „Ogoniok” era o revistă subversivă; o citeam şi o

comentam împreună cu inginerul Smotzer de la CCSITEH, unde eram încadrat ca traducător.

Enorma gafă pe care am făcut-o, când i-am amintit lui Nea Nicu de „Oberon” mi-a fost iertată într-o scrisoare târzie, cu câţiva ani înainte de a se stinge din viaţă, când l-am vestejit pe poetul consecvent doctrinar Ion Gheorghe, cel care îl terfelea pe Nea Nicu în „Luceafărul”, şi am pus semnul egalităţii între măgăria mea şi cea a lui.

În vremurile tulburi ale anilor optzeci, Nea Nicu se ferea, în schimburile noastre de scrisori, să facă afirmaţii îndrăzneţe, dar nici nu mi-a atras atenţia vreodată să fiu mai prudent sau să mă contrazică, măcar formal, la aprecierile „epocii de aur” în plină dezvoltare.

Boris Alexeevici Guja

Am amintit de profesorul nostru de violină, Alexandrescu, atins de surzenie. Mai era unul, cel de latină, ultimul, cu care am mai făcut latina până în anul şcolar 1947/1948, care de asemenea nu auzea şi care era ţinta ironiilor şi glumelor noastre proaste, sadice uneori.

Bietul de el, exasperat că nu ne dădeam interesul, spunea revoltat, spre hazul nostru, că şi caii ştiu latină…

– Da, măgarilor, caii ştiu latină, căci când zici *Hi!* el ştie că trebuie să plece. *Hi* nu e altceva decât imperativul *i* al verbului *eo*, *iri*, *ii* (*ivi*), *itum* „a merge”. *H* e un son barbar. Apoi, sperând că o să ne stârnească interesul, ne-a spus anecdota cu Voltaire şi un contemporan de-al său, prieten, cu care a pariat pentru cea mai scurtă scrisoare, mesajul cel mai scurt care să aibă un sens. Prietenul i-a scris: „Io rus”, adică „Plec, merg la ţară (la proprietatea de la ţară)”, iar Voltaire i-a răspuns: „I”, adică „Du-te (sănătos)”.

Degeaba… El ne saluta cu „Ale pueri!”, noi îi răspundeam cu „Valea magister”, nu cu „Vale…”. Dacă cineva îi spunea, în loc de *sum*, *esse*, *fuit*, „Sus iese fum” îl aproba şi-i mai dădea şi o notă bună.

Nu ştiu de ce ne ameninţa, chiar la sfârşitul anului şcolar ultim, în 1948, cu „Tunul să treacă peste mine şi eu nu vă trec”. Surzenia să se fi datorat vreunui tun, căci venise la noi de pe front. Dar inconştienţa lui cum să mi-o explic? Măcar că reforma a avut loc în august 1948, înainte de începerea anului şcolar 1948/1949, toată lumea ştia că vor zbura din programă Franceza, Italiana zburase demult deja, Latina, probabil şi altele, aşa cum s-a întâmplat. Nu s-a mai făcut, începând cu anul următor, Etică, Psihologie, Estetică, dar şi la obiectele de bază (Istoria, Geografia) s-au introdus istoria şi geografia URSS.

Franceza a rămas acolo unde o lăsasem cu un an înainte: era scoasă din program. În schimb, ne-a venit la Limba rusă un profesor nou, om la vreo patruzeci de ani, care ni s-a prezentat şi ne-a atras atenţia că aşa va trebui să-i zicem în timpul orelor: Boris Alexeevici Guja. Nu existau manuale propriu-zis de rusă, ci nişte cărţi, editate de ARLUS, Asociaţia Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică, asociaţie cu caracter politic, propagandistic şi cultural, bine înţeles cu o unică orientare în ceea ce privea cultura: marea cultură a popoarelor sovietice frăţeşti. Avea şi un Sediu impunător, o fostă casă moşierească, sediu pe care l-am vizitat deseori, unde puteam împrumuta cărţi, reviste, făceam împreună cu alţii traduceri din „Ogoniok”.

Cărţile erau insuficiente, aşa încât introducerea limbii ruse în programul şcolii s-a făcut în aşa fel ca să nu coincidă cu programul normalistelor. Manualele circulau de la o şcoală la alta şi s-au dovedit un bun mesager, căci între filele lor se strecurau

scrisori, fotografii. Astfel, s-au strâns şi legăturile noastre, ale normaliştilor, cu fetele, normalistele, căci până la absolvirea mea, în 1951, şcolile au continuat să fie separate.

Boris Alexeevici a devenit cel mai popular personaj cadru didactic din şcoală, cel mai apropiat elevilor, dar se afla mereu în conflict cu restul colegilor de cancelarie din cauza libertinajului său. Nu ştiu cum de nimerise la o prăpădită de şcoală normală, când el ştia germana, latina, probabil şi franceza, dar preda rusa, băsărăbean fiind. Trăia necăsătorit, într-o cocioabă la un loc cu mamă-sa, consilierul lui de bază în probleme de limbă rusă. Rusa, în stadiul ei iniţial nu era grea, dar o complicam noi. Nu trecea oră în care Boris Alexeievici să nu ne spună câte un calambur rusesc sau proverb („Smotrişi knigu, vidişi figu"); *figu*, acuzativul lui *figa* însemna pe lângă „smochină" şi altceva, adică degetul mare trecut printre cel arătător şi mijlociu cu o trimitere obscenă. Aceasta ne-o spunea când ne uitam în manualul nostru ARLUS ca viţelul la poarta nouă. Ne-a învăţat un catren, nevinovat în aparenţă: „Jasmin horoşii ţvetoček / On pahnet očeni horoşo. / Paniuhai milemkii drujoček, / A pravdo pahnet horoşo?". Începuturile de vers, în acrostih dădeau un cuvinţel: *jopa*. Acesta ne-a dat el de înţeles că înseamnă ceea ce românii zic eufemistic *popou*. Numai că târziu am aflat – într-o reuniune clujeană a filologilor, de la nevasta profesorului Onufrie Vinţeler, o rusoaică, când a auzit grozăvenia din gura mea – că vorbuliţa era mult mai vinovată decât am crezut eu atâta vreme. Chiar dacă aş trece peste pudoare şi peste albeaţa hârtiei, n-aş putea s-o traduc decât printr-o sintagmă care spune ceva mai mult decât că e vorba despre organul genital feminin.

Nu ne era destul răvaşele strecurate în manuale, am mai scris şi poezioara, având grijă să îngroşăm iniţiale şi a ieşit un scandal monstru, căci profesoara de rusă a fetelor era undeva la

extrema cealaltă, de o pudicitate exacerbată.

Într-o zi l-am întrebat cum se spune la *păduchi lăţei*, care făceau ravagii. Nu a ştiut şi s-a necăjit din cale afară, dar următoarea oră, fără să mai zică „Zdrastvuite rebiata", ne-a spus direct pe româneşte: „Mânca-v-ar tătuca cu bocanci cu tot; am întrebat-o pe mama şi am aflat". Apoi a strigat victorios: „Mandavoşčki!"

Inspecţia pe care i-a făcut-o Nea Nicu, pârât, probabil, de cineva, am povestit-o în „*Capricii*...", dar merită s-o reiau. Boris Alexeevici venea rar nebăut la ore. Probabil, mirosindu-l, Nea Nicu i-a luat urma. A intrat imediat după el, dar nu înainte ca Boris al nostru să scoată din geanta mare de perceptor, unde se găseau la un loc hârţoage, cărţi, ceapă verde, brânză, un ziar şi să-şi întindă merindea, mâncând apoi, făcându-şi totodată şi ora. A strâns merindea, s-a proţăpit bine în scaunul de la catedră şi a spus, întâi în româneşte ca să priceapă şi înaltul oaspete, că azi vom face conversaţie, mai bine zis un transfer de mesaje lingvistice din rusă în română şi din română în rusă, mai ales pentru că, dintr-o defecţiune, manualele nu ne fuseseră aduse de la fete. Şi apoi, la drept vorbind, Boris nu prea avea nevoie de manualele ARLUS-ului.

A început: „Segodnia, ia vstrečal moi drug..." („Azi m-am întâlnit cu prietenul meu...") şi urma povestea. El spunea, noi traduceam cu sârg. Mai ales Chiţu, favoritul lui şi care învăţase rusa cât noi toţi ceilalţi la un loc. Dar mai erau mulţi care o învăţaseră graţie tocmai acestor metode deloc ortodoxe. Ora a mers strună. În sinea sa, Nea Nicu s-o fi mirat cum de-am putut învăţa într-un timp scurt atât de bine ruseşte. Mai târziu se introdusese o emisiune radio „Să învăţam limba rusă cântând". Noi am învăţat-o, în cei trei ani cât am făcut-o, „înjurând" şi spunând măscări.

Nimbus şi comoara lui

Un fapt greu de ascuns chiar şi elevilor, Boris Alexeevici era la cuţite cu profesorul de istorie Traian Cristescu, duşmănie care o întrecea pe cea existentă pe vremea când se făcea religia, dintre Traian Cristescu şi Popa Metru (aceasta îi era porecla, cauzată poate şi din cauza diferenţei flagrante de înălţime dintre el şi celălalt profesor-preot, părintele Jean Marinescu, zis şi el Popa Jake). Nici ore prea multe n-am avut cu Popa Metru, dar şi aversiunea mea faţă de el m-a împiedicat să-i ţin minte numele, căci, ipocrit, mă tot întreba când cu ruptul tabloului Anei Pauker şi mă sfătuia cu biblicul dicton că „Păcatul mărturisit era pe jumătate iertat".

Profesorul de istorie, Traian Cristescu, un erudit, dar mai puţin pedagog, merita o catedră universitară. Necăsătorit nici el, şedea pe strada Cometei nr. 9, avea casa plină ochi cu cărţi, aşezate cele mai multe pe duşumea şi învelite cu foi de gazplan ca să le protejeze de lumină şi praf. Ne lua pe câte unul să i le sortăm, să i le aranjăm, dar şi să facă prozeliţi, să ne robească hârtiei tipărite. Avea o dispensă de la cineva sus-pus la CC şi ţinea în casă cărţi care, în alte părţi, fuseseră date focului. Avea, şi nu l-am suspectat niciodată că ar exagera (nu era un mitoman), printre monedele lui, căci era şi numismat, un dinar din seria celor cu care fusese vândut Hristos.

Umbla îmbrăcat cu haine ponosite, necălcate niciodată, nici măcar gulerul cămăşii, cu o cravată soioasă şi mereu strâmb aşezată la gât, cu o pereche de bocanci tălpuiţi cu cauciuc auto. Toţi banii şi-i dădea pe cărţi.

Făcea caz cu măsură de erudiţia sa. Lecţiile erau în întregimea orei şcolare prelegeri. Când şi când întreba, ca să fie completat în câte o idee sau cuvânt, pe câte un elev, îl lăsa bucuros

pe cel care ridica mâna, şi nu scotea la răspuns niciodată. Aşa se face că la sfârşitul normalei m-am trezit cu media zece şi nu ştiu dacă în patru ani am fost o dată scos la răspuns, dar de participat la orele lui, în sensul implicării, am participat. Nu lăsa corijenţi, cu toată obrăznicia unora. Se găsea câte unul, făcând aluzie la originea sa caracaleană, să-l întrebe dacă e adevărat că la Caracal s-a rupt carul cu proşti, iar el îi răspundea – ca şi când întrebarea era îndreptăţită şi absolut serioasă – că, dacă s-a rupt cu adevărat, fapt pentru care el nu avea dovezi, în mod sigur proştii s-au refugiat la Buzău.

Tuna şi fulgera împotriva popimii şi, dacă îi am în vedere pe preoţii normalei noastre, îi dădeam dreptate atunci când clama:

„O, tu Crist cel osândit de soartă
De te-ar renaşte noaptea gropii
Tot ei, fără ruşine, înc-o dată,
Te-ar condamna la moarte popii".

Pretindea că poezia îi aparţine lui G. Coşbuc, dar nu am avut prilejul s-o întâlnesc în vreun volum, încât nici pe autenticitatea ei nu pot garanta şi nici pe fidelitatea memoriei, că am redat-o aşa cum ne-o spunea Traian Cristescu.

Autor de cărţi, scoase la o editură de mâna a cincea, a lui Petrescu din Buzău, singur sau împreună cu Nicolae Simache de la Ploieşti, mi-a dat două din cărţile editate de el, căci era editor, nu autor propriu-zis: „Doi poeţi greci despre Mihai Viteazul..." şi „Pravila de la Govora".

Noi cei mai mici îl porecleam *Limbus* pentru că avea un tic: îşi suprapunea des buza de jos peste cea de sus, şi-o lingea, numai că porecla lui adevărată, etimologizată popular de noi, era *Nimbus*, aşa cu îi ziceau cei mari pentru că umbla cu capul în nori.

Nu-l putea suferi pe Boris Alexeevici, iar acesta cu toată ştiinţa lui de carte nu aprecia un om împătimit de ştiinţa istoriei. Cred că cel care se dovedea mereu agresiv era Traian Cristescu care trăia ca un ascet şi nu putea suporta starea bahică a lui Boris.

Peste ani şi ani, aducând vorba într-o scrisoare către Nea Nicu de aceste două personaje pitoreşti ale normalei noastre, am dedus din răspunsul Nea Nicului că-l preţuise pe profesorul de istorie şi pot spune că-l dispreţuise pe cel de rusă. Deplângea faptul că, la moartea lui Traian Cristescu, sicriul îi fusese însoţit la mormânt, de la casa de sănătate, unde şi-a trăit ultimele zile, de câţiva doar. Unde erau foştii săi elevi, majoritatea repartizaţi în Buzău sau în jurul acestuia? Pe când, la moartea lui Boris Alexeevici participase un cortegiu impresionant. Nea Nicul meu, pedagog, nu putea înţelege acest lucru.

Profesorul de rusă fusese invitat la nunta lui Costică Petriceanu, trecut şi el în lumea umbrelor, mult prea de timpuriu; a cerut timid cuminte o sticlă de băutură, s-a aşezat comod într-o cămăruţă şi, de unul singur, a băut-o pe îndelete. Nu s-a culcat, a plecat după ce şi-a luat rămas bun de la miri de parcă nu băuse nimic.

Zicea adesea: „Am să beau până mor, dar n-am să mă las să putrezesc”. Cine ştie ce dramă ascundea chinuita sa viaţă, de ce fusese aruncat la Buzău el, care stăpânea latina, germana şi poate încă vreo alte patru limbi şi cu rusa şapte. Când zicea că nu se va lăsa să putrezească, cred că se referea şi la altceva, la altfel de descompunere.

Soarta a făcut ca ultimii şase ani din activitatea mea profesională să fiu „traducător de limbă rusă” la un institut de proiectări. Am învăţat rusa din cărţile trimise de Anatol Ilici Eremia de la Chişinău, cărţi de lingvistică, în special de onomastică,

după care mi-am pregătit doctoratul, dar baza a atât cât am ştiut rusă i-o datorez neuitatului Boris Alexeevici Guja. Casa i-a luat-o un coleg oportunist: Cristache Benescu; cu biblioteca nu ştia ce s-a întâmplat. Când i-am făcut o vizită, întrerupând drumul de la Bacău la Reşiţa, l-am întrebat pe Cristache, dar s-a făcut că nu aude. Şi sunt sigur că nici la moartea lui nu fusese.

Diriginte l-am avut multă vreme, cred că întreg ciclul superior, pe Nea Costică Dumitrescu, profesor de geografie, preocupat mai mult de gospodăria sa: casă particulară, mai spre marginea oraşului, cu o crescătorie de iepuri, păsări şi nu ştiu dacă nu cumva şi ceva animale mari. Nişte oi parcă am văzut, amestecate cu capre, în spatele casei, într-un ţarc.

Avea o fată studentă la ştiinţe naturale, pe care o răsfăţa. De aceea şi-a ales câţiva elevi din clasă, dintr-a noastră, unde era diriginte, să-i facă ierbar. Unul dintre responsabili, Ciupercă Nicolae, a trecut, înainte de a menţiona denumirile ştiinţifice, pe cele populare, fără să se sinchisească de cele cu nume obscene. Şi organele popii, şi cel al ţigăncii, precum şi altele erau trecute aidoma. Fata, Virginica pe numele ei, n-a verificat ierbarul şi l-a predat asistentei aşa cum i-l trimisese tata, încântată de aspectul estetic deosebit. Scandalul de la facultate nu-l cunosc, pe cel din clasa noastră l-am trăit. Văzând că persecuţiile nu mai încetează, Ciupercă a ameninţat că-i otrăveşte caprele şi-i omoară iepurii. Numai că nu a mai avut ocazia să care iarbă şi trifoi, frunze şi saci cu boabe la Nea Costică. Căzuse în dizgraţie…

Prin şcoală au mai trecut mulţi dascăli, dar amintirile despre ei s-au şters şi nu din cauza lor, ci a trecerii efemere, schimbările ţinându-se lanţ. Vag mi-l amintesc pe Bibi, profesorul de matematică, profesor bun, numai că materia care se cerea prin programa şcolilor normale era redusă.

Am învăţat algebră elementară, ca de altfel şi trigonometrie, până la funcţiile trigonometrice ale triunghiului drept. În problemele de geometrie şi trigonometrie am pătruns ceva mai mult în şcoala de ofiţeri de artilerie antiaeriană şi m-am perfecţionat într-un bordei al bateriei de pe dealul Ţerovei... Dar asta e altă poveste...

Tiberiu Bordea

Cel care m-a marcat în mod deosebit, m-a modelat, nu zic că m-a învăţat carte, căci gramatica pe care o ştiam la ieşirea din normală nu cred că era mai multă decât i se cere unui elev de clasa a şasea de la gimnaziul de azi. Spre exemplificare, nota nouă de la absolvire spune destul despre nivelul cunoştinţelor noastre de limbă română, nu zic despre literatură, aici nefiind de vină dascălul, zic că e grăitoare când eu nu eram în stare să analizez nici cea mai simplă frază. Ce-or fi ştiut cei cu note mai mici?

Adevărul este că nu ni se pretindeau cunoştinţe, ci doar atâta cât le trebuia absolvenţilor de patru clase primare. Învăţam mai mult cum să-i învăţăm.

La literatură însă lucrurile luaseră o întorsătură dramatică, mai ales începând cu anul şcolar 1948/1949. Sociologizarea atinsese până şi matematicile, căci problemele abundau de muncitori, hectare, ţărani harnici, colectivişti destoinici care îi întreceau pe alţii cu atât mai mult, sau invers. Problemele se refereau la nituitori ca Banu de la Turnu Severin, care îşi propusese să bată nu ştiu câte mii de nituri într-o noapte, cerându-ni-se să aflăm în câte nopţi va termina nava, dacă... Abundau problemele cu stahanovişti, colhoznici de pe Don, şahtiori din nu ştiu ce mină a Dombasului etc. Dar la limba română descoperisem pe A. Toma, aflasem că Arghezi scrisese o „poezie a putrefacţiei".

Eminescu era într-adevăr cel mai mare poet român, mai ales că în 1950 se împlinea un secol de la naşterea sa, dar în afară de „Împărat şi proletar” şi „Viaţa” nu discutam nimic altceva la şcoală. Evident, ni se spusese că fusese exploatat de Titu Maiorescu, care îi întreţinea boala şi suferinţa pentru a-l stimula, a-l determina să scrie o poezie valoroasă, dar l-a lăsat să se chinuiască şi să se stingă în mizerie. Mai târziu ideea am auzit-o exprimată sub altă formă: o scoică nu produce o perlă până nu-i rănită, până nu i se provoacă o suferinţă fizică.

Nu fuseseră aruncaţi din manual Creangă, Coşbuc, dar se găseau în bună vecinătate şi egali ca importanţă cu Neculuţă şi Păun Pincio… Din acesta reţin, dacă n-oi greşi, o poezie care îmi plăcea şi care mă impresionează şi acum şi îmi mai amintesc câteva versuri:

„Vântule, nebunule,
Nu te doare când suspini
Prin uscaţii mărăcini,
Smulgând uşa din ţâţâni
Bietului bordei sărac,
Unde sufletele zac?”.

Oricum, se schimbaseră nişte lucruri esenţiale. Cocoşul din „Punguţa cu doi bani” nu găsise punga în mijlocul drumului, ci muncise la o moară (!) şi-şi câştigase banii cu sudoarea frunţii. Cum să-i înveţi pe copii că banii stau aşa aruncaţi pe drum, că norocul se ţine scai de om?

Personajelor „Caprei cu trei iezi” trebuia să li se găsească corespondenţi în lumea noastră de atunci, plină de contradicţii:

– Cine e capra, Dumitre? întreba hâtru bunul Tiberiu Bordea din Cireşu Gorjului pe atunci, azi în Mehedinţi. Şi nu pe cel mai isteţ din clasă…

– Clasa muncitoare, domnule profesor (încă nu ni se pretindea să ne adresăm cu tovarăşe).

– Bravo, măi isteţule, bravo!

– Dar iedul cel mare?

– Oportunistul, şovăielnicul.

– Bravo şi ţie, măi Cristache.

– Dar lupul?

– Aici ştia toată lumea că acesta-i „duşmanul de clasă”.

Apăruse în manuale nuvela lui Petre Dumitriu, „Vânătoare de lupi”, care se petrecea în Banat. Eram întrebat insistent dacă ştiu ceva despre bandiţii din Almăj şi Munţii Cernei, de Lazăr de la Rusca despre care Dan Deşliu scrisese binecunoscutul poem-baladă. Despre Lazăr nu auzisem, despre „bandiţi” ştiam, dar cu totul altceva. Să le fi spus despre Chera nostru care s-a baricadat într-un sălaş de la Fârliug sau Duleu şi a luptat până la ultimul glonţ, apoi, când au năvălit peste el, a lăsat să-i scape grenada dezamorsată între picioare, murind cu el şi patru securişti? Nu puteam spune aşa ceva. Instinctul de conservare începuse să funcţioneze şi apoi, în afară de acest lucru firesc, eu mai eram şi secretar uteme.

Gorjanul nostru profesor era un hâtru peste măsură. Avea dat în grija lui pe colegul meu, Mitică Dobre, din Ştefăneşti Vâlcea. Într-o zi l-a văzut zgribulind de frig, fără surtuc, în clasa neîncălzită. Nu a trebuit mult să facă investigaţii ca să afle că Mitică îşi vânduse surtucul pe 15 iaurturi. A trebuit să i-l răscumpere dascălul şi să-şi recupereze banii de la tata lui Mitică.

Mitică era un suflet de aur, un coleg model, dar avea ciudăţeniile lui. Se scula când era liniştea mai adâncă în timpul meditaţiilor şi întreba, de parcă era pe un teren de fotbal, ca să-l audă tribunele:

– Mă, voi ştiţi cum se spune la noi când se bat berbecii? Pentru că nu găsea răspuns la nimeni, tot el adăuga „Ptru, ptru, meleté, meleté”. Şi aşa şi-a mai adăugat o poreclă. Era blond, bine crescut şi mâncăcios. De-acasă îi venea des, dar nu se prea alegea cu mare lucru din ce îi aducea, pentru că dădeau năvală ceilalţi şi Mitică nu putea să-şi apere bunătăţile, până a găsit o soluţie. Tată-său îi aducea la cineva găsit de domnul Tiberiu Bordea, un om de încredere, iar el îşi lua de acolo cu ţârâita.

„Mâna neagră” şi Strada Circuită

Cei care îşi încuiau dulapurile cu bunătăţi nu reuşeau să-şi apere proviziile. Petriceanu avea un lacăt cu cifru, dar într-o dimineaţă a găsit lacătul la locul lui, dulapul părea neatins, dar noaptea fusese tras la o parte şi jefuit prin scoaterea scândurilor din spate. Atât a mai găsit: un bilet pe care scria mare „Pe aici a trecut Mâna Neagră”. Cei care se înfruptaseră ştiau istoria, auziseră de organizaţia teroristă care provocase primul măcel mondial.

Mitică Dobre a rămas celebru şi cu altceva. Caraman, cu trei ani mai mare decât media clasei, lua câte doi-trei şi-i ducea pe „Circuită” la „altoit”. Strada aceasta era într-adevăr ciudată. Pornea dintr-un loc şi tot cotea până ajungea în acelaşi loc, motiv pentru care i se dăduse acest nume. Era „Crucea de Piatră” a Buzăului.

Când i-a ajuns rândul şi lui Mitică să meargă la „altoit” s-au nimerit numai trei dame disponibile, aşa că unul trebuia să aştepte cuminte pe prispă. Ferestrele erau joase, perdelele ca vai de ele, iar Mitică, rămas în aşteptare, a tras cu ochiul. Când unul a ieşit şi i-a spus că poate intra, că e liber, Mitică s-a încheiat la pantaloni şi a plecat pe stradă zicând: „Eu m-am fârşit”. Aşa

se zicea la ei, la Ştefăneşti, *fârşit*, nu *sfârşit*, când era vorba de terminat o treabă.

Cel care acumulase cea mai bogată colecţie de porecle era bietul Necula, care suferea de surzenie. Acum, la bătrâneţe nu pot înţelege sadismul unor tineri adolescenţi, ba chiar trecuţi de adolescenţă. Surzenia acestuia era calul de bătaie. Evident, nu toţi făceau glume pe seama lui, ci doar câţiva care încercau o bolnăvicioasă plăcere de a-şi bate joc de infirmitatea cuiva. L-am întrebat pe nepotul meu dacă în colectivele şcolare mai există asemenea manifestări. M-am bucurat să aud că nu. Când eram profesor întâlneam cazuri şi luam atitudine severă faţă de aceste inumane manifestări. Nu mai înşir poreclele pe care le avea, pomenind doar una, „Gangele şi Brahmaputra”, poreclă pe care i-o dăduse Petrescu, poreclit la rândul său „Pastorele Cărăbuş”. La baza lor, a poreclelor, nu era nici o motivaţie „logică”. Era destul ca vreun nume, un personaj de prin manuale să aibă sonorităţi bizare, exotice, şi gata, se şi lipeau de bietul Necula.

Îi suflau tot felul de tâmpenii şi apoi dădeau vina pe el că nu auzit ca lumea. Pentru *cărăbuş*, în loc de *Melolontha melolontha* i se sufla *Belolontha*, în loc de *Solanum tuberosum* (cartoful) – *Salamum tuberculosum* ş.a.

Dar cea mai neruşinată şi întru nimic justificată dintre poreclele lui era *Porcul*. Am rămas stupefiat că Pastorele-Cărăbuş, de cum l-a văzut la întâlnirea de 25 de ani, l-a întâmpinat cu această poreclă. L-am revăzut la această întâlnire îmbrăcat cu gust, impozant, şi sunt convins că îşi îndeplinea cu cinste meseria de învăţător în satul lui. Purta proteză auditivă şi te puteai înţelege bine cu el. Surzenia nu avansase.

Pastorele Cărăbuş era impertinent, lipsit de scrupule. Îl pomenesc pentru că cei ce vor citi cartea îl pot judeca chiar şi

numai din faptul că s-a aşezat în primul rând, între Gogu Mihăilescu şi Nea Mitică Ionescu-Clejani, el care nu strălucea în colectivul clasei noastre. Fraţii Bărbat lipsesc, Florea Vasile, elev eminent, s-a aşezat lângă tizul său, Ioniţă, în ultimul rând. Când am depănat pe scurt fiecare pe unde suntem şi ce am făcut, n-am pomenit că eram în al doilea an de doctorantură la Cluj, că publicasem o carte etc.

Fraţii Bărbat (Ion şi Stelică), pe care i-am pomenit în aceste rânduri, ca membri în comisia da recensământ la Târcov, nu erau gemeni, dar tatăl lor ţinuse să întârzie pe Ion, cel mai mare, ca să fie Stelică într-o clasă cu nene-său. Deşi Ion avea o miopie avansată, nu l-a scutit totuşi de armată, căci am aflat că făcuse cătănia la Reşiţa, la artileria antiaeriană, în timp ce eu eram la Braşov, la aceeaşi armă, ca elev de şcoală militară. Întâmplarea a făcut ca fratele lui, Stelică, să fie student la Institutul Silvic din Braşov, încât am avut ocazia să-l întâlnesc. Prin anii optzeci, l-am găsit vicepreşedinte la Consiliul Popular din Constanţa. I-am făcut o scurtă vizită. Bonom, sigur pe sine, bine îmbrăcat, stăpân pe hăţurile căruţei pe care o mâna, mi-a făcut impresie bună. S-a mirat de preocupările mele filologice, lingvistice, propriu-zis ştiindu-mă ofiţer şi era convins, când se întâlnise cu mine la Braşov, că voi ajunge ofiţer de carieră şi voi atinge cel puţin gradul de colonel.

Ion Nica era din Pârscov. Când am văzut o reproducere foto sau un desen al lui Vasile Voiculescu mi s-a părut că între ochii lui şi ai chipeşului Nica era o extraordinară asemănare. În general, toţi eram colegi care ne înţelegeam, în afara câtorva deochiaţi, doi dintre ei veniţi, în urma exmatriculărilor, de la alte şcoli din ţară.

Popa Jake şi alţii

Şcoala Normală a Buzăului nu avea fanfară şi nici formaţiuni corale, deşi talente erau. S-a văzut cât timp se făcea slujba în capela din şcoală, când corul cânta de se auzea până în Crâng. Atunci oficia slujba Popa Jake, părintele Marinescu, cu un craniu fără păr şi ciudat, căci nici barbă nu purta. La una din spusele evanghelice, corul izbucnea: „Primim pe Împăratul, Împăratul tuturor…", iar Nea Nicu s-a nimerit chiar atunci să intre în capelă. Cu greu şi-au stăpânit elevii râsetele, iar corul a deraiat.

Pe seama părintelui Marinescu se spuneau multe lucruri, în majoritate fabulaţii, dar erau şi unele adevăruri. Înaintea vacanţei de Paşte, în duminica de dinaintea plecării în vacanţă, nu trebuia să băgăm nimic în gură. În aceeaşi zi avea loc şi spovedania şi împărtăşania. Nu pun mâna în foc că este adevărat ce scriu acum, dar aşa se transmitea din an în an anecdotica despre Popa Jake. Pe cei mici îi întreba la spovedanie dacă înjură, dacă bârfesc sau copiază. La chestia cu copiatul, unul a spus că la Religie a copiat din cauză că era vorba despre sinoade, greu de învăţat.

– Păcătosule, ar fi spus, cu vocea lui cavernoasă, Popa Jake, n-ai putut şi tu să cópii la Chimie, sau la Matematică, tocmai la Religie ţi-ai găsit… O sută de mătănii!

Pe cei mari îi întreba – zice-se – dacă fumează, beau şi dacă umblă la femei. Când unul a zis că umblă şi la femei, popa l-a întrebat:

– La cine?

– Ei, la cine, preacucernice Părinte, la ţaţa Ioana, n-am bani de curve. Ţaţa Ioana era femeia care făcea curăţenie la dormitoare.

Noi îl aveam profesor şi de Religie şi de Lucru manual. La Religie nu-mi prea amintesc ce ne învăţa, în schimb la lucru manual, când nu lucram funduri de mămăligă şi cuiere la atelier, lucram în clasă legătorie de carte, sau ştergătoare din papură.

Popa Jake ne atrăsese atenţia ca, la Lucru manual, să-i spunem „domn profesor", iar la Religie – „preacucernice Părinte". Şedea moţăind pe scaunul de la catedră. Când şi când dădea câte o raită printre rânduri, observa că nu toţi au foarfecă, aţă, ac, stativ sau hârtie pentru copertat şi atunci constata: „Iar n-ai foarfece, hârtie etc.". Unii ziceau că ar fi completat: „…tu-ţi ceara mă-ti de copil".

La sfârşitul trimestrului ne chema cu lucrul făcut în cursul celor trei luni (fundul de mămăligă, cartea legată, cuierul sau ştergătorul de papură sau paie), îl arătam, ne punea notă şi cele câteva funduri, ştergătoare, cuiere sau cărţi se plimbau de la bănci la catedră. Cel care fusese cu obiectul pentru notare îl dădea altuia şi tot aşa, iar domnul profesor Marinescu nu greşea: adevăraţilor truditori le dădea 9 sau 10, celorlalţi 5-6.

Am mai avut un profesor de Agronomie, materie care s-a făcut doar un an – doi, Rădulescu zis Ştoiu, o poreclă urâtă, căci *ştoi* înseamnă, eufemistic, organ sexual bărbătesc. Dar asta numai din cauza lui, căci la meciurile cu Seminarul de popi, când un seminarist a spus că echipa lor mai bagă în poarta noastră un gol, el aflându-se printre seminarişti sau în apropierea celui cu golul, i-a spus: „Mai băgaţi voi ştoiul". Şi aşa i-a rămas porecla.

Făcea ce făcea şi în ziua de 1 Martie ne aducea extemporalele. Scria toate notele frumos caligrafiate, îngroşate, striate, înflorate ca pe nişte veritabile mărţişoare, de la cinci la zece (mai jos de cinci nu nota) şi semna deasupra notei cu o semnătură frumoasă în chip de şnur.

„Dimineaţa, conga”

Deşi aveam sală de sport, e drept sărac utilată, sport nu se prea făcea şi asta numai din cauză că aveam o profesoară. În schimb erau dese întrecerile sportive, mai ales în anii de după 1948, între şcoli, întrecerile de atletism, de oină (încă se mai juca), mai puţin de fotbal, dar intens de volei.

La 2-3 mii de metri, nu ştiu câte ocoluri în jurul stadionului, m-am băgat şi eu în echipa şcolii noastre, dar cu un scop diversionist bine stabilit şi ştiut de coechipierii mei. Mi s-a spus să fug cât pot, să mă detaşez de concurenţi şi când văd că-mi iese sufletul să rabd până la ieşirea dinspre Crâng şi să fug. Aşa am făcut, i-am derutat pe cei care nu-mi cunoşteau intenţiile şi puterea, am ieşit pe poartă şi m-am trântit cu faţa-n sus, în iarba Crângului, abia mai răsuflând, dar scopul mi-l atinsesem şi am gustat şi eu din dulceaţa victoriei pentru că echipa de normalişti i-a bătut pe cei de la seminar, obişnuiţii noştri rivali.

Serbările se înmulţiseră. Ele se dădeau în colaborare cu şcolile de fete. Noi, în mod firesc ne însoţeam în serbări cu normalistele. Cu ocazia unei astfel de serbări m-am implicat cât am putut în realizarea unei piese într-un act despre colectivizarea agriculturii, într-un sat unde chiaburii se puneau de-a curmezişul, ba în final treceau la incendierea tinerei colective. Aveam şi un rol mititel, negativ. Era a doua mea încercare artistică. Ca elev la şcoala primară, când trebuia să spun în dialog cu o colegă de-a mea (eu trebuia sa încep dialogul): „Ia ascultă, mamă bună, / Goarnele auzi cum sună? / Trec pe drum, se duc ostaşi…”, m-am blocat, nu am ştiut cum să încep şi poezia a fost încredinţată altui elev.

N-am mai îndrăznit să fac artă scenică până acum, cu această piesă, în care iarăşi am eşuat, din cauză că mi-am luat

rolul prea în serios şi m-am purtat mai mult decât mitocăneşte, trăgând-o de mână pe partenera mea de teatru, încât aceasta, smucită cu prea multă vigoare, era să-şi rupă gâtul înainte de a se propti cu nasul în perete, în culise. N-a mai vrut să mă aibă de partener şi atunci m-am dăruit scenografiei, dar nu pentru multă vreme, căci scena cu incendiul final, din piesa cu chiaburii sabotori, am vrut s-o fac cât mai veridică şi, în spectacolul de la Nehoiu, am plimbat nişte ziare aprinse prin spatele fundalului ca să se vadă pe cele două ferestre artificiale. Era să dau foc căminului cultural.

În schimb, m-am dovedit un bun „impresar". O piesă într-un act avea ca eroi şi nişte soldaţi sovietici, eliberatori – bineînţeles. Cineva fusese de părere să improvizăm uniformele acestora; eu am fost cu ideea să mă duc la unitatea militară rusească aflată pe şoseaua dinspre Ploieşti şi să spun că avem nevoie de costume şi recuzită pentru o piesă de teatru. Am obţinut nu numai cele trei costume, ci chiar şi trei arme defecte. Am aşezat mărturia foto, în care apar în uniformă militară rusească, aflându-mă alături de Ion Bărbat, din cauză că nu am o fotografie de la el, ci numai de la frate-său. Ne-am îmbrăcat ruseşte şi ne-am plimbat prin şcoală, ba ne-am dus să ne şi pozăm. Faptul că ne-am fâţâit îmbrăcaţi astfel printre elevi l-a iritat pe Nea Nicu, dar nu a făcut caz. Şi am explicat de ce. Precauţiile sale întreceau un anumit prag. Nu ştiu dacă m-am fălit cu această poză, acum vă asigur că nu.

Beneficiam de invitaţii la reuniuni tinereşti, organizate de regională, aşa că m-am hotărât să mă duc şi eu la una din ele, la care participau invitaţi de la toate şcolile Buzăului. M-am oprit la un bufet, am băut două pahare de vin care n-au întârziat să-mi dea curaj, poate chiar prea mult. Sala era lungă şi îngustă. De la uşă până spre partea cealaltă trebuia să te uiţi bine ca să recunoşti

pe cineva, mai ales că şi lumina era anemică. Am intrat, am văzut ca prin ceaţă o fată cu o bluziţă roşie şi fustă cloş, cu un nas cârn şi doi ochi disproporţionat de mari în comparaţie cu faţa ei îngustă accentuată şi de părul strâns la ceafă. Asta am văzut când m-am apropiat repede de ea, de teamă să nu mi-o ia altcineva. A acceptat invitaţia şi am dansat. Pentru prima oară… Simţeam braţele fragilei demoazele, sânii care mă electrizau, vinul care se amesteca cu emoţia şi-mi năvălea în obraji, iar restul nu a mai avut importanţă.

Am dansat şi conga, dans care continua să supravieţuiască, cu toată indicaţia drastică de a se scoate dansurile decadente, deşi acesta numai decadent nu era. Era periculos pentru patronii sau responsabilii localurilor şi veţi vedea de ce. Dansatorii se aşezau unul în spatele celuilalt, de regulă bărbat, femeie, bărbat, femeie, se ţineau de talie şi, pe o melodie simplă, înaintau, apoi, când spaţiul îi obliga, o coteau, aruncând rând pe rând, după doi paşi, câte un picior în sus. Când ajungeau în dreptul uşii se făceau nevăzuţi, de aceea se închideau uşile. Se juca şi se cânta, în localuri, nu la reuniunile noastre:

„Dimineaţa, conga,
Seara, iarăşi conga.
Conga tot mereu.
Doi lei mălaiul,
Trei lei f…iul”.

Dar asta mai pe după război pentru că apoi, încetul cu încetul, a rămas tangoul, valsul, polca şi nu mai ştiu ce.

Un gest de „solidaritate”

Şi uite aşa, serbările pe care le dădeam la Pogoanele, la Berca, în satele din jur, la Poşta Cânlău, Simileasca, Lipia ş.a.

deveneau o scuză laitmotiv pentru a amâna tezele pe care trebuia să le dăm, căci altfel nu se puteau încheia mediile şi vacanţele se apropiau.

Nu ne mergea cu toţi profesorii, dar cu cel de Chimie, rotofei, bleg, care nu ştia cum să se impună, ne-a mers până în ultima săptămână de dinaintea vacanţei de primăvară. În sâmbăta anterioară fusesem la Berca cu spectacol pentru sondori. Înainte de a veni dascălul de chimie, cineva a aruncat bomba:

– Nu dăm teză, o amânăm. N-am putut învăţa că am avut program artistic.

– Cum să nu dăm, mă dobitocule, a replicat unul, mai avem două ore de chimie şi plecăm în vacanţă. Când o să ne încheie mediile?

Eu, crezând că sunt ironic, am întărit propunerea răzvrătitului.

– Nu dăm.

– Nu dăm, m-a îngânat el. Tocmai tu eşti ăla viteazul, tu, şeful clasei…

– Nu dăm, dacă vrei tu.

Deşi s-a înţeles şi din cele spuse până acum, nu eu eram premiantul clasei (o singură dată am fost clasificat după medii al treilea). În toţi cei şapte ani, Bărbat Ion a deţinut mereu primul loc, urmat de frate-său, Stelică, amândoi detaşându-se net de ceilalţi. Şef al clasei eram pe considerente extraşcolare, pentru că eram secretar al organizaţiei uteme, la care se adăuga şi că eram activist extrabugetar al judeţenei. Aceste „merite” îmi confereau „funcţia” de şef al clasei.

A intrat profesorul, ne-a anunţat să scoatem caietele pe bănci pentru teză, cel care făcuse propunerea s-a sculat şi a spus povestea cu „programul artistic” susţinut pentru muncitorii de la Berca. Dascălul şi-a luat catalogul sub braţ şi a spus că se

duce la cancelarie să anunţe direcţiunea că ne-am răzvrătit. Încet, încet, unul câte unul, colegii mei au scos caietele. Eu nu schiţam nici un gest. Profesorul m-a întrebat:

– Ce faci? N-ai caiet?

– Nu dau. Aşa a hotărât tovarăşul Caraman (Caraman era cel care aştepta venirea americanilor ca să mă belească), am accentuat pe cuvântul *tovarăş*, de parcă am fi fost la şedinţă.

– Îţi dau *unu* din oficiu.

– Daţi-mi! Am dus caietul la catedră, mi-a încondeiat un unu cu roşu, mi l-a trecut în catalog ca să nu mai fie dubii şi…

Rezultatul a fost că trimestrul trei a trebuit să învăţ chimie pe ruptele ca să nu rămân corigent, căci nu aveam note prea mari în trimestrul unu, iar în doi mi-a ieşit media patru, cu indulgenţa celor 50 de puncte, adăugate realului 3,50.

Discuţia cu Nea Nicu a fost scurtă.

– De ce n-ai vrut să dai teză?

– I-am explicat practica încetăţenită în clasă, faptul că la nesupunere instigase Caraman, dar a fost laş, după ce mă acuzase pe mine de laşitate. Am regretat consecvenţa şi spiritul meu de solidaritate prost şi inoportun aplicat. Nea Nicu m-a cercetat lung şi a încheiat discuţia:

– Pentru tot eroismul matale, drăguţă (nu a zis „drace”) ai plătit. Eşti liber.

La capăt de drum

Începusem să ne cunoaştem, fetele şi băieţii între noi, normalişti şi normaliste, dar la sfârşitul şcolii nu ştiu din ce cauză nu am dat banchetul comun. Noi, băieţii, ne-am însoţit la banchet cu fetele de la ŞTAEF, şcoala lui Zizi a mea căreia îi pierdusem urma. Probabil se mutase în altă garnizoană cu mustăciosul ei ofiţer.

Costică, bunul meu prieten, stins atât de devreme din viaţă, nu a îndrăznit nici la banchet să-şi îmbrace costumul pe care îl îmbrăcam eu la şedinţe şi reuniuni, ci tot eu l-am îmbrăcat. Nu ştiu dacă îl voi mai pomeni pe acest unic prieten care, după moartea năprasnică a fratelui meu, mi-a fost şi frate. Târziu, după ce împlinise 50 de ani, ştia că are cancer şi că n-are scăpare. Zilnic se scula şi se târa la baie ca să se spele. Nu voia să-l prindă moartea în necurăţenie. Mă aflam la Timişoara cu treburi. Evident, am trecut pe la el. Mi-a cerut de câteva ori să-i masez mâinile, voind parcă să-mi fure puţină viaţă din prea multul meu tumult vital. Eu îl frecam uşor, el mă întreba de Răzvan, nepotul meu. Îi plăcea să-i povestesc năzbâtiile acestui isteţ nepot, mai ales că al său nepot de soră îl dezamăgise în multe privinţe. La un moment dat, când simţea că se scurge viaţa din el, a spus cu glas stins:

– Numai de n-ar avea soarta noastră…

A trebuit să plec la gară, mă aştepta slujba, dar la şase ore după ce am ajuns la Reşiţa am primit telegramă că a murit. M-am întors imediat la Timişoara. De aici am dat telegramă şi la Buzău şi am anunţat că vom lipsi de la întâlnirea de 35 de ani, căci bunul nostru coleg Costică Vrînceanu murise.

La şcoala unde fusesem repartizat ca învăţător, deocamdată, căci urma să fie selecţionaţi câţiva şi pentru facultăţi, n-am mai ajuns. Până atunci, elevii şcolilor normale erau pur şi simplu calificaţi ca învăţători, nu ca profesori şi nici studii superioare nu puteau urma. Liceul „Hasdeu” era pepiniera viitorilor studenţi. Sărăcia lucie (nu aveam o haină ca lumea, încălţările îmi erau praf făcute) – de acasă nu puteam spera nimic; salariul unui învăţător era de 5.200 de lei; vârsta aproape de a fi luat la armată – m-au împins spre şcoala de ofiţeri. S-a mai adăugat şi sarcina de la regională de a lămuri tineri să se

înscrie la şcolile de ofiţeri, armata având acute nevoi de cadre. Nu mai ştiu dacă m-a îndemnat cineva sau mi-a căşunat mie, aşa, dintr-o dată, să mă duc şi eu, rezolvând în acest fel stagiul militar. Mai aveam impresia eronată că o şcoală militară e un fel de liceu militar, cu un program mai aparte decât cazarma căprărească. Destul că decizia mea, pe care au aflat-o cei de la secretariat, apoi direcţiunea, Nea Nicu, i-a pus pe gânduri pe aceştia, mai ales pe Nea Nicu şi pe Traian Cristescu. Au încercat pe departe să mă facă să-mi schimb hotărârea, dar n-au fost în stare.

În ziua de Sânzâiene mă aflam în gara Ploieşti, în drum spre Braşov, căci fusesem recrutat, după un examen sumar, pentru şcoala de ofiţeri de artilerie antiaeriană din Oraşul Stalin, cum se numea Braşovul atunci. Nu aveam nici un coleg cu mine, nici un buzoian, în afara unuia de la Liceul „Hasdeu”, unul din elevii slabi ai şcolii, fără nici o şansă de a intra la vreo facultate, Aurel Papuc.

În gara Ploieştiului, am văzut mâinile bănăţenilor scoase pe ferestruicile vagoanelor pentru mărfuri, cerşind mâncare şi apă, dar mai ales îndurare. Mi-a spus un ceferist cu vocea joasă cine sunt aceştia şi ceva s-a clătinat în mine. Mi-am amintit de ceea ce-mi spunea Costică că făceau ruşii în Basarabia, dar mai ales istorisirile şoptite în mare taină de tatăl său, contabil la sfatul popular din Chizătău, căci într-o vacanţă am stat la ei, timp de o lună, iar Costică o vacanţă la noi, la canton.

Din momentul când mi-am regăsit familia, vacanţele mari, apoi şi cele mici, le făceam la cantonul 17 dintre Ezeriş şi Câlnic, acolo unde şi eu, şi fraţii mei şi-au petrecut restul copilăriei şi adolescenţa, departe de sat, departe de oraş, înconjuraţi doar de sălăşeni şi de copiii acestora.

Am cunoscut anii de foamete la internat, cei din 1946 şi 1947, despre care nu-mi mai face nici o plăcere să-i amintesc. Destul să spun, chiar cu riscul de a fi suspectat că fabulez, toamna ni se dădea ca mic dejun câte un porumb fiert şi ceai din zahăr ars, ameţit doar cu dulceaţa zahărului. Apoi urma terciul din mălai încins de cele mai multe ori, puţin îndulcit sau cu firicele de brânză stricată. Meiul, prunele uscate, arpacaşul, mâncarea de praz sau de castraveţi muraţi, rar fasolea şi cartoful, mereu mămăliga, cam în asta consta meniul internatului. De acasă nu primeam nimic. Dacă vreun coleg, mai ales dintre foştii băsărăbeni, din cei mai mari, erau de serviciu la bucătărie, când scoteau din cazane mămăliga şi o întindeau pe masa lungă şi lată, ca apoi s-o bată cu lopeţile şi să taie bucăţi ca de săpun, şedeam ascuns şi aşteptam să-mi toarne Hapurne sau altcineva un pumn de mămăligă cu care coboram jos în pivniţă şi o mâncam lacom.

Planul Marshal

Într-o vreme, cea în care s-a încercat introducerea şi la noi a planului Marshal, primeam ajutoare în haine şi mâncare, dar nu mult după aceea, la nivel naţional, au încetat, la ordinul Moscovei, astfel de ajutoare. Aşa că ni s-a tăiat tainul şi nouă.

Chiar în perioada aceea eram la izolare, îmbolnăvit cu voia mea de râie. Voiam să chiulesc şi eu, pentru că îi invidiam pe cei de la izolare. Cineva m-a învăţat cum să fac. Să mă înţep uşor cu vârful unui ac între degete, la rădăcină, apoi să frec cu cenuşă, după care apăreau nişte bubuliţe. M-am dus la infirmierul Boţocan, i-am arătat de departe mâinile, am spus că mă mănâncă, iar el m-a expediat fără să mai controleze, la izolare. Aici în trei zile am luat râia cu adevărat. Şedeam toată ziua mai mult în pieile goale, ne ungea cu Wlemenţki (o unsoare cu miros de pucioasă). Primeam mâncarea acolo. Printre noi se afla şi Zaman, un elev

venit cu noi de la Chişinău, care imita perfect pe oricare dintre profesori, în privinţa vocii. Nu era cu noi, era în corpul de baie, dar la geamul de sus prin care nu se putea vedea căci era aburit, am auzit vocea lui Nea Nicu: „Dracilor, deschideţi!". Ce faceţi voi acolo?". Se băteau doi ca chiorii. Unul dintre cei încăieraţi a înjurat, trimiţându-l la origini pe Zaman. Aşa credea el. Numai că, la insistenţele celui de după uşă, cineva a deschis şi Nea Nicu s-a arătat în cadrul uşii, cu mâinile în sus, ca înaintea unui pluton de execuţie. Ne-am mirat mult văzându-l, ştiindu-l nosofobic. Ne-a întrebat dacă am primit porţia Marshal. N-o primisem. Măgarii de-afară nu ne aduseseră nimic: nici şunca în cutie, nici un fel de napolitane şi alte alimente conservate. Ţigările Camel s-au oprit pe la profesori şi au mai ajuns şi pe la elevii mai mari. După vizita directorului ni s-a adus ce ni se cuvenea. Am primit şi o bluză marinărească din stofă mai groasă, cu un guler mare lăsat pe spate, ornamental, căci nu-i vedeam utilitatea. Dar ajutoarele au încetat şi nu ne-am mai putut înfrupta de bunătăţile americanilor.

VI

La târnăcop, dar şi la oi

Când veneam în vacanţele mari, cinci zile tata nu avea grija noastră, de fapt a mea, căci Niculae, fratele, era elev de şcoală profesională, făcea naveta de la Reşiţa la Canton. Devenise maestru în urcatul trenului din mers, în coborât; uneori se urca la vagoane cu cabine de frână şi frâna trenul sau chiar învăţase cum poate fi „gâtuit" trenul de la tuburile de frână care făceau legătura dintre vagoane, slobozind încet, încet aerul şi apoi se repezea la scările vagonului şi sărea. Joacă periculoasă, la care tată-meu nu-i punea capăt, ba chiar o încuraja ca pe un act de bărbăţie.

Cinci zile ne lăsa în pace, de parcă nici nu eram. Apoi, de pe la 15 ani ai mei şi 13 ai lui Niculae, ne-a dat la „iarbă”. Vorbise cu domn picher ca în lunile de vară să ne dea la echipă, noi având obligaţia ca în fiecare zi să facem câte o sută de metri pe o parte de cale ferată, curăţind iarba în sectorul care ţinea de district. Erau porţiuni neierboase, iar altele invadate de tot felul de buruieni, de jos, de la baza stratului de piatră, până în mijloc, între şine. Nu interesa pe nimeni cât reuşeam să facem într-o zi, ci pe total zile lucrate să corespundă numărul de hectometri cu numărul zilelor. Reuşeam, ba uneori ne rămânea timp şi de joacă, dar pe linie doar, la umbra vreunui arbust, căci era pericolul de a fi prinşi de vreun control inopinat. La şapte eram la locul de lucru fiecare cu sapa lui, la trei ziua de lucru înceta; aveam o jumătate de oră la prânz pauză de masă. Veneam acasă, mâncam prânzul propriu-zis, căci cu noi în trăistuţe aveam doar câte ceva de gustare. Apoi, mai spre seară ieşeam cu vacile (acum tata avea două) şi cu oile (ajunsese, într-o vreme, la 20 de oi) la păscut pe porţiunea de zonă care îi aparţinea. Până spre seară – când puteau fi scoase vitele la păscut, mai ales oile, care pe căldură se strângeau buluc şi gogeau – ajutam la strânsul fânului de pe porţiunile cosite, îl făceam purcoaie pe nişte pari şi le căram în locurile drepte ca nişte mici platouri, unde se putea intra cu carul ca să-l ducem la canton, unde îl făceam claie. Mergeam cu parii încărcaţi cu fân pe mijlocul liniei, printre şine, căci pe lângă linie terenul era accidentat, şanţurile adânci, pietruite şi nu putea străpunge aceste culoare înguste. Eram adesea surprinşi de câte un tren. Noroc că mecanicul acestuia, la fiecare curbă, avea obligaţia să fluiere, aşa că auzeam venirea trenului, ne repezeam în şanţ şi fânul se răsfira de cele mai multe ori. Când reuşeam să-l menţinem pe pari era un chin să urcăm din nou pe terasament. Joacă periculoasă. Vorbă să fie că era joacă, deoarece uneori aduceam

fânul pe distanţe şi de 2-3 sute de metri. La vremea când trebuiau scoase vitele, lăsam fânul, mai mâncam ceva şi ieşeam cu ele, dar numai pe teritoriul CFR şi numai pe cel care nu putea fi cosit. Unul din noi păzea pe linie, celălalt pe marginea zonei şi aşa, flancate de noi, le aduceam acasă sătule. De regulă oile le scoteam la păscut seara pe răcoare, când puteau paşte în voie.

Se mai întâmpla că, apucate de streche, vacile o luau la goană şi nu se opreau până acasă, de aceea le păşteam împiedicate. Dar nici aşa nu era bine, căci coastele, şcarpele – cum le ziceam noi – erau abrupte şi bietele animale nu se puteau mişca în voie. Citeam liniştiţi câte ceva, căci ori cel din linie, ori eu de pe marginea zonei eram cu ochii şi în partea cealaltă şi ne atrăgeam reciproc atenţia, dacă ne fura cititul. Frate-meu făcuse rost de o mulţime de cărţi care fuseseră sortite arderii la actualul liceu de piatră, la „Bastilia”. Am şi acum multe din operele scriitorilor români editaţi de Fundaţiile Regale, care fuseseră scoase şi puse pe liste numai din cauza editurii. Atunci am citit operele complete ale lui Al. Macedonski, şi poezie, şi teatru, rondelele, „Nopţile” şi o poezie în franceză care mă fascina: „L’or j’attandis rit Satan”; aveam trei volume din teatrul lui Camil Petrescu şi „În preajma revoluţiei” de Constantin Stere. Îmi făcusem idol din Vanea Răutu.

Noaptea dormeam în podul grajdului şi trebuia să strige tată-meu la noi să terminăm vorba, pentru că a doua zi, la ora şase, ne sculam şi plecam „la iarbă” .

La întrecere cu câlnicenii sălăşeni

La Reşiţa rar se întâmpla să ne lase; în sat, în Câlnic, nu aveam ce căuta. Satul nostru era sălaşele din jur. Şi atunci toate erau ocupate zi şi noapte în timpul verii, ba şi iarna vitele mâncau nutreţul la sălaş, căci aşa era sistemul gospodăriei câlnicene; casă

în care conlocuiau câte trei generaţii. Am scris despre modul acesta de organizare demografică şi de agricultură în monografia Câlnicului.

Ajutam vecinilor sălăşeni la strânsul fânului, la culesul prunelor, iar gospodăria noastră prospera. Eram contrariat de nepotrivirea flagrantă dintre avuţia gospodarului câlnicean şi starea mizeră în care trăia, nu numai la sălaş, ci şi în sat, în casele arătoase pe dinafară. Faţă de grija pe care o aveam noi pentru vite (rânitul grajdului, ţeselatul vitelor, nutreţul şi apa date la timp), paurele câlnicean avea o cu totul altă atitudine şi un cult rudimentar.

Noi nu vindeam un strop de lapte de la cele două vaci, rânduite anume să nu fie niciodată amândouă fără lapte: făceam brânză de vacă, smântână, unt, laptele nu lipsea în nici o zi, cei doi porci aveau parte de zer, iar hrana noastră era îndestulătoare şi variată. Trăiam, în această privinţă, incomparabil mai bine decât chiar şi cel mai avut gospodar al Câlnicului cu butoaie enorme de răchie sau vase (putini) de brânză de oaie. Dar munceam ca robii: nu ştiam ce-i odihna deplină sau distracţia. Tată-meu voia cu tot dinadinsul să dovedească noilor săi consăteni că e om harnic, că nu-i o vinitură oarecare. Încerca să se înţeleagă cu vecinii. La noi la canton veneau de pe la sălaşe femeile şi şedeau până târziu în noapte la clacă (tors de lână, împistrit, împletit sau ştricuit cum se zicea ş.a.). Tata le sărea în ajutor celor care aveau nevoie, când îl lăsa serviciul de cantonier.

Faţă de rigurozitatea regulamentelor de cale ferată, revizii pe cale, la poduri, pază straşnică a barierelor şi altele, el avea o înţelegere, mai puţin rigidă, dar nu neglija îndatoririle fără socoteală. Nu lua în serios cele trei revizii zilnice cu obligaţia de a schimba la capătul sectorului ce-i revenea nişte tăbliţe, aşa că luam noi, copiii, tăbliţele în sân, trăgeam o fugă pe drumul paralel

cu calea ferată, le schimbam şi revizia era făcută. Exista un acord perfect cu cantoanele vecine, cel dinspre Ezeriş, cu numărul 16, şi celălalt dinspre Cîlnic, 18. Dacă se ivea drezina cu vreun control oarecare sau vagonetul de revizie-control, îşi avertizau vecinii la telefon într-un fel de cod al lor. Aglăiţa fugea repede afară, îndrepta trâmbiţa glasului spre coasta unde Tata cosea şi-l anunţa:

– Bre (aşa i se adresa), vine domn picher. Şi-l anunţa de unde vine: de la Câlnic sau de la Ezeriş.

Tata lăsa coasa în brazdă, îşi lua centironul cu cheia de strâns buloanele îmbinărilor de şină, tăbliţa de rând la schimbat, geanta cu pocnitori avertizoare, fanionul şi dădea fuga în linie şi începea să se uite atent la şine, mai strângea un bulon, mai făcea un semn cu creta până apărea drezina sau vagonetul. Se dădea la o parte, saluta cu un „Să trăiţi, domn picher" şi aştepta.

– Ce faci, Costache, munceşti de zor, nu? Grea revizia asta, nu-i aşa? Te-a făcut fleaşcă în spate. Curge apa de pe tine. Coasa unde ai lăsat-o?

– Care coasă, domn picher, dă-o bolii. De coasă îmi arde mie acum? Am dat mai toată zona în parte s-o cosească vecinul Moise. Eu n-am vreme de cosit…

– Lasă, bre Costache, ştiu că-i greu. Hai la canton să tragem pe dreapta să se mai odihnească vagonetul. Scoteau platforma şi roţile de pe şine, până domn picher scria ceva în condică, sub dud deja era pusă masa, cu un măsai de muşama pe ea, apărea sticla, paharele, Mama Aglăiţa zicea şi ea un „să trăiţi domn picher" şi dispărea. Încet, încet, masa se acoperea cu şuncă tăiată felii, cu brânză de oaie, cu ceapă verde sau altceva, după sezon; dacă era vremea castraveţilor, aceştia nu lipseau, muraţi cu usturoi şi mărar, în saramură doar, după ce stăteau nici la umbră, nici la soare, aşa doar ca să se joace razele soarelui printre ei.

Tata se interesa dacă ne facem lucrul cum trebuie „la iarbă”, picherul nu avea ce să reproşeze şi zicea că nu-i treaba lui, ci a şefului echipă, iar pe şeful de echipă, un moldovean de prin porţile Dorohoiului, tată-meu pusese ochii să şi-l facă ginere, s-o mărite pe Mariţa, care abia împlinise 14 ani, iar „domn şef de echipă” avea ceva peste 30.

Când pleca, se urca şi Tata pe vagonet şi se dădea jos cam pe unde îşi lăsase coasa, zicea „să trăiţi” şi mai strângea vreo două buloane până vagonetul se pierdea după prima curbă, apoi se urca în deal, bătea coasa, îi trăgea câteva cutii bune şi îşi continua cositul.

„Pietrele din casă”

Cu Mariţa nu ne-a mai întrebat şi pe noi, cum făcuse cu Tiţa, a măritat-o cu Alexandru şi gata. Ce a urmat după măritişul celei care nici nu văzuse o horă în sat, asta-i altă poveste, e povestea ei, care acum, la 65 de ani, duce grija unui copil care s-a însurat şi el cu ochii închişi şi o duce târâş-grăpiş printr-un sat din Moldova pentru că acolo a vrut el să se stabilească. Deşi trăieşte în Germania, nu are liniştea pe care ar merita-o la cât a chinuit şi câte boli o încearcă.

Pe cealaltă, pe Tiţa, „fata lui Ţugui” pe care a luat-o o dată cu Mama Zoiţa, socotită la fel ca oricare altul dintre ceilalţi trei fraţi din prima mamă, precum şi cele două surori aduse pe lume cu Mama Aglăiţa, a măritat-o, la o vârstă tot aşa de crudă, cu fiul primarului de-atunci, înainte de alegerile din ’46, văduv cu două fete, căci nevastă-sa îi murise de tuberculoză. Nu numai că era fiu de primar, dar avea două sălaşe, şapte loturi de pământ în hotar şi nu ştiu câte oi şi, evident, doi copii, două fete gata crescute. Tata a venit, într-o zi spre seară, bine chefuit din Câlnic, ne-a adunat pe toţi şi ne-a întrebat dacă avem ceva împotrivă s-o dăm

noră pe Tiţa după „copilul primarului". Nu avea importanţă că acest „copil" avea peste 30 de ani, că „primarul" nu mai era primar.

Eu mă întunecasem şi cu coada ochilor am observat că îmi văzuse căutătura din cauza căreia de multe ori îmi prevestea soarta unui criminal.

– Cum de nu s-a însurat până acum? am întrebat eu, uşurându-i oarecum sarcina, căci trebuia să ne spună şi despre cele două orfane.

– N-a avut noroc, săracul, i-a murit nevasta, aşa cum nici eu n-am avut noroc să vă crească mama voastră.

Acum s-a întunecat Aglăiţa.

– Dar ce, bre, eu le-ascund lingurile, stau cu parul pe ei, le cresc pe ale mele în puf şi pe-ai 'neatale îi culc în coteţ?

– Cine-a spus aşa ceva? Şi ce te bagi tu? Ei au dreptul să-şi spună părerea, e sora lor.

Numai sora noastră şedea ca de piatră, dar resemnată. Relaţiile dintre ea şi Mama Aglăiţa nu prea erau dintre cele mai bune şi nici din partea Tatei nu avea înţelegere. Era „pui de cuc", cum îi spusese odată Mama Aglăiţa. Îi era indiferent. Nu avea nici o bucurie, nu ştia ce-i satul, ce e o horă, un spectacol. Odată ne lăsase, într-o sâmbătă, pe amândoi să mergem la Reşiţa să vedem un film. Ne-am dus pe jos până la marginea Câlnicului, apoi prin porumburile acestora, prin Luncă, adică Govândariul de azi, am urcat Dealul Crucii pe lângă haldina CSR-ului şi am coborât la „Apollo". Filmul era unul despre corsari. Nu ne-am putut dezlipi de el, n-am mai ţinut cont de timp şi, când am ieşit, soarele scăpăta spre apus. Mai mult am alergat până în Luncă, dar la canton am ajuns târziu, pe întuneric. Tata ne aştepta „cu parul" – vorba lui; am fugit amândoi şi am dormit fiecare în câte un poşor de fân în livada lui Moise Băua.

Am întrebat-o cine e Ion Dărie şi dacă vrea să se ducă după el.

– De unde să ştiu cine e Ion ăsta? Şi de ce să nu mă duc? Numai de n-ar fi un beţivan şi un ciomăgar. Asta însemna să n-o bată…

Cota de prestigiu a Tatei creştea. Oile i se înmulţeau, cu şefii de la cefere se împăca, cu vecinii sălăşeni de asemenea. Şi ce vecini! Trei dintre ei erau printre cei mai avuţi ai satului: Ogrin, Lupiţoane şi Marian.

Un Melehov bănăţean

Acesta din urmă a fost pentru mine un om aparte. Am scris despre el şi nu pot să nu reiau câteva din întâmplările prin care trecuse. Era un om credincios, dar biserica n-o frecventa. Încetase să-i mai calce pragul, dar ştia şirul slujbei pe de rost şi făcea şi slujba popii şi pe cea a dascălului. Mergea în urma oilor, şedea tolănit pe un slog cu cojocul de oaie mare până în opinci şi cânta la strana sufletului său. Asta când nu avea de citit. Ştia aproape pe rost Odiseea şi Iliada, îl citise pe Esop şi „Floarea darurilor", „Halimaua", tot felul de almanahuri vechi. Îmi cerea să-i dau de citit, dar când vedea in josul coperţii sigla editurii „Cartea Rusă" mi-o dădea înapoi, zicând sec:

– Asta nu mi-o trebuie.

Am încercat să-l fac să citească „Pe Donul liniştit", n-a vrut. I-am povestit câte ceva, dar nu-l interesa. Apoi mi-a spus verde în faţă:

– Mie numai un fel de ruşi îmi plac. Ăia din uiagă. N-am înţeles şi mi-a explicat că existau nişte peştişori marinaţi, în borcane cu ceapă. Ăia îi plăceau.

Până la urmă, stârnit de nu ştiu ce detaliu povestit de mine despre Grigore Melehov şi staniţa lui, a cerut să-i dau volumul

întâi să încerce. Într-o noapte, după unu, câinele de la canton lătra ca la urs. Tata a ieşit, a întrebat cine-i.

– Eu sunt, mă Ioniţă, vecinul tău, Ion Mărian (era mai în vârstă decât tată-meu).

– Ce s-a-ntâmplat, uico Ioane?

– Scoală pe ăl mic, pe Vasile.

– Ce-a făcut, a tresărit Tata, aşteptându-se că voi fi dat foc vreunei clăi cu fân sau cine ştie ce.

– Tu scoală-l, că mă înţeleg eu cu el.

Tata m-a sculat trăgând de mine şi m-am înfăţişat la poartă, la Uica Ion Marian.

– Măi Vasilică, măi, n-aţi cartea şi dă-mi volumul celălalt.

Tată-meu se uita stâlpit la mine, eu m-am dus, i-am adus celelalte două volume, pentru că trei erau de toate, şi i le-am dat. Uica Marian a plecat urezând:

– Mă, voi ştiţi că aici scrie de mine? Şi-a plecat.

– Doi nebuni, a conchis tată-meu. Om bătrân şi prost, a mai adăugat el.

A doua zi, după masă, după ce am venit de „la iarbă”, mi-a povestit că din mâna lui a băut cumâş Denikin, nu de la acela de zice Şolohov. Făcuse războiul în armata austro-ungară, căzuse prizonier în primele luni şi s-a trezit împreună cu alţii, ardeleni, într-o staniţă căzăcească ca prizonier, cu un regim de cvasilibertate. Lucrau ca slugi la cazaci, erau păziţi să nu părăsească staniţa. Îşi găsise şi el o Xiuşa acolo. Au intervenit tot felul de evenimente, staniţa fiind când a roşiilor, când a albilor, el luptând când într-o parte, când în alta. S-a întors acasă după cinci ani, după ce a străbătut toată Rusia până la Vladivostok, unde s-a îmbarcat pe un vapor, apoi a ajuns în Câlnic. Nevasta l-a aşteptat pentru că ştia că-i viu şi că e în drum spre casă. Dar era gata să se mărite, văzând că nu mai ajunge.

Era un cititor pătimaş. Din cauza acestei metehne uita de vite. Uneori uita să le scoată la păscut. Când l-am văzut ultima oară, avea 92 de ani, îi revenise vederea, nu mai citea cu ocheţi, dar era surd. Mi-a spus cu seninătate:

– Sunt tare fericit. A dat Dumnezeu şi mi-a luat auzul. Poate Icoanea (baba) şi Trăia (noru-sa) să mă drăcuie cât vor. Eu nu le aud.

Altă dată mi-a spus răstit:

– Mă, tu eşti comunist. Să nu zici nu, că nu te cred. L-aţi scos pe Dumnezeu din sufletele oamenilor, dar să-mi spui ce-aţi pus în loc? Dumnezeu e în tot locul, nu doarme ca boactării cu capul pe boată, nu se îmbată ca miliţianul din sat care nu-şi mai găseşte casa, aşa că voi, moldovenii, nu aveţi de ce vă teme. Aţi năvălit mai rău decât turcii. Mă uitam la el şi nu ştiam ce să cred. Se înţelegea cu Tata, cu noi. Îi zicea adesea „Moldovene”, dar cu simpatie. Ce l-a apucat? Apoi am aflat că nişte moldoveni din echipa de la Ezeriş, cea a cefereului, de întreţinere, îi spărsese sălaşul şi-i furase tot ce putuse să-i fure, printre care şi păclia, cojocul cel mare, cu care Uica Marian umbla după oi şi vaci şi în care îşi făcea lecturile trântit pe muşuroaie.

Tata ne-a ameninţat că ne spânzură în vârful barierei şi-o ridică până sus, cât poate, să ne vadă lumea, dacă punem mâna pe vreo prună, vreun măr sau vreo pară din livada cuiva.

Bucuriile copilăriei

S-a apucat să sădească pomi fructiferi acolo unde se putea, a cumpărat cu un preţ mic o bucată de pământ plină de suraie, iarbă înaltă, nici pentru nutreţ bună, a deşţelenit-o, a pus vie. Lumea îşi făcea cruce. Via —ziceau ei – nu merge decât pe lângă casă, atârnând de streşini. A mers şi trăieşte şi azi. Partea de pământ dincolo de calea ferată, a aceluiaşi lot pe care l-a

cumpărat, era năpădită de mărăcini, de rugi de mure. A defrişat-o, a curăţat-o metru cu metru, împreună cu noi, i-a dat foc. Ne erau mâinile însângerate de spini. A săpat-o şi acolo se fac şi acum cele mai bune zarzavaturi şi legume, dar nu se mai poate conta pe ele. Sărăcia de la oraş, creşterea numărului de oameni fără loc de muncă, îi mână pe aceştia… după bureţi. Se întorc pe înserate sau cu trenul de noapte care opreşte la Halta Bănila încărcaţi cu cartofi, prea timpuriu scoşi, cu legume, cu ceapă şi în urma lor rămâne pământul pustiit. Tată-meu îşi doarme somnul cel de veci acolo unde şi l-a ales ca să vadă Câlnicul şi să-şi vadă casa care şi-a făcut-o în Câlnic, iar cei de după el şi-au pierdut elanul şi curajul de a mai cultiva grădina născută cândva de sub mărăcinii cumpăraţi pe mai degeaba. Jefuitorii din toate colţurile ţării, aduşi să îngroaşe rândurile muncitorilor Cetăţii de Foc, fac prăpăd: taie vitele, le ciopârţesc în funduri de ogaşe şi le vând pe ascuns.

Vacanţele de vară erau lungi, nu se mai terminau, număram zile câte ne mai rămăseseră să mergem la şcoală. Acolo aveam o singură grijă: să învăţăm. Mă refer la mine, căci fratele meu a continuat să se chinuiască şi cu şcoala şi cu gospodăria. Eu îmi luam sărăcia de zestre, bursă aveam; alimente aduceam şi eu cât puteam, Nea Nicu neputându-şi închipui că prinsesem cheag după puţinii ani de când descinsesem în Banat, deci crezându-ne tot nişte sărăntoci.

Eu căzusem pradă – pot spune aşa, fără să greşesc – jocurilor rebusistice. Prima revistă care mi-a deschis interesul pentru „enigme" de tot felul a fost „Realitatea ilustrată", atât cât a mai apărut. După dispariţia ei mă chinuiam să alcătuiesc eu careuri de cuvinte încrucişate, folosindu-mă de un dicţionar Şăineanu.

În vacanţă, în absenţa revistelor (de unde să le fi cumpărat?), ne luam la întrecere noi doi, eu şi fratele meu, în rebusistică de tot felul, fiind rând pe rând compunători şi dezlegători. Ajungeam la conflicte care degenerau în încăierare. Odată ne-am tăvălit prin trifoiul unui vecin, eu încercând să-l conving pe frate-meu că există cuvântul *op*, el încăpăţânându-se să-i refuze existenţa. Compuneam în gând metagrame, anagrame şi le formulam în propoziţii cât mai exacte, dar să fie şi cât mai criptice.

Încercam, de asemenea, să facem asemenea îmbinări de cuvinte şi versuri, apoi ne ciondăneam din cauza rimelor şi a ritmului. Mă întreb: oare interesul meu pentru cuvinte, pentru căutatul prin dicţionare, pentru etimologie, pasiune nevinovată a copilăriei, lipsită de altfel de jocuri care să nu te absoarbă uitând de păscutul vitelor, de lucrul „la iarbă”, nu dăinuie de atunci? Căci pasiunea nu s-a oprit în acest stadiu. Mulţi ani „i-am pierdut” cu rebusistica, compunând şi publicând, participând la concursuri la care am câştigat. Nu ţineam la fala personală, căci semnam anagramat cu un nume aiurit (Ionel Savaciti), care era anagrama numelui meu; când eram la Jebel, semnam cu numele bibliotecarei. La un concurs de la Reşiţa, sediul de raion, am luat la proba fulger de dezlegare 300 de lei, din care am mâncat, băut, cei doi care reprezentau redacţia revistei „Rebus”, eu şi directorul Casei de Cultură a Sindicatelor, Constantin Iordache, şi mi-au mai şi rămas bani de cheltuială.

Eram colaborator asiduu al revistei „Rebus”, nu doar ca dezlegător, participant la diverse concursuri, ci, mai ales, afirmându-mă ca autor al unor probleme de rebusistică minoră (monoverbe, triverbe, criptografii ş.a.), unele dintre ele, după aprecierea redacţiei, considerate modele de virtuozitate rebusistică. Uneori, îmi dezvăluiam adevăratul nume, drept care

m-a găsit, cu o carte poştală, un alt împătimit de rebus, trăitor şi azi în Oraviţa, farmacistul P. Chiriţescu, animator de teatru. L-am căutat de două ori în Oraviţa, târziu, numai din dorinţa de a-l cunoaşte, dar nu am avut noroc să-l întâlnesc.

M-am lăsat brusc de problemele rebusului şi m-am dedicat studierii cuvintelor din altă perspectivă, dar sunt convins că fascinaţia care o exercitau asupra mea a pătruns pe această poartă, a rebusisticii de bună calitate, nu a puzderiei de integrame de azi.

Lipsiţi de alte mijloace de joacă şi de timp, mai ales, ne-am dat cititului, care îl puteam face în acelaşi timp cu păzitul vacilor şi oilor, dar nu aveam cărţi. Să fi cumpărat nici vorbă, deşi aveam „salariile" noastre şi nu erau puţini bani cei câştigaţi de pe urma curăţatului de iarbă de pe calea ferată.

Pasiunea cititului

Mai târziu, când aveam vreo 17 ani, Tata m-a mutat la echipă, propriu-zis la schimbat traverse, la *burat*… Nici nu ştiu dacă acest cuvânt s-o fi aflând prin dicţionare. Să burezi însemna să bagi pene de piatră sub traverse, să le baţi întâi cu partea ascuţită a târnăcopului, apoi cu cealaltă, să înţepeneşti bine traversa în piatră, să respecţi, măsurând mereu – treabă care o făcea „domn şef de echipă" – ecartamentul, dar şi să eviţi cocoaşele, treabă care se făcea cu un instrument cu bulă de aer, un fel de cumpănă.

În zilele din toiul verii, seara, când eram cu oile la păscut pe răcoare, ne părea rău că vine noaptea şi trebuie să ne culcăm. Şedeam trântiţi în iarbă, povesteam unul altuia, fără să ne vedem feţele. Oile păşteau liniştite şi bucurându-se de răcoarea serilor, greierii şi ţârâiecii îşi făceau de cap; mai jos, în balta dinspre Ezeriş, concertau broaştele. Atunci am realizat că poţi auzi „cum

creşte iarba", nu e o metaforă, ci un lucru aievea. Dacă şedeai în linişte cu faţa cufundată în iarbă se auzea iarba crescând. Evident, erau tot felul de zgomote ale universului mărunt care se amestecau, se îngânau şi se transmiteau simţurilor noastre prin intermediul covorului de iarbă.

Citeam romanul lui Cezar Petrescu „1907" şi nu uit pasajul acela mic în care compară zgomotul maşinii de treierat cu o inimă a pământului. Faţă de romanele lui Cezar Petrescu aveam amândoi, şi eu şi fratele, o slăbiciune aparte. Pot să afirm că am citit tot ce a scris, de la „Întunecare", roman speculat de programa şcolară pentru o anumită latură a lui, rezumată tezist la drama intelectualului, ignorând pe Luminiţa Vardaru sau alte personaje, până la romanul burlesc impus de cerinţele vremii, „Războiul lui Ion Săracu", unde ni se prezenta un război caricatural; caricatura unui ostaş român împins într-un război nedrept etc. Le citeam pe fiecare, în parte, apoi le comentam, ne contraziceam, ne exprimam simpatiile faţă de un personaj sau altul. Am citit din nou „La Medeleni". Prima oară nu mi-a plăcut şi i-am mărturisit sincer Nea Nicului că nu-mi place Ionel Teodoreanu şi, în special, „La Medeleni". Sufletele noastre erau înăsprite de experienţa refugiului, a războiului care îl trăisem şi noi în felul nostru. Mă enerva explozia de metafore, prea mulţii zarzări înfloriţi, prea multa dulcegărie.

Acum le-am citit altfel, împăcaţi cu viaţa, cu o anumită normalitate, căci, chiar dacă ne simţeam uneori frustraţi, eram mulţumiţi, preţuiam pacea în care trăiam. Fratele meu a şi promis că primul copil pe care îl va avea se va numi Dănuţ sau Monica, dacă va fi fată. A fost să fie o Monică şi aceasta există şi-o cheamă aşa, are copii şi ea şi va fi, nu peste multă vreme, bunică. Fratele meu s-a ţinut de cuvânt… Deşi nu-şi manifesta zgomotos sentimentele, aşa cum o făceam eu, era şi el un sentimental

constant, franc şi, dacă se poate admite contradicţia, lucid.

Ne plăceau în egală măsură „Aşa s-a călit oţelul” şi „Născuţi în furtună” ale nefericitului Nicolae Ostrovski, mort la numai 32 de ani, care scrisese „Născuţi în furtună” stăpânindu-şi condeiul cu două cartonaşe, căci era orb. Mai târziu am citit mărturisirea surorii sale, făcută unuia din scriitorii sovietici, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, că mama scriitorului a presimţit moartea fiului ei aflat departe de casă, într-un sanatoriu, în chiar clipa când închidea ochii. A cerut fiică-si să-i facă bagajul că pleacă la Nikolai. Graba ei nu avea nici un temei, căci cu câteva ore înainte primiseră o scrisoare de la el, din care reieşea că se simte bine. Numai că, ulterior, s-a aflat că exact la ora când mama şi-a manifestat dorinţa imperioasă să plece la fiul ei, acesta trecea în nefiinţă.

Cine va citi aceste rânduri va fi contrariat de insistenţa cu care adăst asupra literaturii ruse, mai ales asupra celei sovietice, asupra filmelor de atunci. Dar cu ele am crescut, altele nu erau. O întâmplare târzie mi-a dat prilejul să descopăr pe marii scriitori englezi…

„Ora şase după război” ne entuziasma, căci anunţa pacea, încetarea cumplitului măcel. Ostaşii sovietici erau prezentaţi idilic. Numai scena cu ostaşul sovietic care reazemă puşca de o coloană a unui palat dărâmat de bombardamente şi trece la un pian, scăpat ca prin minune, şi cântă o nocturnă de Chopin de-aş pomeni-o şi e destul ca să mi se râdă în nas pentru naivitatea cu care credeam aşa ceva. Nu făceam comparaţii cu sovieticii care alergau ca armăsarii după mamele şi surorile noastre, sau care îţi luau ceasul de la mână. Eram prea cruzi să ştim dedesubturile deciziilor mari, cu grave consecinţe, pe care le luau ruşii, pregătind soarta unei Românii vasale. Dar au fost mulţi care nu s-au lăsat îndoctrinaţi, nu au trecut la punerea în practică a preceptelor teoretice. Eu nu

vedeam un duşman de clasă în Uica Ion Marian, în Ogrin Lupiţoane sau alţi oameni înstăriţi din Câlnic, chiar dacă ultimii doi numiţi, fraţi, aveau peste 500 de oi. Am spus că averea lor nu concorda de loc cu felul în care trăiau, cum ar fi trebuit să se bucure, să beneficieze de avuţia lor

În vacanţele noastre nu am cunoscut satul, unde de fapt rămâneau doar copii mici, vreo babă neputincioasă. Restul se muta la sălaşe. În schimb, cunoşteam hotarul satului colţ cu colţ. Şi era întins: din marginea satului Câlnic până la hotarul cu ţarina ezerişenilor erau 6-7 km. Drumul care lega Lugojul şi Reşiţa, trecând prin Satu Mic, Remetea Pogonici, Fârliug, Ezeriş, era drumul cel mai bătut, mai ales în preziua şi noaptea zilei de târg de la Reşiţa. Treceau căruţe după căruţe, opreau la cantonul nostru, aşezat pe deal, cu o fântână cu apă rece ca gheaţa chiar şi în mijloc de vară. De fapt, hotarul era plin de izvoare pe care oamenii le curăţau, le îngrijeau, căci zona, mai ales în anotimpurile de lucru, de primăvara până toamna târziu, era intens populată.

Dar verile treceau. Spre sfârşitul lor mai greu, căci eu, mai ales, care ştiam că scap definitiv, abia aşteptam să înceapă şcoala. Ajuns la şcoală, abia dacă reuşeam până în Crăciun să scot de pe tălpi negreaţa traverselor creozotate, a şinelor de cale ferată pe care mergeam ca acrobaţii pe sârmă.

Mâinile ne erau bătătorite, unghiile roase din carne de atâta smuls la iarbă. Era nevoie de timp ca să crească la loc. Dar, oricât de ciudat le va fi părând vreunor tineri de acum, mai bine era la şcoală.

De aceea mare a fost dezamăgirea alor mei când au aflat că în loc să vin acasă în ultima mea vară de vacanţă, ca apoi să mă prezint la post, am plecat direct din Şcoala Normală „Mihai Viteazul” din Buzău la Şcoala de Ofiţeri de Artilerie AA din Oraşul Stalin.

Fără să fi băgat de seamă că trecusem prin copilărie, fără regrete că las dincolo, în afara cazărmii, adolescenţa, intram în lumea aspră, pe care nu ştiam cât de duşmănoasă poate fi, a armatei. Şi am intrat fără să bănuiesc că voi sta în armată… opt ani.

Abia împlinisem 19 ani, iar când voi părăsi armata – în livretul meu se va menţiona: „invalid gradul doi" – voi ieşi cu aripile frânte.

VII

„Nu e bubuit de tunuri"

Amintirile mele despre Şcoala de Ofiţeri de Artilerie AA din Oraşul Stalin, aşa cum i se spunea atunci, Braşovului, la începutul anilor '50, nu sunt prea multe şi, mai cu seamă clare. Greşesc într-un fel, căci multe din întâmplări îmi sunt încă vii, dar nu-mi amintesc camarazii, oamenii din această veritabilă uzină de ofiţeri, peste 500 de elevi în toată şcoala: unii erau deja în anul al doilea, iar noi, cei vreo 300, îngroşam rândurile într-o perioadă când ne pândeau tot felul de pericole, cele mai multe închipuite, cum era cel dinspre Iugoslavia, dar despre acesta şi perioada cât am fost ofiţer pe dealurile Reşiţei mai la urmă.

Şcoala se găsea pe partea dreaptă a străzii care ducea spre ieşirea din oraş prin cartierul Bartolomeu, respectiv şi la gara de cale ferată cu acest nume. Era străjuită din toate părţile de plopi înalţi. De la intrarea dinspre stradă, la dreapta se găsea comandamentul şcolii, urma corpul de gardă, apoi, perpendicular, un lung pavilion de dormitoare. În partea opusă porţii, după ce străbăteai o curte mare, erau pavilioanele de tip baracă unde se găsea sala de mese, flancată în dreapta şi cam în prelungirea

pavilionului de dormitoare de un alt corp, unde învăţau şi dormeau cei de la radiolocaţie şi reflectoare. În stânga, un alt pavilion masiv cu dormitoare şi săli de cursuri. Dincolo de baraca sălii de mese se găsea un gard despărţitor între şcoală şi stradă, o altă stradă, nu cea pe unde se intra în cazarmă, pe care nu mi-o amintesc prea bine. Nu ştiu de ce, dar în unele elemente componente ale acestei şcoli, găseam asemănări cu şcoala normală din Chişinău.

Recrutarea mea pentru artilerie antiaeriană avusese loc la comisariatul din Buzău şi constase în… să nu mă suspectaţi de mitoman! Aşa a fost. Datele despre mine nu trebuiau să le afle din gura mea: aveau foaia matricolă, vreo referinţă de la şcoală, de la judeţeana UTM, al cărei activist extrabugetar fusesem, aşa că un plutonier, după ce a scris o vreme nu ştiu ce într-un registru, de parcă nu m-aş fi găsit în faţa lui, s-a sculat ca şi când ar fi avut intenţia să părăsească încăperea. S-a oprit însă brusc în dreptul meu, a făcut: *Buum!* în urechea mea şi m-a întrebat dacă m-am speriat. Chiar dacă tresărisem, luat prin surprindere, am zis că nu. I-a spus unui militar din celălalt colţ al camerei:

– Trece-l la Artilerie AA. A stat o clipă şi apoi a continuat adresându-mi-se. Mergi la şcoală, îţi iei cufărul şi la ora 8, mâine dimineaţă, te prezinţi aici.

În drum spre şcoală, un coleg mi-a dat un plic. Mi-a trebuit multă vreme să pricep de unde îmi venea. L-am desfăcut şi am descoperit în el cinci file de caiet scrise în limba rusă şi care începeau cu „Doroghie tovarişci Ioniţă Vasile i Rada Micle”. Cu câteva luni în urmă luasem dintr-o revistă adresa unei tinere studente din Saratov. Semna Dina Elizarieva, după ce încheia cu un „Do svidanie” scurt. Cine ştie ce-i voi fi scris acestei Dina, în numele meu şi al unei activiste bugetare a judeţenei, Rada Micle, cu care mă întâlneam des. Nu ştiu cum s-a întâmplat, dar

scrisoarea s-a păstrat printre atâtea alte hârtii. Începea convenţional cu „Am fost deosebit de bucuroasă când am primit scrisoarea voastră, mai ales că a fost neaşteptată pentru mine". Etc. Insist asupra acestei banale întâmplări pentru a se vedea cam care era atmosfera „spirituală" în acel început de an 1951. Cam ce puteam să-i scriu unei tinere din Saratov, unei străine, eu, un tânăr, un adolescent de 18-19 ani, puternic influenţat de literatura pe care o citeam, de filmele pe care le vedeam, de educaţia pe care o primisem, mai ales în ultimii trei ani, în şcoală, dar mai cu seamă în calitatea mea de „activist", în care nu numai că mă îndoctrinam, dar depuneam eforturi să-i îndoctrinez pe alţii? Nu predam eu „Scurta lui Ioşca", „Istoria P.C. (b) al URSS", nu traduceam eu de zor poezii militante din poeţi sovietici?

„M-a emoţionat profund dragostea voastră faţă de patria mea (patrie era scris cu majusculă: *Rodina*) şi adăuga – această Dina: „Cum să nu iubeşti minunata noastră ţară, unde fiecare om al muncii…" Şi aşa mai departe. Imaginaţi-vă câte astfel de idei măreţe erau exprimate în înflăcărate (ca să nu zic bombastice) cuvinte, de unde deduc cam ce-i scrisesem eu… Bănuiesc că eram emoţionat de avântul cu care recoltau grânele cazacii din Cuban, nu-mi tresărea nimic în sufletu-mi pervertit când păstorul din „Toată lumea râde, cântă şi dansează" intra cu oile, berbecii şi caprele lui, urcând scările unui luxos palat burghez, ocupa salonul, iar nevinovatele animale beau şampanie din cupele de pe mese.

O dată cu instalarea iernii celei lungi, a aşa numitului „război rece", nu a mai rulat nici un film venit dinspre vestul ţării noastre, excluzând Cehoslovacia şi Ungaria. Pentru că ultimul western l-am văzut înainte de a pleca în vacanţa de Crăciun, cea a anului 1947. Şi pentru că acesta avea trei serii, iar în seria a doua, *Silver* (aşa se numea calului unuia din cowboy) rămăsese într-o râpă, a

trebuit să ne învârtim eu şi încă alţi vreo trei înrăiţi cinefili (n-am zis dobitoci) încă două-trei zile pe lângă şcoală, mâncând – cum se spune – roşcove, căci nu ştiu cu ce ne-am hrănit. Patima noastră pentru film s-a convertit încetul cu încetul pentru „grandioasele" filme sovietice, pentru comediile cu Lothobar, sau cele cu Mari Töröcsik.

Saratovul nu era numai al necunoscutei Dina, ci şi cel al lui Alexei Peşkov (Maxim Gorki) a cărui trilogie („Copilăria mea", „La stăpân", şi „Universităţile mele") o citisem cu sufletul la gură. Plecam doar cu scrisoarea Dinei în buzunar… Rămâneau în urmă Saratovul, Marina Ladânina, cea din „Balada Siberiei" care cânta „Frumoasă-i stepa Baikală…", Vasea cel din „Ora şase după război", respectiv actorul Serghei Samoilov, a cărei fată i-a călcat pe urme şi a jucat minunatul rol din „Zboară cocorii" (bineînţeles, mai târziu, prin anii '60)… Dar „Tânăra Gardă", după romanul lui Aleksandr Fadeev? Vreţi să vă spun cum îi chema pe eroii acestui film, a cărei serie a doua am văzut-o de patru ori? Oleg Koşev, Uliana Gromova, Serghei Tiulenin… Şi cred că ajunge. Ştiam pe de rost jurământul depus înainte de a fi împuşcaţi de fascişti. Mă mai despărţeam de fastuoasa clădire care adăpostea ARLUS-ul, unde aveam oricând uşa deschisă, apoi de o alta, la fel de impunătoare, fostă proprietate a unuia din regenţii Regelui Mihai, când cu renunţarea la tron a lui ta'su, unde se ţineau şedinţele Cenaclului „Alexandru Sahia" ş.a.m.d.

M-am îndepărtat de Dina din Saratov, dar nici nu mai am ce să spun despre ea, căci, intrat în şcoala militară, unde descopeream una din multele cacialmale, ce i-aş fi putut scrie? Că mi-a cârpit o palmă consilierul sovietic pentru că nu eram bărbierit când intram în gardă? Ce să fi bărbierit? Cele câteva tuleie?

Dar nu pot trece peste un aspect, oricât de suspect va părea unora. Pentru mine, în acea vreme, când nu mai era nici „Realitatea ilustrată” după care umblam turbat”, până a încetat să mai apară, *Ogonök*-ul sovietic era un fel de *Paris Match* de mai târziu, de care făceam rost cu mare greutate. Găseam aici o mulţime de lucruri pe care în searbăda noastră presă nu le aflam.

În unele privinţe ne dovedeam mai „catolici decât Papa”. Dar ce, parcă numai o dată ne-am dovedit de-a lungul istoriei? Închei cu un mic incident, grăitor însă. Un ofiţer român, profesor la şcoala pe care o urmam acum, ne preda ceva din istoria aviaţiei, „inamicul” nostru, al artileriştilor AA. Erau pomeniţi Ţiolkovski, Iakovlev şi mulţi alţii din patria (Rodina) celor care descoperiseră toate minunăţiile lumii: telefonul, becul, maşina cu aburi ş.a. Consilierul a intervenit şi l-a întrebat:

– A gde Vlaicu, Vuia?!

Ce-aş mai putea adăuga? Decât că nu e de mirare că cineva din plutonul nostru a spus că razele X (Röntgen) au fost descoperite de… Ivan Ivanovici Röntgen.

Pe Dina cea care îmi răspundea chiar în ziua când eu mă despărţeam de toate câte le-am spus şi multe, multe altele, am trecut-o la capitolul amintiri. Poate merită să relatez încă un detaliu picant. Ea, Dina, înţelesese că Vasile Ioniţă şi Rada Micle sunt doi tineri, nu „un „tovarăş” şi o „tovarăşă”, căci eu scrisesem şi în numele activistei (nu extrabugetare, ci bugetare) de la judeţeană, o fiinţă ştearsă, de care nu m-am putut apropia. Sau poate nu m-am apropiat fiind pătruns de canoanele sănătoase că între noi nu pot exista decât legături principiale? Poate dăinuia amintirea pierdutei Zizi? Cine ştie…

Mă întreb acum, după 55 de ani: de ce i-oi fi păstrat răspunsul Dinei la o scrisoare, idioată bănuiesc… Dar calificativul

e meritat doar din perspectiva celui care a traversat cei 50 de ani trecuţi, a celui care sunt acum, trecut de 70 de ani.

În curtea şcolii de ofiţeri din Braşov, s-au strâns, a doua zi după ce ne-am prezentat, în jur de trei sute de viitori ofiţeri, mai bine zis de pretendenţi la epoleţi cu două stele şi cu două ţevi de tun încrucişate. Pe tren, am făcut cunoştinţă cu un alt buzoian, elev de la Liceul Hasdeu, Aurel Papuc, deşi, după câte am auzit ulterior, din Buzău mai erau circa alţi 15, recrutaţi de prin uzine, de la ţară.

Încet, încet realizam că făcusem cea mai mare prostie din câte le făcusem până atunci. Ceea ce mi se părea dramatic era că nu mai puteam drege nimic. La examenul medical, sumar, bronşita cu care plecasem din Buzău n-a fost luată în seamă, daltonismul meu parţial, căci confundam maronul, cu roşu, cu verdele; albastrul cu violetul, li s-a părut celor din „comisia medicală", probabil, o încercare de a simula. Nici măcar aspectul meu astenic nu i-a impresionat. Ţara avea nevoie de ofiţeri…

Am fost împărţiţi pe plutoane a câte patru grupe (tunuri). Pentru început n-au fost numiţi comandanţi de grupe, nici ajutor al comandantului de pluton, acesta fiind un locotenent din Buzău, cum era să aflu mai târziu. În schimb s-a trecut fără întârziere la organizarea politică a plutonului, acesta alcătuind o organizaţie UTM, toţi fiind consideraţi, din oficiu, utemişti. Şi aşa m-am trezit secretarul acestei organizaţii, alcătuite ad-hoc, pe criteriul meritelor mele de la Buzău, pe care nu le mai înşir.

Nu mi-am luat în serios funcţia de secretar (de altfel fusesem prevenit că e provizorie, până vor avea loc alegerile în cadrul unor adunări). În schimb, aparent m-au acceptat ceilalţi, dar „respectul" pe care mi-l purtau era înşelător. Despre ce respect putea fi vorba, căci nici nu ne cunoşteam, nu mă remarcasem prin nimic, nu ne lega nici un firicel trecuturile noastre sau locurile

de baştină şi, mai ales, pregătirea şcolară. Plutonul era un mozaic atât de eterogen în această privinţă, încât era greu de înţeles. Nu ştiu dacă era întâmplător sau calculat.

În plutonul nostru eram doi care terminaserăm liceul, căci şcoala mea normală, era asimilată liceelor, iar celălalt înţelesesem că făcuse un liceu cu profil agricol. Restul proveneau din foarte diferite domenii: ucenici de diverse meserii, absolvenţi a şapte clase… Toţi, dar absolut toţi, aveam originea socială „sănătoasă”: fii de ţărani săraci, de colectivişti, de ceferişti, sondori etc.

Şi eu şi celălalt absolvent de liceu eram priviţi cu suspiciune şi cu o oarecare invidie. Eu simţeam mai puţin această aversiune, căci eram apărat de provizoria funcţie de secretar al organizaţiei utemiste. Dar asta nu a durat mult, căci într-o zi au avut loc adunările generale pentru alegeri.

Acestea se ţineau pe rând, în sălile de cursuri, în prezenţa comandantului de pluton, a locţiitorului politic pe baterie şi a unui civil de la Judeţeană. S-au făcut propuneri, scurte caracterizări, apoi au urmat întrebările. Unul, al cărui nume nu-l uit, Albuş, m-a întrebat cum de am făcut eu şcoală, cu doi părinţi cantonieri, în „vremea burgheziei”. Altul, Ciuchi Vasile, m-a întrebat cam acelaşi lucru, dar pe un ton mai dur. Unele dintre întrebările puse erau de altă natură: se refereau la probleme ideologice, teoretice, la situaţia prin care trecea lumea şi ţara atunci. După ce am răspuns celor doi, lui Albuş şi Ciuchi, nu a mai interesat pe nimeni celelalte chestiuni. Pe cei doi i-am lămurit scurt:

– Sunt lucruri pe care nu le pot spune… aici şi acum. Şi îmi stăpâneam cu greu nodul din gât, rugându-mă în sinea mea să nu izbucnesc în plâns, aducându-mi aminte cum am făcut cei opt ani de şcoală normală.

Evident, nu am fost ales secretar de organizaţie a plutonului, acesta fiind altcineva. Astfel am devenit simplu elev ca şi ceilalţi,

ţintă a batjocurii unora. Mai ales a lui Vasile Ciuchi şi Nicolae Valachi. Mi se subtiliza porţia de marmeladă, tacâmurile, îmi ascundeau cizmele, mi-au luat periuţa de dinţi şi inventau tot felul de şicane. Îmi amintesc o scenă, jenantă acum când o evoc: m-am închis în toaletă şi am plâns, abia stăpânindu-mi hohotele ca să nu fiu auzit. Nu-mi trădam disperarea ca să nu le dau satisfacţie.

Am învăţat repede să ne aliniem, să mărşăluim, să facem întoarceri, ba chiar am făcut şi câteva ieşiri la poligonul de instrucţie unde se găseau tunurile (Krupp-uri de 88 mm), aparatul de conducere a focului, un KG şi o cutie cu legături spre fiecare tun. Primul marş cu care am trecut prin oraş, traversând calea ferată pe lângă gara Bartolomeu, a fost însoţit de un cântec care începea cam aşa: „Nu e bubuit de tunet / Şi nici fulgerul ceresc / Ci sunt tunurile noastre / Uriaşe ce vorbesc…”.

Generalul Doncea

Nu mi-au fost destul umilinţele despre care am amintit, au mai dat peste mine alte două întâmplări care au făcut să crească deznădejdea mea.

Scrisoarea primită de la tată-meu era mai mult decât aspră. Fiecare rând era ca o palmă. Cele trei pagini de caiet scrise cu creion chimic se rezumau la un cumplit reproş. Îi înşelasem pe toţi: pe el şi pe fraţii mei. Dacă voiam să mă fac ofiţer, să fi stat acasă, să fi muncit cot la cot cu ceilalţi, nu să trudească ei ca eu să huzuresc la „şcoli”. Folosea pluralul: *la şcoli*, nu *la şcoală*. M-am revoltat. Nu ştiu ce aş fi fost în stare să-i spun dacă ar fi fost în faţa mea. Mă simţeam rănit până în adâncul sufletului când îmi reproşa că eu huzurisem. Mi-am amintit de câteva fapte de care mă ruşinez şi acum. N-am să pomenesc decât de una.

Bunul Necula, cel care suferea de hipoacuzie, avea o căciulă mare, disproporţionat de mare… Nu că ar fost largă, ci pentru că era făcută din blana unui miel alb cam trecut şi cu o căptuşeală groasă. Seară de seară îşi freca blana căciulii cu făină de porumb, apoi cu miez de nucă strivit în palme, ca să-i dea luciu. Această „ceremonie" mă sfida, mi se părea o insultă adresată direct, vizând cipileauca mea găurită. Nu ştiu ce s-a petrecut în capul meu, în fiinţa mea, dar într-o seară i-am furat căciula, i-am ascuns-o bine şi a doua zi m-am dus pe furiş în Oborul Buzăului şi am vândut-o pe un preţ, bănuiesc, de nimic.

Am regretat gestul, mai ales că-l vedeam pe Necula că plânge şi se roagă de fiecare în parte să i-o dea. Nu mai putea face nimic…Când mi s-a adresat mie, am avut impresia că mă bănuieşte şi m-am roşit tot, dar roşeaţa din obrajii mei nu l-a pus pe gânduri nici pe el, nici pe alţii, căci roşeam uşor când mă încercau anumite emoţii, când mă înfuriam. Nişte semne din partea stângă a gâtului rămase de la o gâlmă purulentă pe care o avusesem pe la cinci-şase ani, ca nişte mărgeluţe, se inflamau parcă mai mult, motiv pentru care printre alte porecle am avut-o, o vreme, şi pe cea de *Cocoş de munte*. Altă poreclă pe care am purtat-o a fost cea de *Turc*: poate pentru că vorbeam precipitat, greu de înţeles, dar mai degrabă pentru accesele mele de furie. Când am ajuns cu istoria la sultanul Saladin al Turciei, *Saladin* mi-a devenit porecla şi cu ea am rămas.

E drept că din cauza prieteniei mele cu Costică Vrânceanu care îmi dădea peniţe, creioane ca să le vând, el neputând risca deoarece toată lumea ştia, în continuare, că părinţii s-au prăpădit în timpul refugiului. Toate acestea le primea de la tată-său, fost jandarm la Soroca, contabil într-o comună de pustă în Timiş, după război. Din această cauză, a negoţului şi a strânsei noastre prietenii, eram numiţi cu o poreclă colectivă: *Cele două Şloaife*. *Şloaifă*

nu spune nimic ca termen comun, dar bănuiesc că era o deformare a unui nume evreiesc, dat fiind negoţul cu care mă îndeletniceam şi prietenia dintre noi.

Înainte de a povesti cealaltă întâmplare care m-a mâhnit, să spun ce urmări a avut răspunsul meu sibilinic dat atunci când am fost întrebat de cei doi cum de am făcut şcoală dacă am fost săraci, ceferişti, copii mulţi, orfani etc. Am fost chemat la aparatul politic şi chestionat despre rude: unde lucrează, ce politică fac şi multe altele. Despre mai toţi am arătat ce erau înainte de a pleca din Poiana; mi-a fost teamă să ascund că Tata Bătrân, care murise între timp, în urma unui ulcer perforat, făcuse – după câte ştiam – politică liberală, dar era omul de nădejde al cuiva din Dolhasca, un fel de agent electoral când aveau loc alegerile, liberalii aflându-se mereu în conflict cu ţărăniştii.

– Atunci de ce-ai declarat, la adunarea de alegeri, că ai avut pe cineva care te-a ajutat să faci şcoala? Cine te-a ajutat? Am realizat subit că am trezit suspiciuni cu răspunsul meu dat la întâmplare. Mi-am mai amintit că, într-o scrisoare, primită nu cu mult timp în urmă de la tată-meu, acesta mă întreba îngrijorat ce am făcut pentru că cineva s-a interesat, în Câlnic şi la Secţia CFR, de el şi de neamurile noastre. Mi-am stăpânit zâmbetul de satisfacţie că-i pusesem pe drumuri şi am răspuns foarte serios.

– Nu am spus aşa… Am zis că sunt lucruri pe care nu le pot lămuri atunci şi acolo în adunarea generală… Dacă îmi permiteţi, vă pot spune acum, în cinci-zece minute. Mi-a permis şi i-am relatat în propoziţii scurte despre refugiu, despre munca istovitoare la care eram puşi ca să nu murim de foame, despre mizeria de la internat şi despre condiţiile de acasă.

Cel care mă întrebase, s-a uitat lung la mine şi mi-a permis să plec.

În altă zi, am primit o înştiinţare de la Ministerul Învăţământului, adresată şcolii pe care o absolvisem, iar şcoala de la Buzău o îndreptase pe adresa şcolii de ofiţeri. Câţiva dintre elevii absolvenţi de şcoli normale, în funcţie de mediile obţinute, aveau dreptul să dea examene de admitere la facultăţi. Până atunci, normaliştilor le era stăvilită pătrunderea în învăţământul superior. O mare bucurie m-a cuprins şi, în naivitatea mea, mă şi vedeam plecat din şcoala de ofiţeri… Nici nu mă gândeam ce aş fi făcut după aceea. M-am prezentat la comandantul de pluton şi l-am rugat să mă scoată la raportul comandantului de şcoală. Acesta nici nu a vrut să audă până la capăt ceea ce voiam şi nici nu a catadicsit să citească adresa ministerului. Mi-a spus să am răbdare încă o săptămână – două, căci va veni în şcoală tovarăşul general Constantin Doncea, comandantul apărării teritoriului, şi mă va scoate la raportul acestuia. Număram zilele. Comandantul s-a ţinut de cuvânt, ne-a chemat pe mine şi pe un oarecare Haiaş de la un alt pluton şi ne-am trezit, eu primul, Haiaş trebuia să-mi urmeze, în faţa generalului Doncea. Acesta m-a ascultat, a citit hârtia şi a izbucnit deodată:

– Vrei la facultate, da? A stat o clipă, apoi s-a apropiat de mine, mi-a îndreptat deschizătura dintre vârfurile cizmelor la mărimea unghiului regulamentar. Şi a ridicat vocea:

– Vrei la facultate? Uite colo… şi mi-a arătat Cetăţuia care se vedea pe geam… acolo te trimit. Cetăţuia era şi închisoare. M-a dat afară. Nu ştiu ce i-a făcut lui Haiaş, dar nici lui nu i-a aprobat plecarea din şcoală.

Doncea era recunoscut pentru grosolănia lui. Luptător în brigăzile Cominternului în războiul civil din Spania, ca primar al Capitalei, în anii imediaţi de după august 1944, s-a făcut remarcat prin planul necugetat, ca să nu spun nebunesc, să îndrepte arterele interioare ale Bucureştiului, mai întâi dărâmând cu tancurile tot

ce-i stătea în cale. A fost oprit la timp şi destituit, dar, apre-ciindu-i-se asprimea, a fost considerat nimerit în această funcţie militară de comandă.

Elevii din anul doi care făceau de santinelă la drapelul unităţii (şcolii), aşezat în stânga uşii sălii unde aveau loc şedinţele cu ofiţerii, spuneau că nu o dată l-au auzit pe Doncea înjurând vulgar de mamă pe vreun ofiţer găsit în cine ştie ce culpă.

Ultima dată, l-am văzut în poligonul de la Capul Midia, degradând un ofiţer, pe căpitanul Dumitrescu, poreclit *Scrumbie*, pentru aspectul său uscăţiv, milităros, ambiţios, care, părân-du-i-se că a lovit ţinta cu bateria lui în timpul tragerilor pe manşă, şi-a adunat tunarii, i-a felicitat mândru de sine şi de oamenii săi. Ce era şi cum se desfăşura tragerea pe manşă (o saltea trasă de un avion cu un cablu lung de cca 600-700 de metrii) voi spune altădată. În legătură cu bravura artileriştilor lui Dumitrescu-Scrumbie, adevărul era altul. După doborârea manşei, avionul a plecat la aerodromul de la Kogălniceanu şi pilotul a dat telefon la comandamentul taberei, reclamând că era să fie doborât: o schijă a tăiat cablul foarte aproape de avion. Când ofiţerul de la Comandament s-a deplasat la bordeiele şi dispozitivul bateriei lui Dumitrescu, Doncea se şi găsea acolo, felicitând şi el bateria şi avansându-l pe comandant la gradul de maior, uitând că avansările se făceau, e drept, la propunerea comandaţilor de regimente sau de corp, de către Marea Adunare Naţională. Când a auzit care era adevărul, într-un acces de furie, i-a rupt epoleţii nefericitului comandant, care cunoscuse în doar câteva minute grandoarea şi decăderea, ambele două, de fapt, abuzuri necugetate din partea generalului Doncea.

Mai târziu, în toamna lui 1957, când mă aflam la Slănicul Moldovei, tratându-mi ulcerul, care până la urmă mă va scăpa de armată, am citit că Doncea, împreună cu alţi demnitari

comuniști, fuseseră sancționați pe linie de partid de însuși Gheorghiu-Dej. Lui Doncea i se imputa tocmai grosolănia incompatibilă cu etica unui comunist, cum scria comunicatul C.C.-ului.

Mi-am dat seama că nu mai puteam pleca din această cazarmă pe care eu o credeam o școală, căci școală se și chema. Admiteam că trebuie să mă instruiesc, ceea ce mi-ar fi fost ușor, căci veneam dintr-un internat, în care stătusem nu un an – doi, ci opt, dar și să învăț. Treptat am făcut cunoștință și cu ceea ce trebuia să învăț: să cunosc tunul, să-i demontez blocul închizător, partea pe unde se introducea proiectilul, până reușeam această operațiune cu ochii închiși. Urma să facem cunoștință cu niște cursuri denumite *Trageri*, *Tactică*, *Topografie*, apoi să-mi însușesc vreo trei sau patru regulamente: de ordine interioară, disciplinar și nu mai știu care. Trebuia, cu timpul, să învățăm și alte arme decât tunurile Krupp, Reimental, Wikers, aparatele de conducere a focului Bungescu, dar și cele cu niște nume alcătuite din inițiale rusești, PO, căci în afară de tunurile pomenite, în dotarea artileriei antiaeriene române existau și tunurile de 76,2 mm de fabricație rusească dar și altele… Faptul că, după ce am plecat din armată, am evitat să mă mai gândesc la cei doi ani de școală militară a avut ca urmare că s-au șters din memoria mea o sumedenie de cunoștințe pe care, după ce m-am convins că nu este chip să scap, le-am învățat îndârjit, așa încât fișele mele de notare cuprindeau după 5-6 luni numai note de 5, adică maxime.

Ceea ce mi-a rămas din cei doi ani de școală militară și mi-a fost de folos, deși nu aș spune că într-un mod concret, au fost matematicile, mai ales geometria și trigonometria, amândouă în legătură cu tragerile care se calculau pe baza relațiilor dintre drepte, unghiuri etc.

Plutonul e „al meu”

Şi s-a întâmplat un lucru la care nu mă aşteptam. Un ordin venit de sus hotăra ca, după depunerea jurământului, cam după trei-patru luni de şcoală, în funcţie de rezultatele obţinute, să se numească la fiecare pluton-şcoală, de fapt clasă, câte patru comandanţi de tunuri (de grupe) şi un ajutor al comandantului de pluton, fiecăruia dându-i-se grad: comandanţii de grupă urmau să poarte trese de elev-sergent, ajutorul comandantului de pluton de elev-sergent-major. Nu faptul că locotenentul, comandant de pluton aflase că sunt din Buzău, ci notele mele, bune, chiar foarte bune, mi-au dat dreptul de a-i fi ajutor.

El, ca salariat, venea în şcoală la ora 7,30, în afara unor zile când era prezent la deşteptare pentru a-şi controla plutonul, pleca după masă, în funcţie de program. În restul timpului… plutonul „era al meu”. Chiar şi când era în şcoală mi-l dădea să-l duc şi să-l aduc de la câmpul de instrucţie, să-i supraveghez la masă şi să rezolv unele probleme mărunte care se iveau.

În cele câteva luni cât fusesem terorizat de unii, puţini, printre care cei doi, Vasile Ciuchi şi Nicolae Valache, adunasem atâta venin în mine, atâta sete de răzbunare, încât nu mă mai recunoşteam. Nu totdeauna actele mele răzbunătoare se îndreptau numai asupra celor care credeam eu că le meritau, ele se răsfrângeau asupra tuturor. Găseam motive că nu sunt hainele şi cizmele corect aliniate la capătul patului, că nu-şi făceau paturile cum cerea regulamentul şi-i hărţuiam. Uneori, când surprindeam privirile ucigaşe ale unora, setea mea de răzbunare creştea pe măsură.

Într-una din zile, veneam cu plutonul de la poligon. Comandantul îmi dăduse elevii în primire – să-i aduc la dormitor, să-şi depună armele la rastele, să se spele şi apoi să-i conduc la

masă. Pe drumul de la poligon la cazarmă am dat ordin să se cânte.

Cel care trebuia să dea tonul nu a reacţionat. Am repetat comanda, apoi s-a dat tonul la un cântec stupid, cum erau multe, nu numai cel cu „Nu e bubuit de tunet…”. Acesta începea cam aşa: „Destul cât ne-a chinuit / Tirania din trecut” etc. Îndată ce au început să cânte, mi s-a părut ceva suspect. Am spus s-o ia de la capăt… Aşa era: nu ziceau „Destul cât ne-a chinuit”, ci „Destul cât *ne-ai chinuit…*”.

Le-am spus să înceteze, am dat ordin să-şi pună „masca pe figură”. Şi am comandat „pas alergător”, tăind zăpada necălcată din curtea vastă a şcolii. La un moment dat, Pârâianu, un vlăjgan deşirat şi bubos, a părăsit formaţia, a trântit puşca în zăpadă, a înjurat cumplit armata, şcoala şi a încheiat trimiţându-mă pe mine la origine.

Când a ridicat puşca din zăpada groasă, partea acesteia de la mecanismul de încărcare, de la trăgaci, bălăbănea prins într-un şurub. Patul de lemn se rupsese de unde era mai subţire, izbindu-se, probabil, de o piatră perfid ascunsă sub zăpadă.

Le-am spus să-şi scoată măştile de gaze… Dacă n-ar fi fost incidentul cu puşca poate nu mi-aş fi putut stăpâni satisfacţia şi chiar aş fi rânjit, căci feţele colegilor şi, evident, subalternilor mei erau negre din cauza cărbunelui din cartuşele de filtrare defecte ale măştilor. Am dat plutonul în grija comandantului tunului unu, i-am spus să-i ducă la dormitor şi să se pregătească de masă.

Am rămas numai eu cu Pârâianu. Ce făcuse el, lăsând la o parte injuriile aduse armatei şi şcolii, se chema degradare de armament făcută cu intenţie. Pentru muştru făcut, eu nu puteam fi nici măcar mustrat, căci asemenea acte căprăreşti erau chiar încurajate în scopul întăririi disciplinei. I-am spus gorjanului, căci

era de undeva de pe lângă Baia de Aramă, să spună că, la controlul armamentului de dimineaţa, mi-a raportat că are patul fisurat, dar că eu nu i-am permis să lase puşca la rastel. Şi aşa a rămas, căci locotenentul, comandant de pluton, a considerat întâmplarea un incident inerent şi fără mare importanţă. Chiar dacă s-ar fi găsit cineva să fi pârât în ce împrejurare a avut loc degradarea puştii, locotenentul nu ar fi luat lucrurile în serios.

Acest incident aparent minor a avut urmări de mare importanţă pentru mine. Şi nu exagerez deloc când spun asta… Noaptea m-am trezit dintr-un vis confuz pe care îmi era imposibil să-l refac. Destul că mi-a alungat somnul… Mi-am dat seama că armata, şcoala, funcţia care îmi dădea unele puteri, toate la un loc erau pe cale să mă dezumanizeze. Acumulasem, de-a lungul atâtor ani de nevoi, de lipsuri, experienţă cu care s-ar fi putut lăuda şi un adult. Reuşisem să nu-mi pierd controlul asupra actelor mele, chiar dacă nu de puţine ori acţionam berbeceşte. De data aceasta era cu totul altceva. Nu era un simplu act de impulsivitate, ci un anumit punct de vârf al unei atitudini cronicizate. Dacă nu ar fi fost vorba de Pârâianu, coleg blând, ca o oaie, supus şi apăsat de cine ştie ce alte necazuri care îi veneau de-acasă sau din alte motive, poate nu m-ar fi apucat acest brusc proces de conştiinţă. Aşa că…

La vreo săptămână după incident, m-am dus la infirmerie, am acuzat dureri în zona inghinală şi, consultat de medicul şcolii, acesta a hotărât că, din cauză că am slăbit brusc în ultima vreme sau din alte motive, făcusem o hernie inghinală. Nu era o afecţiune care s-o poţi trata, ci doar operaţia putea înlătura umflătura mai mare decât o nucă, dar care, palpată, mă durea şi pe care o simţeam când făceam vreun efort.

Am fost de acord să mă internez la Spitalul Militar din Braşov, aflat pe o străduţă în pantă, undeva în apropierea Cetăţuiei

(a închisorii), unde îmi propusese Doncea să mă trimită. M-a operat chirurgul maior (?) Şuteu, despre care mai târziu am auzit că ajunsese un reputat chirurg la Spitalul Militar de pe „Ştefan Furtună” din Bucureşti. Nu-mi amintesc amănunte în legătură cu operaţia propriu-zisă, deşi era prima din seria celor care le voi face în anii următori, ştiu doar atât…

Într-un moment de răgaz, medicul care mă operase, maiorul Şuteu, verificându-mi fişa, văzându-mă abătut, observând cam ce se găsea pe noptiera mea pentru citit, a stat în cursul unei vizite ceva mai mult de vorbă cu mine. Nu am îndrăznit să-i spun că nenorocita de şcoală era un fel de închisoare pentru mine. Dar oare m-ar fi crezut? În primul rând că aveam situaţia pe care o aveam: sergent major, ajutor de comandant de pluton, apoi condiţiile de viaţă, mă refer la hrană, la căldură, mai puţin la libertatea pe care o aveam să ieşim în oraş, oricum, toate acestea nu erau motive să mă plâng. Cinstit vorbind, trăiam mai bine decât în internatul şcolii de la Buzău. Dar ceva, ceva va fi intuit acest medic şi o fi ştiut el că nu mâncarea şi căldura, o haină decentă, cu care să nu te ruşinezi, ascunzându-ţi bazoanele din fund sau genunchi, sau găurile din cine ştie ce locuri înseamnă esenţialul. M-a întrebat cât vreau să stau, deşi o operaţie de hernie inghinală nu te ţinea în spital mai mult de o săptămână. Am îndrăznit şi i-am spus:

– Cât se poate, tovarăşe maior.

Şi am stat aproape trei săptămâni, plus că am fost scutit de instrucţie încă alte două după ce m-am prezentat în cazarmă. În tot acest timp grija plutonului a purtat-o comandantul tunului unu, dar şi după aceea, după ce mi-am preluat atribuţiunile funcţiei, m-am dezinteresat cât am putut de pluton, mai ales că mai erau câteva luni până urma să primim epoleţii de locotenent, toţi fără deosebire: gradaţi sau negradaţi.

Am scris acasă, îndată ce am ieşit din spital şi Tata, speriat (cred că am dramatizat puţin, dacă nu cumva prea mult, situaţia mea), a venit într-o fugă la Braşov. Locotenentul m-a învoit şi ne-a trimis la el, acasă (ştiam unde locuia).

– Ce-ai făcut mă, băiete? Ce operaţie ţi-au făcut? Unde te-au tăiat? Şi nemaiaşteptând să-i spun eu ceva mi-a povestit (a câta oară?), cum i-au scos lui puroiul cu o seringă mare când a avut „pleorezie tebece" .

I-am arătat pansamentul de sub curea, în partea dreaptă, l-am asigurat că nu mă mai doare… Mi-era ruşine că l-am pus pe drumuri, dar când am auzit că vrea să „tragă o fugă şi-n Moldova", la Poiana, mi-a mai trecut din remuşcări.

La despărţire, în gară, înainte de a se urca în tren, m-a întrebat:

– Când te face ofiţer?

I-am spus că la 1 Mai, în zi de sărbătoare şi că, dacă am noroc, dacă se ţine seama de rezultate, s-ar putea să fiu repartizat acolo unde optam, adică la Reşiţa.

Amintirile ne urmăresc

Nu primeam prea multe învoiri în afara şcolii, dar am beneficiat de ceva mai multe decât alţii şi iată de ce. Am aflat că la Casa Armatei era un cenaclu literar. Cu vreo lună – două înainte de a mă hotărî să mă duc şi eu la cenaclu, primisem un răspuns de la gazeta „Glasul armatei" la o corespondenţă de-a mea, răspuns în care, deşi ceea ce scrisesem eu nu viza literatura, se aprecia „talentul" şi eram sfătuit să iau legătura cu acest cenaclu.

Eram cenaclist vechi, membru al celui care purta numele lui „Alexandru Sahia", unde prima mea producţie pe care mi-o publicaseră fusese o traducere dintr-un poet ucrainean obscur,

Maxim Râlski, „Două forţe, două lumi”, despre care am scris în „*Capricii…*”, după cum şi despre atmosfera din cenaclul buzoian, despre conducătorul acestuia, inginerul Ceauşu, despre debutul lui Ion Gheorghe cu o odă închinată lui Stalin la împlinirea vârstei acestuia de 70 de ani, despre acestea şi multe altele.

Cam pe atunci s-a născut ideea să scriu ceva care se va numi „Anii pribegiei”. Acest titlu la care ţineam l-am păstrat şi cu el m-am prezentat şi la concursul literar organizat de alt cenaclu, cel din Reşiţa, „Maxim Gorki” , cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la „Răscoala ţărănească din 1907” . Cu el am luat premiu întâi. Una din cele trei cărţi primite, un volum gros despre lupta partizanilor, îl păstrez încă pentru că preşedintele acelui juriu era tânărul regizor, abia sosit la Teatrul de Stat din Reşiţa, Eugen Vancea. El semna cuvintele prin care se menţiona că se acordă premiul întâi.

Erau patru cărţi, dar cea pe care se făcuse menţiunea aparţinea lui V. Grossman, iar juriul scrisese: „Tov. Ioniţă Vasile i se decernă premiul I-iu pentru lucrarea *Anii pribegiei*, prezentată la concursul literar *1907*. 3.VIII.57”.

Păstrez şi un caiet dintre acelea cu arc, sârmă răsucită, la cotor, în care am reluat fragmentul început la Braşov, şi l-am definitivat, aşa cum era să-l citesc la Cenaclul „Maxim Gorki”. Caietul poartă data de 20 februarie 1954, la această dată fiind în primul an ca ofiţer la regimentul de artilerie AA din Reşiţa. Nu ştiu în care dispozitiv mă aflam, pe care deal mă găseam, adică la care baterie eram comandant de pluton. Destul că în 1957, înainte de a face ulcerul salvator, eram membru la „Maxim Gorki”. O mică parte din ce scrie în acest caiet se regăseşte în cartea de faţă. Acolo era „transfigurat” literar şi, desigur, „dinamizat”, căci începeam direct cu un dialog între două personaje dintre cele care erau pe punctul de a fugi din Chişinău..

Am câştigat repede încrederea celor de la cenaclul militar de la Casa Armatei, mi s-a dat voie chiar să-mi dactilografiez „producţiile”, aşa încât, în învoirile mele, în loc să hoinăresc prin Braşov, să înnod legături cu vreo fată, eu transcriam la o maşină de scris hârbuită aiurelile mele, amestec de impresii literare cu trăiri personale, grave în intenţia mea de atunci. Cred, căci nu mai am nici o mostră din ce scriam atunci. Nici măcar povestirea scurtă pe care o luase Nicolae Tăutu, în vizită la cenaclu şi care a apărut într-un supliment literar al ostaşilor.

Şi totuşi… Cred că am trăit o „idilă”, aşa cum ştiam eu, dacă mă iau după o scrisoare găsită la Costică, căruia, printre altele, îl parafrazam pe Topârceanu:

„În oraşul care plouă
Mărunţel şi cu zăpadă
Un „majur” şi c-o minoră
Merg pe stradă
Şi se ţin, poate, de mână
Să nu cadă.
El pretinde c-o educă;
Ea-i mai mică, el mai mare.
Să nu crezi că vrea s-o ducă
Şi să-i fure-o sărutare.
Aş, de unde…”.

Vag mi-aduc aminte „minora”, care nu era chiar minoră, dar, deh! de dragul parafrazei, ca să fie mai interesant… Apoi, dată fiind faptul că-i scriam în 23 noiembrie 1952, eram într-adevăr „majur”, căci fusesem împodobit cu trese de sergent-major.

Cu riscul ca digresiunea mea să se lăţească prea mult, ţin să precizez că, deşi aveam 20 de ani trecuţi, trăiam într-un

romantism desuet, pe de o parte, iar pe de alta, mă socoteam maturizat şi mă erijam în ocrotitorul unora mai vârstnici decât mine, faţă de care mă dovedeam un bun sfetnic. Dacă ar fi să reamintesc numai episodul însoţirii acelei Milica şi cum o mai fi chemat-o, pe care am scos-o din ghearele unui conductor de tren şi a cărei scrisoare trimisă din Râmnicul Sărat nu am mai apucat s-o citesc, căci mi-a confiscat-o Nea Nicu. Apoi, sărind puţin peste acel noiembrie 1952, eram, cred, în primul an de ofiţerie şi călătoream de la Braşov la Cluj. În tren m-am nimerit faţă în faţă cu o fată nu numai frumoasă, dar surprinzător de cu gust îmbrăcată, elegantă în acelaşi timp. Nu-i puteam aprecia vârsta, dar, dat fiind faptul că în anul acela terminase facultatea de chimie, aveam cam aceeaşi etate.

Era speriată, căci plecase din Bucureşti, de lângă mama şi tata, şi trebuia să se prezinte la postul unde fusese repartizată, la Fabrica de Zahăr din Luduş. Am încurajat-o, i-am povestit câteva secvenţe din viaţa mea de prin anii războiului şi altele. Ce i se va fi părut ei nu ştiu. Poate şi uniforma militară îmi dădea o oarecare prestanţă, dar în Luduş ne-am despărţit îmbrăţişându-ne, ea cu lacrimi în ochi, eu cu ale mele gata să dea şi ele pe dinafară… Ne-am făcut cu mâna, ea pe „un trist peron de gară", eu într-un tren care mă ducea pentru prima oară în Clujul, care peste ani îmi va fi oraşul cel mai drag din „Rodina" mea. Ne îndrăgostisem unul de alta, sigur. Dar uitasem un amănunt: nu ne spusesem numele, nu ştia nici ea cum mă cheamă, nici eu cum i-o fi zicând mămica ei, despre care, în puţinul timp cât am fost împreună, a pomenit de cel puţin zece ori.

Dar, cu un an înainte, în 13 septembrie 1951, deci la câteva luni după ce descinsesem în Braşov, iată ce-i scriam lui Mitică Dobre din Ştefăneştii Vâlcei. Am scrisoarea la mine, căci mi-a trimis-o peste vreo 15 ani de la despărţirea noastră, împreună cu

o alta de la Boris Alexeevici Guja, după ce-i scrisesem eu printr-un fost ostaş din satul lui, întâlnit în Reşiţa. Nu am să mă opresc decât la lingoarea prelungită prilejuită de eşecul amoarei mele şi la trădarea celei care se numea Zizi şi dispăruse în neant cu ofiţerul ei cel mustăcios….

Dar, oare, n-ar fi mai bine s-o redau pe larg, ea caracterizându-mă fidel întrucâtva, în măsura în care puteam fi sincer în exprimarea unor gânduri faţă de un fost coleg, fie el şi unul dintre cei mai apropiaţi prieteni? Mă îndoiesc acum de mine cel de-atunci, căci alte scrisori, cum au fost cele adresate Nea Nicului, directorul şcolii norma-le şi profesorului de istorie care mă preţuia, lui Traian Cristescu, au fost mincinoase, au ascuns adevărul realităţilor în care trăiam atunci, dar ele au avut o motivaţie care mă scuza, dar, oricum, mă şi acuză.

Iată ce-i scriam lui Mitică…

„În sfârşit, minunea s-a întâmplat; dăduşi semne de viaţă după trei luni de tăcere. Nici nu-ţi închipui câtă bucurie poate să provoace o bucăţică de hârtie când ea vine de la un coleg (fost!) şi un prieten (totdeauna!). Atât de multe sunt de spus că, zău, nu ştiu de unde să pornesc”. Şi continuam, bombându-mi pieptul îmbumbat în nasturii frecaţi de zor cu Sidol: „Cred că-l cunoşti pe Ioniţă, pe fostul, ca pe un cal breaz. Ce dracu’, doar i-ai fost coleg de bancă… Nu-i aşa? Rezum scrisoarea, agramată, amintindu-i că eram pasionat de literatură şi că, după modelul lui Iancu Văcărescu care scria versuri cu acrostih, din care reieşea că „Iancu şi Elenco au amor amândoi”, deci după modelul acestuia exersam şi eu acrostihuri: ba pentru mine („Te iubesc, Zizi”), ba pentru el („Te iubesc, Iulişka”; cine o fi fost această Iulişka, n-am nicidecât habar). Scriam la persoana a treia despre fostul Ioniţă: „Nu-i plăceau matematicile, fizica şi nici educaţia fizică”. Doamne, cum s-a întâmplat că, intrat pe poarta cazăr-

mii-şcoală de la Braşov, tocmai de acestea va avea parte! Pomeneam în această scrisoare de cărţile citite „pe şest”, la orele lui Briciu Năzdrăvanu (care dintre dascăli o fi avut această poreclă?), sau – continuam – „Nea Costică Oşlobanu (Tamburu)”. Acesta ştiu cine era… El era dirigintele nostru, cel cu fata năzdrăvană, Virginica, căruia Ciupercă Nicolae i-a făcut ierbarul care a scandalizat pe asistentul de la ştiinţe naturale. Aminteam, în continuare, de încetăţenita mea poreclă, *Saladin*, dar îi atrăgeam atenţia, făcând dialectologie *avant la lettre*, că „Din momentul când pusei *odoloanele* (se înţelege *picerele*) pe aici, deodată mă făcui matematician şi… sportman”. Şi foloseam abuziv perfectul simplu, marca olteanului. Constatam: „După câte văzui o luaşi pe urmele lui Nicolae Apostol (cu Kairov şi Makarenco la braţ)”… Cine erau aceştia, noi ce-i care ne-am pregătit în acei ani să fim „apostoli”, ştiam. Îi las pe cei ce nu ştiu să-i caute în vreun lexicon… Mai vechi, se înţelege.

Mitică era învăţător la Maxinu şi ziceam, sfidând limba română, că „era originea de baştină” a lui *Colţ* (acesta fiind Vasile Florea), „pe unde am trecut noi odată când umblam în turneu la Brădeanu, în anul II” (ceea ce însemna, după reformă, clasa a VI-a după vechea orânduire învăţătoricească), adică în anul de graţie 1949, după „reforma învăţământului”, deci. „Nu-mi aduc aminte dacă ai fost, dar eu parcă îl văd şi acum pe Burduşea (*Jeg*; asta era porecla ipochimenului) cum rupe polonicul Virginicăi lui Nea Costică”. Despre ce polonic o fi fost vorba? Ce căuta Virginica lui Nea Costică Tamburu cu noi? Dar reveneam, corectându-mă: „Dar ce tot mint eu? Nuţa Mehedinţi îl rupse pe spinarea lui; adu-ţi aminte de «Butoiul cu apă». Habar nu am despre ce butoi cu apă a fost vorba… Ştiu atât. Că Nuţa Mehedinţi era normalistă (de unde deduc că făceam deplasările cu viitoarele învăţătoare), că era frumoasă foc, dar puţin cam crăcănată….

Poate din această cauză, când şedea de vorbă cu tine, îşi apropia picioarele şi le mişca într-un continuu frecat, de unde s-a căpătuit cu porecla de *Frecuş*. Într-o zi i-am dat câţiva lei unui ţigănuş care vindea seminţe, noi având grijă de coşuleţul cu „marfă” cu condiţia să treacă pe furiş, prin spatele Nuţei, printre picioarele ei. Era în plin Bulevard.

Odată, având mai mult timp liber, am urcat, dar nu ştiu de ce singur, pe Vartic, lăsând Spitalul Militar în dreapta şi am suit pe Tâmpa pe versantul celălalt, unde am cercetat Braşovul şi Valea Bârsei până departe spre Măgura Codlei, spre Cristian şi Ghimbav.

Nu puteam lega prietenii cu cei din pluton, rezerva mea datorându-se, probabil, celor pătimite în lunile când fusesem dizgraţiat şi hăituit.

În una din învoiri, i-am făcut o vizită lui Stelică Bărbat, student la Institutul Silvic. Ulterior a parvenit pe scara ierarhică a politicii, căci l-am găsit în 1986 vicepreşedinte la Constanţa. De la el am aflat că bietul Ion, frate-său, deşi avea o miopie pronunţată, era cătană, artilerist la regimentul din Reşiţa. După ce-şi va face cei trei ani de stagiu, se va stabili în comuna lui natală din Sâmbăta Nouă (Tulcea), localitate întemeiată de oierii transilvăneni.

De câteva ori, m-au mai chemat la poartă alţi câţiva elevi, în trecere prin Braşov, colegi de clasă, dar şi din alte clase, cum a fost Puiu Vasile, cel care îmi scria disperat, după ce am plecat la Braşov, că nu ştie cum să încheie legătura lui cu o normalistă căreia îi scriam eu în numele lui. Chiar dacă se mai întâlneau, legătura lor îşi pierduse farmecul, căci Puiu nu a mai îndrăznit să însăileze două rânduri în vreun răvaş, spre totala nedumerire a Cameliei sale.

Am păstrat toate scrisorile scrise celor de-acasă şi, mai ales, cele primite de la fratele meu pe care l-am pierdut în 1963, stins din viaţă tragic, la Mangalia, într-o zi cu valuri ucigaşe.

Ciudat, deşi am stat doi ani în Braşov, cu toate că în ultima parte a şederii mele, eram des învoit în oraş, nu-mi mai amintesc aproape nimic. Mă mulţumeam cu un film, cu un spectacol de estradă pe care mi-l mai amintesc vag, în rest trăiam în trecut şi, pe măsură ce vremea se scurgea, anii de internat de la „Normală”, cu toată sărăcia lor, cu toate lipsurile, mi se păreau tot mai idilici; îmi aminteam de toate cu nostalgie, sufletul meu plângea după un „paradis” pierdut.

Tot cam în aceeaşi vreme când îi scriam lui Mitică, într-o zi de duminică, în 21 octombrie, deci la trei-patru luni de la intrarea mea în cizme, printre altele, îi scriam şi fratelui meu că sunt mulţumit, nu am de ce mă plânge, dar adăugam: „Avem mult de învăţat în ultimul timp şi trebuie să muncesc serios…”. Şi, ca să-i demonstrez cât de serios munceam, precizam: „Citesc multe cărţi ideologice, indicate ca material bibliografic la orele de Marxism-Leninism (aşa scriam: cu majuscule). Am ocazia să învăţ matematici, fizică (electricitate, optică şi mecanică). Ceea ce se neglijează aici e literatura. Am citit, în ultima vreme, „Pe direcţia principală”, o carte cu specific militar, dar interesantă…”. Îi mai spuneam că „acum o săptămână am văzut un film foarte frumos: „Salut, Moscova”. Putea, oare, să nu fie frumos?

Camarazi şi superiori

Din atâţia ofiţeri şi viitori ofiţeri, îmi amintesc foarte puţini dintre ei. În primul rând, pe un căpitan poreclit *Gogu.* Atât ştiu în privinţa identităţii lui nominale, deşi cred că îl chema Andrei, ca nume de familie. Era spaima tuturor. Se aşeza în mijlocul curţii

şcolii, fluiera şi cronometra plantoanele. Pentru fiecare, în funcţie de depărtarea de până la el, avea un barem.

Din pluton mi-l amintesc bine pe Mezei Alexandru, ungur din Covasna, care, la sosirea în şcoală, nu ştia nici o boabă românească, dar la terminarea şcolii vorbea româneşte ca pe apă, păstrându-şi doar accentul şi câte un cuvânt care îi colora vorbirea. Înjurăturile, pe care le-a învăţat înaintea altor expresii, le folosea foarte ciudat şi nu ştiu cum făcea că vorba *mamă*, nelipsită din înjurături, în variantele lui se referea la mamă-sa. Un exemplu doar… Marmelada, tăiată în cubuleţe, era pusă în farfuriile fiecăruia. Câte unul îi subtiliza porţia. Mezei se uita disperat şi punea ochii pe câte cineva care i să părea că ar fi vinovatul şi-l admonesta:

– Dragan, f…u la p…a mamei, iar ai furat marmalada la mine!

Treptat şi-a îndreptat şi formulele injurioase, dar ceea ce era mai important, Şani nu era cel mai slab din pluton, căci îl ajutam toţi. Nu pentru că eram obligaţi, ci pentru că ne era simpatic.

Conducerea şcolii nu lua în seamă diversele defecte, nu înlătura pe nimeni nici pe motive disciplinare, nici pe altele de boală, putând să-şi selecteze astfel „elita” ofiţerească. Cazul lui Lică Rădulescu era tipic. Colegul nostru avea tot mai dese crize de epilepsie. Conducerea era convinsă că simulează. Noi, care trăiam la un loc cu el, eram convinşi că Lică suferea de această ciudată boală. Se îngălbenea, cădea unde se nimerea şi, după ce stătea o vreme chircit, începea să se zbată şi făcea spume la gură. O dată a căzut şi i-a intrat capul între picioarele taburetului pe care erau aşezate seara hainele. S-a zbătut, a dat din cap cu scaunul care îl înconjura ca un jug, s-a făcut numai sânge, dar

nici această nefericită întâmplare n-a convins pe nimeni de la conducere. Noi ne obişnuisem şi mai şi glumeam uneori:

– Lică, ia mai fă tu nişte bere!

Lică Rădulescu a ieşit ofiţer odată cu noi ceilalţi. Ce s-a ales ulterior de el nu mai ştiu. La fel s-a întâmplat cu un altul care era să ne omoare la şedinţa de aruncare a grenadei din tranşee într-o ţintă. Acesta, nu ştiu din ce cauze, avea mişcări dezordonate, era redus mintal… Când a fost să arunce grenada, în timpul unui exerciţiu, a scos cuiul şi a scăpat-o în şanţ lângă colegul următor şi comandantul care urmărea aruncarea. Prezenţa de spirit a acestuia de a ridica-o repede de jos, aruncând-o în afara parapetului i-a scăpat de pericol.

Mi-l mai aduc aminte pe un ofiţer mai în vârstă decât mulţi ceilalţi. Acesta ne preda Topografia. Era un bărbat impozant, cu uniforma călcată impecabil, cu nasturii lucind mereu şi, ceea ce ni se părea curios, purta altfel de cizme decât cele standard, cu tureatcă largă, în afară de cele de „oraş", de „gală", strânse pe picior. Ale lui erau înalte, depăşind cu partea din faţă genunchiul, iar porţiunea mai înaltă avea câte o rozetă mică. Când era nemulţumit de ceva exclama fără să ridice vocea:

– Drace cocoşat, de unde ai mai scos-o şi pe asta?

Mi-am însuşit această expresie şi o folosesc şi acum, spre amuzamentul nepoatei Raluca.

Alţi doi, dintre care unul era fratele unei sportive celebre în vremea respectivă (Leuştean?), răspundeau de aparatura de tragere, interveneau când se defecta câte ceva, fie că era vorba de tunuri sau de aparatele anexe, cum era complicatul KG, care calcula elementele de tragere cu ajutorul unor camoide, un fel de pere metalice pe care aluneca un braţ cu o bilă în capăt. Avea, desigur, un nume, dar nu mi-l mai amintesc şi pace. Aceştia erau vestiţi prin beţiile care le făceau. Chemaţi intempestiv în şcoală

în timpul liber, veneau şi, turmentaţi aşa cum erau, nu plecau până nu remediau defecţiunea şi chiar destul de repede. Amândoi făcuseră şcoala, în timpul războiului, în Germania şi cunoşteau bine armamentul rămas de la foştii aliaţi. Cine altcineva ar fi fost în stare să se descurce în complicatul KG?

VIII

Ofiţer al armatei române

A venit şi ziua cea mare când urma să ni se pună epoleţii cu câte două stele. Cu câteva luni înainte nu am mai fost tunşi chilug, apoi am trecut pe rând pe la croitoria şcolii, ni s-au luat măsurile obişnuite, ca hainele să ne fie ajustate după bustul şi înălţimea fiecăruia. În ajunul sărbătorii de avansare, am primit hainele, le-am încercat şi – drept să spun – nu prea am dormit, nici eu, nici alţii, de emoţie. Ceremonialul propriu zis nu mi-l amintesc, dar ştiu că în două săli mari au fost întinse mese cu bucate, cu câte o jumătate de pahar cu votcă, cu câte o bere. Prezent era tot corpul ofiţeresc al şcolii, inclusiv consilierul sovietic, căruia îi purtam o amintire aparte. A controlat modul cum se face schimbarea gărzii şi eu, fiind şeful gărzii care trebuia să preia rândul, am fost chemat de Trofim Sabakin, polcovnic, şi cercetat cu atenţie. I s-a părut că nu m-am bărbierit. Eu dădusem până atunci de câteva ori cu o cioarsă de brici, dar eram imberb, în afara câtorva tuleie care se iţeau ici şi colo. Văzându-mă încruntat şi pentru că am şi bălmăjit câteva vorbe, m-a cârpit uşor cu degetele peste faţă.

Spre sfârşitul festinului, a venit la mine Ciuchi, cel care mă batjocorea în perioada când nu aveam nici o funcţie, nici o atribuţie, şi a spus împăciuitor că nu e cazul să ne despărţim

învrăjbiţi şi a întins sticla de bere cu intenţia să ciocnim, numai că, aşa ca din întâmplare, mi-a vărsat o parte din conţinut pe vestonul de gală, nou nouţ şi de o culoare kaki mai deschisă. N-am reacţionat în nici un fel, dar a trebuit să mai stau o noapte şi o jumătate de zi până ce croitoria mi-a ajustat altă haină, căci cea stropită cu bere se pătase serios.

Am fost repartizat, aşa cum am optat, la regimentul din Reşiţa, căci la toate disciplinele obţinusem numai note de cinci, în afară de proba tragerilor, unde aveam patru. Cei care luau numai cinci primeau, doar la absolvire, trei solde (şi o soldă era aproape o mie de lei, şi asta în 1953), eu din cauza acelui patru, am primit două solde.

De ce nu aş recunoaşte că am venit mândru acasă, la Reşiţa, mai bine zis la Cantonul 17, dar m-am plimbat în luna de concediu şi prin Câlnic şi prin Reşiţa bombându-mi cocoşeşte pieptul îmbumbat până sub gât, căci uniformele, fie ele de instrucţie, fie de „oraş”, erau închise până sus, inclusiv cu copca, oricât ar fi fost de cald. Mai târziu, s-au introdus uniformele de „oraş” deschise, cu rever. Cizmele plesneau pe pulpa piciorului, luceau oglindă, erau uşoare, comode. Aveam grijă să-mi lustruiesc nasturii cu Sidol şi m-am bucurat de luna de concediu, cea de dinaintea prezentării la regiment. De lucru la calea ferată nici nu putea fi vorba. De fapt nici pe fratele meu nu l-au mai dat, dar după masă, când nu întârziam prin oraş, mergeam, îmbrăcându-mă civil, cu ce găseam, cu vacile şi oile, împreună cu fratele meu, reeditând zilele copilăriei şi povestindu-ne tot felul de întâmplări.

Regimentul de artilerie AA de la Reşiţa s-a împrospătat cu circa 25 de ofiţeri. Câteva săptămâni am fost ţinuţi în cazarmă. Sediul regimentului era şi cel al garnizoanei reşiţene, căci pe raza oraşului mai exista o unitate de vânători la Câlnic, cu sediul cam

pe unde se găseşte partea nordică a platformei Câlnicel de azi şi o parte din Renk, o unitate de „Derebau”, de militari care îşi făceau stagiul ca muncitori în diverse domenii, pe diferite şantiere ale socialismului aflate în plin avânt. Aceştia îşi aveau barăcile de lemn în Lunca Pomostului între Şcoala Generală nr. 6 şi cam prin dreptul unde Şoseaua Timişoarei se bifurcă în cele două bulevarde. Apoi se mai găseau trupele de securitate, cele de pompieri. Toate aparţineau garnizoanei Reşiţa, la noi în regiment întâlnindu-se toţi ofiţerii care aveau de executat arest din cine ştie ce motive. Regimentul nostru ocupa un spaţiu întins cu o latură pe unde se găsesc scările de la Ateneul Tineretului; alta se învecina cu „domeniile” „Derebaului”, spre bulevardul Al. I. Cuza de azi, cea dinspre sud se oprea acolo unde azi se află „Sala sporturilor”, cea care găzduia întâlnirile de box şi care, pe vremea existenţei artileriei, era remiză pentru tunurile de 88 mm. Spre apus se oprea pe aliniamentul de azi al străzii Petru Maior. În acest perimetru, aproximativ refăcut, se găseşte azi Cercul Militar, în câteva clădiri care mai stau în picioare.

Intrarea în regiment se făcea dinspre sud, acolo unde o santinelă păzea cu stricteţe intrarea în regiment.

Bateriile Reşiţei

După răgazul din incinta regimentului, am fost repartizaţi la bateriile de pe dealurile din jurul Reşiţei. Punctul de comandă cu denumirea „Dunărea” era exact acolo unde acum se înalţă antena. Spre sud, chiar lângă cărarea de acces a clocoticenilor spre oraş, cărare bătută de aceştia, aducându-şi produsele agricole în pieţele oraşului, mai cu seamă laptele, se afla o baterie de 88 mm. O alta cu tunuri de acelaşi calibru era ascunsă pe un platou între Doman şi Reşiţa, cu acces din capătul dinspre Marginea al Reşiţei pe o cărare tăiată prin pădurea deasă.

Pe marginea drumului care făcea legătura între Reşiţa şi Târnova o altă baterie, tot de Krupp-uri de 88 mm, era cea mai îndepărtată de regiment, deşi uşor accesibilă. Pe Dealul Crucii, deci în imediata vecinătate a Oţelăriei, bateria de aici era alcătuită din tunuri Reimental de 37 mm. Tot izolată şi îndepărtată de vatra Reşiţei se găsea bateria de pe dreapta drumului care lega oraşul de satul Soceni, mai apropiată de Ţerova decât de Soceni. Dacă celelalte aveau barăci în care erau adăpostiţi tunarii şi comandanţii lor, câte un comandant de baterie, un locţiitor politic şi un comandant de pluton, cea de la Ţerova îşi ascundea efectivele în bordeie; doar grajdul cailor se găsea la suprafaţă. Şi, în sfârşit, ultima baterie era cea de pe locul unde au fost amplasate mai spre vremurile noastre rachetele, mai bine spus, comandamentul sistemului de rachete din Banatul montan.

Fiecare baterie avea în jur de 40 de ostaşi, câte opt servanţi de tun, felcer, bucătari (de fapt unul cu ajutoare care se rânduiau).

Am fost repartizat, împreună cu Marcu, vărul profesorului Sabin Mregea şi Georgică Niţu, un craiovean, de loc din Băileşti. Comandant şi locţiitor politic erau doi ofiţeri mai vechi cu o promoţie decât noi, Dumitru Coandă, oltean de asemenea, şi Aolăriţei Titus, moldovean din Dorohoi.

Dacă Aolăriţei, deşi cu o pregătire precară, era stăpânit totuşi de cuviinţă şi bun-simţ, cunoscându-şi limitele, uneori chiar jenat de funcţia pe care o avea, de politruc, Mitică Coandă, cum îi ziceam de dragul cacofoniei, era băţos, prost, fudul şi ţinea să se impună fără să-şi facă scrupule.

În schimb, trupa, tunarii, erau în marea lor majoritate, băieţi admirabili. În general, se avea în vedere, la recrutare, criteriul unei pregătiri modeste măcar, ca să poată priceape treaba nu prea uşoară a tragerilor antiaeriene. Nu lipseau, însă, nici tineri

rupţi total de lume, de civilizaţie. Aşa, de exemplu, nu în bateria de la Clocotici, ci în cea de la Doman, aveam pe unul Viţelariu, adus din munţii Moldovei de nord, de la o stână, direct în regimentul Reşiţei. Ca încălţări nu cunoscuse decât opinca. Cizma l-a făcut să se minuneze, aşa cum îl va fi minunat şi trenul pe care l-a văzut pentru prima oară când a plecat din gara Fălticenilor spre capătul celălalt al ţării. Politica, calculul celor care conduceau destinele ţării, care răspundeau de apărarea cerului „scump al Patriei", era bine stabilită. Aduceai în apusul ţării tineri din răsărit, din Moldova, Dobrogea, din Muntenia, şi-i ducea la Bacău, Suceava sau Iaşi pe cei din Banat sau Ardeal.

Viţelariu şi-a primit porţia de cremă de ghete, ca să-şi vixuiască cizmele, un cubuleţ tăiat din cutia de două-trei kilograme, dar a crezut că e marmeladă şi a încercat s-o întindă pe pâine.

În bateria de la Clocotici am mai avut un moldovean „celebru", Palaniuc Filoti, care avea o foame neostoită şi a cărui labă a piciorului nu-i putea fi încălţată nici cu cea mai mare cizmă existentă în magazia de efecte militare a regimentului. Până la depunerea jurământului a umblat cu cizme de cauciuc crestate la spate, spre călcâi, ca să le poată încălţa. În ziua jurământului s-a căpătuit cu o pereche de cizme făcută la comandă de cizmăria corpului, cizme care au stârnit invidia tuturor camarazilor săi de baterie.

Cei trei ofiţeri dormeau într-un capăt de baracă, o cămăruţă cu trei paturi de fier, nu mai mare de patru metri pe patru. „Cancelaria" noastră, cum se numea pretenţios, era despărţită printr-un perete dublu de scânduri, umplut cu rumeguş sau talaş, de dormitorul ostaşilor tunari.

Aceste barăci erau o pacoste pentru noi nu atât din cauza încălzirii cu godine, căci lemne se găseau, pădurea „cădea pe

noi" şi nu avea stăpân, ci din pricina ploşniţelor care se încuibaseră în pereţi. Singura soluţie pentru a scăpa de ele ar fi fost să se dea foc barăcilor. Căutam tot felul de metode de a le îndepărta cât se putea. Paturile metalice erau spălate în gaz lampant, paiele saltelelor împrospătate des; apoi nu le aşezam lipite de pereţi; le-am pus picioarele în cutii de conservă cu petrol şi totuşi… Tulai, un soldat isteţ mi-a spus într-o zi că el ştie de unde vin ploşniţele.

– De unde, Tulai?

– De sus.

– Cum, bre, de sus? Ce, se paraşutează?

Vă arăt deseară. Le-am spus şi celorlalţi doi ofiţeri cu care eram în baterie de intenţia lui Tulai de a ne face o demonstraţie cu ploşniţele. După ce s-a întunecat, a venit soldatul, a verificat cum sunt protejate paturile, încălţate în cutii de conservă, ne-a spus să punem pe paturi nişte ziare şi să stingem lumina. Aşa am făcut. Ne-am tras spre uşă şi, nu mult după ce lumina fusese stinsă, am auzit câteva zgomote mici, un fel de pocnituri. Am aprins lumina şi am văzut pe ziare trei sau patru ploşniţe care îşi dăduseră drumul din tavan.

Acest Tulai din Luna, dintr-un sat cu Viorel Negru, la început îmi era antipatic. Venea des şi-mi pâra ba pe unul, ba pe altul, cu te miri ce tâmpenii. Asta până într-o zi când l-am chemat deoparte şi i-am spus cam aşa:

– Uite ce-i Tulai, tu trebuie să ai o părere tare proastă despre mine… A vrut să protesteze, dar nu i-am dat răgaz. Înseamnă că tu socoteşti că eu nu bag de seamă ce se întâmplă în pluton, că mă poate păcăli cine vrea şi cum vrea…

– Nu-i adevărat, s-a roşit Tulai.

– Atunci de ce tot vii şi-mi spui ba cutare lucru, ba nu ştiu ce a spus unu1 sau altul?

Tulai va fi înţeles de ce, cu toată grija ce mi-o purta, îl persecutam, îl repezeam şi nu-i eram cu nimic recunoscător, cum se aştepta. Pârele au încetat şi, pentru că a priceput aşa de repede că nu-i pot suferi pe aceşti „binevoitori", l-am recompensat într-un mod original. Unul din caii bateriei s-a rănit la chişiţa piciorului şi nu se putea trata decât la Regimentul de la Câlnic, la vânători, unde era infirmerie veterinară. Calul s-a îndreptat în trei zile, dar Tulai a mai stat vreo două săptămâni la socrii mei la Câlnic: ziua le ajuta la strâns de fân, fără să folosească şi calul, căci ai mei aveau caii lor, noaptea dormea aproape, la câteva case după cea a socrilor, la o văduvă al cărei bărbat era condamnat.

Fiecare tun era păzit în timpul nopţii de către o santinelă, controlată des de sergentul şef de gardă, căci nu de puţine ori santinelele se culcau în amplasamentul tunului.

Într-una din nopţi eram numai eu şi Aolăriţei. Acesta, după ce mă scoală, îmi spune că se aud vaiete în dispozitivul tunurilor. Am ascultat atenţi şi am desluşit:

– Văleu, mămucuţa me, văleu…

Am sculat sergentul şef de gardă, căci nu aveam voie să ne ducem în dispozitiv fără el, ne-am îndreptat spre locul de unde veneau vaietele întrerupte de gemete înfundate. Ca să nu mai lungesc vorba, la unul din tunuri era santinelă Filoti. Acesta îşi înfundase buzunarele mantalei cu arpacaş sustras de la bucătărie şi, din cauza foamei care îl chinuia permanent şi ca să-i treacă timpul, a tot ronţăit arpacaşul care s-a umflat în el şi durerile îl făceau să urle ca din gură de şarpe. L-am schimbat, am sculat felcerul, l-am dus la bucătărie. Acesta, după ce a încălzit o oală cu apă, l-a pus cu fundul în sus şi i-a aplicat clisma însoţită tot timpul de înjurături. Dacă am fi încercat să-l ducem la infirmeria regimentului sau la spital cu căruţa cu cei doi cai existenţi în

fiecare baterie, nu pentru călărit, ci pentru cărat alimentele, ar fi crăpat.

Inamicul dinspre Vest

Alarmele se ţineau des. Nu pentru că ne-ar fi atacat „duşmanul" nostru dinspre apus, oamenii lui „Titopor", ci pentru că, dat fiind faptul că în linie dreaptă de la noi până la graniţă erau în jur de 30 de km, orice avion care se ridica de pe aerodromurile lor de la Pancevo sau Vârşeţ, sau unde le-or fi avut, acesta constituia ţintă aflată în raza care declanşa alarma de gradul unu. Dormeam în amplasamentele tunurilor, cu capul băgat în firidele care adăposteau lăzile de muniţii; cei doi servanţi moţăiau pe scaunele tunurilor. Cu timpul nu mai luam în serios astfel de fictive ameninţări. De altfel, o singură dată s-a întâmplat ceva: pe la începutul anilor '50, un avion-şcoală de-al sârbilor s-a rătăcit şi s-a trezit deasupra Reşiţei fără combustibil. Somat, dar şi de bună voie, nemaiavând ce face, a aterizat în faţa Casei Muncitoreşti, pe locul unde era piaţa agroalimentară, acolo unde acum întorc tramvaiele. Avionul a fost adus în curtea regimentului de artilerie, aşezat pe platoul din faţa barăcii cercetaşilor şi radiştilor, pilotul dus sub escortă la Bucureşti. Treptat, avionul a fost despuiat de aparatura de bord; au fost desprinse din el bucăţi de aluminiu din care soldaţii îşi făceau piepteni. Târziu a luat şi el drumul Bucureştiului, cred.

Autorităţile Iugoslaviei duceau o propagandă ostilă regimului comunist din România, acuzându-ne, în principal, de slugărnicie faţă de ruşi. Apăruseră primele aparate de radio de fabricaţie românească, *Pionier*, nişte cutiuţe cu un ac de scală care se rotea în cerc şi care prindeau, pe lângă posturile româneşti, două parcă, şi Novisadul. Pe acesta chiar mai bine decât pe cele româneşti. De aceea, înainte ca bateriile să fie dotate cu câte un

astfel de aparat, condensatorul variabil a fost sudat pe postul principal românesc, aşa încât numai acesta se putea prinde. Blocarea condensatorului s-a făcut cu o bucată de sârmă sudată la ambele capete, în aşa fel încât să nu permită butonului de căutare a posturilor să se mişte. Am desfăcut sârma la un capăt, prindeam Novisadul şi ascultam, cu greutate însă, postul sârbilor care era puternic bruiat, dar tot auzeam câte ceva.

Viaţa în baterii, pe dealuri, era mai lejeră decât cea din cazarmă. Aşa, de exemplu, la bateria din pădurea dinspre Doman, controalele de la regiment sau de la divizion intrau în dispozitiv nu pe drumul obişnuit, ci dinspre Driglovăţ, căci de regulă ofiţerul care avea de gând să ne controleze venea călare. Lunetistul de la luneta Busch avea dispoziţie să păzească rariştea pe unde pătrundeau cei de la Regiment sau divizion. Cum vedea o caschetă, se dădea muţeşte alarma, tunarii se trezeau din toropeală, ofiţerii se proţăpeau în mijlocul dispozitivului şi instrucţia începea. Cei doi servanţi învârteau de zor manivelele, iar ţevile coborau şi urcau, căutau în dreapta şi în stânga, amuşinând o presupusă ţintă. Comenzile zburau de la unul la altul, comunicând distanţa, unghiul de înclinare, azimutul, valoarea focosului ş.a. Ce mai, într-un cuvânt, activitate febrilă care nu putea decât să-l mulţumească pe cel venit în control.

Până atunci, până la ivirea caschetei, am spus cum se făcea „instrucţia”. Eu, cu Viorel Negru, ardelean dintr-o localitate clujeană, Luna, ne postam de o parte şi de alta a unui tău aşezat chiar în locul cel mai înalt al dispozitivului. Cândva un izbuc activ, acum era plin de broaşte care se întreceau în cântat. Ne povesteam şi, în acelaşi timp, fiecare cu câte o nuia lungă de alun vânam broaştele, lovindu-le brusc cu vârful nuielei şi ţinând scorul.

Viorel era şi el sătul de armată, dar nu se întrevedea, ca şi în cazul meu, nici o ocazie să poată pleca. Avea o văduvă în oraş,

undeva pe una din străzile numite Rândul Unu, Rândul Doi ş.a.m.d., mergea des la ea şi venea în dispozitiv cu tot felul de bunătăţi de care noi habar nu aveam. Ne şi miram de unde făcea văduva rost de portocale, atunci, în anii '50, de bomboane fine, de lichior. El era comandantul de baterie în absenţa celui de drept internat în spital la Timişoara.

Într-o după amiază, rămas singur cu bateria, jucam liniştiţi volei, alţii îşi spălau ciorapii, batistele, îşi cârpeau ce aveau de cârpit. Într-un cuvânt ne găseam în „program de voie". Negru plecase în fugă la văduva lui, nemţoaica de pe Rândul nu ştiu care. A intrat în baterie, când soarele scăpăta spre punctul de comandă, acolo unde era „Dunărea", cu paşi nesiguri, şi s-a trântit cu faţa în jos în pat. De la regiment a sunat telefonul, un sergent m-a anunţat, m-am dus şi am raportat căpitanului Olteanu Traian (cu prenumele nu sunt sigur că-l chema aşa, căci am mai avut un ofiţer cu acelaşi nume de familie), m-am prezentat cine sunt şi, la întrebarea lui cine e comandant de baterie, i-am spus că locotententul-major Viorel Negru, iar el mi-a cerut să-l chem la telefon. M-am dus, am tras de el, am ţipat, i-am turnat până la urmă o cană de apă în cap, zadarnic însă. Înjura, abia înţelegându-se ce spune, dar nu se dădea sculat, fiind convins că e o glumă. M-am repezit la telefon şi, îngroşându-mi puţin vocea, punând un pic de accent ardelenesc, am raportat:

– Să trăiţi tovarăşul căpitan, sunt Negru Viorel, comandantul bateriei a treia.

De la celălalt capăt al firului întârzia să vină vreun ordin. După câteva momente lungi de tăcere, căpitanul a spus scurt:

– Dă-mi-l pe locotenent Ioniţă…

– Mi-am tras răsuflarea, am mai aşteptat câteva clipe şi am spus sigur pe mine, cu vocea mea:

– Locotenentul Ioniţă Vasile la telefon.

– Dă-mi-l pe Negru. I l-am dat aşa cum puteam să i-l dau. Atunci, Olteanu, care era cunoscut dinaproape cu Negru, l-a întrebat (evident, m-a întrebat):

– Ia spune tu, Viorele, când te duci acasă la mamă-ta, pe unde o iei?

Am luat trenul până la Timişoara, am ezitat să schimb cu unul de Oradea, m-am urcat în altul care mergea prin Alba Iulia, dar aici m-am încurcat, nu mai ştiam cum să ajung la Luna… După o scurtă pauză l-am auzit pe Olteanu spunând liniştit, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic:

– Mâine la ora opt te prezinţi la regiment şi mă cauţi. Ai înţeles Ioniţă-Negru? Am mai spus un „Să trăiţi!” anemic şi m-am dus să-l scol cu orice preţ pe Viorel, sperând că se va mai putea repara ceva, dar nu s-a putut. Acesta nu a făcut ochi decât pe la miezul nopţii, gemând.

Am executat fiecare câte cinci zile de arest la garnizoană, pe rând, ceea ce abia aşteptam, căci arestul la garnizoană era asemănător unor zile de vacanţă.

Arestul Garnizoanei şi un fost aviator

Camera arestului se afla uşă în uşă cu cea a popotei. Nu aveai voie să ieşi în afara camerei, să porţi centură (!), să pleci acasă, dacă erai căsătorit; şedeai lungit în pat sau la o masă lungă, unde puteai citi, scrie. Aveam voie să jucăm şah, nu însă şi table sau cărţi. După ce restul ofiţerilor serveau masa, aveam şi noi dreptul să mergem în sala popotei şi ni se dădea aceeaşi mâncare ca şi la ceilalţi. La arest ne întâlneam ofiţeri din toate celelalte unităţi militare pe care le-am amintit.

De la un ofiţer de securitate am luat împrumut câteva cărţi despre spionaj. Atunci am auzit de Mata Hary, de Alexander şi alţi spioni celebri. Făcusem cunoştinţă cu câteva luni înainte cu

un personaj ciudat care locuia în Câlnic, într-o casă mai puţin decât modestă pe uliţa numită acum Strada Vălişoara, mecanic la CFU, adică la Căile Ferate Uzinale. Călătoream dimineaţa în acelaşi tren de ora şase care aducea muncitorii uzinelor dinspre Timişoara. La început ne cercetam pe furiş, mie trezându-mi curiozitatea căci auzisem că în timpul războiului fusese pilot de aviaţie, că făcuse câteva acte de bravură, iar acum era împăcat cu postul de mecanic de locomotivă în uzină, mulţumind, probabil, în sinea sa, lui Dumnezeu că nu se afla în altă parte. Se pare că auzise şi el despre mine câte ceva şi, până la urmă, am intrat timid în vorbă unul cu altul. Era contrariat că, deşi ofiţer fiind, cunoşteam atâtea lucruri, când despre noi ofiţerii circulau tot felul de glume răutăcioase: că suntem ofiţeri de paie, că avem doar cu o clasă mai mult decât trenul… O fată cu care m-am plimbat de câteva ori prin Reşiţa şi am dus-o şi la film la Cultural, m-a întrebat dacă ştiu să declin substantivul *ofiţer*. Eu am luat întrebarea de bună şi l-am declinat. M-a contrazis, spunându-mi că paradigma acestui substantiv era alta: *ofiţer*, *o fi ţăran*, *o fi ţigan*, *o fi ceva*… Fiind unguroaică (o chema Piry, Piroşka, de fapt), am întrebat-o şi eu dacă ştie să treacă pe la toate gradele de comparaţie adjectivul *adânc*. Am corectat-o, spunându-i şi eu că se zice: *oádânc*, *moái adânc* şi… superlativul era… *Ioái*!

Noua mea cunoştinţă îmi pomenea despre nişte cărţi de care habar nu aveam. Şi aşa s-a făcut că într-o seară mă aflam în cămăruţa lui, în care trăia cu o femeie tăcută,, frumoasă cândva. I-am văzut trei rafturi cu cărţi editate înainte de război: scriitori englezi (Galsworthy, Cronin, Joice ş.a.). Am dat peste „Cei trei stâlpi ai înţelepciunii" a lui Lawrence, colonelul, dar şi peste „Amantul doamnei Chatterley", al celuilalt Lawrence şi peste altele.

L-am convins să-mi dea împrumut, pentru început cerându-i cartea cu aventurile colonelului în Arabia, pe care o văzusem la un ofiţer de securitate, la arest, şi care n-a vrut sau n-a putut să mi-o împrumute. A spus că-mi dă câte două, dar să nu le citesc în văzul altora, să nu le împrumut şi, dacă le vede cineva, să nu spun de la cine le am. Am citit toate cele trei rafturi ale acestui ciudat personaj care a dispărut nu mult după aceea mutându-se la Lugoj. Atât mai ştiu: îl chema Gurbănescu.

După ce m-am căsătorit, aveam mai multă libertate, în sensul că nu şedeam uitat pe dealuri, în dispozitive, pe motivul că nu aveam familie. Din bateria de la Clocotici, coboram pe cărarea povârnită şi ne opream direct în Ştol, birtul care se afla cam pe unde e peretele vestic al Sălii Polivalente, localizare aproximativă, căci reperele s-au şters, s-au estompat în memorie.

Eram patru prieteni buni acum, măcar că nu făcusem parte din acelaşi pluton în şcoala militară: Emil Marcu, arădean, văr cu Sabin Mregea, fost dascăl de matematică la „Bastilia", trecut în lumea umbrelor, cu Georgică Niţu, băileşteanu şi cu Costică Firu, dascăl şi el, tot oltean, din Bârca, fost câteva luni învăţător la Şagul Timişului.

De Emil Marcu mă leagă amintiri prin faptul că la mama lui Sabin, Mama Victoria şi la soţul ei suferind, fost ceferist la mişcare în gara Câlnicului, dormeam uneori şi peste noapte, căci Cantonul 17, unde îmi era familia, era prea departe. Mama Victoria avea un patefon mare, cu emblema binecunoscutului câine care ascultă în pâlnie şi cu inscripţia „His master voice" pe care n-o înţelegeam, dar nici nu-mi spărgeam capul s-o înţeleg. Avea Mama Victoria şi un set de discuri cu cântece vechi, printre care unul ni-l declarasem „marş al nostru", măcar că nu era în tempo de marş, ci de foxtrot. Nu ritmul ne-a hotărât să-l alegem dintre toate, ci cuvintele în româneşte, care erau cam aşa: „Mă

bucur când vine duminica / Ca să pot pleca / La iubita mea …

Ulterior acestei aproximări, am găsit notat întregul cântec pe care i l-am trimis viitoarei mele soţii. Iată-l! Nu cred că e mai stupid decât textele unor aşa-zise şlagăre de azi:

„Viaţa,
Orice s-ar spune,
E o minune,
Dacă iubeşti.
Îţi pare o săptămână,
Mai mult de-o lună
Pân' te-ntâlneşti.
Mă bucur că vine duminică
Ca să mai pot pleca
La iubita mea.
Să iau bicicleta
Şi să hoinăresc" ş.a.m.d.

Aici, la Tanti Victoria, primeam scrisorile de la Lenuţa din Moldova, iar când, influenţat de Moş Ion, am hotărât să rup legăturile, i-am spus Mamei Victoria să spună poştăriţei că m-am mutat din garnizoană. Am stat vreo două săptămâni în dispozitiv, fiecare zi fiind un chin pentru mine, până când am coborât în oraş şi am fugit întins la Mama Victoria de pe Strada Spitalului 12. Am întrebat-o cu sufletul la gură:

– Am scrisoare?

– Ai avut… Două… Dar am făcut aşa cum mi-ai spus. Poştăriţa le-a returnat. Îmi venea s-o strâng de gât pe biata Mama Victoria, deşi nu avea nici o vină, dar am plecat tăcut şi nu m-am oprit până la Ştol. Nu ştiu câte romuri am băut. Ştiu doar că m-am trezit în toi de noapte la sora mea care locuia, după ce s-a căsătorit, la Cantonul 19, chiar în marginea Câlnicului, unde m-am trântit îmbrăcat, după ce am bâiguit să mă scoale la 5, ca

să prind cursa muncitorească care mergea la Reşiţa. Astfel s-a terminat idila mea cu Ileana lui Turculeţ.

Capul Midia

Târziu, după ce o găsisem pe Lenuţa cea de azi, cu care voi împlini curând 50 de ani de la căsătoria noastră, am mai primit o scrisoare de la fratele celei din Moldova, de la Gigel, ofiţer de aviaţie la o unitate dintre Râmnicu Sărat şi Focşani, scrisoare în care îşi exprima nedumerirea că rupsesem legătura cu sora lui, mai ales că făcusem şi logodna.

În fiecare vară, mergeam pe rând la Capul Midia, unde se găsea poligonul de tragere.

Plecarea se efectua, fără să ştim de dinainte. Se dădea alarma şi în termeni riguros stabiliţi trebuia să punem tunurile „în bătaie”, impropriu spus, căci asta însemna să le ridicăm pe cricuri şi să le aşezăm pe roţi pentru a putea fi tractate şi duse la gară, unde vagoanele ne aşteptau.

La Capul Midia mai fusesem ca elev de şcoală militară, aşa că emoţiile nu erau prea mari. Principalul era să ne încadrăm în baremurile stabilite.

La prima mea plecare de la Reşiţa, un ofiţer cu care mai avusesem de lucru, redus, milităros, un soi de Moş Teacă, mi-a întins, nedându-mi răgaz să spun ceva, un plic cu nişte bancnote şi mi-a spus să le pun în porthartul meu, până i-l aduce nevastă-sa pe al lui. Am vrut să-i număr, l-am întrebat câţi sunt, dar s-a precipitat spre un tun care nu se lăsa urcat pe platformă, iar eu mi-am văzut de ale mele.

Când lucrurile s-au potolit, tunurile fiind bine ancorate pe platforme, garnitura formată şi gata să se pună în mişcare, a venit, mi-a cerut banii, i-a numărat atent şi a spus revoltat:

– Lipsesc 50 de lei! Nu m-a lăsat să replic, nici să protestez, căci era locotenent major, cu funcţie la divizion şi mai avea şi un nume bizar: Marin Minus Sinulescu. Era căsătorit cu cineva din Doman. A răposat de curând. După ce a ieşit din armată, în urma unor reduceri, a trăit o viaţă sordidă, cu necazuri familiale. Spun asta pentru că, târziu, fiind şef la sectorul de cultură al fostului sfat popular Reşiţa, am intervenit pentru fii-său, neţinând seama de câte şicane îmi făcuse pe când îi eram subaltern.

Măgăria cu cei 50 de lei era felul lui de a-mi plăti pentru altă îndrăzneală din partea mea. Cu câteva luni înainte mi-a cerut împrumut 50 de lei pentru nu ştiu ce nevoi urgente. Nu mi-a dat banii la soldă şi m-am plâns cuiva, spunând că-l raportez. Acela s-a amuzat şi m-a etichetat de fraier:

– Păi tu n-ai auzit cine-i Sinulescu? Ăsta n-a dat înapoi nici un ban împrumutat şi nu împrumută niciodată de la alţii, decât de la subalterni, de la fraieri.

I-am plătit în felul meu (al nostru, căci nu am fost singur, ci şi Costică Firu, olteanul cel hâtru de la Bârca).

Ne aflam în vara anului 1955. De ce ţin minte?

În acel an m-am logodit cu actuala mea soţie. Ea era încă elevă la Caransebeş. Scrisorile pe care i le-am scris spre sfârşitul anului anterior şi primele din anul următor nu au prea mare importanţă, căci despre Capul Midia va fi vorba.

S-a întâmplat ca, în acel an, să se găsească cineva cu ideea de a nu mai plimba tunurile din Reşiţa la mare şi înapoi. Să rămână tehnica de lucru, cum se spune, păzită, până vine seria cealaltă de ostaşi care să execute problemele de tragere. Asta a fost una, dar cea mai cumplită întâmplare nu mai depindea decât de… Dumnezeu. Dacă aveam cer senin – pe care să putem urmări manşa şi executa tragerile – era bine, dar dacă norii erau jos, şedeam şi beleam ochii în cele două zări – căci ne interesa

cerul de deasupra mării –, rugându-ne să se însenineze dinspre nord sau dinspre sud.

Din cele circa 35 de scrisori pe care le-am mai găsit, unele cuprinzând şi câte 8 pagini de caiet, răzbat deznădejdea noastră, obsesivul „cer senin", amintirea ploilor care nu se mai sfârşeau. Am stat peste două luni, cu o învoire de câteva zile spre sfârşitul lunii mai, iar calvarul s-a încheiat pe la sfârşitul lui iunie. Fiecare scrisoare poartă data, numai locul diferă, în fond el fiind acelaşi: ba Capul Midia, ba Constanţa, dacă mă găseam fugit pentru câteva ore pe acolo, ba *Capul Bunei Speranţe*, cum îi ziceam atunci când zvonurile circulau dându-ne speranţe că vom pleca acasă.

Una din scrisori avea hazul ei. Scriam despre zvonul că în jur de 27-28 mai „plecăm de-aici". Asta o scriam de Ziua Sfinţilor împăraţi Constantin şi Elena, dar adăugam: „deocamdată e doar zvon şi nu-l prea cred. Nu mai credem nimic până nu ne vedem la Reşiţa. În orice caz, dacă nu suntem acasă până la 1 iunie, înseamnă că pe 10 venim sigur. Oricum cireşele le prind…". Nu cred că eram cinic… Dar prea mult semăna ceea ce scriam eu cu gluma care circula pe seama unui îndrăgostit care avea întâlnire la ora 5. Venise mai devreme, dar deja se făcuse ora 6 şi ea nu mai venea, iar nefericitul îşi zice în gând: „Dacă până la 7 nu vine, mai stau până la 8, şi la 9 plec".

Ne vizitase şi căpitanul Olteanu Traian, şeful statului major, care, înainte de a se întoarce la Reşiţa, ne-a promis că organizează pentru noi, oropsiţii, un bal, intenţie despre care scriam într-o altă misivă, peste trei zile de la cea precedentă: „Întoarcerea noastră rămâne pe 10 iunie, dacă va fi vreme frumoasă şi norii nu vor fi tot aşa de jos precum sunt astăzi".

Îi povesteam despre Iancsi Pop, cu care eram bun prieten şi care locuia în acelaşi bloc cu Costică Firu. Îi spuneam că îşi

duce nevasta şi puştiul la Oradea. Nevasta lui, Iuci (Iuţi) era dezmierdată de Iancsi: *Gomboţ*, adică „Găluşcă cu prună”… Într-adevăr, las la o parte că era bună (pentru Iancsi) ca o găluşcă, dar şi aspectul ei rotunjor acoperea numele de dezmierd. Insist asupra acestui bun coleg, prieten, căci promisul bal care a avut loc a fost începutul necazurilor lui, după cum se va vedea. Regretam supărările mele, cam dese, şi-i scriam viitoarei soţii catrenul din Topârceanu:

„Supărările iubirii
Sunt ca ploile cu soare,
Repezi,
Dar, cu cât mai repezi,
Cu atât mai trecătoare”.

Soţia mea se găsea într-o situaţie disperată nu numai pentru faptul că şederea mea se prelungea nespus de mult, dar gura satului trăncănea şi găsea mereu explicaţii pentru dispariţia mea, iar data când fusese fixată nunta se apropia.

Deşi era sfârşit de mai, era frig în bordeiele noastre, încât în aceeaşi scrisoare spuneam că am dormit în noaptea anterioară cu Firu în pat. Impropriu spus pat, căci paiele erau puse de la un capăt la altul al priciului.

Norii se plimbau la braţ cu noi, trageri nu puteam face, iar eu citeam, cel puţin aşa reiese din scrisoare. Şi ce citeam? „Viaţa Spătarului Nicolae Milescu”, „Pământ în floare” (despre care nu-mi aduc aminte nimic, nimic), apoi „Din scânteie va izbucni flacăra”… Despre aceasta ştiu că era vorba despre decembriştii ruşi din 1825… Şi încheiam lista lecturilor cu „o carte din cele dăruite ca recompensă, duminică”. Ce recompensă primisem? Pentru ce?

A doua zi, pe 26 mai, iar scriam. Dar aveam veşti noi. Spuneam că am fost duşi jos, la comandament, şi am ascultat pe

„un înflăcărat adept al militarismului şi al concepţiilor la zi”. Ce voi fi înţeles atunci prin „militarism” şi ce palavre ne-a spus insul cu pricina, căci aşa scriam, că nu i-am ascultat palavrele; aşa i le calificam şi motivam şi de ce nu mă interesa ce spunea respectivul. „Într-o încăpere alăturată un aparat de radio cânta melodia de la emisiunea „Să învăţăm limba rusă cântând”. O întrebam dacă îşi aminteşte, căci am ascultat-o amândoi, în casă la Aolăriţei Titus şi ne-a plăcut. N-o fi fost cântecul şoferului care spunea din vreme în vreme „puti daroga”? Probabil…

Dacă n-aş fi dat peste acele scrisori de-atunci, n-aş fi ţinut minte aceste detalii. La întoarcerea de la comandament, în spatele bordeielor în care ne odihneam oasele, doi militari cântau aprig din fluiere, iar ceilalţi învârteau sârba sau hora. „Şi pentru prima oară am văzut şi cum se joacă *Ciuleandra*, cea care mă făcuse curios cu un an înainte când am citit romanul lui Liviu Rebreanu”. I-l descriam, dar nu ştiu cât o interesa pe cea care îmi voi lua-o de soaţă.

Aflu tot din aceste prăfuite scrisori că puneam la cale să-i „împreunăm” pe Nicu, fratele meu, cu Lolica, prietena ei cea bună, sora lui Sabin Păuţa cel stabilit acum în New Jersey, despre care am scris o micromonografie.

Subit mă apucase mila de cei „de la Canton” (cum ziceam noi, în referinţele noastre, despre ai mei): „Mi-e milă de ei, căci au mult de lucru, multe greutăţi şi nu le pot fi de nici un folos”.

Peste alte trei zile, în privinţa venirii, veştile erau la fel de descurajatoare. Mă lăudam că făcusem rost, eu, Firu şi Poclitaru, de o jumătate de palincă.

Nu are rost să rezum toate scrisorile. Destul să spun că în 27 iunie eram tot la Capul Midia… Cele câteva rânduri erau, de fapt, un scurt buletin meteorologic, care începea cu „Nu ştiu ce să mai cred cu plecarea noastră de aici: plouă în continuu şi-i

frig, bate vântul, ca în lunile de primăvară…”.

Balul a avut loc la cantina unităţii de militari de la „Derebeu”. Bucuria noastră s-a spulberat când patrula a intrat pentru a doua oară şi pretindea ceva. Era vorba de patrula militară a oraşului. Destul că Iancsi Pop, iritat, l-a împins afară pe plutonierul care ţinea pistoletul automat cu ţeava îndreptată ostentativ înainte. Ce s-a întâmplat, de ce arma era încărcată, cum de şi-a schimbat ţeava direcţia în sens invers, greu de explicat. Automatul s-a descărcat, iar plutonierul a căzut mort jos. Balul „veteranilor”, cum ni s-a spus nouă, celor chinuiţi la Capul Midia, s-a spart, Iancsi a fost arestat, a fost condamnat la 2 ani pentru omor din imprudenţă. Regimentul a avut grijă de Iuţi, de Gomboţ, şi a încadrat-o bibliotecară. Curând, Gomboţ, tot mai râvnită de mulţi, s-a lăsat în voia depravării. Biblioteca era chiar lângă camera ofiţerului de serviciu. Acesta punea lacătul pe uşă, după ce intra câte un „admirator” vremelnic al lui Gomboţ – chipurile un cititor – şi deschidea lacătul când trebuia, când cititorul o terminase de „citit” pe bibliotecară. Într-o zi Iuţi îmi spune cu un aer nevinovat:

– Tovarăşe Ioniţă (nu eram intimi, măcar că fusesem în casa lor), fă-mi un băiat! Am rămas descumpănit… Apoi lucrurile s-au lămurit: Iuţi avea nevoie de un băiat (un militar) să-i aducă lemne pentru soba de metal a bibliotecii.

Nu l-am mai văzut pe Iancsi niciodată de-atunci şi, nu după multă vreme, a dispărut şi Iuţi (Gomboţ).

Iată cum i-am plătit lui Sinulescu măgăriile.

Deşi ne expirase termenul de şedere, executasem toate probele de tragere, pentru a se face nu ştiu ce economii, ni s-a prelungit şederea. Casierul, bunul Mihai Obrejan, nu venea cu soldele, nu din vina lui, ci foarte probabil din cauza şefului său, Pănescu. Nouă ni se terminaseră banii. Nu mai aveam de ţigări,

pentru câte un pachet de margarină românească, o mizerabilă alcătuire din nu ştiu ce componente, al cărui gust mi-a rămas pe cerul gurii. Nu mai aveam bani şi eu am fost cu ideea, propusă şi lui Firu, să împrumutăm de la un sergent pe care îl ştiam că are bani. I-am cerut câteva zeci de lei, în jur de maxim o sută, iar acesta mi-a spus cu regret că ce a mai avut i-a împrumutat tovarăşului locotenent major Sinulescu. Am înlemnit:

– Când i-ai dat?

– Ieri.

Nu am vrut să-l sperii că nu-şi va mai vedea banii, dar am luat măsuri imediate. I-am spus lui Costică Firu. Acesta, hâtru cum era de felul lui, i-a propus, aşa ca din întâmplare, lui Sinulescu că am vrea să meargă şi el cu noi (nu a spus cu cine) la Corbu de Jos, comuna cea mai apropiată de poligon, după amiază, să bem ceva, să ne mai destindem şi noi. Sinulescu Minus şi Marin a fost de acord.

A cam strâmbat din nas când a văzut că alături de Firu nu mai e altcineva decât eu, dar fusese invitatul lui Costică, aşa că am plecat.

La birtul din Corbu de Jos nu avea decât lichior de cireşe amare la sticle de un litru. Am fi vrut să ne dea şi ceva de mâncare. Cu greu, birtaşul a făcut rost de trei bucăţi de cârnat şi de o pâine tare ca piatra. Lichiorul ne-a turtit, măcar că din cârnat şi din pâine n-a mai rămas nimic.

Birtaşul ne-a făcut socoteala cât avem de plată. Noi i-am spus lui Marin Minus, care era topit de tot, căci se îmbătase de la primele două-trei pahare, băute lacom – ce-i drept –, că noi nu avem bani pentru că nu ne-au venit soldele, dar avea el suta luată împrumut de la Drăghici. Nu avea putere nici să protesteze. I-am ajutat noi să găsească suta, am plătit, i-am dat restul, apoi ne-am răzgândit. I-am luat banii înapoi şi i-am spus că-i dăm lui

Drăghici, sergentul de la care se împrumutase.

Drumul de la Corbu de Jos până în dispozitivul poligonului era un drum de ţară prăfuit pe care umblau doar căruţele, dar se întindea pe distanţă de patru-cinci km. Pe Firu l-a apucat o veselie care, de regulă, îl caracteriza şi când nu era băut, şi a început să cânte o melodie sârbească. A lălăit o vreme apoi, ne-a spus să stăm pup în mijlocul drumului şi ne-o cântă toată. Am stat. El cânta „Sedam deseti i dva dana / Naşu serţe lejit rana” etc. Nu încercaţi să descâlciţi tâlcul vorbelor, căci aşa le-am înregistrat eu atunci, sigur deformat; aş fi putut să le verific, dar n-am făcut-o. Firu cânta, eu mă atingeam ca din întâmplare de Sinulescu, acesta cădea cu picioarele în sus. Apoi mă repezeam respectuos să-l ajut să se ridice, dar îl ajutam târându-l în stânga sau în dreapta până l-am făcut alb de praf.

Sinulescu Minus şi Marin nu a priceput nimic din treaba aceasta. Ne-a cerut suta de lei, nu restul şi i-am spus că i-am dat-o lui Drăghici. Aşa şi făcusem; când a venit Obrejan cu soldele, la restul care ne rămăsese, am mai adăugat noi în mod egal şi astfel sergentul şi-a recuperat împrumutul. Oricum Marin Minus fusese invitatul nostru.

„Capul Bunei Speranţe”

Cu Firu am mai avut parte de o aventură cu iz melodramatic şi final tragicomic. Tot la Corbul de Jos, acesta fiindu-ne mai la îndemână decât cel de Sus şi Salcia, localităţile cele mai apropiate de poligon, ne-am dus într-o altă zi, am băut la birtul satului atât cât să ne atingă aripa melancoliei şi regretele după dăscălia pe care o trădasem. Am trecut pe la şcoală, unde am dat peste o învăţătoare venită să verifice nu ştiu ce. Am stat cuviincioşi de vorbă cu ea. Ne făcea şi îi făcea plăcere. N-am băgat de seamă că umbrele serii se lăsaseră peste case. Ne-am luat rămas bun şi

am plecat. La un kilometru după ce am ieşit din sat era deja întuneric, iar până la Betonaj mai aveam şapte kilometri. Acum nu mai şedeam în bordeiele din dispozitiv, ci în fostele barăci unde fuseseră cazaţi unii dintre deţinuţii de la canal.

Am auzit venind din spate o căruţă şi îndemnurile căruţaşului. Ne-am crăcănat în mijlocul drumului, Firu a aprins o lanternă de care nu se despărţea şi căruţa a oprit la câţiva paşi în faţa noastră. Căruţaşul, un bărbat la vreo patruzeci de ani, a spus fără să fie întrebat că merge la Betonaj, la gară, să ridice două butoaie cu gaz lampant pentru cooperativă. Firu, după ce mi-a dat un cot, i-a spus căruţaşului că băuse cu mine, un rus de la unitatea care se învecina cu a noastră, că m-am îmbătat, adică eu, rusul, şi că-l roagă să ne ia cu el până la Betonaj.

Firu s-a aşezat lângă căruţaş, eu în spate. Mergeam în trapul cailor. Mai exista un element care făcea ca eu să par a fi rus, în afară de întunericul care mă acoperea şi că nu eram în faţa căruţaşului. Purtam o caschetă căreia îi scosesem arcul menit să ţină calota întinsă. Cozorocul din carton presat, după ce cineva mi-l rupsese aşezându-se din greşeală pe cascheta mea, îl înlocuisem cu un cozoroc tare, de ebonită, de la o caschetă de ceferist a tatălui meu. Mi se făcuse observaţie de câteva ori că nu am voie să modific uniforma, dar aici în tabără nimeni nu avea grija caschetei mele.

Firu înjura din când în când rusul care îi dăduse de lucru, căruţaşul îl sfătuia să tacă de teamă să nu înţeleagă. Când au început să se vadă luminile gării din Betonaj, căruţaşul i-a spus lui Firu:

– Eu mă opresc la gară, iau butoaiele şi mă întorc. Fă ce vrei cu el… Du-l la unitatea lor, aruncă-l în ghiol… Abia îmi ţineam râsul.

După ce ne-am despărţit de căruţaş, ne-am aşezat pe nişte

buşteni în spatele gării şi ne-am pus pe râs. De-acolo nu mai erau decât câteva sute de metri până la barăci.

Dimineaţa, am constatat cu stupoare că-mi dispăruse portmoneul cu legitimaţia de ofiţer, cu alte nişte hârtii şi cu câţiva lei. Nu mulţi. Mi-am dat seama că în zdruncinătura căruţei, porthartul s-a lăsat pe o parte, s-a deschis şi portmoneul mi-a alunecat în paiele căruţei. I-am spus lui Firu că nu mă duc la Corbu după portmoneu, dacă acesta nu va fi căzut din căruţă, şi-l va fi găsit căruţaşul. Am insistat până şi-a luat inima în dinţi şi a plecat. A întrebat cine a adus petrolul de la gară cu o seară înainte, a aflat adresa celui care ne dusese cu căruţa şi a bătut în gardul acestuia, când tocmai ieşea din casă. L-a văzut pe Costică, l-a recunoscut după mustaţă, s-a dus în casă, a ieşit cu portmoneul şi, întinzându-l, atâta i-a spus:

– Fi-ţi-ar rusul al dracului şi să vă fie ruşine că v-aţi bătut joc de mine. V-aş fi dus şi fără să minţiţi.

Când a ajuns la betonaj cu o maşină a unui alt regiment de la Hunedoara, mi-a dat portmoneul, dar îi trecuse ciuda şi ruşinea şi-a spus doar că m-a înjurat ieri destul şi nu mai e nevoie să mai adauge.

Acum dormeam în barăci, în nu prea cine ştie ce confort, dar era incomparabil cu condiţiile pe care le avusesem la bordeie. Acestea se înşirau începând de la sediul corpului, trei clădiri, până departe, în jur de 60-80 de bordeie. În partea dinspre mare aveau o alee cu nisip fin pe care nu se vedea nici o urmă de picior, căci nu aveai voie să calci pe ea. La fiecare patru bordeie se găsea câte o santinelă cu faţa spre mare şi cu spatele spre adăposturi, care aveau intrarea în partea opusă. Pe fâşia de care am pomenit veneau când şi când inspecţiile de la comandament sau de la corp. Dar, imediat după trecerea lor erau măturate, urmele şterse cu nişte măturici de peliniţă.

În partea opusă se găseau intrările în bordeie. Interiorul era alcătuit din două prichiciuri lungi de la un capăt la altul, înalte cam de 60-80 de cm de la mijlocul bordeiului pe unde se circula. Prichiciurile erau paturi de fapt, cu saltele, aşternuturi. Pe la mijloc o parte a acestora era întreruptă şi acolo erau rastelele cu puştile ocupanţilor.

În capătul opus intrării dormeau comandanţii de tun, ajutorul comandantului de pluton, iar în celălalt capăt al bordeiului de la mijloc, era, să zicem, patul propriu-zis, aşternutul comandantului de pluton, al comandantului de baterie şi al locţiitorului politic.

Noaptea treceau peste noi popândăii care erau blânzi, căci în cursul zilei aproape te lăsau să-i prinzi cu mâna. Ne acopeream totuşi feţele cu cearşafurile.

Deşi existau legături telefonice între corp, comandamentul taberei, şi fiecare baterie (bateriile aparţinând unor oraşe diferite), comenzile banale, ordine de tot felul se dădeau din santinelă în santinelă. Fiecare baterie avea un indicativ: „Nufărul", „Stejarul", „Fagul" etc. Nu ştiu din ce motiv aceste indicative fuseseră stabilite din lumea vegetală. Ordinul pleca de la prima santinelă aflată în imediată apropiere a corpului, să zicem cam în felul următor: „Plutonierul de la Nufăru să se prezinte la Corp"; la al 30-lea, al 40-lea bordei ajungea deformat în: „Plutonierii de baterii să se prezinte cu cufărul la Corbu". Multe erau inventate de şugubăţi, dar nu erau puţine nici cele reale, provocatoare de confuzii, mai ales că în căldura lunilor de vară, santinelele toropite moţăiau iar simţurile le amorţiseră.

Marea era la o sută – două sute de metri de linia bordeielor. În acest spaţiu, din loc în loc se găseau tunurile bateriilor puse în dispozitiv, în amplasamente improvizate, cu cutiile de distribuţii la mijloc şi gata oricând de tragere.

Noi şi ruşii

În primii ani, cam până aproape să plec din armată, în 1959, tragerea se făcea, cum am mai spus, pe manşă, o saltea din pânză deasă, de circa 7-8 metri, legată de un avion biplan, deci cu viteză relativ mică. Aşteptam să avem „plafon”, ceea ce însemna cer senin, eram anunţaţi că pleacă manşa de la Kogălniceanu, apoi bateria planificată pândea apariţia ţintei. Se ochea cu aparatul central pe ea, cu telemetrul, când era la înălţime mare, bineînţeles după ce ţinta era descoperită de lunetişti sau semnalată de cele două radare aşezate la un capăt şi la altul al poligonului. Aparatul central transmitea elementele prin cutia de distribuţie la fiecare tun, cei doi servanţi ţineau nişte ace indicatoare suprapuse, astfel că distanţa, măsurată de telemetrist şi transmisă la aparatul central, viteza vântului, caracteristicile muniţiei, unghiul sub care se găsea ţinta, viteza apreciată sau calculată de aparat, erau însumate, scăzute, înmulţite datorită acelor „pere” camoide şi afişate pe ecrane.

Cea mai ingrată funcţie o aveau încărcătorii. Aceştia erau câte doi: unul lua proiectilul din ladă, îl dădea celui de la deschizătura unde se găsea chiulasa, îl introducea, închizătorul se ridica automat şi, la comanda foc, se trăgea de pârghie. Ne feream în lături, ne acopeream urechile şi mai ales aveam grijă să nu ne găsim în faţa ţevii, chiar dacă aceasta era înclinată destul de sus. Suflul putea să-ţi spargă timpanele.

Erau câteva categorii (probe) de tragere: obişnuită, pe ţintă vizibilă, pe timp de noapte doar pe baza elementelor date de radiolocatoare sau pe ţinta descoperită de reflectoarele încrucişate pe ea; era apoi tragerea de asalt, când avionul cu manşa nu mai zbura paralel cu ţărmul mării, ci venea dinspre mare spre noi, iar noi trebuia s-o lovim până să ajungă deasupra uscatului, încetând

imediat focul. Ochirea ţintei, în acest caz, se făcea de servantul ochitor al fiecărui tun. Cea mai spectaculoasă probă era tragerea de baraj, la care participau mai multe baterii, tragere care se făcea tot în timp de noapte, spectaculoasă ca aspect feeric, căci proiectilele aveau focoase fosforescente, luminoase. Dar, într-adevăr spectaculoase erau tragerile pe machete de tanc, căci o baterie de artilerie AA se putea trezi oricând cu o invazie de tancuri în dispozitiv, situaţie în care devenea artilerie terestră.

Nu ştiu de ce, tragerea pe ţintă terestră o făceam asistându-ne reciproc cu ruşii, al căror poligon se afla la nord de al nostru, dar ceva mai departe. Ţinta terestră era o machetă de tanc, din material lemnos, pe care o mişcau două troliuri orizontale trăgând macheta dintr-o parte în alta, încât se putea ochi şi trage şi urmărind-o de la dreapta la stânga şi invers. Traseul era imediat pe ţărmul mării, într-un loc unde plaja nu avea sinuozităţi. Pe mal se găsea o asistenţă numeroasă, militari de la alte baterii, inclusiv ruşii, când trăgeam noi, sau ai noştri, la ruşi, când trăgeau ei.

Krupp-urile noastre, moştenite de la foştii aliaţi şi folosite multă vreme, căci pe teritoriul României rămăseseră depozite burduşite cu material explozibil, dar şi cele de calibru 37 mm, adică Raimental-urile, se găseau în concurenţă cu cele ruseşti, de 76,2 şi de 20 mm.

Nu pot afirma cu certitudine că ochitorii noştri erau mai experimentaţi decât ai ruşilor, ci mai degrabă bănuiesc calitatea tunurilor nemţeşti care ne dădeau posibilitatea să ochim mai cu precizie, poate şi calitatea proiectilelor, dar rezultatele erau net superioare în tragerile noastre, spre ciuda exprimată uneori pe faţă de către spectatorii ruşi. „Tâmplarii" noştri aveau de lucru refăcând şi refăcând mereu machetele făcute ţăndări uneori, după ce erau lovite în plin, ceea ce nu se întâmpla la ruşi.

Cu ruşii ne înţelegeam mai ales pe planul comerţului pe care îl făceam cu ei. Ne duceam în poligonul lor, cu câteva zile înainte de a reveni la Reşiţa şi cumpăram săpunuri (multe din ele cu miros de fructe, dintre care mi-l aduc aminte pe cel de fragi), sticluţe cu apă de colonie şi, mai ales, şiraguri de perle artificiale, care luau ochii fericitelor noastre prietene sau soţii care ne aşteptau acasă.

Făceam şi altfel de comerţ. După ce m-am însurat, veneam la socri cu doi-trei saci de porumb pe care îl aduceam cu căruţa bateriei de la Corbu de Sus sau dintr-un alt sat (Salcea?), cu preţ incomparabil mai mic faţă de cel cu care l-ai fi cumpărat din Banat.

Într-o duminică, am plecat cu căruţa împreună cu un ofiţer mai mare în ani decât mine, Oncică. Am nimerit în Corbu de Sus într-o zi cu două nunţi. Până am cumpărat abia, abia, câte doi saci de porumb (oamenii nu aveau vreme de aşa ceva), am băut vin, ba de ici, ba de colo, încât era gata, gata să ne prindem şi în horă. Am plecat, însă pe drum, la marginea satului, Oncică, înfierbântat de vin, a pus ochii pe o arătanie cu fustă, şi urâtă, şi murdară. Fără eforturi prea mari a urcat-o peste saci. La ieşirea din sat, în marginea unei viroage cu arbori piperniciţi, m-a lăsat să ţin caii, iar el a coborât cu frumoasa răpită în viroagă. A ieşit şi el şi ea radiind de fericire. Am amintire de la Oncică o pereche de şanuri de pantofi, din lemn, cu arcuri, pe care le folosesc şi acum. Adesea, băgând şanurile în pantofi îmi revine în minte această sordidă întâmplare…

Convoaiele noastre se împuţinau pe măsură ce ne apropiam de Luminiţa (aşa-i spunea gării cu rampă de debarcare). Georgică, prietenul meu, îi pusese numele primei fete născute din căsătoria cu Paula, Luminiţa. Făceam glume cu el că i-a pus numele de botez de după denumirea gării, iar el susţinea că a avut-o de

model pe Luminiţa Vardaru din „Întunecare”, căci în Băileştiul său nu se găsea nici o fată cu acest nume.

Cam de prin dreptul Ciulniţei, dar şi mai de dinainte de a ajunge în acest punct, când trenul oprea la vreun semnal, iar în apropiere se găseau grădini cu ceapă, dădeam iama prin ele. Aveam un locţiitor politic căruia îi ziceam, fără să bage de seamă, chiar dacă uneori i se părea că ceva nu sună ca lumea, Mameluc, pe care îl chema Hamaliuc, de fapt. Odată am riscat un calambur care ar fi putut avea urmări. Se complăceau cei ca el, adică locţiitorii politici, să li se zică *politruci*, iar eu, îmboldit de demonul etimologiilor, îl întrebam ce înseamnă *politruc*. Mă privea cu dispreţ că puneam asemenea întrebare năroadă, dar eu nu mă lăsam şi-i dădeam explicaţii detaliate, cu exemple care să le priceapă.

– Vezi tu, Mameluc, *poli* înseamnă „mulţi, multe”)… E un cuvânt grecesc: *poligon*, „cu mai multe colţuri”… Mă întrerupea:

– Ce colţuri are poligonul? El se gândea, desigur, la poligonul de la Capul Midia, sau la cel de trageri din lunca de la Câlnic, unde se găseşte azi măreţul Govândar.

– Lasă-le pe alea… E vorba de cele din geometrie: pentagon, hexagon şi aşa mai departe.

– Şi ce-i cu asta?

– Ei, ce să fie? *Truc* ştii ce înseamnă. Părându-ne că nu pricepe, îi explicam pe îndelete şi ce sunt trucurile. A priceput, cred.

În drum spre mare, Hamaliuc sau Mameluc, cum vreţi, s-a dus la bufetul gării din Feteşti, unde trenul a stat mai mult şi a venit încântat că găsise cireşe cam timpurii. Era doar contrariat că nu mai mâncase până atunci cireşe sărate. Bufetul avea măsline, marfă rară pe vremea aceea şi necunoscută lui Hamaliuc.

De cât dăduse pe un kilogram de „cireşe” nu-şi făcea probleme, căci bani avea.

Idile la o bere

Georgică, de care am amintit de câteva ori, cel mai apropiat dintre prieteni, a scăpat de baterie şi s-a instalat la Serviciul de Cadre al Regimentului. Şcoală avea, supus era, boacăne nu făcea, măcar că odată şi-a reproşat una şi sunt convins că şi-a dat cu pumnii în cap, sau câteva perechi de palme pentru că se lăsase antrenat de noi, de mine şi de Emil Marcu.

Eram învoiţi, într-o duminică după amiaza, mergeam ţanţoşi în uniformele încă neuzate. În faţa noastră îşi legănau fără dibăcie şoldurile trei… Să le zic fete, femei? Nu erau nici tinere, nici chiar bătrâne, nici prea atrăgătoare. Îşi tot întorceau capul şi, să nu mai lungesc vorba, le-am agăţat. Ne-am plimbat cu ele până în colţul străzii, unde era o berărie, pe locul actualei cantine a CSR-ului.

Cea mai coaptă dintre ele, care-i căzuse lui Niţu, văzând că nu avem iniţiativă, nu facem nici o propunere concretă, a întrebat, somându-ne:

– Nu daţi şi voi o bere?

Am intrat la berărie, am luat câte o halbă, ne-am aşezat înghesuiţi la o masă şi am continuat vorba. Ce vorbeam? Deşi trecuţi de douăzeci de ani, experienţa noastră – să nu zic erotică –, dar altfel nu ştiu cum aş putea să mă exprim, era jalnic de precară. Vorbesc despre mine, nu despre camarazii mei prieteni, dar cred că aprecierile li se potriveau şi lor.

Pluteam într-un idilism şi o inocenţă alarmant de ridicolă. Din Şcoala Normală a Buzăului, unde nu cunoscusem decât prelungita idilă (epistolară) cu Zizi Iancu şi o aventură cu o râmniceancă sărată, cum îi zicea Costică, căruia i-am fost însoţitor

în trenul de la Caransebeş până la Buzău, erijându-mă în protectorul ei, am intrat direct în cazarmă. În afară de iniţierea de pe Circuită, unde Caraman, Dumnezeu să-l odihnească, ne-a dus la „altoit” cu rândul, experienţă eşuată de Mitică, despre care am povestit, ce ştiam? Repetam platonismul desuet care a dezamăgit-o pe o rusoaică „agăţată” la Constanţa; rusoaică soldat, dar femeie, deh!

Printre scrisorile primite la Braşov de la unii colegi, în special de la Costică Vrânceanu, student la Cluj, am păstrat câteva. Chiar acum când scriu, redau un pasaj final dintr-o scrisoare, final care ascundea cine ştie ce mare dezamăgire a bunului meu prieten. Iată ce scria acesta: „Vasea, poate îţi dai seama de ce concepţie ne formasem noi în şcoală despre fete. Ce atitudine justă şi frumoasă (Doamne, cum îşi făcuse şi când se infiltrase limbajul de lemn în vorbirea noastră? – mă întreb acum) ne formasem noi despre sexul frumos. Să-ţi spun drept, credeam despre majoritatea fetelor că sunt morale, că trebuie să te porţi cu ele cu mănuşi, cu aceşti demoni”. Chiar aşa le zicea: *demoni*… Apoi continua: „Noi le ziceam *îngeri* la aceşti *demoni*. Oricum aceeaşi atitudine cu (ca, desigur!) mine o aveai şi tu, Grama, Nica şi alţii într-o mai mică măsură alţii” (aici cred că se gândea la Caraman, la Florea, care a „profanat” cimitirul din Buzău, unul dintre ele, dar despre acest aspect amân relatarea mai pe la urmă). „De când sunt în Cluj am ajuns la concluzia că sunt imorale, josnice şi majoritatea se mărginesc la instinctele animalice”. Deh! „Înger şi demon”…

Mai întâi o precizare. Vasea îmi rămăsese numele nu numai pentru că acesta e un hipocoristic al lui Vasile, în rusă, ci mi s-a atribuit (nu ştiu pe ce considerente) după ce Costică a văzut filmul „Ora şase după război”, despre care am mai pomenit şi unde eroul principal se numea aşa, căci interpretul era Evghenii

Samoilov. Acest nume secundar s-a lipit de mine, încât, chiar şi când moda rusească a căzut în dizgraţie, până şi cumnatul meu, Feri Geisheimer – cel care s-a stabilit la sfârşitul anilor ’70 în Germania, la Augsburg –, îmi zicea aşa.

Cât despre antiteza „înger şi demon”, aceasta dovedeşte că nu ne-am mulţumit să-l studiem pe Eminescu doar analizându-i fragmentul „Împărat şi proletar”, „Viaţa” sau „Luceafărul” doar în ceea ce priveşte „condiţia poetului în societatea burghezo-moşierească”, ci aveam cunoştinţă şi de alte versuri eminesciene.

Departe să impietez memoria bunului meu Costică Vrânceanu din Chiştelniţa Sorocii…Dar ăştia eram. Aş mai vrea să adaug ceva, fără legătură cu ce-am spus până acum. Agramatismul scrisorii nu-i era propriu doar lui, elev aflat printre mediocri, ci şi mie, fost un an pe locul al treilea. Dar ca să le amintesc pe toate acestea, ar trebui să mă întorc la Buzău, şi să judec (şcoală, evident) rece, lucid, fără s-o idealizez şi nu vreau. Oricum, ca să pun capăt acestei digresiuni, pregătirea noastră era precară şi perturbată de reforme, de schimbări de dascăli, de intrarea brutală a politicului în şcoală, de atâtea şi atâtea altele.

Să revin la berăria din Reşiţa… Cele trei nu erau nici pe departe „îngeri”, dar nici nu le treceam în rândul demonilor. A mea era parcă mai curăţică, oricum sigur mai tânără, celelalte… Una muiá scobitoarea în solniţa cu sare şi după ce sugea trei-patru scobitori sărate trăgea câte un gât de bere. Cât pe-aci să mai facem rost de sare.

Ne-am despărţit: ele aruncându-ne priviri dispreţuitoare, noi năuci şi neputincioşi, nu impotenţi. La popotă, Mihai Obrejan, casierul regimentului, auzindu-ne comentariile, a tras cu urechea şi a exclamat în auzul tuturor:

– Tâmpiţii, tot peste curvele regimentului au dat şi ei.

Nu erau singure. Una dintre ele, şi frumoasă, şi elegantă, stilată chiar, cât stil se putea afişa atunci, în anii '50, s-a căsătorit cu un coleg, spre stupoarea noastră, mai ales a idiliştilor, dar a devenit o soţie şi o mamă care ar fi putut constitui model pentru multe alte virtuoase. I-am pregătit fata, pe Angelica, pentru admitere la liceu, mai târziu, când eram dascăl, am fost de câteva ori în casa lor şi mi-am dat seama cât de gospodină era din toate punctele de vedere. O întâlnesc şi acum, o băbuţă care abia îşi târăşte picioarele. Soţul ei, fostul nostru camarad, a murit după ce ani de zile s-a chinuit invalid cu un singur picior, iar ea, fosta femeie de moravuri uşoare (nu pot pronunţa cuvântul care se foloseşte curent), s-a dovedit şi o admirabilă infirmieră.

Un alt coleg de-al meu, cu nume de familie omonim, dar ploieştean, s-a căsătorit cu o ingenuă, fată mare – zicea el –, oricum abia trecuse de 16 ani, dar în puţină vreme ajunsese o curvă care scandaliza regimentul. Stelică, acesta era numele de botez al tizului meu, pe nume de familie, a lăsat-o şi s-a mutat la alt regiment din ţară.

Mă simt dator cu o completare relativă la o întâmplare din anii de la Buzău, dar pe care am pomenit-o ceva mai înainte, aici în legătură cu potenţialul nostru de aventurieri, al nostru ditamai ofiţerii.

Unor eventuali cititori tineri nu le poate stârni decât, în cel mai bun caz, zâmbete dispreţuitoare; voi aminti despre gestul „profanator" al bunului meu tiz Vasile Florea.

În perioadele tezelor, învăţam în cimitirul apropiat de şcoală, scufundaţi în iarba necosită şi învăluiţi de cuminţenia şi tăcerea locatarilor.

Când eram îmbâcsiţi de tocit, ne plimbam printre morminte şi adăstam uneori în faţa unora, citind inscripţiile, privind chipurile

celor mai demult sau mai de curând răposaţi. Într-o zi, într-o astfel de „recreaţie”, am găsit în coasta unui cavou o lădiţă cu o grămăjoară de oase umane. Un cap, impropriu spus, un craniu mic, fragmente scheletice, vertebre. De pe piatra de mormânt ne privea cu ochi trişti un chip de fată, o adolescentă, cu două codiţe coborâte până în dreptul sânilor care abia se bănuiau.

Dedesubt, inscripţia: Vetu Luminiţa, n…, m… Nu-mi aduc aminte anii, decât doar că era decedată cu mulţi ani în urmă şi la data când trecuse dincolo avea 16 ani. Eram eu, Florea şi Stamate. Comentariile noastre au lipsit aproape cu desăvârşire. L-am văzut pe Florea că ia o vertebră, o înveleşte într-o foaie de caiet şi o bagă în buzunar.

Seara, la cină, abia începusem să mâncăm, şi Florea a povestit scurt întâmplarea, încheind cu câteva reflecţii „filozofice” asupra vieţii şi morţii şi a pus punct aşezând vertebra fostei Luminiţa în mijlocul mesei. Câţiva şi-au lăsat pilaful şi-au dat o fugă la spălătorul sufrageriei. „Aventura” nu s-a sfârşit aici, căci trei zile după aceea, acelaşi Florea, în timpul unui tandru tangou cu o fată de la normală, îi povestea ceva cu expresie gravă, în finalul relatării arătându-i şi partenerei mostra din ceea ce fusese odată trupul fostei Luminiţa. Orchestra a cântat mai departe, dar tangoul lui Florea cu partenera lui s-a frânt brusc.

Mircea Mocanu şi Corneliu Ionescu

Înaintea venirii noastre, comandant de regiment fusese maiorul Pârâu, zis Pulicică, pentru că nu se putea dezbăra de ticul acestei vorbe diminutivate, părându-i-se nevinovat, mai nevinovat dacă ar fi folosit cuvântul în forma sa frustă. „Ce pulicica mea mai vrei?” Şi repeta întrebarea, care nu avea totdeauna răspuns, cam des, de unde i s-a statornicit porecla.

Apoi, parcă a mai fost unul, dar pentru puţină vreme, apoi comandant ne-a fost Mircea Mocanu, care mi-a devenit prieten. Prietenia dintre un comandant de regiment, maior, absolvent al unui liceu militar, de pe vremuri, căci era mult mai în vârstă decât mine, leat cu socru-meu, adică născut în 1920, şi un pârlit de comandant de pluton, pare oarecum ciudată. De ce îl pomenesc pe socru-meu? Se va vedea mai jos.

Acest Mircea Mocanu, fălticenean, sau de pe undeva din jurul Fălticenilor, era un om cu vaste cunoştinţe, în afară de cele militare, temeinic însuşite. Ştia să se impună, fără să fie „Moş Teacă", bun matematician, lucru de care m-am convins când am vrut să mă duc şi eu la Academia Tehnică, acolo unde se afla frate-meu. Era prieten la cataramă cu Corneliu Ionescu, medicul de regiment şi cunoscutul pictor grafician, cu vestitele sale ceramici, uitat din păcate de armata plasticienilor de-acum.

Căpitan, apoi maior, medicul de regiment Corneliu Ionescu era moldovean din Tecuci, căsătorit cu Aurelia (Rela) din Ohaba-Forgaci. Mă cunoştea aşa din treacăt, dar cunoştinţă cu adevăratelea am făcut când am fost adus cu căruţa din dispozitivul de la Ţerova, cu peste 39 de grade temperatură, aproape în pragul de a nu mai putea să mă exprim. A venit atunci, noaptea, chemat de-acasă (şedea pe A.C. Petculescu azi, fostă Câlnicului) şi, la rugămintea mea, nu m-a trimis la spital, iar temperatura a început să-mi scadă. M-a reţinut o săptămână în infirme-ria regimentului şi m-am făcut bine. Atunci ne-am cunoscut şi de-atunci am devenit prieteni până când moartea l-a smuls brutal la o vârstă prea timpurie. S-a stins într-o zi de octombrie, în anul 1984, la abia 60 de ani. Într-o seară am îndrăznit să-i calc pragul locuinţei, disperat, încercând să mă ajute să scap de armată pe vreun motiv de boală. M-a interogat în toate felurile: nimic din organele vitale nu dădea semne de suferinţă, nu aveam nici un beteşug şi nici

şanse să-mi rup vreun picior sau vreo mână nu erau.

În primăvara anului 1957, după o nuntă la Câlnic, am simţit dureri în epigastru… Câteva avertismente primisem, dar nu le-am luat în seamă, cum ar fi fost arsurile, greţurile. Exact în aceeaşi perioadă s-a hotărât, datorită maiorului Mircea Mocanu, ca eu şi Căpitanul Virgil Floareş, tot moldovean, să mergem să dăm examene la Academia Tehnică, unde fratele meu era deja în anul al treilea. Mi s-au creat toate condiţiile: am fost mutat la plutonul de cercetaşi şi radişti de la Punctul de Comandă din regiment, unde, practic, nu aveam ce face. Erau, majoritatea, în al treilea an de armată, cunoşteau alfabetul Morse despre care eu habar nu aveam, ştiau să mânuiască staţiile de radio etc. Practic, îmi burduşisem porthartul cu o culegere de probleme de algebră, cu trigonometrii, geometrii, compas, riglă şi celelalte. Învăţam zi de zi, oră de oră. Şi-mi plăcea Matematica!! Renunţasem la lecturile mele preferate.

S-a întâmplat însă ceva. Într-o duminică, un curier trimis din regiment a venit la Câlnic, unde locuiam la casa socrilor şi mi-a spus să vin urgent în unitate şi să mă prezint la domnul locotenent major Niţu Gheorghe de la cadre, prietenul meu Georgică. Între timp, fusesem avansaţi aproape toţi cei din promoţia 1953 la gradul de locotenent-major. Nu a durat o oră, deşi distanţa era mare, şi eram în faţa lui Georgică. Acesta, de cum m-a văzut, m-a întrebat alarmat:

– Ce-ai făcut, Ioniţă (nu mi-a mai spus pe prenume)?

Convins că vrea să-mi facă o farsă (obişnuia din când în când), nu m-am îngrijorat. El insista şi imediat m-a şi lămurit:

– Ce-ai spus în frizerie despre Basarabia? Contrainformatorul Prisăcaru are o notă informativă şi mi-a dat ordin să-ţi stopez dosarul pentru academie, deocamdată. Dar cine ştie ce se va mai întâmpla. Mi-am dat seama că nu e lucru de

glumă, căci, cu un an înainte, după evenimentele din Ungaria, doi ofiţeri, unul craiovean, altul locuieşte încă în Reşiţa, au spus atât doar:

– Începe şi la noi…

S-a găsit imediat cineva şi i-a pârât. Au fost degradaţi în faţa frontului, cum hotărâse Comandamentul Apărării Teritoriului, şi daţi afară din armată, cu „tinicheaua după ei". Neagoe, cel care locuieşte în Reşiţa, s-a aciuat undeva pe lângă Răcăjdia, şi s-a angajat stropitor la livezile unui IAS. Celălalt, n-a putut să se angajeze nicăieri, şi nu mult după aceea am aflat că ofiţerul Floacă a fost tăiat de tren în gara Craiovei. S-a sinucis, a fost beat, căci începuse să bea şi l-a surprins trenul? Tot sinucidere se cheamă.

I-am povestit lui Georgică cum se întâmplaseră lucrurile. Eram câţiva în frizerie. Cineva m-a întrebat cât timp a fost Basarabia a noastră şi cât a Uniunii Sovietice. Aşa spunea el, de parcă Uniunea Sovietică era şi pe vremea lui Petru cel Mare, ţarul luminat al Mamei Rusii, dar al cărui Testament e urmat cu sfinţenie şi azi. I-am explicat, fără comentarii, referindu-mă la Moldova lui Ştefan, la anul 1912, apoi la cei următori. De comentarii nici nu era nevoie.

Dându-mi seama de pericol, i-am spus, cu toată seriozitatea, lui Georgică:

– Din momentul de faţă mă consider arestat şi prin urmare mă prezint la arest. Să vină tovarăşul maior Mircea Mocanu, locţiitorul politic al regimentului, Cosma (şi nu mai ştiu cum), Prisecaru, care deţinea informaţia, şi să mă confrunte cu cei cărora le-am spus.

– Nu fii tâmpit, mi-a spus Georgică, să nu spui nici ce-ai răspuns celui care te-a întrebat. Susţine că nu-ţi aminteşti o astfel de discuţie… Şi fii cuminte şi te du acasă, căci nu ai fost chemat oficial. Eu te-am chemat doar ca să te previn.

Duminica se strângeau la o sală de club Mircea Mocanu, Corneliu Ionescu, alţi ofiţeri cu funcţii de stat major şi jucau *şubac*. *Şabacul* cu varianta *şubac* menţionat de dicţionar nu are nici o legătură cu jocul la care mă refer şi care se juca în draci. Nu i-am cercetat originea cuvântului, dar probabil are ceva comun cu germ. *Schub* „ladă, cutie”, dacă avem în vedere în ce constă obiectul numit astfel. Era, deci, o ladă cu marginile de circa un decimetru, lată de vreo 50 de centimetri şi lungă de aproximativ 1,5 – 2 m. La capătul superior, pe o porţiune de 50 de cm, era compartimentată în şase sectoare (căsuţe). Începând din stânga, fiecare sector, cu un orificiu de pătrundere, avea stabilită o valoare crescândă, de la 10 la 60 – să spunem. La dispoziţia celor care jucau şubac se găsea un număr de 30 de puluri, cum sunt cele de la jocul de table, dar mai mari, aproape dublu. Fiecare se străduia să-şi arunce numărul de puluri repartizate în căsuţele cu valoare cât mai mare… Şi, în sfârşit, mai existau şi alte reguli minore…

Pe la ora 10-11 a sosit şi maiorul Mocanu şi alţi câţiva ofiţeri. Georgică a raportat că sunt în regiment, că m-am autoarestat şi că nu părăsesc cazarma până nu mi se dovedeşte că am spus ceea ce mi se impută.

Cel mai nefericit de această întâmplare era Georgică. Acestuia îi era caracteristică prudenţa împinsă până la frică, la laşitate. Regreta în sinea lui că-mi dezvăluise intenţiile lui Prisăcaru.

Maiorul Mircea Mocanu a luat lucrurile în serios, măcar că locţiitorul său politic, Cosma, era un dobitoc şi socotea, după judecata lui îngustă, că eu trebuie să aflu doar în momentul când se va lua măsura disciplinară, prezumţia de nevinovăţie fiindu-i o noţiune străină. La fe1 a reacţionat şi contrainformatorul, dar maiorul Mocanu, cu autoritatea lui, a decis să mi se arate, să mi se citească învinuirea care mi se aducea.

Informarea era scrisă pe o filă de caiet şi se rezuma la faptul că în ziua cutare afirmasem, în frizeria unităţii, că Basarabia e a noastră şi că ne-a fost răpită samavolnic de ruşi.

Nu mi-am pierdut firea şi am spus:

– În frizerie nu puteam fi numai eu şi cel care a întocmit nota informativă, trebuia să fi fost măcar frizerul, un sergent ploieştean, dar foarte probabil şi alţi ofiţeri care veniseră să se tundă sau să se bărbierească Nu eram sigur că mă voi putea disculpa. A fost adus şi cel care mâzgălise delaţiunea. Era plutonierul Dumitru Hurduc. Întrebat cine mai era în frizerie, s-a numit pe sine, pe frizer şi pe locotenentul Teodorescu de la AMG. Acesta făcea parte din grupul celor care se ocupau de repararea aparaturii.

Pe scurt: frizerul a negat. Chiar a spus şugubăţ că în frizerie se vorbeşte despre curve, despre alte chestiuni de felul acesta, dar despre Basarabia nu a auzit nici măcar pomenindu-se. Teodorescu, adus şi el la confruntare, a spus cam acelaşi lucru. Mi-a venit inima la loc şi, în inconştienţa mea, dar şi îmbătat de izbânda nesperată, am spus:

– Îl dau în judecată pentru calomnie.

– Da’ ce, mă tovarăşe, eşti în civilie, eşti ciocănar la CFR să dăm un cadru militar în judecată?!

– Oricum, eu sunt locotenent-major, el e plutonier şi, inferior fiindu-mi, m-a insultat. Să fie pedepsit după regulament. Şi astfel, Hurduc a luat 20 de zile de arest la garnizoană. Ulterior am aflat şi de ce a speculat cele spuse de mine… Îi spusesem fără menajamente să-şi mai ţină nevasta în frâu că face regimentul de ruşine. Nu numai că săreau gardul cei de la Derebau la blocul unde locuia, adesea îl sărea ea.

Dealtfel, nu mult după aceea, venit dintr-o lungă delegaţie, Hurduc s-a dus la medicul regimentului, la Corneliu Ionescu, şi a

acuzat usturimi şi alte simptome suspecte la mădular.

– Ai sculament, i-a spus de-a dreptul medicul. Hurduc s-a jurat că n-a fost la nici o altă muiere decât la nevastă-sa, iar Corneliu l-a sfătuit s-o trimită şi pe ea la control, mai ales că, înainte de a se încadra ca medic militar, fusese pe punctul de a se specializa în ginecologie.

Doamna avea, evident, blenoragie cronică, drept care Corneliu a anunţat-o, iarăşi fără menajamente:

– A dumitale, doamnă, e mai veche decât a soţului.

– Poate de prin tren sau de la vreun veceu, de undeva, a bâiguit Mariţa din Vaslui.

– Se poate, doamnă, a spus mucalit Corneliu, numai că e cam incomod.

Oricum, am plecat la Bucureşti, la Academia Militară, cea de profil tehnic, pentru o lună de pregătire, urmată de examenul de admitere.

După câţiva ani, Prisăcaru a ajuns comandantul penitenciarului din Galaţi.

De ce ţineam atât de mult să ajung la academia tehnică? Nu pentru că fratele meu era deja în anul trei acolo, ci pentru că orice încercare de a obţine aprobare de la comandament (m-am adresat chiar şi ministerului) de a mi se permite să dau examen de admitere la o facultate civilă, la cursuri fără frecvenţă, mi-a fost respinsă cu aceeaşi şi aceeaşi apostilă: „Ofiţerul să fie îndrumat spre instituţiile de învăţământ superior ale armatei”.

Aveam încredere în mine, ştiam cât învăţasem. Martor acum, după atâţia ani, îmi este caietul frumos scris, cu schiţe, formule, demonstraţii, la care migăleam în dispozitivul de la Ţerova, la lumina lămpii căci bateria nu avea curent electric decât în anumite situaţii, atât cât putea da un generator. Asta înainte de a fi propus oficial, căci gândul îmi încolţise mai demult.

Am plecat cu arsurile, greţurile care mă chinuiau de câteva luni bune, dar pe care nu le mai luam în seamă, gândul fiindu-mi unul singur: să ajung la academie.

Aici, după două săptămâni, n-am mai putut de dureri, care acum se extinseseră şi în spate. M-am dus la Spitalul Militar de pe „Ştefan Furtună”, am fost controlat, am băut pentru prima oară o cană cu bariu şi medicul mi-a spus că „am un ulcer de toată frumuseţea” şi mi l-a arătat pe clişeu: o pată albă de mărimea unei monede mici. M-a internat, m-a externat, m-am prezentat la cancelaria Academiei, iar aici mi-au spus că m-au scos deja din lotul candidaţilor şi că trebuie să mă întorc la regiment, să-i anunţ şi să-mi fac concediul de boală dat de spital, adică 45 de zile.

Tratament pentru ulcer nu exista, în sensul de a-l vindeca. Datorită lui Corneliu Ionescu am făcut rost de un medicament unguresc de la Oradea, Robuden, care costa, un singur flacon, aproape jumătate din solda mea de ofiţer. Degeaba, însă. Nici regimul nu-mi era de folos. Dacă mâncam câteva cireşe, făceam acid şi dormeam noaptea cu fundul în sus până cădeam pe o lature. Era singura poziţie care mă lăsa să adorm. Toată ziua eram la infirmerie, în perioadele dintre concedii şi spitalizări, şi Herghelegiu, felcerul şi ajutorul bunului Corneliu, îmi injecta papaverină şi novocaină, care îmi alinau durerile.

Profitam de această tristă situaţie şi şedeam cu mâneca vestonului suflecată ore întregi de vorbă cu Corneliu Ionescu. Această măsură de precauţie o luam pentru a nu fi surprins la taifas de Cosma, de locţiitorul de după el, Drăgan, ba chiar de Mircea Mocanu, acesta venind des la infirmerie, la prietenul său Corneliu. El mă tolera să stau în compania lor, dar, de cele mai multe ori, din bun-simţ, plecam.

Apăruse revista „Rebus”. Eu eram iniţiat din „Realitatea ilustrată” de la Buzău. Le explicam ce sunt monoverbele, biverbele, aritmogrifele şi altele. Urmarea a fost că, în curând, s-au lăsat şi ei în braţele rebusismului. Le-am explicat cheile monoverbelor sau criptografiilor şi alte subtilităţi ale acestei reviste de calitate excelentă, oricât de neserioasă li s-ar părea unora afirmaţia mea.

După ce Mircea Mocanu, împreună cu Corneliu, avându-mă pe mine însoţitor, am făcut prima ieşire într-un ajun de Crăciun, în sania la care înhămasem calul cel alb al Regimentului, la socrii mei, unde s-a încins un chef pe cinste, relaţiile dintre mine şi comandantul de regiment erau fără opreliştile impuse de gradele şi funcţiile pe care le deţineam. Eu mă chercheleam repede şi mă duceam în celălalt corp de casă şi mă culcam. Şi aşa rămâneam acasă. Ei preferau să stea în „lucrătoarea” lui Luţă, socru-meu, acolo unde îşi cosea pieptarele şi cojoacele, şi unde peste tot erau împrăştiate petece de piei de oaie, smocuri de lână. Mocanu mă întreba, uneori, ameninţându-mă prefăcut:

– Mă, îţi dau bateria a patra, vrei?

– N-o vreau… Şi, profitând de atmosfera bahică, îi explicam că nu am de gând să fac mulţi purici în armată. Un comandant de pluton răspundea de cei câţiva oameni, pe când comandantul de baterie avea răspunderi de care nu mă simţeam în stare.

Într-o zi a trimis plantonul din capul coridorului unde se găsea biroul comandantului de regiment să mă caute şi să mă aducă la el. M-a găsit, m-am prezentat regulamentar, iar acesta mi-a întins o bucată de hârtie pe care era desenat un birou, o masă, iar în interiorul conturului acesteia, un membru viril. Sus scria: „Triverb” şi, dedesubt, în paranteză, cheia acestuia: (6, 2, 5). Şi a adăugat:

– Eu l-am făcut! Dezleagă-l!

Ceva, ceva din semnificaţia triverbului am sesizat, dar mă prefăceam că e prea complicat, şi am dat neştiutor din umeri. Mi l-a decodat el, tovarăşul maior, comandantul regimentului:

– „Membru în birou”... Merge? Uite, corespunde cheii... Nu l-am contrazis şi nici nu am comentat. Dar nu pentru triverb mă chemase, ci ca să-mi dea o culegere de probleme de algebră care – zicea el – îmi va fi de folos pentru susţinerea examenului la Academia Tehnică. Probabil, văzându-mă stingherit de „enormitatea” triverbului, a sărit peste rebusism. Îmi va întoarce prudenţa peste ani, când el era Comandantul Apărării Teritoriului, iar eu îi voi face o vizită cu scopul de a-mi uşura pătrunderea la un medic specialist de ochi. Atunci mă dovedeam eu „curajos”, imprudent, iresponsabil, propriu-zis, iar el va reacţiona în consecinţă, căci era ce era.

Avea o nevastă, unguroaică, nu prea „ortodoxă” din punct de vedere conjugal, dar Mircea Mocanu nu-şi făcea probleme. Îşi iubea progenitura, pe Anca, cea care va deveni soţia unui vestit chirurg oftalmolog din Cluj.

Pe cât de sever părea în unele împrejurări, pe atât de – cum să zic: libertin? – Nu merge. Organiza revelioanele corpului de ofiţeri, la sediul administrativ al Garnizoanei, la birtul, berăria, ospătăria, nu mai ştiu cum îi spunea, aflată vizavi de Sediul Comitetului de Partid, cam pe unde începe acum mizerabilul pasaj de la CSR, imediat după sediul Forţelor de Muncă... Denumirile pe care le dau sunt aproximative şi nici nu-mi fac griji că nu respect un nomenclator administrativ real, corect.

Îmi amintesc mai multe din aceste revelioane, dar mă voi referi doar la unul... Era cel din anul 1955? Nu sunt sigur... Poate următorul, dar nici aceasta nu prea are importanţă. Ştiu doar că eram căsătorit (mi-am pus pirostriile în 1955). Masă îmbelşugată, fără restricţii la ceea ce se cheamă băutură, ţinută,

cât s-a putut, de gală, decenţă, fără incidente, fără evenimente deosebite, până după hotarul dintre ani, când Mircea Mocanu, care nu trăda niciodată starea bahică, deşi era un băutor de cursă lungă, s-a ridicat şi a anunţat:

– Şi acum, vă ordon să ieşiţi din cizmele funcţiilor voastre şi să intraţi în opincile cu care aţi venit de-acasă! Scurt şi cu înţelesuri clare.

ÎI văd pe el, cap în cap cu Mişu Obrejan, casierul unităţii, bănăţean marcat de o miopie accentuată, dar fără inhibiţii, cântând: „Pavele, mâncate-ar geala, / Că-mi făcuşi p… cât oala". Viorel Negru, tânjind după colindele de-acasă, a plecat cu încă alţi doi ciraci pe la familiile unor cunoscuţi, vecini cu apartamentele ofiţerilor, şi le-a cântat o colindă sui generis: „Floarea soarelui, p… calului". Mocanu a auzit şi i-a reproşat, dar în acest mod, stabilind şi nişte „reguli".

– Un aviator, zicea el, salută cu „Vă salut din zbor!", un artilerist cu: „Salve şi mii de bombe", iar chestia cu ce-ai fi spus tu, Negrule, aparţinea cavaleriei, căci ei, cavaleriştii, salută cu: „Noroc şi p…a calului!".

Încheind acest mic episod, care aparţinea anilor de la jumătatea deceniului '50, puteţi crede că aşa ceva se putea întâmpla fără urmări? Dacă puneţi la îndoială spusele mele, vă înşelaţi.

Eu continuam să-mi fac veacul pe un deal sau altul şi refuzam sistematic avansarea în funcţie, dar îmi făceam datoria aşa cum ştiam eu. În perioada cât eram tolerat cu funcţia fictivă de comandant al plutonului de radişti şi cercetaşi de la punctul de comandă din regiment (nu mă refer la cel de la dispozitivul „Dunărea", acesta fiind operativ), am fost chiar evidenţiat, dar nu aveam nici un merit, nici – cum se spune – cât negru sub unghie. Meritul erau al celor din pluton, aflaţi în al treilea an de

armată. Să nu uit: leatul care trebuia să se elibereze în toamna lui 1956, a mai stat încă şase luni, peste cei trei ani, din cauza evenimentelor din Ungaria.

O fotografie, în care mă aflu printre fruntaşii artilerişti, cu generalul Cutoiu, e dovada celor afirmate. Nu mai spun că am fost evidenţiat, în cei şapte-opt ani de armată, de două ori. Aşa mi-a aduc aminte, deşi din cartea de muncă reiese că am fost distins cu „Meritul Militar" clasa a II-a prin Decret nr.… a (sic!) Prezidiului M.A.N.". Alte trei merite aparţin deceniului următor, al şaselea, şi celuilalt, al şaptelea.

Relaţiile mele cu subordonaţii erau de un fel cu totul aparte. În primul rând şi abaterile care puteau isca aspecte conflictuale erau rezolvate după principii pe care nu aş putea să le explic şi nici nu cred că ar putea constitui un model. Cred că, pe de o parte, era prelungirea a ceea ce învăţasem în cei opt ani de şcoală pedagogică, pe de alta, foarte probabil, era şi interesul meu scăzut pentru a face carieră în armată. Nu intru în detalii, socotind că o amintire foto din bateria de la Doman este ea însăşi grăitoare, de aceea nici nu insist: eu „cap în cap" cu căruţaşul bateriei.

Se întâmpla uneori să trag şi ponoasele cuvenite de pe urma îngăduinţei mele. Aşa s-a întâmplat că, fiind în bateria de la Clocotici, un control inopinat de la serviciul tehnic a venit să verifice starea de întreţinere şi funcţionare a materialului, în speţă a tunurilor. Acestea şedeau cu ţevile în poziţia orizontală, cu husa (un manşon) aplicată pe capătul ţevii. Controlul a cerut servanţilor să pună ţevile la 45 de grade, după ce le-au fost scoase husele protectoare. Au privit pe la închizător, dar au avut surpriza să constate că ţeava unuia dintre tunuri era înfundată. S-au mutat la celălalt capăt, iar aici au descoperit o sfoară! Trăgând de ea, încet, încet a ieşit la iveală un săcotei îngust, pe măsura calibrului (88 mm), dar, în compensaţie, lung. Şi în el: cireşe. Era timpul

cireşelor şi, pe vremea aceea, hotarele satelor bănăţene aveau cireşi cu duiumul, nu ca acum câte unul ici, colo, veterani scorburoşi. Hotarul clocoticenilor nu făcea excepţie… Soldaţii noştri dădeau şi ei o mână de ajutor şi fiecare îşi proteja rezerva culeasă. Le ascundeau. Cine dintre cei care râvneau la bunul altuia s-ar fi gândit că pot găsi cireşe pe ţeava tunului? Comandantul de tun a primit 15 zile de arest la garnizoană, iar eu doar cinci, căci nu se puteau dispensa mai mult de serviciile mele.

Dar, dacă – cum scriam mai sus – mă plângeam de sănătate, a dat Dumnezeu că m-am procopsit cu ulcerul de care pomeneam. Nu aşa trebuia să stăvilesc avântul meu care mă mâna spre Academia Militară, dar ce să fi făcut dacă de-acolo mi-a venit scăpare şi de academie şi de armată.

Câteva amănunte în legătură cu modul cum era tratată – pot spune – armata română, deşi eu mă refer, în cunoştinţă de cauză fiind, doar la artileriştii din AA, îi vor surprinde pe mulţi. Salariile nu erau exagerat de mari, dar eu, în funcţia cea mai de jos, cea a comandantului de pluton, aveam peste 1000 de lei, într-o anumită perioadă chiar spre 1200-1300 de lei, când un învăţător avea 880 de lei. Pe lângă aceasta, lucru deloc neglijabil, nu duceam grija îmbrăcămintei. Ba chiar primeam, lunar, aşa-zisul „Ordin 30”, adică nu ştiu câtă pâine şi câte două-trei kg de carne. Aveam, deci, toate condiţiile să-mi apăr poziţia şi, servit de intelectul care nu-mi lipsea, de pregătirea anterioară, oricât de modestă va fi fost ea, puteam parveni… Nu, nu e bine… Puteam avansa în funcţii, căci acordarea gradelor avea loc strict la trei ani, dacă nu se întâmpla ceva deosebit, în sensul defavorabil celui în cauză. Uneori, erau şi avansări înainte de termen.

Şi totuşi… Simţeam din toată fiinţa mea că nu am ce căuta în armată.

Pregătirea mea era ştiută de majoritatea camarazilor egali cu mine în grad sau funcţie, dar şi de cei de sus. O întâmplare cu iz de anecdotă merită povestită…

De la minister (sau comandament) venise un ordin ca ofiţerii care nu aveau opt clase (sau şapte, nu ştiu cum era atunci învăţământul general), sau liceul, cei cu funcţii mai sus puse, să se înscrie la cursurile fără frecvenţă ale liceelor sau ale şcolilor generale din oraş. Aşa s-a întâmplat că m-a chemat „la ordin" locţiitorul politic al regimentului, Drăgan (mereu omit prenumele multora, acesta neputându-l reţine, dintr-un motiv psiholingvistic asupra căruia nu e cazul să insist acum).

Acesta m-a întrebat, de parcă eram răspunzător de nu ştiu ce delict militar:

– Mă, tu ştii limba rusă?

– Ştiu cât am învăţat la şcoală… Deşi adevărul era că ştiam mult mai multă, căci, pe lângă ce mă învăţase Boris Alexeevici Guja, mai învăţasem şi din *Ogoniok*, din încercările de traducere etc.

– Marţi şi joi, a spus el, tovarăşul maior Drăgan, locţiitorul politic cel mai mare dintre toţi, vii şi predai la sala de cursuri a Şcolii de sergenţi.

Printre cei 20-25 prezenţi, în una din sălile pavilionului, unde azi se află Cercul Militar, se afla şi el, ofiţer cu grad mare, cu funcţie pe măsură. Nu avea însă liceul măcar – cum s-ar fi cuvenit.

Unii erau dintre cei care voiau să urmeze clasa următoare celei de-a patra, şi din cei care nu mai apucaseră să facă şapte clase (sau opt, după cum erau de tineri); habar nu aveam de programa ce li se cerea, nu puteam să întreb care ce ştie, deşi o asemenea întrebare era inutilă. Mi-am zis să încep cu un verb: *ia citaiu*, *tî citaeşi*, *on (ona) citaet* şi aşa mai departe. Le-am spus, am scris pe tablă paradigma acestui verb banal, dar Drăgan m-a

întrebat, ca şi când ar fi vrut să ştie dacă ştiu să iau linia de ochire:

– Dar alfabetul îl ştii? Cinstit ar fi fost să zică: „Vezi, măi tovarăşe, c-or fi unii care nu ştiu nici să scrie cu literele ruşilor, dar mândria nu-l lăsa să camufleze nici în acest fel neştiinţa lui. Mi s-a făcut negru înaintea ochilor şi, încet, străduindu-mă să nu-mi trădez nicidecât iritarea, am spus spăşit, de parcă fusesem scos la tablă şi mărturiseam că nu mi-am făcut lecţiile:

– Asta n-o ştiu, alfabetul l-am uitat… Am pus creta pe marginea tablei şi am cerut permisiunea regulamentar:

– Îmi permiteţi să iau loc? Nu puteam cere să plec.

Aşa s-a terminat cu ajutorul meu pe care aş fi vrut să-l dau cu dragă inimă şi în această formă organizată, căci la examenele care se dădeau la Bastilia i-am însoţit neoficial (mă cunoşteam cu Sabin Mregea, cu Puiu Fara, chiar cu Ion Crişan). Când i-a examinat pe unii am stat cu ei, am încercat să le suflu, să le dau fiţuici, până când Puiu Fara a spus liniştit:

– De ce nu te duci dumneata afară? Nu vezi ce vreme frumoasă e… Apoi, voind, parcă, să nu mă discrediteze faţă de ceilalţi, a adăugat:

– Du-te, tovarăşe locotenent-major, la „Bârzava" (aşa se chema berăria) şi ţine-mi şi mie un loc, căci nu cred că mai am multe de făcut aici".

Amintirile acestea se vor opri la începutul anilor 1960, încât nu voi mai avea cum să pomenesc despre legăturile mele de mai târziu cu Puiu Fara sau cu alţi dascăli ai Reşitei. Nu mă lasă inima să nu-l amintesc, celor care l-au cunoscut, pe acest minunat dascăl, nu numai prin ştiinţa de carte, prin tactul pedagogic cu care era înzestrat, dar şi prin originalitatea sa ca om. Un detaliu picant, în aparenţă, lăsând pe fiecare să-l aprecieze cum crede… Puiu Fara era un băutor. Ştiu că, în general, berea era băutura,

nu ştiu dacă preferată, dar sigur i-a prescris-o medicul, ca stimulent al singurului rinichi valid pe care îl avea. Dar, probabil, uneori, întrecea măsura. Venea la oră şi-şi făcea datoria nu după canoane, ci aşa cum credea el. Într-o zi a scos la tablă o elevă, i-a spus să descâlcească un lanţ de formule chimice. El privea printre degetele răsfirate şi a băgat de seamă că fetei îi curgeau lacrimile. A întrebat-o blând:

– De ce plângi, Luci?

Cineva din clasă a răspuns în locul ei:

– I-a murit mama…

Pe loc, fără să-şi modifice tonul, Puiu Fara a spus tărăgănat, ca o litanie:

– Luci, Luci, nu mai plânge / Plânsul te diformă; / Mama nu e moartă, / Mama se transformă”.

Bunul Puiu Fara a murit stupid, căzând peste balustrada scărilor de la etajul patru, unde locuia.

Să revin la cătanele noastre de toate gradele şi elevi, în acelaşi timp, de toate clasele.

Erau mulţi nu numai reduşi, dar şi infatuaţi, plini de sine din cauza funcţiilor pe care le aveau, oricare dintre ele mai înaltă decât umila mea funcţie de comandant de pluton. Dar erau tot atât de mulţi, dacă nu chiar mai mulţi, care erau oameni, oameni. Înţelegeau situaţia absurdă a amalgamului de moment, căci ţara era ameninţată şi trebuia să rezistăm, indiferent de ce nu ne convenea. Mulţi încercau să scape de armată, dar fără „tinichea după ei”. Radu Poclitaru, învăţător, absolvent al Şcolii Normale din Caransebeş, soţul viitoare mele colege Consuela Poclitaru, şi-a lăsat în voia sorţii consoarta, fără să reglementeze relaţiile lor matrimoniale, după ce a fost scos din armată şi s-a mutat la Galaţi.

Se îmbăta des. A defilat într-o seară de la Magazinul Universal până la Pătru Iacob cu o mătură pe umeri, în capul gol, căci cascheta o pierduse, sperând că doar, doar va fi dat afară. L-au dat până la urmă.

Se purta cu subordonaţii uneori neomeneşte. Şedea în capătul barăcii, acolo unde am spus că era „cancelaria" noastră şi cu degetele de la picioare punea în mişcare o sonerie de bicicletă, montată în fierul patului. Plantonul care se găsea la celălalt capăt de baracă, la auzul soneriei fugea să-i aducă un foc pentru ţigară. Nu un chibrit, ci jar, şi nu altfel decât în pumni, mutându-l dintr-o palmă în alta ca să nu-l frigă şi să nu se stingă. Când ajungea şi spunea: „Tovarăşe locotenent-major, m-am prezentat la ordinul dumneavoastră", acesta îl punea să ţină jarul în palmă şi îşi aprindea ţigara pe îndelete, negrăbindu-se.

Aveam discuţii îndelungi cu el că nu e omeneşte să se poarte aşa. A fost mutat la Bateria din dealul viitoarelor rachete… Aici, ca să nu-i trimită pe cei care încălcau într-un fel regulamentul la arest, jos în regiment, unde huzureau de bine, i-a pus câteva zile pe să sape o groapă de vreo doi metri adâncime, cam tot atâta în lungime şi un metru lăţime, treabă nu prea uşoară, căci solul era pietros, dar până la urmă groapa a fost gata. Acum, lucrurile s-au rezolvat: cei pedepsiţi cu arest erau băgaţi în groapă şi acolo li se dădea şi masa. Dar acest mod original de a simplifica lucrurile nu a durat mult, căci s-a auzit la comanda regimentului, cazul a fost anchetat şi, în sfârşit, Radu Poclitaru s-a văzut în civilie, fără urmări prea grave, decât că fusese scos din armată cu o literă care nu mirosea a bine, dar care, celor de la serviciul de cadre din civilie nu le spunea prea multe, şi astfel a ajuns Radu la Galaţi, la o fabrică de hârtie, iar Consuela a rămas dăscăliţă la Şcoala Generală nr. 6, unde s-a consolat repede ca damă abandonată.

Ulcerul salvator

Înainte de a contracta ulcerul „în timpul şi din cauza serviciului militar”, am încercat şi eu câteva stratageme care să mă facă indezirabil şi incompatibil cu cerinţele serviciului militar. M-am dus în bateria de la Doman îmbrăcat civil, ceea ce nu era voie. S-a întâmplat să fiu prins, imediat după nuntă, în Timişoara, cu viitoarea nevastă la braţ şi descheiat nu numai la copcă, dar şi la primul nasture, fapt pentru care am fost dus la arestul garnizoanei, de patrulă, al cărei şef era unul Horvat… Cum de-i ţin minte numele? Vă voi spune imediat. I-am explicat că eram cu soţia, „în luna de miere” şi venisem la concursurile corurilor, aflate într-o anumită fază, printre care se găsea şi cel din Câlnic, condus de Carl Tirier şi în care cânta şi socru-meu. Ofiţerul de serviciu pe garnizoană, aflată vizavi de Primăria Veche, a fost impresionat de plânsul neveste-mii, tinerică de abia 17 ani, şi mi-a dat drumul, comunicând garnizoanei din Reşiţa faptul, dar cei de-acolo nu au luat nici o măsură disciplinară.

În una din spitalizările mele dese din perioada anterioară operaţiei, am avut surpriza să mă găsesc în acelaşi salon cu acest Horvat. L-am recunoscut imediat, dar el nici bănuială nu avea că am fost unul din „clienţii” lui. I-am spus unui alt ofiţer, de care mă apropiasem, ci-ne e tipul şi despre incidentul pe care îl avusesem cu el. Toţi cei opt locatari ai salonului eram uniţi printr-o singură trăsătură comună: bolnav (toţi cu afecţiuni gastrice). Gradele, funcţiile dispăruseră. Câteva zile, cât am mai stat, i-am făcut tot felul de şicane. Vedeam că e nedumerit, căci nu putea bănui de unde îi vin: cine îi ascunde papucii, cine-i pune peria sub cearşaf ş.a. Un gest de răzbunare copilărească…

Încercarea cea mare şi, oarecum riscantă, a fost că m-am cununat la Biserica din Câlnic, în 28 august 1955, în civil, cu tot

tacâmul, cu slujbă religioasă, cu doi invitaţi prieteni care n-au putut veni, căci erau la Capul Midia. În schimb, i-am văzut, de la locul meu din faţa altarului, unde mă găseam, într-o căldură infernală, cu costum, cravată şi cu un ştergar, cu un capăt prins de umărul meu, cu celălalt de-al viitoarei mele consoarte, i-am văzut – cum zic – pe doi politruci: unul prieten, Aolăriţei Titus, de care am mai pomenit, celălalt… L-am uitat. S-au petrecut la nuntă, iar eu, după terminarea concediului, am aşteptat din zi în zi să fiu chemat la aparatul politic şi să fiu frecat, cercetat, anchetat şi să se ia măsurile cuvenite pentru o asemenea încălcare de ordine, de etică etc. Aveam alibiul pregătit din timp: „Era dorinţa părinţilor fetei. Altfel n-o lăsau să se mărite cu mine, iar eu nu puteam renunţa la cea pe care mi-o alesesem”. Nu m-au chemat şi nici nu m-a întrebat nimeni de ce încălcasem regulamentul.

Aşa că scăparea mi-a venit de la acel ulcer cu care m-am chinuit din iulie 1957, împiedicându-mă să dau examen la Academia Tehnică şi până în 1959, când am văzut că nici cúrele de la Slănic, nici Robudenul procurat cu greu de la un ungur din Oradea nu aveau nici un efect.

După doi ani de încercări disperate, colonelul Popescu, chirurgul de la Spitalul Militar din Timişoara, dar şi ajutorul său, maiorul Moldovan, mi-au explicat că ulcerul meu e postat pe mucoasa stomacului, într-un loc greu de vindecat şi că, după doi ani de când mă căpătuisem cu el, marginile acestuia deveniseră „caloase”. Nu mi-au spus direct, dar am înţeles că aveam perspectiva unui cancer şi că, deşi eram prea crud, o vârstă tânără, când ulcerele nu se prea operau, operaţia era o garanţie că mă voi face… bine. Mi-au dat termen de gândire trei zile, eu însă am decis în chiar ziua când mi s-a propus, dar i-am rugat să-mi dea drumul acasă, să-mi văd soţia, să le spun despre ce era vorba şi mai ales să-mi văd fetiţa care abia avea un an şi jumătate.

Dramatizam puţin, gândurile mele erau de-a dreptul prăpăstioase, ceea ce se vede şi pe fotografia făcută în curtea casei. Aspectul meu era jalnic, în primul rând din cauza regimului alimentar, dar şi din cauza moralului care căzuse la pământ. Socrii mă priveau cu compătimire, cu dispreţ, compătimindu-şi mai mult fiica, căci perspectivele erau sumbre şi aveau dreptate. Pe de altă parte, fusesem în aceşti patru ani cât locuisem împreună un fel de „găină care făcea ouă de aur". Le dădeam aproape toţi banii, îndemnându-i doar să-i pună pe un carnet CEC.

Perspectiva unei pensii de invaliditate, substanţială şi atâta cât era, căci 682 de lei, cât mi s-a stabilit pensia, se apropia de salariul pe care l-aş fi avut ca învăţător, nu era totuna cu ce fusese. Pe de altă parte, aspectul meu fizic era de-a dreptul jalnic. Cântăream 58 de kile, aveam dese crize de hipoglicemie, de ceea ce se chema sindromul Duping. Conflictele se înmulţeau. Pentru că eram în lunile de vară, la una din şcolile din Banat nu mă puteam prezenta decât o dată cu începerea cursurilor. M-am dus la Secţia de învăţământ a Regiunii şi, nu mai ştiu cum, dar sigur disperat că nu găseam înţelegere, deşi mi se oferise un loc la secţia de cadre a uzinelor din Reşiţa, cu un salariu bun, dar refuzasem; am acceptat un post de director de cămin cultural la Jebel, cu promisiunea să fiu încadrat ulterior ca învăţător aici.

Dar am mers prea departe cu aducerile aminte, căci până în toamnă mai era. Eu mă operasem în 21 aprilie 1959. După operaţie era gata să dau ortul popii, vulgar vorbind, şi aceasta din cauza unei stupizenii. În primul rând, operaţia fusese dureroasă dintr-un motiv simplu. Anestezia făcută rahidian, căci operaţiile de ulcer nu se făcea cu adormirea celui operat, din cauza vomelor postoperatorii care ar fi pus în primejdie suturile stomacului drastic rezecat (două treimi). Nici anestezia rahidiană, nici cea locală nu şi-au făcut efectul. Medicul s-a enervat, căci singura explicaţie

pe care o găsise era aceea că am minţit când am spus că nu fusesem un consumator de alcool. Şi nici nu fusesem, mai ales în cei doi ani cât m-a chinuit ulcerul. Este adevărat că înainte să apară semnele gastritei beam, dar nu sistematic, ci doar „când scăpam calul” – cum îmi plăcea să „mă laud”. Ulterior, după ce m-am chinuit în cele trei ore de operaţie, legat de mâini şi de picioare ca să se poată lucra, în prima noapte aveam dureri, mă văitam. Plutonierul de lângă mine urma „la cuţit”. Nu avea nici el somn, ceea ce a fost spre norocul meu, căci m-am întins atât cât puteam până am ajuns la noptiera lui, i-am luat cana cu ceai rece şi am băut cu sete, dar n-am reuşit s-o beau toată, căci mi-a dat plutonierul peste mână şi-a vărsat-o. Rezultatul a fost alarmant pentru soră, apoi a venit maiorul Moldovan şi dimineaţa colonelul Popescu. Au făcut scandal de ce au lăsat la îndemâna mea ceaiul, căci se produsese, credeau ei, un infarct intestinal. Aceasta ar fi însemnat că, traiectul intestinelor nemaifuncţionând, aparatul digestiv era compromis. Mă tot întrebau dacă simt mişcări ale intestinelor, dar cum eram complet golit de alimente nu simţeam astfel de semne. Colonelul Popescu a trimis pe cineva la bucătărie să aducă într-o farfurie câteva linguri de varză călită. M-a sculat, mi-a dat două vârfuri de lingură, aş mai fi vrut, dar nu am fost lăsat să iau mai mult. Apoi, din jumătate în jumătate de oră, eram întrebat dacă am vânturi. Mie chestia aceasta, grija lor pentru vânturile mele, nu-mi era clară. Apoi, întrebat iar, după vreo trei ore, am spus că am simţit ceva.

– Sigur? m-a întrebat medicul.

– Sigur, am răspuns eu.

– Ai scăpat, fira-i al ciorilor, a constatat el bucuros.

În orele cât mi-a fost rău, a venit tată-meu, a văzut halul în care mă aflam, şi-a dat seama că medicii care mă ciopârţiseră

erau îngrijoraţi. Tată-meu s-a dus întins la cuscru-său, la socrul meu, şi s-au târguit pentru cele necesare unei înmormântări.

Numai că nu a fost aşa, căci eu, după cele trei-patru evacuări de gaze, mă simţeam născut a doua oară, în afara tăieturii care mă durea. Atunci nu se făcea vagotomie, tăierea nervului vag, în capul pieptului, care ramifica în mucoasa gastrică, ci se inciza plecând din furca pieptului până la buric, se lărgea tăietura cu un mecanism metalic pentru a face cât mai uşoară pătrunderea.

Fie că au omis medicii, fie, mai degrabă, că nu am reţinut eu, dar după operaţie îmi menajam aşa cum credeam eu stomacul devenit, acum, o netrebnică pungă abia în stare să primească o farfurie de supă sau o cană de lapte. Ca să-mi amendez alimentaţia, puneam în lapte câte un ou crud, zahăr, dar la nici o jumătate de oră după ce beam compoziţia, pulsul trecea peste 150, cădeam într-o stare de semileşin. Mă împăcasem cu orele de nesomn, căci luam Pasiflorar, un calmant uşor; mă obişnuisem cu gândul sfârşitului. Părinţii soţiei mele făceau presiuni asupra ei, secondaţi de doi fraţi de-ai soacră-mii, să mă lase, practic să fiu expulzat, căci… eram ginere. M-am înscris la cantina UCMR, care se afla lângă sediul (fost) al Băncii Naţionale, undeva în apropierea Licelui de Piatră. Stăteam la rând, îmi luam tava cu meniu de regim, dar stările mele de pseudoleşin continuau, iar cele conflictuale se ţineau lanţ. Soţia plângea, neştiind ce să facă. Eu o îndemnam să asculte de părinţii ei, socotindu-mă nevrednic să-i cer să stea alături de un nevolnic.

Am plecat la spitalul care mă operasem. Le-am spus despre crizele pe care le aveam. Medicul a cerut de la popotă o cană cu lapte călduţ, mi-a măsurat pulsul înainte, mi-a cerut apoi să beau cana pe nerăsuflate şi a măsurat din nou pulsul. Acesta s-a dublat. Apoi mi-a explicat care este cauza: absenţa acidului

clorhidric. M-a sfătuit să evit mâncărurile dulci, laptele, ouăle, mazărea şi ce va mai fi spus. Să mănânc normal, în privinţa sării, grăsimi moderat, cartofi; nu aveam voie fasole, mâncare condimentată şi altele. Am făcut aşa cum m-a sfătuit.

Înainte de aceasta însă, am mai primit o lovitură morală. Cu gândul că în absenţa mea, soţia se va decide să mă părăsească, am plecat în satul natal, la un unchi, unde, evident, mă simţeam rău, căci nu ştiam de efectele nefaste ale laptelui şi al ouălor. Am stat vreo zece zile. Vizavi de casa unchiului meu, se căsătorise una din fetele lui Antoneag, nu cea după care mă ţineam eu pe când eram ţânc, dar şi aceasta locuia aici la soră-sa. Şedeam îndelung de vorbă, mă privea cu milă şi cred că se temea să-mi facă avansuri, căci – după câte am aflat – era cam uşuratică. Cine ştie ce se putea întâmpla şi n-ar fi vrut să mă aibă pe conştiinţă.

M-am trezit şi cu Tata. Nu aş vrea să păcătuiesc, dar cred că a venit mai mult pentru o nuntă a unui neam apropiat. Evident, voiam să mă sustrag participării la alaiul de nuntă, precum şi de la cel al chiolhanului, dar am fost sfătuit să nu-l fac de râs şi să merg la casa miresei şi la Biserica din Corni. Am plecat, dar pe la jumătatea drumului mi-a fost rău şi m-am aşezat pe marginea unui şanţ. Vedeam cum tată-meu abia îşi ascundea ruşinea pe care o încerca, nu îngrijorarea faţă de starea mea. Ce obraz avea el să se afişeze cu un aşa fecior, bărbat la 27 de ani, fost ofiţer, perioadă în care s-o fi lăudat cu mine.

M-am întors la Câlnic. Am mai stat câteva zile, apoi mi-a venit gândul salvator să mă duc la fostul picher căruia, în adolescenţă, îi făceam grafice. I-am cerut să-mi dea de lucru la district ce-o vrea, ce-o putea, fără să pun condiţia banilor. M-a încadrat ca zilier, şi figuram ca lucrător la echipă, deşi, de fapt, eu mă ocupam de puţinele hârtii care trebuiau învârtite la district.

Două din cele patru luni, am lucrat, deci. Moralul, faptul că eram util, că aveam un venit, mai ales că pensia a întârziat o vreme, dar mi-a venit toată din urmă, socotită la leu, toate acestea mi-au fost benefice.

Într-o seară am avut o discuţie scurtă cu soţia şi i-am spus că în 15 octombrie trebuie să iau în primire postul de director de cămin cultural de la Jebel, o dată cu plecarea celui care fusese înaintea mea şi care a fost pur şi simplu izgonit de săteni. Am întrebat-o scurt dacă vine cu mine sau rămâne cu părinţii. A hotărât să mă urmeze, deşi mă înrăisem şi aveam accese pe care mi-e jenă să le redau.

Camarazi şi şefi

Dar toate acestea şi cele care vor urma se vor întâmpla mult mai târziu. Eram încă în armată şi în cei şase ani şi jumătate cât am stat ca ofiţer în Regimentul de Artilerie Antiaeriană din Reşiţa s-au petrecut multe.

În afară de absurdul unui stagiu militar de trei ani şi nu oricare ani, ci primii ani ai tinereţii, militarii, foarte mulţi, aveau destule motive să fie mulţumiţi.

Cazuri cum au fost cele ale lui Radu Poclitaru, sau ale altor ofiţeri dobitoci, sau îndobitociţi, categorie din care făcea parte şi pomenitul Radu, ale unora reduşi din punct de vedere intelectual, dar zeloşi pentru a-şi menţine funcţiile, ba chiar pentru a urca mai sus, existau, desigur, dar nu predominau.

Nu pot să nu recunosc sentimentul de camaraderie care se cimenta între noi, credinţa mai tuturor că aparţinem unei mari familii, mai ales că eram percepuţi nu cu simpatie de cei din afară, de civili.

Iată, îl uitam pe cel care mi-a fost şef direct, respectiv comandant de baterie, oltean nu ştiu din care parte a Olteniei, pe

care îl chema Coandă Dumitru, redus, fălos de gradul şi funcţia pe care o avea. S-a căsătorit cu Ruja nu ştiu cui din Ţerova şi, din primele zile, şi-a pus socrii la punct. Acestora le era pur şi simplu frică de el, mai ales că avea grijă să fie văzut că se culcă cu pistolul sub pernă. ÎI sfidam, mă raporta şi-mi întocmea foi de arest la garnizoană. Abia aşteptam. Şi am spus de ce… Dar a băgat de seamă că nu mă interesează arestul care era trecut în foile de observaţie existente la Serviciul de Cadre. Şi atunci, prost, prost, dar şi-a dat seama cum să-mi vină de hac. Îmi dădea, teoretic, o formă de arest mai blândă în ierarhia sancţiunilor: arest la domiciliu. În ce consta acesta? Trebuia să fii la deşteptare în cazarmă (aceasta în cazul când eram în cazarmă şi nu în dispozitive), trebuia să-ţi faci programul integral cu plutonul şi nu aveai voie să pleci acasă decât după stingere. Cum şedeam la Câlnic, la socri, vă imaginaţi ce însemna să dormi doar 5-6 ore, să vii cu bicicleta, căci altfel nu aveai cum. Mi-am sacrificat aproape o soldă lunară ca să-mi cumpăr o bicicletă cehoslovacă, Mifa, extraordinar de rezistentă, de suplă. Ca nărozia să fie deplină, regulamentul prevedea că nu ai voie să faci şi să primeşti vizite. Când, însă?

Palmaresul meu jalnic înregistrat în fişe, zilele de arest, s-a spulberat în ziua când, comandant fiind la cercetaşi şi radişti, pregătindu-mă pentru admitere la academia tehnică, un control a găsit plutonul excepţional de pregătit (pentru această stare de lucruri nu aveam absolut nici un merit, în afară de cel de a menţine armonia colectivului). Rezultatul a fost prezenţa mea printre fruntaşii pe ţară, unde ne-am pozat cu generalul Cutoiu, şi ştergerea din fişa de caracterizare a tuturor sancţiunilor de până atunci.

În cei doi ani în care mi-am purtat ulcerul nu am mai cunoscut dispozitivele, alarmele. Pe de altă parte eram… „familist”, eram căsătorit.

După ce am fost trimis acasă de la academia tehnică, am mai rămas câteva zile la frate-meu care avea condiţii foarte bune la căminul în care şedea. După două zile de la clarificarea situaţiei mele, l-am găsit pe Nicu năucit, cu o telegramă în mână şi abia a putut să-mi explice că Lenuţa a murit. O lăsasem, când am plecat la Bucureşti, în luna a cincea cu cea care îmi va fi fiică. A dat un telefon şi lucrurile s-au lămurit. Lenuţa era şi numele surorii noastre, care, din cauza refugiului, când nu a putut fi ferită de curent, aşa cum o sfătuiseră medicii pe Mama, rămăsese surdă, înainte de a reuşi să vorbească decât câteva vorbe. Întâi fusese dată la Timişoara, la şcoala pentru hipoacuzici de pe linia tramvaiului 8, apoi a fost mutată la o şcoală mai bună, la Cluj. Nu-mi pot imagina cum au reuşit cei din această şcoală s-o înveţe să scrie nu numai cu o grafie elegantă, dar şi cu fraze legate coerent, ba chiar şi corect formulate din punct de vedere gramatical.

Era frumoasă, creolă, blândă, fără să afişeze complexele infirmităţii, ne înţelegeam cu ea bine şi ne obişnuisem cu această stare.

Tată-meu cosea într-un vârf de şcarpă, iar ea, Ileana sau Lenuţa, a luat-o la fugă sărind din traversă în traversă, căci nu pe toate porţiunile de cale ferată erau cărări pe de alături din cauza terenului accidentat; fugea să-i spună tatei că a sosit scrisoare de la noi şi că vom veni acasă. În mod obişnuit, dacă era în apropierea căii ferate, simţea venirea vreunui tren, după trepidaţii, se ferea cu grijă, dar acum fugind, nu a mai perceput zgomotul, trepidaţiile trenului care venea dinspre Reşiţa spre Caransebeş, aşa că în curbă, chiar sub ochii lui tată-meu care a văzut-o şi vedea şi trenul că se apropia. Trenul a izbit-o, a aruncat-o, lovind-o de un stâlp indicator şi sora mea, Ileana, a murit pe loc.

Nu plecasem încă din Bucureşti, eu venind definitiv la Reşiţa din cauza ulcerului, frate-meu într-o scurtă învoire. Acum stătea năuc cu telegrama în mână, apoi – cum am spus – a aflat despre care Lenuţa era vorba şi am plecat la gară.

A fost înmormântată în cimitirul care se afla acolo unde azi se găseşte Platforma UCMR-ului, cimitir care a trebuit să fie dezafectat, iar osemintele nefericitei mele surori au fost mutate ca şi cele ale tuturor „locatarilor" în cimitirul de la Haltă. Lângă ea, peste ani, va fi aşezat şi bătrânul Costache care a trăit până la 82 de ani. În celălalt capăt al aceluiaşi cimitir se găsesc toţi cei din neamurile soţiei şi acolo voi odihni şi eu, despărţit de tatăl meu şi după moarte, aşa cum în viaţă am fost multă vreme despărţiţi sufleteşte.

Cu un an înainte de a mă opera de ulcer, Regimentul de Vânători de la Câlnic s-a desfiinţat, iar noi artileriştii ne-am mutat în cazarma lor alcătuită din pavilioane din cărămidă, nu în majoritatea barăci, cum erau cele din cazarma veche. Acolo voi sta, cu intermitenţe, un an. În mare parte, am umblat prin spitale, ba la Timişoara, ba la Bucureşti şi la Slănic Moldova, doar, doar voi scăpa de nenorocitul de ulcer.

Pot spune cu toată convingerea că spitalele, unde beneficiam de o excelentă îngrijire şi care erau deservite de medici ai armatei cu o pregătire exemplară, aceste spitale care aveau condiţii şi erau dotate pe măsura tehnicii de atunci, cum nu-şi pot închipui unii, aceste spitale în care stăteam, de regulă, câte două săptămâni, au fost un altfel de şcoală pentru mine. Nu încerc să fac o socoteală exactă, dar nu greşesc dacă spun că, în doi ani şi mai bine cât am purtat ulcerul, am fost spitalizat de vreo cinci ori şi că la Slănic Moldova am fost în patru reprize; am beneficiat de atâtea concedii a câte 30-45 de zile câte spitalizări am avut, aşa că e uşor de dedus cam câtă vreme am mai stat în cazarmă, căci

în dispozitive nu am mai fost trimis, nici la Capul Midia n-am mai plecat.

Când spun că spitalele au fost un fel de şcoală, oricum o experienţă inedită de viaţă, nu exagerez. În primul rând, aici se întâlneau clienţi ai saloanelor din diverse colţuri ale ţării, de la diferite arme, de vârste diverse, cu pregătiri sau preocupări de tot felul. Am să citez un caz doar. În salonul Spitalului Militar din Bucureşti, care se afla pe Strada Ştefan Furtună, în locul seriilor de bancuri tematice, obligatoriu, căci într-o seară trebuia să se spună doar bancuri cu papagali, în alta cu nebuni ş.a.m.d., am trecut la un altfel de joacă, la iniţiativa unui căpitan aviator bolnav de diabet insipid. Acesta avea o continuă sete şi trebuia să i se facă un tratament adecvat pentru a-i potoli nevoia de apă. Glumeam pe seama lui, spunându-i că ar trebui să i se monteze un apometru pentru înregistrarea consumului de apă. El a iniţiat un soi de concurs. Se puneau tot felul de întrebări şi se punctau, stabilindu-se câştigătorii. Pentru senzaţionalul ei, dau numai una din întrebările puse de căpitanul aviator, la care nu a ştiut nimeni să răspundă. Atunci am aflat că în judeţul actual Bistriţa Năsăud se găsesc patru localităţi care poartă denumirile următoare: *Salva*, *Parva*, *Nepos* şi *Romuli*. Aceste denumiri au fost date de luptătorii pentru afirmarea naţiunii române, păcălind astfel autorităţile imperiale. Una lângă alta s-ar traduce astfel: „Te salut mică nepoată a Romei”. Localităţile poartă şi azi numele pomenite, dar cât adevăr e în cele pretinse de căpitan nu am verificat. Cred că există, totuşi, un sâmbure de adevăr, chiar dacă Salva este atestată cu acest nume mult înainte de perioada când apar atestate celelalte. Probabil că s-a plecat de la existenţa acesteia, a localităţii Salva…

Aveam perioade în care ulcerul mă chinuia cumplit, mai ales la schimbările de sezon, toamna. Dacă eram la serviciu,

umblam cu o sticlă cu apă caldă băgată sub veston şi ţinută strâns de centură; căldura îmi ameliora durerile. Când apa se răcea, o înlocuiam la bucătărie.

În noua cazarmă nu l-am mai avut comandant pe Mircea Mocanu, care fusese promovat la comandament. Noul comandant de regiment era Olteanu… Iarăşi nu-mi mai amintesc prenumele. Avea doar gradul de căpitan, dar în subordinea lui se găseau maiori şi chiar locotenentul-colonel Nicolae Corobceanu, ofiţer vechi, venit cu ciracii Diviziei „Tudor Vladimirescu", dar un om bun, un moldovean care răspundea de „spatele" regimentului, în sensul că era ofiţerul cu responsabilităţi administrativ-financiare.

Nevasta lui era învăţătoare. Peste ani îmi va fi colegă la „Mate-fizică", actualul liceu care poartă numele lui Traian Lalescu. Nicolae Corobceanu s-a trezit deodată, la o vârstă înaintată (nu numai a lui, ci şi a neveste-sei) cu un copil, cu Gheorghiţă, tatăl Lucuţei, colega nepotului meu, Răzvan.

Din foştii mei camarazi de la fostul regiment de artilerie AA, au rămas mulţi în Reşiţa, chiar dacă proveneau din diverse părţi ale ţării. Mulţi s-au călătorit pe celălalt tărâm. Cu unii mă întâlneam adesea, adăstam la câte o bere, evocam anii de armată. Mai toţi îşi găsiseră, după plecarea din armată, trecuţi în rezervă, slujbe pe măsura priceperii lor, după pregătire, alţii adăugând la acestea tupeul folosit fără inhibiţii, purtându-şi însemnele armatei, după ce le transformaseră în obiecte vestimentare civile. Eu, în vara calvarului meu, cel de după operaţie, am dat de pomană şi am vândut tot ce a fost militar, în afară de porthart care nu a vrut să-l ia nimeni. Dar şi acestuia i-am găsit un stăpân, mai târziu, un pădurar de la Moniom. În vara de care vorbeam, umblam cu o pereche de pantaloni de doc şi o cămaşă albastră dintr-un material ordinar. Aşa l-am vizitat pe Costică Vrânceanu la Caransebeş,

proaspăt însurat cu Muţi, fata bunei Nuşu, cea care îl tot tachina cu numele satului său de naştere: Chiştelniţa.

Câţiva nu s-au putut dezbrăca de infatuarea gradului şi funcţiei pe care o avuseseră, alţii regretau vremurile care le dăduseră o bunăstare nesperată, şi pe care nu ar fi avut-o în alt mod.

Am rămas stupefiat când l-am auzit pe Sârbu, trecut şi el în lumea celor drepţi (sau strâmbi), oricum în cea de dincolo, replicând la răspunsul meu glumeţ, într-un fel doar, căci un sâmbure de adevăr era, totuşi. M-a întrebat contrariat:

– Cum de ai ajuns tu la Paris, că aşa am citit în „Timpul" (ziarul local)… Că ai fost la Sorbona…

– M-a invitat „Europa liberă", am răspuns eu fără să mă gândesc mult, poate pentru că la deschiderea simpozionului fuseseră prezenţi şi Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca.

S-a uitat la mine cu o privire greu de descris (dispreţ, condamnare) măcar că mie îmi era simpatic şi credeam că şi eu îi sunt apropiat sufleteşte, căci nu mă împăunam cu succesele mele lingvistice. Pentru el era a doua aiuritoare descoperire: o dată a crezut motivul mârşav, care a circulat bine dirijat, potrivit căruia aş fi plecat din învăţământ; acum descoperea încă ceva, de aceea a şi plecat subit, nu înainte de a spune printre dinţi: „Trădătorule!".

Cu Trăian Olaru, caransebeşan, cuţitar cu faimă în cartierele oraşului, înainte de a fi recrutat ca ofiţer, m-am înţeles bine după ce eram egali în statutul de civili. I-am pregătit, mergând la el acasă, şi progenitura, la limba română şi la franceză, ca să nu rămână corigent. Trăia singur, pe lângă terasa „Fluturel" din Moroasa, într-un bloc. Nevasta lui, o nemţoaică nu numai frumoasă, dar şi rafinată, îl umanizase, făcuse din el un cu totul

altceva decât fostul cuţitar. Rămas singur, fără nemţoaica lui, nu a mai trăit mult.

Sabin Bădău, coleg de promoţie, locuia pe Strada Cernei. Bolnăvicios, firav, a căzut la pat şi a murit de foarte tânăr, căci nu împlinise 50 de ani. Era un băiat pe care l-aş caracteriza cu o metaforă banală: de zahăr.

Cu Neagoe, cel alungat din armată pentru că îi zburase porumbelul spunând în 1956 că ceea ce se întâmplă în Ungaria „va începe şi la noi", mă întâlneam mai des când mergeam să ne luăm, eu nepoata, el nepotul de la şcoală, fiind şcolari de clase mici. Nu a avut noroc. Singura fiică pe care a avut-o era surdo-mută şi s-a căsătorit cu un băiat bun, dar cu acelaşi beteşug ca şi al fiică-sei. Nu ştiu cum trăiau. Nu l-am mai văzut de mult, căci nepoata mea şi nepotul lui au crescut şi nu au mai avut nevoie de bunici să-i aducă de la şcoală.

Cu Sinulescu Minus Marin, cel care avea năravul să ia bani împrumut fără să-i restituie, mă mai întâlneam uneori, când locuiam în oraşul vechi şi nu mă mutasem încă la Câlnic. Venea cu cănţile cu lapte şi-l distribuia pe la abonaţi, la blocuri. L-am mai pomenit în legătură cu escapada de la Corbul de Jos, când Constantin Firu i-a cântat „Sedam deseati i dva dana…", iar eu îl tăvăleam prin praful drumului dintre lanurile de porumb. De câte ori îmi ieşea în cale, îl salutam, în virtutea unei reguli care mi-a intrat, de copil, în felul de a fi. Era mai vârstnic decât mine. Întâmplările din armată erau altă poveste. N-am pomenit la locul cuvenit un alt incident cu Marin-Minus… Fiind în tabăra de la Capul Midia, între probele de tragere, făceam aplicaţii. Scoteam tunurile din amplasamente, plecam la semnalul de alarmă undeva într-un punct stabilit pe hartă. În una din aceste aplicaţii, asistată de Minus-Marin, din partea divizionului, noi stabilisem locul, orientându-ne după hartă, iar el susţinea sus şi tare că locul se

găseşte într-o direcţie opusă, confundând curbele de egală adâncime a mării cu cele care indicau cotele terestre. I-am făcut pe plac şi ne-am trezit cu camioanele care tractau tunurile pe ţărmul mării. După spusele lui, mai aveam 200-500 de metri şi trebuia să ocupăm poziţia nouă la adâncimea de cca 100 de metri, în mare. A bolmojit ceva, şi ne-am reluat marşul spre punctele reale.

La discuţia aplicaţiei, surpriză. În calitatea sa de ofiţer superior, ca arbitru al aplicaţiei, a concluzionat fără jenă:

– Comandanţii de plutoane de la Bateria a 4-a nu cunosc, nu ştiu să citească harta.

Evident, temperamentul meu intempestiv, pe bună dreptate revoltat, m-a făcut să sar în sus încercând să demonstrez că lucrurile stăteau tocmai invers, în sensul că, dacă ne-am fi luat după indicaţiile celui care ne acuza, ne-am fi scufundat în mare cu camioane, cu tunuri, cu tot. Reacţia mea a fost întreruptă, aducându-mi aminte (a câta oară?) că nu sunt la sindicat, în civilie, sau aşa ceva. Dacă am ceva de raportat să mă înscriu şi să ies la raport pe cale ierarhică. Ăsta era Sinulescu Minus Marin, Dumnezeu să-i ierte toate păcatele legate de artilerie, celelalte…

În calitatea sa de comandant al apărării teritoriului, generalul Mircea Mocanu a mai fost în Reşiţa, în control la corpul de rachete şi de fiecare dată cât a trăit Corneliu Ionescu l-a vizitat.

Eu l-am căutat împins de nevoie, chiar la sediul comandamentului de la Otopeni. M-am dus mai întâi la fostul secretar cu propaganda al comitetului de partid al judeţului nostru, Andrei Vela, neştiind cum pot ajunge la Mircea Mocanu. Andrei Vela lucra la cancelaria lui Ceauşescu. Anunţat la poartă, m-a primit imediat, s-a interesat de cei pe care îi cunoştea şi-i preţuia de la Reşiţa, m-a întrebat ce mai fac. I-am spus, apoi, înţelegând din spusele lui că se pregăteşte de vizita un oaspete african, l-am

rugat să mă pună în legătură cu Mircea Mocanu.

Andrei Vela mi l-a dat la telefon, iar acesta, aflând de unde vorbesc, adică de la CC, nu s-a putut abţine să nu fie ironic:

– Te-ai ajuns, te-ai ajuns! Apoi a continuat, după ce m-a întrebat la care poartă pot fi găsit. I-am spus. Trebuia să ies şi să aştept o maşină albastră metalizat cu număr de armată. A venit, iar pe drumul spre Otopeni miliţienii salutau maşina, evident şi pe cel care şedea în dreapta şoferului. Nu mă simţeam în largul meu. Fac această precizare pentru a putea fi comparată postura mea de atunci cu cea de a doua zi de dimineaţă.

Mircea Mocanu m-a primit într-o sală stingheritor de mare. Un tânăr în civil a adus o cafea, un blocnotes şi un pix… Probabil, generalul i-o fi spus că sunt ziarist, ceea ce nu greşea, deşi eu mă aflam atunci în afara presei.

S-a interesat de Corneliu, de unul, de altul, l-am întrebat şi eu de familie, apoi i-am spus ce mă mână la el. Aveam un chist la ochiul stâng şi n-aş fi vrut să mă dau pe mâna oricui, ci pe a chirurgului oftalmolog Olteanu de la Spitalul Militar, dar generalul m-a anunţat că acesta se pensionase şi că nu m-ar sfătui să mă las pe mâna celui care i-a luat locul, deşi era un medic bun, iar, după cât înţelege el, necazul meu nu e cine ştie ce, dar îmi dă telefonul celui mai bun chirurg de la Cluj – a spus el –, iar acesta nu era altcineva decât ginerele său, adică soţul Ancăi, medicul Horje.

Ca să nu merg cu mâna goală la Reşiţa, mi-am zis să încarc dimineaţă din Piaţa Matache doi saci cu cartofi, căci la Reşiţa, din cauza unor restricţii impuse de organele locale, nu mai veneau nici cei din Covasna, nici cei din Suceava. Aşa că, deşi mă sculasem cu noaptea în cap, la mormanul de cartofi pe care îl văzusem în ajun era deja coadă. Cel care îi vindea, lucrător al „Oficiului de legume”, al Aprozarului, a spus că fiecare, când

îi vine rândul, să-şi încarce sacii. El nu ne poate ajuta decât cu o furcă dintre acelea cu mai multe coarne. Mi-a venit rândul, l-am rugat pe cel de după mine să mă ajute, promiţându-i să-l ajut şi eu şi astfel am încărcat doi saci cu cartofi, nespălaţi, cu pământ gros pe ei, dar ieftini: 2 lei kg. Cu un taximetru i-am dus la gară, i-am pus la mesagerii pentru personalul de ora 13, iar a doua zi eram la Reşiţa cu achiziţie de Capitală.

În timp ce încărcam cartofii, m-a buşit râsul întrebându-mă dacă eu eram cel pe care îl salutau miliţienii, cu o zi înainte în drum spre Otopeni.

Uitam să spun, dar generalul Mocanu m-a prevenit că timpul lui e măsurat şi într-adevăr aşa s-a dovedit, căci un locotenent colonel l-a anunţat să se pregătească de protocolul din care făcea parte pentru primirea unui oaspete african. Eu am întrebat:

– Cine ne mai vizitează?

Mocanu Mircea şi-a aruncat privirile pe pereţi, spre tavan, pe sub biroul lui şi am înţeles. Nu am mai pus nici o întrebare care ar fi putut fi interpretată. Chiar voiam să-i povestesc de înscenarea care i se făcuse lui Corneliu Ionescu, înscenare mârşavă, care i-a zdruncinat fiinţa-i plăpândă şi în 1984 a închis ochii pentru totdeauna. Probabil că ştia, dar sunt sigur că nu ştia ce ştiam eu…

În zilele evenimentelor din decembrie, în calitatea sa de comandant al apărării teritoriului, generalul Mocanu a fost implicat. În ce măsură nu ştiu, dar trebuie să fi avut încurcături şi situaţii dificile, căci din toate părţile, pe sus şi pe uscat, veneau tot felul de terorişti băştinaşi şi din alte zări ale lumii. A fost, sigur, implicat în doborârea elicopterului sau avionului (?) în care se găseau cei doi ofiţeri de rang înalt (Niţă şi Mihalcea?) care fugeau din Timişoara spre Bucureşti, incident care a avut loc în zona Devei.

Citeam atunci, în acele zile fierbinţi, cu aviditate, toate ziarele care apăreau, dar nu i-am văzut nicăieri numele pomenit. Nu mai ştiu nimic de el, dar dacă mai trăieşte are venerabila vârstă de 84 de ani, acum în 2004, când scriu aceste rânduri.

Epilog

Cu prezentarea mea la postul ce mi se oferea de către Regiunea Banat, respectiv de Inspectoratul de Învăţământ de aici, cu bunăvoinţa celor de la raionul Deta, începeam un nou capitol de viaţă. Dacă ar fi să stabilesc doar reperele temporale, anul 1959, respectiv 15 octombrie, cum reiese din cartea de muncă, şi anul de graţie 2004, zilele toamnei acestui an, când închei amintirile de faţă, îşi poate imagina oricine că cei 45 de ani nu au curs ca nişte ape liniştite. Pe scurt, le-am pomenit în acele „*Capricii…*" pe care nu ştiu câţi le-au citit. Prietenii da, şi au rămas surprinşi de o latură a fiinţei mele pe care n-o bănuiau. Institutul Pedagogic din Timişoara, cursurile Universităţii (tot de aici), cursuri urmate la fără frecvenţă, doctoratul susţinut în 1980 la Cluj, cele 11 cărţi despre graiuri, onomastică, cu caracter monografic etc. Circa o sută de articole apărute în publicaţii filologice din ţară şi străinătate, aproximativ 50 de participări la manifestări de prestigiu din ţară şi străinătate, peste 500 de articole apărute în presa locală sunt, cred, o dovadă că următorii 45 de ani de după acea descindere în Jebel nu i-am trăit degeaba. Pe plan familial, cele câteva imagini de la sfârşitul acestei cărţi spun şi ele ceva. În refugiul din 1944 familia a pierdut puţinele acte şi mărturii pe care le avea, aşa că imaginea Mamei Zoiţa nu se află printre cele de la sfârşitul cărţii.

Pentru că, mai mult decât sigur, aceste amintiri cuprinse în paginile de faţă nu vor fi urmate de cele din anii de după 1959, precizez, în puţine rânduri, câte ceva despre familie. Unica fiică, Lucia, este salariată a B.R.D., este căsătorită cu Valentin Gheorghe Ciurel, salariat al Secţiei Judeţene de Drumuri şi Poduri. Copiii lor şi nepoţii noştri, ai mei şi ai soţiei mele, învaţă încă: Răzvan este student la medicină, sora sa, Raluca, liceană. Locuim toţi într-o casă căreia nu-i lipseşte nimic, pe Strada Nergăniţa Nr. 19 din Câlnic.

Oare, dacă nu s-ar fi întâmplat acel accident din iunie 1951, când am luat drumul Braşovului şi am poposit într-o cazarmă pe care eu o vedeam a fi şcoală, dacă m-aş fi dus la studii în URSS, cum mi se propusese la un moment dat, sau presupunând că aş fi fost în stare din punct de vedere material să fac o facultate filologică, oare aş fi făcut mai mult decât am făcut pentru Filologie? Poate… Înclin să cred că mai mult ca sigur, dar cine ştie ce adversităţi mi s-ar fi ivit în cale. Cu reţinere şi cerându-mi iertare că îmi permit să-i judec pe alţii, dar cunosc destui foşti profesori universitari, cercetători de vârsta mea sau puţin mai tineri, unii mai vârstnici decât mine, care – nefiind înzestraţi cu harul pedagogului *născut şi nu făcut*, neavând pentru aşa ceva chemarea, dar nici voinţa necesară şi nici pasiunea pentru cercetare – nu au făcut mai nimic.

Aşa că, deşi nu sunt om religios cu manifestări făţişe, adesea îmi spun în sinea mea că n-ar trebui să cârtesc, n-ar trebui să caut vinovaţi, pentru că drumurile pe care m-a purtat soarta au fost aşa cum au fost.

Nici asprimea celui care mi-a fost tată, poate prea des pomenită în aceste rânduri, nu mi-a dăunat. Doar psihanalitic judecând lucrurile, multe dintre actele mele, mai mult sau mai puţin reprobabile, îşi găsesc cauzele în frustrările copilăriei,

copilărie prin care „am trecut ca printr-o casă pustie”. Pun ghilimelele de rigoare, căci această sintagmă metaforică mi-a rămas de undeva dintr-o lectură pe care nu sunt în stare să mi-o amintesc.

L-am moştenit în foarte multe pe acest părinte al meu. În primul rând, afectiv, nu mi-am exteriorizat zgomotos sentimentele faţă de cei apropiaţi. Dragostea mea faţă de ei am înlocuit-o cu grija de a le oferi o viaţă cât mai decentă, chiar dacă am râvnit şi eu, şi ei, uneori, la mai mult decât ne oferea viaţa. Cultul muncii mi l-a împrumutat tătâne-meu, de aceea mi se pare azi exagerată ipocrita grijă ca părinţii să nu-şi pună la muncă odraslele. Nu sunt pentru munca istovitoare, dar cocoloşeala celor pe care i-am adus pe lume, răsfăţul exagerat, sunt dăunătoare. Am scris în ziarul local un articol întitulat „Între severitate şi răsfăţ”, care i-a contrariat pe unii, dar eu aveam exemplul unei familii actuale din Germania, cu părinţi care dispun de o stare materială mult peste medie şi o dădeam drept exemplu de echilibru, de respect pentru muncă.

Până m-a doborât boala, munca fizică a constituit pentru mine – aş putea spune – un fel de drog. Am lucrat orice se ivea şi oriunde era nevoie de ajutor, la socri, la surori. Acum, efortul meu fizic se mărgineşte la treburi mărunte în grădina casei, dar mă gândesc că, dacă cineva îmi spunea atunci, în 1959, după ce m-am operat, că voi apuca începutul mileniului trei, îl sfidam.

Am mai moştenit de la tatăl meu respectul faţă de oameni, indiferent de starea lor materială, sau de poziţia socială pe care o ocupă. „Străbunul bună ziua” a fost iarăşi titlul unui articol şi pledam în el pentru încărcătura lui morală pe care mulţi n-o preţuiesc, preferând formule slugarnice, şi-l pomeneam pe un ipochimen care mă persecuta pentru că-l salutam cu „Bună ziua”

şi nu-i ziceam „Să trăiţi”, dată fiind funcţia lui înaltă pe care o ocupa.

Aş mai putea înşira şi alte mărunte asemenea trăsături morale, pe care le bagatelizăm din păcate. Nu-l pot uita pe cel amintit iarăşi mai înainte în filele acestei cărţi, care m-a întrebat, ca şi când eu trebuia să dau socoteală:

– Voi, comuniştii, aţi scos pe Dumnezeu din sufletele oamenilor, dar ce-aţi pus în loc?

Am fost şi continuu să fiu un credincios, aparţinând Bisericii Ortodoxe, moderat. Am crescut cu respect pentru învăţătura creştină. Acum doi ani, cotidianul „Timpul” mi-a găzduit în jur de 30 de mini-eseuri în care am încercat să interpretez unele precepte creştine, plecând de la exemplul unor creştini care citesc „Sfânta Scriptură”, fără s-o înţeleagă. Ele au fost apreciate de Înalt Prea Sfinţitul Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului şi – prin intermediul celui care răspundea de pagina „Ecumenica” din ziarul amintit – am aflat că au fost preţuite şi de Părintele Arhimandrit Visarion Joantă de la Episcopia Caransebeşului.

Am dezavuat abuzul unor ceremoniale bisericeşti, făţărnicia unor slujitori ai Bisericii. De aceea, cu amărăciune, spun – în încheierea acestor amintiri – că nu sunt de acord cu multe din practicile Bisericii noastre. Mai precis spus, cu ale unora dintre slujitorii ei. Disociez credinţa în Dumnezeu de practicile popeşti, de amestecul, uneori nejustificat, al acestor slujitori, în viaţa şi sufletele oamenilor.

Poate nu cu aceste rânduri ar fi trebuit să pun capăt amintirilor mele, dar m-am simţit dator faţă de conştiinţa-mi proprie să mărturisesc şi aceste gânduri pe care unii le vor califica drept rebele, apostate. Fie!

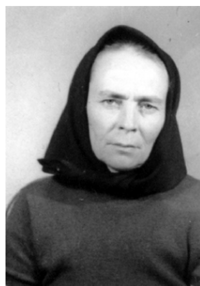
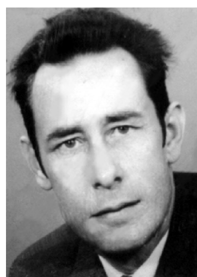
Câlnic, ultima zi a lui septembrie 2004

MĂRTURII
FOTO

1.
Tata Costache şi Mama Aglaia;
Duminică, 28 august 1955, ziua căsătoriei.

2.Fraţii:
Tiţa, autorul; Mariţa (Mariana), Nicolae (Nicu);
Ileana (în 1953), Elisaveta (Saveta).

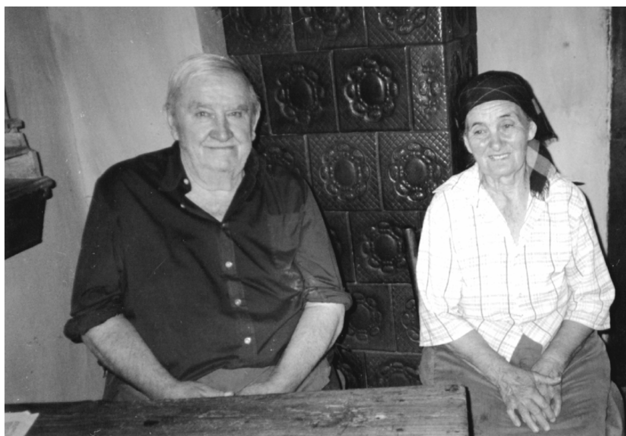

3.
Fiica, Lucia, ginerele Valentin Ciurel şi primul lor născut, Dan Răzvan; nepoţii: Dan Răzvan şi Anca Raluca (în 2000).

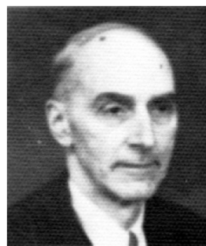
4.
Clasa a II-a a Şcolii Normale „Spiru Haret", în aprilie 1945;
După 31 de ani, întâlnirea la 25 de ani de la absolvire
(al treilea din stânga, Gogu Mihăilescu,
iar în stânga sa Doamna Fernanda).

5.
Socrii: Maria şi Ilie Lucaci;
Înainte de operaţie (10 aprilie 1959), împreună cu soţia şi fiica;
După operaţie (27 aprilie 1959).

6. Câţiva dintre cei des pomeniţi în perioada Şcolii Normale:
Constantin Vrânceanu, Nicolae Ţane, director (Nea Nicu),
Stelian Bărbat; Vasile Florea, autorul, Dumitru Dobre;
Ion Bărbat şi autorul, în costume militare ruseşti, în 1950.

7. Cei evidenţiaţi de către conducerea Comandamentului Apărării Teritoriului: al şaselea din stânga, pe rândul al treilea, autorul.

8.
Căruţaşul bateriei din Dealul Domanului şi autorul;
Adio arme…, o iau de la început;
Rugă la Căminul Cultural din Jebel (1961).

Cuprins

IV

V

VI

VII

VIII

DE ACELAŞI AUTOR:

1. *Glosar toponimic Caraş-Severin*, Reşiţa, 1972 (Casa Corpului Didactic a Judeţului Caraş-Severin), 90 p. Pe baza unui chestionar difuzat în şcolile şi bisericile din judeţ, cu sprijinul Inspectoratului Şcolar al Judeţului Caraş-Severin şi al Protopopiatului Ortodox din Reşiţa.

2. (În colaborare cu Octavian Răuţ) *Studii şi cercetări de istorie şi toponimie*, Reşiţa, 1975 (Muzeul de Istorie al Judeţului Caraş-Severin), 108 p. + 4 planşe.

3. *Banatul, parte integrantă şi individualitate distinctă în contextul istorico-geografic şi al spiritualităţii româneşti. Contribuţii bibliografice. 1. Graiul bănăţean.* Listă bibliografică alcătuită de…, Reşiţa (C.J.C.E.S. Caraş-Severin; Biblioteca Judeţeană), 40 p.

4. *Nume de locuri din Banat*, Editura „Facla”, Timişoara, 1982, 276 p.

5. *Metafore ale graiurilor din Banat*, Editura „Facla”, Timişoara, 220 p.

6. *Monografia localităţii Câlnic*, Editura „Timpul”, Reşiţa, 1997, 104 p. + 2 hărţi.

7. *Sabin Păutza. Eseu monografic*, Editura „Timpul”, 1997, 104 p.

8. *Capricii. Amintiri, file de jurnal, corespondenţă*, Editura „Timpul”, Reşiţa, 1999, 179 p.

9. *Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie, 1*, Editura „Eurostampa”, Timişoara, 2002, 238 p.

10. *Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie, 2*, Editura „InterGraf”, Reşiţa, 2004, 256 p.

11. *Uite cine, ce şi cum vorbeşte. Teste comentate privind limba română* [coordonator], Editura InterGraf, 2004, 165 p.

În manuscris:

1. *Onomastica. Despre numele proprii în limba română*, 465 p.

2. *Astronimie populară românească*, 163 p.

3. *Oglinzi paralele* (povestire), 148 p.

4. *Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie, 3*, 200 p.

5. *File de onomastică. În sprijinul cercetării monografice din Banat*, 85 p. + 22 schiţe.

Deşi autorul declară că volumul de faţă are doar un caracter memorialistic, negându-i valoarea epică, literară propriu-zisă, *Aripi frânte* este un palpitant roman de aventuri. Dincolo de avalanşa de evenimente, sau întâmplări mărunte, paginile cărţii constituie un document de viaţă, care aparţine unei perioade încărcate de frământări, de prefaceri şi derută. Este romanul copilăriei şi tinereţii unui individ, al autorului în cazul de faţă, dar poate fi socotit, fără reţinere, reprezentativ pentru copiii şi tinerii de atunci, o generaţie care se află acum spre amurgul vieţii.

Este romanul a mai bine de două decenii încărcate de dramatism, de frustrări, de tentaţii, de cedări şi erori, care l-ar fi făcut pe oricare din personajele cărţii să eşueze în marasm, ceea ce nu s-a întâmplat.

Valorii sentimentale i se adaugă una social-umană, căci autorul se adresează congenerilor săi, „tinerilor de vârsta a treia”, incitându-le memoria, această dulce, dar şi amară povară.

Fiindu-ne colaborator fidel, Postul Radio Reşiţa salută, prin cel care semnează aceste rânduri, noua apariţie editorială: *Aripi frânte*.

Doru Dinu Glăvan